

Ni s kućom ni bez kuće : nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu

Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana

Authored book / Autorska knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2021**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:270:957918>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Croatian Emigrant Press - Repository](#)

NI S KUĆOM NI BEZ KUĆE

nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu

**IVANA HEBRANG GRGIĆ
ANA BARBARIĆ**

LJEVAK

Ivana Hebrang Grgić • Ana Barbarić
NI S KUĆOM NI BEZ KUĆE
nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu

BIBLIOTHECA ACADEMICA

Ivana Hebrang Grgić • Ana Barbarić
NI S KUĆOM NI BEZ KUĆE
nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu

© Ivana Hebrang Grgić, Ana Barbarić
i Naklada Ljevak d.o.o., Zagreb, 2021.

Za nakladnika

Ivana Ljevak Lebeda

Urednica

Nives Tomašević

Recenzenti

dr. sc. Renata Relja, red. prof.

dr. sc. Maja Krtalić, izv. prof.

dr. sc. Rebeka Mesarić Žabčić, zn. savj.

Ivana Hebrang Grgić • Ana Barbarić

NI S KUĆOM NI BEZ KUĆE

nakladnička djelatnost Hrvata u Novome Zelandu

LJEVAK

Zagreb, rujan 2021.

*Kuće naše jesu od maža, a kuhinje od
zemlje. Kada pada kiša, sve je mokro sa
svih strana i kuće i kuhinje, a kada vjetar
puha, sva se kuća trese. U kući vjetra kao i
na dvoru, pa katkad vjetar napregne kuću
od vreća i digne ju nebu pod oblake.
O nama se može reći, da smo ni s kućom
ni bez kuće, ni goli ni obučeni.*

(Josip Franić, *Pučki list*. 17, 1895.)

SADRŽAJ

Predgovor	9
1. NOVI ZELAND I HRVATSKI USELJENICI	15
Novi Zeland – geografska, politička i gospodarska obilježja	16
Migracijski valovi iz Hrvatske u Novi Zeland	20
2. OD RANIH DOLAZAKA DO KRAJA PRVOGA SVJETSKOG RATA	27
Prvi dolasci (do kraja 19. st.)	28
Dolasci na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće	38
Informacijske potrebe i borba za prepoznavanje identiteta	49
Usmena tradicija i pisana komunikacija	59
Društvena okupljanja Hrvata do kraja Prvoga svjetskog rata	61
Hrvatske novine do kraja Prvoga svjetskog rata	70
<i>Bratska sloga</i>	73
Tehničke karakteristike i urednici <i>Bratske sloge</i>	73
Cilj i koncept <i>Bratske sloge</i>	78
Vijesti i oglasi u <i>Bratskoj slozi</i> o Hrvatima u Novome Zelandu	81
„Velika mržnja“ – <i>Danica</i>	83
<i>Napredak</i>	87
Tehničke karakteristike i urednici <i>Napretka</i>	87
Cilj i koncept <i>Napretka</i>	94
Primjeri vijesti i oglasa o Hrvatima u <i>Napretku</i>	98
<i>Zora</i>	101
Tehničke karakteristike i uredništvo <i>Zore</i>	101
Cilj i koncept <i>Zore</i>	108
Primjeri vijesti i oglasa u <i>Zori</i>	112
<i>Hrvatska božićna ručna knjižica</i>	115
Ostale novine do kraja Prvoga svjetskog rata	119
Knjige, knjižnice i čitaonice do kraja Prvoga svjetskog rata	122

3. HRVATI U NOVOME ZELANDU OD 1918. DO 1945. GODINE	129
Društvena okupljanja od 1918. do 1945. godine	130
Hrvatske novine od 1918. do 1945. godine	148
<i>Novi svijet</i>	149
<i>The United Front</i>	151
Tehničke karakteristike i uredništvo novina <i>The United Front</i>	151
Cilj i koncept novina <i>The United Front</i>	154
<i>Jedinstvo</i> i <i>Slavenski glasnik</i>	156
Knjige objavljene do kraja Drugoga svjetskog rata	158
4. NOVOZELANDSKI HRVATI NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA	163
SVJETSKOG RATA	163
Doseljavanje Hrvata nakon 1945. godine	164
Društvena okupljanja Hrvata u Novome Zelandu nakon 1945. godine	167
Serijske publikacije nakon Drugoga svjetskog rata	178
<i>Vjesnik</i>	179
Tehničke karakteristike i urednici <i>Vjesnika</i>	179
Cilj i koncept <i>Vjesnika</i>	181
Primjeri tekstova u <i>Vjesniku</i>	183
Bilteni	186
<i>Newsletter</i> – Hrvatsko kulturno društvo	187
<i>Novosti</i> Dalmatinskoga kulturnog društva	188
Knjige nakon Drugoga svjetskog rata	189
Istraživanje knjiga objavljenih nakon Drugoga svjetskog rata	189
Primjeri knjiga nakon 2000. godine	194
Društvene mreže	197
Facebook – istraživanje grupa	201
Uzorak i metodologija istraživanja Facebooka	201
Rezultati istraživanja upotrebe Facebooka	202
Croatian Cultural Society of NZ Inc. – grupa na Facebooku	203
Dalmatinsko kulturno društvo – grupa na Facebooku	204
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North – grupa na Facebooku	205
Usporedba rezultata istraživanja grupa na Facebooku	206

Instagram – istraživanje korisničkih računa i oznaka	210
Cilj, uzorak i metode istraživanja Instagrama	210
Rezultati istraživanja Instagrama	211
Usporedba objava na internetu s objavama u novinama	213
5. ODABRANI TEKSTOVI IZ NOVINA	221
Odabir tekstova	222
Tekstovi iz novina objavljenih u Hrvatskoj novozelandskim Hrvatima	222
Pisma objavljena u <i>Pučkome listu</i>	225
Oglasi i obavijesti iz <i>Novoga doba</i> i <i>Duje Balavca</i>	229
Tekstovi iz hrvatskih novina objavljenih u Novome Zelandu	231
Tekstovi iz <i>Bratske sloge</i>	231
Tekstovi iz <i>Napretka</i>	234
Tekstovi iz <i>Zore</i>	239
Tekstovi o Hrvatima u novozelandskim novinama	242
Hrvati u Novome Zelandu i Prvi svjetski rat	243
Zapošljavanje Hrvata i javni radovi	245
Crna kronika	246
Vjenčanja	252
Tekstovi o novozelandskim Hrvatima u australskim novinama <i>Napredak</i> ..	253
6. ISTRAŽIVANJE NAKLADNIČKE DJELATNOSTI HRVATA U NOVOME ZELANDU	257
Projekt HIT – Hrvatski iseljenički tisak	258
Istraživačka metodologija upotrijebljena na Projektu HIT	259
Od bibliografija do digitalizacije	263
7. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	267
Literatura	279
Kazalo	291
Bilješke o autoricama	297
Iz recenzija	299
Kodovi	301

PREGOVOR

Bezbrojne su i raznolike sudbine Hrvata koji su odlazili u svijet. Neki su odlazili iz ekonomskih razloga nadajući se skoromu povratku u domovinu, neki iz političkih razloga želeći izbjeći služenje vojnoga roka i sanjajući bolju budućnost. Poneki su odlazili radi obrazovanja, zbog bijega od obiteljskih problema, ili, jednostavno, iz želje za nečim novim. Sudbina svakoga pojedinca, svake obitelji koja je napustila Hrvatsku dio je hrvatske povijesti i hrvatske baštine. Važni izvori za povijesne, političke, gospodarske i druge analize jesu publikacije koje su objavljivali upravo ti ljudi – iseljenici koji su odlazili iz Hrvatske da bi pronašli novi život u dalekim i nepoznatim zemljama. Potreba za informacijama i komunikacijom rezultirala je objavljivanjem novina, časopisa i knjiga koje su uređivali, pisali i objavljivali Hrvati. Informacijske potrebe Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla koji žive izvan Hrvatske specifične su i mijenjaju se, ali uvijek su povezane s publikacijama, bilo tiskanim bilo elektroničkim.

Ova knjiga rezultat je prve faze rada na projektu Hrvatski iseljenički tisak (dalje: Projekt HIT) čiji je cilj istraživanje nakladničke djelatnosti Hrvata izvan Hrvatske (više informacija o projektu je u poglavlju 6). Nakladnička djelatnost Hrvata izvan Hrvatske nepregledna je – publikacija je mnogo, mnoge od njih nikada nisu detaljno istražene, a čak ni sustavno popisane. Da bismo ih otkrili i o njima nešto saznali, moramo konzultirati bezbrojne sekundarne izvore – fondove svjetskih baštinskih ustanova (knjižnica, arhiva i muzeja), kataloge, bibliografije i druge izvore koji nisu uvijek lako dostupni. Publikacije Hrvata ponekad su objavljivane u jako malome broju primjeraka, neke su objavljivane u dalekoj prošlosti, neke uopće nisu sačuvane, a za poneke nije jednostavno utvrditi porijeklo autora, urednika ili izdavača¹. Sve su to razlozi

1 U knjižničarskome nazivlju izraz izdavač označava pojedinca ili organizaciju koja pokreće izdavanje neke jedinice knjižnične građe, a ne snosi troškove za njezinu izradbu, dok izraz nakladnik označava pojedinca ili organizaciju koja se brine o izdavanju jedinice knjižnične građe te snosi troškove njezina izdavanja i tiskanja odnosno objavljivanja (prema: Knjižničarstvo. // Struna: hrvatsko strukovno nazivlje. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/browse/?pid=49&l=a> (14. 2. 2021.)). U ovoj knjizi navedeni izrazi rabe se kao istoznačnice jer je zbog povijesne distance teško sa sigurnošću utvrditi tko je snosio troškove objavljivanja pojedine publikacije.

zbog kojih istraživanje takvih publikacija zahtijeva vrijeme, ali i financijska sredstva. Potrebno je istražiti sve dostupne izvore, a usto uključiti i zajednicu Hrvata izvan Hrvatske, čiji pripadnici imaju vrijedna saznanja o publikacijama koja često nisu nigdje zabilježena i prenose se usmeno. Isto tako mnogo hrvatskih iseljenika ima privatne zbirke u kojima se možda nalaze poneki izgubljeni brojevi novina ili poneka knjiga koja je nekada davno objavljena u autorovoj nakladi u malome broju primjeraka. Da bi se došlo do informacija o tim publikacijama, potrebno je stvoriti mrežu kontakata. To je olakšano mogućnošću komunikacije putem interneta (elektroničkim porukama i društvenim mrežama), ali ipak je neusporedivo lakše i brže ostvariti komunikaciju uživo, upoznavajući ljude, posjećujući hrvatske organizacije i stvarajući veze koje se kasnije mogu nastaviti održavati u virtualnoj sredini.

Zbog svega toga tijekom rada na projektu upotrebljavale su se četiri metode: metoda analize sadržaja publikacija; metoda analize sadržaja mrežnih stranica i stranica na društvenim mrežama; strukturirana pretraživanja baza podataka te metoda uključivanja zajednice Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu. Tijekom istraživanja pristupljeno je svim za sada poznatim sačuvanim primjercima novina koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu. Pritom su otkriveni i primjerci koji su se smatrali izgubljenima. Sadržaj publikacija analiziran je prema povijesnim razdobljima, a unutar svakoga razdoblja analiza je napravljena prema tematskim cjelinama (migracijski valovi, društvena okupljanja, serijske publikacije i knjige). Cjeline koje se bave migracijskim valovima i društvenim okupljanjima razrađene su kako bi se objasnio društveni, politički i kulturni kontekst u kojemu su objavljivane publikacije. Detaljnija analiza napravljena je za serijske publikacije koje su, ovisno o dostupnim izvorima, analizirane s aspekta tehničkih karakteristika, ciljeva i uredničkih koncepata te su odabrani ogleđni tekstovi. Popis dostupnih brojeva pojedinih publikacija nalazi se u poglavljima koja prikazuju te publikacije (Tablice 5, 6 i 8).

Već je i površnim istraživanjem lako uočiti da je nakladnička djelatnost Hrvata u Sjedinjenim Američkim Državama, Kanadi, europskim državama i u Južnoj Americi nepregledna, a i u Australiji postoji povećani broj publikacija koje treba istražiti. Za početnu detaljnu analizu odabrale smo Novi Zeland zbog pretpostavke da je tamo, s obzirom na veličinu zemlje i broj stanovnika, objavljeno manje publikacija te da ćemo na temelju nakladničke djelatnosti

Hrvata u Novome Zelandu moći osmisлити i testirati model istraživanja publikacija, izrade bibliografije, a potom i pripreme za eventualnu digitalizaciju. I zaista, detaljnim smo istraživanjem primarnih i sekundarnih izvora na terenu pronašle 16 serijskih publikacija. Iako broj publikacija nije velik, istraživanje je bilo izuzetno zahtjevno – većina tih publikacija izlazila je prije kraja Drugoga svjetskog rata, brojni primjerci nisu sačuvani, a postojeći primjerci nisu svi dostupni u knjižnicama i arhivima. Stoga smo odlaskom na teren istražile javne knjižnice i hrvatske udruge koje u svojim arhivima čuvaju poneke primjerke serijskih publikacija. Za neke smo naslove pronašle veći broj primjeraka, za neke tek jedan. Neke smo pronašle samo u fragmentima, a neke novine nisu sačuvane niti u jednome primjerku već smo o njima saznavale pretražujući druge izvore poput drugih publikacija, bibliografija ili dokumenata sačuvanih u arhivima. Ova knjiga rezultat je istraživanja provedenih na temelju svih tih izvora. Naravno, postoji mogućnost da su sačuvani još poneki primjerci ili da postoje još neki dokumenti o njima. U tome slučaju neka ova knjiga bude poticaj onima koji imaju saznanja o dodatnim primjercima da ih istraže i učine dostupnima, bilo cjelovite primjerke ili barem informacije o njima.

Prvi cilj istraživanja bio je izrada *online* pretražive bibliografije serijskih publikacija. Ona je napravljena i moguće ju je, u slučaju novih pronalazaka, nadopuniti. Drugi cilj bio je istraživanje nakladničkih praksa i uredničkih koncepata serijskih publikacija, koliko je to moguće na temelju raspoloživih izvora. Treći cilj je priprema za digitalizaciju publikacija izradom modela za rješavanje autorskopravnih pitanja te sklapanjem sporazuma o suradnji s ustanovama koje se bave digitalizacijom. Nastavak istraživanja uključio je i istraživanje objavljenih knjiga te izradu bibliografije knjiga. Ta je bibliografija u nastajanju jer je do početka 2021. godine nije bilo moguće dovršiti zbog navedenih razloga povezanih s poteškoćama u identifikaciji publikacija, ali i zbog nemogućnosti putovanja i istraživanja na terenu uzrokovanih pandemijom bolesti COVID-19 koju uzrokuje virus SARS-CoV-2 (koronavirus). Osim toga autori hrvatskoga porijekla zacijelo će i ubuduće objavljivati knjige u Novome Zelandu, pa će bibliografiju trebati kontinuirano nadopunjavati. Stoga se analiza knjiga u istraživanju koje će biti ovdje prikazano temelji na radnoj verziji bibliografije iz siječnja 2021. godine u kojoj je bilo oko 100 zapisa. Značajno istraživanje koje je provedeno za potrebe ove knjige jest istraživanje udruga novozelandskih Hrvata. One su djelomično i prije istražene, ali uvid u

novopronađene publikacije rezultirao je nekim novim spoznajama o djelovanju udruga, o njihovim nazivima, promjenama naziva i sl.

Nakladnička produkcija Hrvata izvan Hrvatske, pa tako i onih u Novome Zelandu, dio je hrvatske nacionalne kulturne baštine. Te su publikacije svjedoci vremena, na temelju njih moguće je rekonstruirati povijesne i društvene događaje, neke publikacije su vrijedna književna djela, a neke su djela znanstvenika koji su dali značajan doprinos znanstvenim područjima kojima su se bavili. Stoga je izuzetno važno da sve te publikacije identificiramo, da ih zaštitimo i sačuvamo za buduće naraštaje.

Kopači smole drveta kauri 1911. godine (izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Dalmatinci kopači smole drveta kauri oko 1910. godine (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

1.

**NOVI ZELAND
I HRVATSKI USELJENICI**

Novi Zeland – geografska, politička i gospodarska obilježja

Novi Zeland je smješten 1600 km jugoistočno od Australije, u jugozapadnome dijelu Tihoga oceana. Obuhvaća dva velika otoka (Sjeverni otok i Južni otok), jedan manji (Stewart) i otočne skupine. Ukupna površina iznosi 270 534 km².² Prema popisu stanovništva iz 2018. godine Novi Zeland je imao 4 700 000 stanovnika. Starosjedilačko stanovništvo Novoga Zelanda su Maori i njihov udio u stanovništvu je 16,5 %.³

Maori su pristizali na novozelandsko otočje s polinezijskih otoka u nekoliko valova još od 10. stoljeća. Maorski naziv za Novi Zeland je *Aotearoa*, što na maorskome jeziku znači – dugi bijeli oblak (maor. *ao* – oblak, zora, svijet; *tea* – bijel, svijetao; *roa* – dug, visok).⁴ Prema legendi, prilikom dolaska s polinezijskih otoka žena maorskoga kormilara prva je ugledala kopno koje joj je sličilo oblaku, pa je uzviknula: „He ao! He ao! (Oblak! Oblak!)“.⁵ Kormilar je prema tome njezinu uzviku odlučio nazvati novootkriveni otok. Prema drugoj verziji, Maorima je put do kopna pokazivao bijeli oblak, pa su otok nazvali po njemu.

Zapadna je civilizacija otkrila Novi Zeland 1642. godine kada je na Južni otok pristao Nizozemac Abel Janszoon Tasman.⁶ Novopronađeni je otok nazvao prema nizozemskoj pokrajini Zeeland iz koje je došao. Oba je otoka oplovio tek britanski istraživač James Cook 1770. godine i tada započinju češći posjeti europskih moreplovaca.⁷ Početkom 19. stoljeća počinju u većem broju dolaziti Britanci, pa je 1840. godine Novi Zeland proglašen britanskim posjedom. Tada je potpisan Ugovor iz Waitangija kojim je postignut

2 Novi Zeland. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44296> (2. 11. 2020.)

3 New Zealand. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/tools/2018-census-place-summaries/new-zealand> (2. 11. 2020.)

4 Aotearoa. // An encyclopaedia of New Zealand: 1966. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/1966/aotearoa> (11. 12. 2020.)

5 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 36-37.

6 Novi Zeland. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44296> (2. 11. 2020.)

7 New Zealand. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/New-Zeland/Cultural-institutions#ref43594> (2. 11. 2020.)

dogovor između Velike Britanije i Maora – Maorima je priznato vlasništvo nad njihovim posjedima, a Velika Britanija i tadašnja kraljica Viktorija dobili su pravo na kupovinu zemljišta. Dosta odredbi iz toga ugovora ostalo je nejasno i neodređeno, različita tumačenja pripisuju se pogreškama u prevođenju, pa se i danas vode rasprave o njihovu značenju. Datum potpisivanja, 6. veljače, državni je praznik i smatra se početkom osnivanja novozelandske države.

Nezadovoljni svojim položajem Maori su 1845. godine pokrenuli pobunu protiv Britanaca. Ratovi su potrajali do 1872. godine i tada su Maori bili na rubu izumiranja, što zbog ratova, što zbog bolesti uvezenih iz Europe na koje nisu bili otporni. Zbog ratova će cijela zemlja biti u velikoj gospodarskoj krizi gotovo do kraja 19. stoljeća kada na vlast dolazi Liberalna stranka koja provodi niz socijalnih i gospodarskih reformi.

Glavni grad Novoga Zelanda najprije je bio Auckland, a od 1865. godine glavnim gradom postaje Wellington. Godine 1861. počelo je iskopavanje zlata na Južnome otoku, a zatim i iskopavanje smole drveta kauri (engl. *kauri gum*) na Sjevernome otoku. Novi Zeland postaje dominion 1907. godine, što znači da ima potpunu nezavisnost, iako formalno i dalje priznaje britanskoga suverena kojega u zemlji zastupa generalni guverner.

Veliki broj Novozelanda, njih oko 100 000, borio se u Prvome svjetskom ratu na strani Velike Britanije. Taj je rat, Veliki rat, u posebnome sjećanju Novozelanda zbog velikoga broja žrtava i posebno se obilježava u cijeloj zemlji na razne načine – izložbama, koncertima, predstavama, muzejima, memorijalnim parkovima i drugim manifestacijama koje su posvećene tomu ratu. Nakon svjetske gospodarske krize 1930-ih godina na vlast dolazi Radnička stranka koja radi na oporavku gospodarstva. Državno uređenje i međunarodni pravni status temelji se na Westminster-skome statutu iz 1931. godine kojim je Novi Zeland (i drugi britanski dominioni) postao neovisan, tj. ravnopravan s Velikom Britanijom. U Drugome svjetskom ratu Novi Zeland sudjeluje na strani Velike Britanije s oko 140 000 vojnika.

Problemi za novozelandsko gospodarstvo nastali su ulaskom Velike Britanije u Europsku ekonomsku zajednicu 1973. godine jer je time otežan ulazak novozelandskih proizvoda na britansko tržište. To je jedan od razloga zašto je Novi Zeland 1982. godine bio najsiromašnija razvijena zemlja, iako je desetak godina prije imao standard veći od država zapadne Europe.

Novi Zeland je član Commonwealtha, zajednice država koje su bile dio Britanskoga Carstva, a i dalje priznaju britanskoga monarha za vrhovnoga poglavara. Britanski je parlament donosio zakone i za Novi Zeland prema odredbi koja je bila na snazi do 1987. godine. Danas izvršnu vlast obavlja vlada na čelu s premijerom koji je vođa stranke s najviše mjesta u parlamentu i stvarni je nositelj vlasti. Formalni nositelj vlasti je generalni guverner koji zastupa britanskoga suverena i koji predsjedava izvršnim vijećem. Zastupnički dom u parlamentu ima 120 članova koji se biraju na tri godine. Sedam mjesta osigurano je za Maore. Novi Zeland je prva parlamentarna demokracija koja je dopustila ženama pravo glasa (1893. godine), a danas je Novi Zeland jedna od pet zemalja u svijetu koja dopušta useljenicima pravo glasa na državnim izborima.⁸

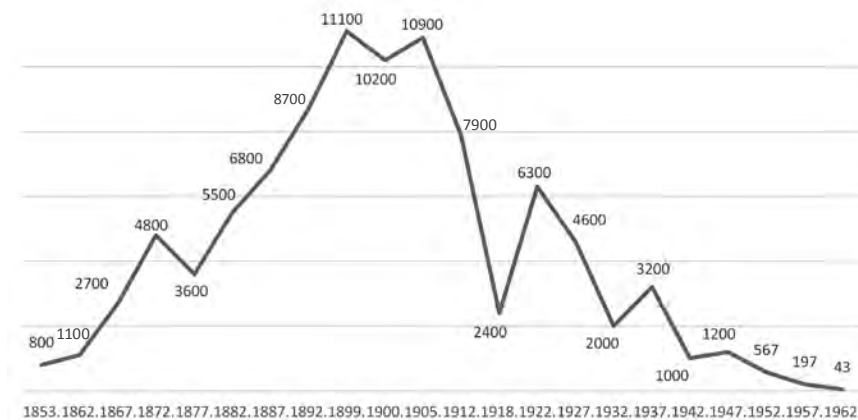
Doseljenike su u Novi Zeland u 19. stoljeću privukli rudnici zlata na Južnome otoku, a potom i nalazišta fosilizirane smole drveta kauri na sjeveru Sjevernoga otoka. Šume drveta kauri (lat. *Agathis australis*) pokrivale su velike površine. Pogoduje im topla klima, imaju razgranate krošnje i široka debla, ponekad opsega do 30 m. Mogu doživjeti starost i do 3000 godina. Njihova fosilizirana smola nalazi se na udaljenosti do 5 m ispod zemljine površine, a postoji više vrsta smole koje se razlikuju po kvaliteti. Prije početka europske eksploatacije smole Maori su je rabili za žvakanje, grijanje, borbu protiv nametnika te kao pigment za tetoviranje. Dolaskom Europljana smola se počine upotrebljavati u industriji lakova i za izradu ukrasnih predmeta. Nisu Europljani odmah shvatili vrijednost smole drveta kauri – 1839. godine 20 je tona smole bačeno u Londonu u rijeku Temzu jer se činila bezvrijednom. Uskoro su proizvođači boja uočili njezine prednosti u odnosu na smolu iz drugih dijelova svijeta – lakše se i brže, na nižim temperaturama, otapala u ulju.⁹ Komercijalna upotreba spomenute vrste smole započela je 1849. godine.¹⁰ Njezino je iskopavanje imalo do 1930-ih godina značajno mjesto u gospodar-

8 World migration report 2020. Dostupno na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (27. 1. 2021.)

9 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 45-55.

10 Grbić Jakopović, Jadranka. Multipliciranje zavičaja i domovina: Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet. Zagreb: Filozofski fakultet: FF press, 2014., str. 109. Dostupno na: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/book/79> (14. 2. 2021.)

stvu Novoga Zelanda, a kopači smole, koji su radili u teškim uvjetima, bili su značajna radna snaga u Novome Zelandu. Grafikon 1 prikazuje količinu iskopane smole u tonama po godinama, od 1853. do 1962. godine.¹¹ Vrhunac iskopavanja bio je na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Nakon pada godišnje količine iskopane smole za vrijeme Prvoga svjetskog rata, slijedi porast, ali brojke su tada već dvostruko manje nego na prijelazu stoljeća. Do Drugoga svjetskog rata količina iskopane smole znatno se smanjila, polja su iscrpljena, a pojavljuju se i industrijske zamjene za smolu, pa ona više nije potrebna.

Grafikon 1. Količina iskopane fosilizirane smole drveta kauri u tonama od 1853. do 1962. godine

Osim iskopavanjem smole stanovništvo se od najranijih useljavanja bavilo ribarstvom, stočarstvom i vinogradarstvom, a to su i danas najznačajnije primarne djelatnosti. Danas se posebno ističe ovčarstvo – Novi Zeland je peta država u svijetu po broju ovaca, a treća po proizvodnji vune. U poljoprivredi Južnoga otoka važno mjesto zauzima uzgoj žitarica i krumpira, a na Sjevernome otoku uzgoj voća. Osim toga važnu ulogu u gospodarstvu ima šumarstvo, automobilska i elektronička industrija, trgovina (ponajprije s Australijom i Kinom) i turizam. U novije vrijeme, na prijelazu tisućljeća povećava se broj

¹¹ McConnell, P. R. *The Ahipara gumfields*. Auckland: Lincoln College, 1980., str. 41. Dostupno na: https://researcharchive.lincoln.ac.nz/bitstream/handle/10182/2095/mcconnell_dippr.pdf;jsessionid=ACA7C72E8CC35D9ED78F44A124C13BC3?sequence=6 (14. 2. 2021.)

međunarodnih studenata, uglavnom iz Kine, Južne Koreje, Japana, Indije i Saudijske Arabije.¹²

Bruto domaći proizvod Novoga Zelanda za 2019. godinu bio je 204 milijarde američkih dolara. Pandemija bolesti COVID-19 utjecat će na gospodarstvo i ekonomiju cijeloga svijeta, pa tako i Novoga Zelanda. Tijekom 2020. godine granice su se strogo kontrolirale zbog pandemije, ulasci u zemlju bili su ograničeni, a podaci govore i o značajnome padu bruto domaćega proizvoda.¹³ Ipak, upravo zbog otočnoga položaja Novoga Zelanda, pandemija je početkom 2021. godine pod kontrolom, ali uz stalan oprez i ograničavanja kretanja.

Migracijski valovi iz Hrvatske u Novi Zeland

Brojne su definicije migranata i migracija, a one često ovise o društvenome kontekstu unutar kojega se promatraju i proučavaju. Pojam migracije je kompleksan i nije ga lako jednoznačno definirati jer nije jednoznačan događaj (primjerice poput podatka o rođenju ili smrti). Stoga istraživanje i promatranje migracija uvelike ovisi o definicijama koje mogu biti različite, ovisno o vremenu i prostoru u kojemu se zbivaju.¹⁴ Za potrebe ovoga prikaza dovoljno je objasniti da su migranti osobe koje se sele u drugu zemlju ili na drugo područje kako bi poboljšale materijalne i socijalne uvjete života.¹⁵ Ovisno o kontekstu migranti mogu biti useljenici (imigranti) ili iseljenici (emigranti).

Migracija (lat. *migratio* – seoba) je društveni proces koji podrazumijeva prostornu pokretljivost stanovništva. U užemu smislu označava stalnu ili privremenu promjenu mjesta boravka pojedinca ili skupine. Razlozi migracija najčešće su demografski, ekonomski, politički i geografski ili njihove kombi-

12 New Zealand: finance. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/New-Zealand/Finance#ref43625> (11. 12. 2020.)

13 Gross domestic product: (GDP). // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/indicators/gross-domestic-product-gdp> (11. 12. 2020.)

14 World migration report 2020. Dostupno na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (27. 1. 2021.)

15 Migrant. // Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020., str. 748.

nacije.¹⁶ Čimbenici koji utječu na migracije mogu se svesti na dvije osnovne skupine – potisne i privlačne čimbenike.¹⁷ Svi oni svojom međusobnom dinamikom potiču mobilnost, utječući i na odabir migracijskih odredišta.¹⁸ Pojam koji se često veže uz iseljeničvo je i pojam repatrijacije. Repatrijacija je osobno pravo izbjeglice ili ratnoga zarobljenika da se vrati u zemlju čije državljanstvo ima i to pod određenim uvjetima propisanim međunarodnim konvencijama.¹⁹

Statistika migracija svugdje u svijetu nailazi na probleme povezane uz evidenciju doseljenika. Razlog tomu su nevođenje evidencije u ranim razdobljima iseljavanja,²⁰ a kasnije različite popisne metodologije. U modernome demokratskom svijetu razlog je i činjenica da ljudi mogu slobodno putovati pa ponekad kratkotrajan i privremen boravak može postati dugotrajan ili doživotan.²¹

U Novome Zelandu je 16,5 % maorskoga starosjedilačkog stanovništva, a ostatak čine useljenici ili njihovi potomci koji dolaze od početka 19. stoljeća. Tablica 1 pokazuje zastupljenost etničkih skupina stanovništva Novoga Zelanda prema podacima za 2013. i 2018. godinu.²²

16 Migracija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619> (11. 12. 2020.)

17 Mesarić Žabčić, Rebeka; Perić, Marina. Redefiniranje etničkog identiteta Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu. // Etnološka istraživanja. 11(2006), str. 261-287. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/58545> (18. 12. 2020.)

18 Grbić Jakopović, Jadranka. Multipliciranje zavičaja i domovina: Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet. Zagreb: Filozofski fakultet: FF press, 2014., str. 19. Dostupno na: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/book/79> (14. 2. 2021.)

19 Repatrijacija. // Leksikon hrvatskog iseljeničva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020., str. 886.

20 Posinković, Božidar. Udio Doljana s otoka Hvara u prvom grupnom iseljavanju Hrvata u Južnu Ameriku: 1880-1914. // Migracijske teme. 9. 2(1993), str. 141-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187891> (14. 2. 2021.)

21 Mesarić Žabčić, Rebeka. Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaestak godina. // Dve domovini. 26(2007), str. 97-115. Dostupno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SCVARTMG/c6f60661-b6e4-4189-8ff1-11dd4234b411/PDF> (27. 1. 2021.)

22 New Zealand's population reflects growing diversity. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. 23. 9. 2019. Dostupno na <https://www.stats.govt.nz/news/new-zealands-population-reflects-growing-diversity> (11. 12. 2020.)

Tablica 1. Etničke skupine stanovništva Novoga Zelanda 2013. i 2018. godine

Etnička skupina	2013.	2018.
Europljani	74 %	70,2 %
Maori	14,9 %	16,5 %
Azijati	11,8 %	15,1 %
Pacifički narodi	7,4 %	8,1 %
Narodi Bliskoga istoka, Latinske Amerike i Afrike	1,2 %	1,5 %
Ostali	1,7 %	1,2 %

U 2017. godini 23 % ukupnoga stanovništva Novoga Zelanda činilo je ono koje je rođeno izvan zemlje. Najviše privremenih migranata bilo je iz Indije, zatim iz Velike Britanije, Kine i Njemačke, a dolazili su kao radnici ili studenti.²³ Novi Zeland sudjeluje i u programu Ujedinjenih Naroda za pomoć izbjeglicama.²⁴

Neto stopa migracije²⁵ u Novome Zelandu je promjenjiva – Grafikon 2 donosi podatke za razdoblje od 1991. do 2019. godine.²⁶ Od promatranih 19 godina, u šest je neto stopa migracije bila negativna, dakle, bilo je više odlazaka nego dolazaka. Broj dolazaka godišnje varira od 48 144 u 1992. godini do najvećega broja 145 461 u 2016. godini. Najmanje odlazaka bilo je 1993. godine (41 096), a najviše 2011. godine (116 194).

Godine 2013. bilo je 2600 stanovnika Novoga Zelanda koji su rođeni u Hrvatskoj.²⁷ Pretpostavke o broju osoba koje žive u Novome Zelandu i imaju hrvatsko porijeklo su neslužbene procjene – neki izvori smatraju da je taj broj između 70 000 i 100 000 osoba,²⁸ dok drugi spominju između 20 000

23 World migration report 2020. Dostupno na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (27. 1. 2021.)

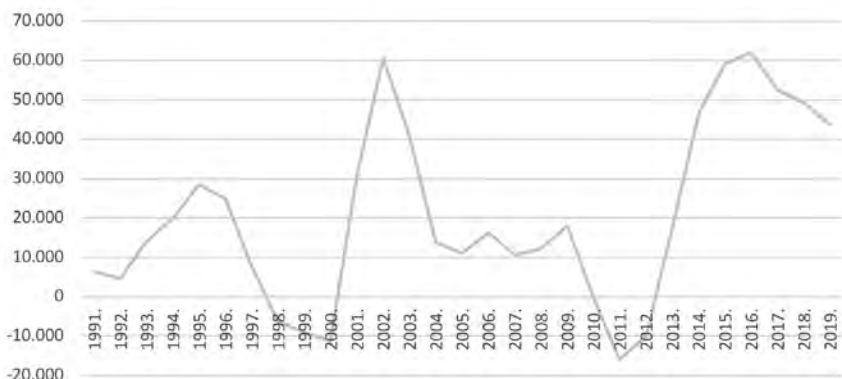
24 New Zealand Refugee Quota Programme. // New Zealand Immigration. Dostupno na: <https://www.immigration.govt.nz/about-us/what-we-do/our-strategies-and-projects/supporting-refugees-and-asylum-seekers/refugee-and-protection-unit/new-zealand-refugee-quota-programme> (14. 2. 2021.)

25 Neto stopa migracije je razlika broja useljavanja i iseljavanja na određenome području u određenome razdoblju.

26 Population. // Stats NZ: Tataurangi Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/topics/population> (11. 12. 2020.)

27 Story: Dalmatians. // Te Ara: the encyclopaedia of New Zealand. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-7> (11. 12. 2020.)

28 Stoffel, Hans-Peter. From the Adriatic sea to the Pacific ocean: the Croats in New Zealand. // Asian and African Studies. 18, 2(2009), str. 232-264. Dostupno na: https://www.sav.sk/journals/uploads/092611395_Stoffel.pdf (11. 12. 2020.)

Grafikon 2. Neto stopa migracije u Novome Zelandu od 1991. do 2019. godine

i 60 000 osoba.²⁹ U kontekstu proučavanja Hrvata u Novome Zelandu posebno je važan pojam lančane migracije koja podrazumijeva migraciju obitelji ili druge definirane skupine ljudi. Lančana migracija započinje manjim brojem ranih, pionirskih odlazaka. Pritom najčešće migrira jedan član obitelji s ciljem namicanja financijskih sredstava za dolazak ostalih članova. Na novim područjima često dolazi do grupiranja ljudi koji lančanom migracijom dolaze iz istih krajeva.³⁰

Različiti autori različito dijele valove migracije Hrvata u Novi Zeland, ali sve se podjele približno vremenski poklapaju – glavne prekretnice su ratovi.

Klarić govori o četirima skupinama doseljenika – prva je ona koja je stigla do početka Prvoga svjetskog rata, druga je stizala između dvaju ratova, treća u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata do 1970-ih godina, a četvrta nakon 1970-ih.³¹

29 Grbić Jakopović, Jadranka. Multipliciranje zavičaja i domovina: Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet. Zagreb: Filozofski fakultet: FF press, 2014., str. 109.

Dostupno na: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/book/79> (14. 2. 2021.)

30 Mesarić Žabčić, Rebeka. Fenomen preoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti. // Hrvatsko iseljeničtvo i domovina: razvojne perspektive. / uredili Honstein Tomić, Caroline; Hrstić, Ivan; Majetić, Filip; Sabotič, Ines; Sopta, Marin. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 77-87. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/45/Iseljen_knjb_77.pdf (14. 2. 2021.)

31 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split : Crkva u svijetu, 2000., str. 58.

Jelicich hrvatsku migraciju u Novi Zeland dijeli u pet valova.³² Prvi val uključuje rane pojedinačne dolaske muškaraca koji su plovili na brodovima kao članovi posada od sredine 19. stoljeća, silazili s brodova i ostajali u novoj zemlji. U drugome valu, krajem 19. stoljeća dolaze muškarci koji nastoje zaraditi dovoljno novca kako bi podmirili svoje dugove u domovini. Oni najčešće rade u poljima smole drveta kauri u vrlo teškim uvjetima. Treći val traje od početka 20. stoljeća pa do Prvoga svjetskog rata i uključuje ekonomske imigrante, ali i one koji su željeli izbjeći službu u austrougarskoj vojsci koja je bila obvezna za sve muškarce i trajala je od tri do četiri godine. Četvrti val traje između dvaju svjetskih ratova i to je vrijeme kada dolazi manje mladih ljudi, pa se ubrzava proces starenja hrvatske etničke zajednice u Novome Zelandu.³³ Jelicich petim valom smatra razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata.

Svi ti valovi imaju poneke sličnosti, ali i razlike vezane uz razloge odlaska, uvjete, političku situaciju u Hrvatskoj i u Novome Zelandu. Obrazovni profil useljenika različit je u pojedinim valovima kao i njihova namjera ostanka ili povratka u domovinu. Navedenim valovima možemo danas dodati i onaj koji nastaje nakon uspostave samostalne hrvatske države 1991. godine. Taj val uključuje većinom mlade obrazovane useljenike koji dolaze u Novi Zeland sa znanjem engleskoga jezika. Istraživanje iz 2005. godine ukazuje na to da su općenito iseljenici iz Hrvatske nakon 1990. godine mlade osobe (dominantna je dobna skupina od 20 do 40 godina), obrazovani su jer razvijene zemlje traže kvalificiranu i obrazovanu radnu snagu te su radno i prokreativno vitalniji od populacije iz koje dolaze.³⁴

Brojčani podaci o Hrvatima u Novome Zelandu moraju se sagledavati u kontekstu političkih promjena tijekom povijesti. U ranim razdobljima useljavanja područje današnje Hrvatske s kojega su dolazili Hrvati pripadalo je Austro-Ugarskoj Monarhiji, zatim Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, Jugo-

32 Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008.

33 Mesarić Žabčić, Rebeka. Fenomen prekoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti. // *Hrvatsko iseljeničtvo i domovina: razvojne perspektive*. / uredili Honstein Tomić, Caroline; Hrstić, Ivan; Majetić, Filip; Sabotić, Ines; Sopta, Marin. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 77-87. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/45/Iseljen_knjb_77.pdf (14. 2. 2021.)

34 Gelo, Jakov; Akrap, Anđelko; Čipin, Ivan. *Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske: (bilanca 20. stoljeća)*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2005.

slaviji pa tek od 1991. godine samostalnoj Hrvatskoj. Tablica 2 prikazuje broj stanovnika Novoga Zelanda s obzirom na mjesto rođenja (samo broj onih koji su rođeni u zemlji porijekla).³⁵ Kao zemlja porijekla naveden je naziv države u godini na koju se odnose podaci, a većina osoba uključenih u te statističke podatke su Hrvati.

Tablica 2. Broj stanovnika Novoga Zelanda rođenih u zemlji porijekla (u tablici je naziv države u godini na koju se odnose podaci)

Zemlja porijekla	Godina	Broj rođenih u zemlji porijekla
Austrija	1874.	257
Austro-Ugarska Monarhija	1901.	1874
Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca	1921.	1588
Federativna Narodna Republika Jugoslavija	1951.	2901
Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija	1976.	3625
Republika Hrvatska	2001.	2280
	2006.	2070
	2013.	1728

Do sredine 20. stoljeća Hrvati su bili druga po redu najveća skupina useljenika iz središnje Europe. Najveća su skupina 1970-ih godina bili Nizozemci, ali oni su se počeli useljavati u većemu broju tek sredinom 20. stoljeća, gotovo stotinu godina nakon prvih hrvatskih useljenika.³⁶ Zbog brojčane i dugotrajne prisutnosti Hrvati su među narodima koji su najviše pridonijeli ekonomskom, gospodarskomu i kulturnomu razvitku Novoga Zelanda.

35 Prema: Story: Dalmatians. // Te Ara: the encyclopaedia of New Zealand. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-7> (11. 12. 2020.)

36 Stoffel, Hans-Peter. From the Adriatic sea to the Pacific ocean: the Croats in New Zealand. // Asian and African Studies. 18, 2(2009), str. 232-264. Dostupno na: https://www.sav.sk/journals/uploads/092611395_Stoffel.pdf (11. 12. 2020.)

Anton Bakulic, dalmatinski kopač
smole, 21-godišnjak, 1910.,
Northern Wairoa (izvor:
Alexander Turnbull Library,
Wellington, New Zealand)

2.

OD RANIH DOLAZAKA DO KRAJA PRVOGA SVJETSKOG RATA

Prvi dolasci (do kraja 19. st.)

Najranije dolaske Hrvata u Novi Zeland vrlo je teško istražiti jer postojeći podaci nisu pouzdani. Useljenici su uglavnom bili nepismeni, a molbe za naturalizaciju (dobivanje državljanstva) podnosili su ponekad i 15-ak godina nakon dolaska, pa su se podaci o dolasku unosili na temelju sjećanja. Vrlo često nisu sami ispunjavali te molbe jer su često bili nepismeni ili nisu znali engleski jezik.³⁷ Postoje pretpostavke da su prvi Hrvati u Novome Zelandu bili pomorci s Pelješca koji su oko 1850. godine doživjeli brodolom u blizini novozelandske obale. Trlin kao prva dva Hrvata u Novome Zelandu navodi Williama Jacoba Marsha (Vilima Jakoba Maršića) i Nicholasa Viccovicha (Nikolu Vickovića) koji su u Novi Zeland stigli oko 1857. godine i zaposlili se kao rudari. Prvi dolazak Hrvata na novozelandsko otočje, za koji smo sigurni da se dogodio, zabilježen je krajem 1858. godine kada je u aucklansku luku pristao austrijski istraživački brod Novara. Brod je isplovio iz Trsta 30. travnja 1857. godine. Zapovjednik broda bio je Bernhard de Wüllerstorff-Urbair, a kapetan je bio Baron Poeck. Na Novari je bilo 315 članova posade, 30 časnika i sedam znanstvenika geologa koje je predvodio njemački geolog Ferdinand von Hochstetter. Od ukupno 352 osobe na brodu, 175 osoba bili su Hrvati. Brod je bio usidren u aucklanskoj luci od 22. prosinca 1858. do 8. siječnja 1859. godine. Dugo se smatralo da su pojedini članovi posade napustili brod i bili prvi hrvatski useljenici,³⁸ ali Jelicich smatra da nitko od Hrvata tada nije ostao u Novome Zelandu.³⁹ Ipak, iz toga vremena datira prvi hrvatski grob u Novome Zelandu – vođa palube, Mato Cergonja, preminuo je 1. siječnja 1859. godine i pokopan je na katoličkome dijelu groblja Grafton Gully (današnji naziv groblja je Symonds Street Cemetery).⁴⁰

Dolazak austrijske geološke ekspedicije bio je zanimljiv novozelandskoj javnosti, pa su o tome objavljeni članci u novinama *New Zealander* 29. pro-

37 Trlin, Andrew. *Foundations: early Croatian immigration to New Zealand*. Auckland: Opuzen Press, 2016., str. 18

38 Holjevac, Većeslav. *Hrvati izvan domovine*. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1968., str. 239.

39 Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 26.

40 Cergonja. // Cemetery Records: Symonds Street and St Stephans.

Dostupno na: <http://www.aucklandcity.govt.nz/dbtw-wpd/symondsst/sscem.html> (27. 1. 2021.)

sinca 1858.,⁴¹ 1. siječnja,⁴² 5. siječnja⁴³ i 8. siječnja⁴⁴ 1859. godine. U broju objavljenome 5. siječnja spomenut je i orkestar limene glazbe s broda Novara koji je održao koncert u Aucklandu. O Novari i geološkoj ekspediciji izvještavale su i australske novine u veljači 1859. godine objašnjavajući da su geolozi istraživali fosiliziranu smolu drveta kauri.⁴⁵ Brod se vratio u Trst u rujnu 1859. godine, a hrvatski su članovi posade zacijelo pričali o dalekim zemljama u kojima su bili te na taj način zainteresirali svoje prijatelje i članove obitelji za daleki Novi Zeland.⁴⁶

Useljavanja Hrvata u Novi Zeland započela su pojedinačnim slučajevima – ponekad bi članovi brodskih posada izlazili u novozelandskim lukama i odlučili ostati, a ponekad i dovesti svoje obitelji. Tako je primjerice Nikola Senčić iz Rijeke pobjegao s engleskoga broda 1861. godine i ostao u Novome Zelandu.⁴⁷ Do kraja 19. stoljeća zabilježeni su brojni dolasci brodova s hrvatskim posadama (npr. brod Heligoland 1879., brod Saida 1885., 1891. i 1893. godine) i trgovačkih brodova hrvatskih vlasnika (brod Tri sina u vlasništvu obitelji Turković 1882., brod Teresa Cosulich obitelji Kozulić 1889. godine).⁴⁸

Hrvati su se tada pa sve do Prvoga svjetskog rata, najčešće identificirali kao Austrijanci jer su bili građani Austro-Ugarske Monarhije i dolazili su s austrougarskim putovnicama. Zbog toga dolazi do paradoksalne situacije – Hrvati su u domovini bili austrougarski podanici i građani drugoga reda jer nisu bili Austrijanci, a u Novome Zelandu će biti građani drugoga reda upravo

41 New Zealander. 14, 1325(1858), str. 3.

Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18581229.2.14> (27. 1. 2021.)

42 New Zealander. 15, 1326(1859), str. 3.

Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18590101.2.14> (27. 1. 2021.)

43 New Zealander. 15, 1327(1859), str. 3. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/new-zealander/1859/01/05/3> (27. 1. 2021.)

44 New Zealander. 15, 1328(1859), str. 3.

Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18590108.2.13> (27. 1. 2021.)

45 The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser. 17, 1679(1859), str. 3.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/18653460> (14. 2 2021.)

46 Jelichich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 26.

47 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 59.

48 Jelichich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 27.

zato što su smatrani Austrijancima.⁴⁹ Njihov će položaj biti posebno težak za vrijeme Prvoga svjetskog rata kada su Austrijanci smatrani neprijateljima. Stoga je od najranijih dolazaka postojala potreba Hrvata da se distanciraju od Austro-Ugarske Monarhije i da se identificiraju kao Hrvati, pa će to biti i jedan od razloga pokretanja prvih hrvatskih novina 1899. godine. U hrvatskim će se novinama (*Bratska sloga*, *Napredak*, *Zora* i drugima) inzistirati na upotrebi naziva Hrvat i Dalmatinac, a kasnije, nakon početka Prvoga svjetskoga rata, i naziva Sveslaveni, Slaveni, Južni Slaveni i Jugoslaveni.⁵⁰ Koliko je bilo neznanje novozelandskih vlasti o Hrvatima i njihovu porijeklu govori dio izvještaja Kraljevske komisije za proizvodnju smole drveta kauri (Royal Commission on Kauri Gum Industry) iz 1898. godine u kojemu se posebno naglašava da Hrvati ne govore njemački jezik, već govore „slavenskim dijalektom“.⁵¹

Činjenica da su Hrvati u službenim dokumentima i popisima nakon dolaska identificirani kao Austrijanci otežava istraživanja ranih useljenika. Trlin i Jelicich su pronašli podatke o 113 dolazaka prije 1884. godine.⁵² Neka od imena su Nikola Bassi, Lui Kinkela, Pavel Lupis, Antonio Sarich, Mariano Vella i Peter Tomanovich. Trlin za razdoblje do 1880. godine navodi imena 97 Hrvata.⁵³ Broj dolazaka je, na temelju toga popisa, prikazan u Grafikonu 3 po godinama od 1857. do 1880. godine. Broj dolazaka varira od 0 do 10 godišnje, a prosječno iznosi 4,04 dolazaka godišnje.

Protok informacija u to je vrijeme bio spor, pa su posjeti domovini ranih useljenika, pisma i usmena predaja imali važnu ulogu u procesu iseljavanja. Poneki su se pojedinci izuzetno istaknuli u tim aktivnostima, pa ih se može smatrati začetnicima lančanih migracija. Trlin smatra Pavela Lupisa začetni-

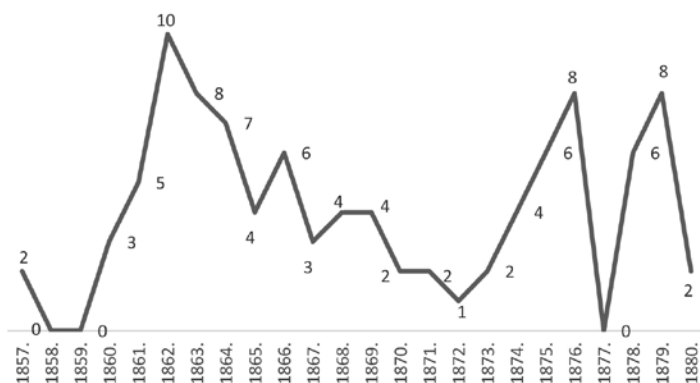
49 Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 11-12.

50 Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. // *Medijska istraživanja*. 26, 1(2020), str. 87-108. doi: 10.22572/mi.26.1.5

51 *Raport and evidence of the Royal Commission on Kauri Gum Industry, 1898.*, prema: Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 34

52 Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 30.

53 Trlin, Andrew. *Foundations: early Croatian immigration to New Zealand*. Auckland: Opuzen Press, 2016., str. 14-18.

Grafikon 3. Broj dolazaka Hrvata u Novi Zeland od 1857. do 1880. godine

kom lančane migracije iz središnje Dalmacije.⁵⁴ Lupis je u Auckland stigao 1864. godine, nakon što je nekoliko godina radio na Južnome otoku, i zaposlio se u luci. S vremenom je uštedio dovoljno za kupnju nekoliko ribarskih brodova. Usto je, iako je bio nepismen, govorio engleski, talijanski i hrvatski, pa je bio cijenjen kao prevoditelj.⁵⁵ Prilikom posjeta Hrvatskoj je „pokupio jednu četvu Hrvata i s njima je došao opet u Novu Zelandu“.⁵⁶ Drugi značajan lanac migracije započeo je Mariano Vella iz Podgore. Bavio se ribarstvom, poslije je radio na farmi, a za njim su došli njegovi rođaci i prijatelji. Neki od njih su se vraćali u Hrvatsku kako bi doveli u Novi Zeland i druge obitelji. Hrvati koji su u Novi Zeland došli zahvaljujući Vellinu migracijskomu lancu uglavnom su se do 1920-ih godina etablirali kao uzgajivači voća i vinogradari.⁵⁷

Hrvatski su useljenici dolazili uglavnom iz obalnih hrvatskih krajeva, ponajviše s područja podno Biokova (Podgora, Tučepi, Živogošće...) i s otoka

54 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979.

55 Jelicich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 35.

56 Dom. 27. 8. 1903., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske nasobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 16.

57 Trlin, Andrew. Foundations: early Croatian immigration to New Zealand. Auckland: Opuzen Press, 2016., str. 55-58.

(Korčula, Brač, Hvar). Manji broj dolazaka zabilježen je i s područja Istre i Hrvatskoga primorja.⁵⁸ Budući da su se često neslužbeno izjašnjavali kao Dalmatinci, do danas je ostao u novozelandskom engleskom uvriježen naziv *Dally*, odnosno *Dallies* za hrvatske useljenike iz Dalmacije.⁵⁹ U prvome, pionirskom valu useljavanja 98 % hrvatskih useljenika upravo je iz tih područja.⁶⁰ Iz domovine su odlazili zbog loše ekonomske i političke situacije. Dalmacija je bila austrijska provincija u Austro-Ugarskoj Monarhiji, ustanovljenoj 1867. godine, u kojoj položaj Hrvata nije bio povoljan. Posebno je nepovoljan za Hrvate bio sporazum između Austro-Ugarske Monarhije i Italije iz 1891. godine koji je sadržavao tzv. Vinsku klauzulu.⁶¹ Njome je ukinut porez na uvoz vina iz Italije, pa su hrvatski vinari ostali bez dijela tržišta.⁶² Uslijedila je filoksera vinove loze koja je, uništivši vinograde u Dalmaciji, uzrokovala dodatno siromašenje stanovništva. *Pučki list* objavio je 1904. godine vijest o molbi Hrvata iz Novoga Zelanda da se klauzula ukine:

Naseljenici u Novoj Zelandi iz Dalmacije brzojavili su prošlih dana našem kralju u Beč: ukini klauzulu; usliši molbu otaca naših, tako ti krvi, što ju oni proliše za te!⁶³

Da je u Novome Zelandu bilo i dosta useljenika iz Hrvatske koji su nastojali izbjeći vojnu obvezu u austrougarskoj vojsci, doznajemo iz novina *Bratska sloga*. U broju izašlome 12. lipnja 1899. godine objavljen je proglas kojim se pozivaju svi vojni bjegunci s područja Austro-Ugarske da se jave austrougar-

58 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 17.

59 McConnell, P. R. The Ahipara gumfields. Auckland: Lincoln College, 1980., str. 9. Dostupno na: https://researcharchive.lincoln.ac.nz/bitstream/handle/10182/2095/mcconnell_dippr.pdf;jsessionid=ACA7C72E8CC35D9ED78F44A124C13BC3?sequence=6 (14. 2. 2021.)

60 Jelichich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008.

61 Vinska klauzula. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64741> (11. 12. 2020.)

62 Pučki list. (1903), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 22.

63 Pučki list. 16(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 26.

skomu konzulatu u Aucklandu kako bi povodom pedesetgodišnjice vladavine cara Franje Josipa bili pomilovani:

Svaki onaj koji zudi imati pomilovanje damu bude oprosceno neka se sto mozo brze obrati na C. K. Austro-Ugarskog Konzula u Aucklandu.⁶⁴

Bez obzira što je broj mladih muškaraca među useljenicima bio velik u vrijeme Prvoga svjetskog rata, pa bi se na temelju toga moglo zaključiti da su svi nastojali izbjeći vojnu obvezu, Trlin smatra da taj razlog useljavanja Hrvata nije bio prevladavajući. Ipak, smatra kako su Hrvati, nastojeći zadobiti simpatije domaćina koji su ih smatrali Austrijancima (a time neprijateljima), isticali bijeg od vojne obveze kao najznačajniji razlog dolaska.⁶⁵

Mataga na temelju istraživanja podataka o putnicima na putničkim brodovima zaključuje da je većina ranih useljenika ipak dolazila s namjerom povratka u domovinu. On navodi šest osnovnih razloga za iseljavanje iz Hrvatske u to vrijeme:

- ❖ represija austrijske vlasti na području Dalmacije
- ❖ općenito siromaštvo
- ❖ porast broja stanovništva i nedostatak zemlje za obrađivanje
- ❖ filoksera vinove loze u Dalmaciji
- ❖ mogućnost zarade na iskopavanju smole drveta kauri u Novome Zelandu
- ❖ izbjegavanje vojne obveze u domovini.⁶⁶

Onima koji su došli u Novi Zeland život nije bio nimalo lakši od onoga u domovini. Mnogi su požalili što su došli, ali nisu imali novaca za povratak. Bavili su se uglavnom teškim fizičkim poslovima – manji broj je došao na Južni otok raditi u rudnicima zlata,⁶⁷ a najčešće su dolazili na Sjeverni otok kako bi radili

64 Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 1.

65 Trlin, Andrew. Foundations: early Croatian immigration to New Zealand. Auckland: Opuzen Press, 2016., str. 110.

66 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 7.

67 Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 106. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

u poljima smole drveta kauri. Ona se u početku nalazila na površini, ali kako se eksploatacija povećala u drugoj polovici 19. stoljeća, do smole je bilo sve teže doći. Bilo je potrebno kopati, često u teškim uvjetima i u močvarnim područjima. Smola se izvozila i primjenjivala u industriji lakova.

Polja smole drveta kauri smještene su na sjevernome dijelu Sjevernoga otoka, pa je zbog toga upravo u gradu Aucklandu i sjeverno od njega (okrug Far North, gradovi Dargaville i Kaitaia) bilo najviše hrvatskih useljenika. Hrvati kao kopači smole bili su na društvenome dnu, zajedno s Maorima s kojima su zbog toga počeli ostvarivati jake društvene veze.⁶⁸ Maorima je, dolaskom Europljana, oduzimana zemlja, a bili su i neotporni na uvezene bolesti – umirali su od bolesti koje u Europi nisu bile nužno smrtonosne (npr. vodene kozice ili gripa). Zbog toga su, kao i zbog ratova koje su vodili protiv Britanaca, krajem 19. stoljeća bili na rubu izumiranja. Također novozelandske su vlasti donosile nepovoljne zakone koji su prednost davali britanskim kopačima ispred doseljenika i Maora. Takav je bio i Zakon o industriji smole drveta kauri (Kauri Gum Industry Act) iz 1898. godine⁶⁹ koji je odredio da će se polja za iskopavanje smole drveta kauri na Sjevernome otoku parcelirati, a dozvole za njihovo iskorištavanje davati samo vlasnicima okolnih farmi, kopačima koji su tamo radili najmanje tri mjeseca prije donošenja zakona te britanskim državljanima po rođenju ili naturalizaciji.⁷⁰ Taj je zakon razlog povećavanja broja molbi za naturalizaciju. Upravo su te molbe jedan od značajnih izvora za proučavanje povijesti Hrvata u Novome Zelandu.⁷¹ Zakon je bio usmjeren protiv svih doseljenika, ali posebno protiv Hrvata, odnosno „Austrijanaca“. Jedan članak u australskim novinama iz siječnja 1899. godine izvještava o provođenju toga zakona:

68 Božić-Vrbančić, Senka. *Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 15.

69 Trlin, Andrew D. *Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand*. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 164.

70 Banović, Branimir. *Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu*. // *Migracijske teme*. 4, 1/2(1988), str. 198. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (2. 11. 2020.)

71 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 11.

Bez sumnje će ljudima izvan Novoga Zelanda izgledati neobično uvođenje tako drastičnih mjera kako bi se spriječilo useljavanje osoba iz samo jedne europske države, ali istina je da vlada čini sve kako bi spriječila useljavanje Austrijanaca. Brodske kompanije u Sydneyju i drugdje obaviještene su da prema Zakonu o industriji smole drveta kauri Austrijanci moraju biti u koloniji tri mjeseca prije nego što dobiju dozvolu za iskopavanje smole... austrijski konzul u Aucklandu obavijestio je premijera da će u tome slučaju ljudi koji se iskrcaju pasti na teret države... vlada je obavijestila brodske kompanije da Austrijancima neće biti dozvoljen ulazak u Novi Zeland ako se neće jamčiti njihovo uzdržavanje.⁷²

Istovremeno druge australske novine sugeriraju kako bi se cijeli problem mogao riješiti kada bi se u zakon umetnula klauzula da se on ne odnosi na osobe koje su započele putovanje u Novi Zeland prije stupanja zakona na snagu.⁷³ Treće pak australske novine, također u siječnju 1899. godine, objašnjavaju da su Austrijanci zapravo Dalmatinci:

Treba podsjetiti da Austrijanci, ili Dalmatinci... nisu kriminalci niti bezvrijedni. Njihov jedini grijeh je siromaštvo... Iako može izgledati da je u interesu novozelandskih kopača smole nastojati držati strance podalje, nije potrebno to činiti na najgori mogući način...⁷⁴

Nakon donošenja Zakona o industriji smole drveta kauri bilo je i pokušaja preusmjeravanja „Austrijanaca“ koji su putovali u Novi Zeland prema Tasmaniji,⁷⁵ ali i tamošnje se stanovništvo protivilo prevelikom useljavanju.⁷⁶

72 The Bendigo Advertiser. 47, 13604(1899), str. 4.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/9086417> (14. 2. 2021.)

73 Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate. 7546(1899), str. 4.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/10021436> (14. 2. 2021.)

74 The Evening News. 4, 9855(1899), str. 4.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/113708312> (14. 2. 2021.)

75 Tasmanian News. 5575(1899), str. 3.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/176601317> (14. 2. 2021.)

76 The Daily Telegraph. 6113(1899).

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/236793110> (14. 2. 2021.)

I austrijski je veleposlanik u Londonu 1902. godine upozoravao na nepovoljan položaj Austrijanaca koji se u Novome Zelandu tretiraju drugačije od drugih stranaca, ali odgovoreno mu je da se nikakve razlike ne rade na štetu Austrijanaca.⁷⁷

Teška situacija za oba naroda, Hrvate i Maore, rezultirala je društvenim povezivanjima koja su često završavala brakovima. I danas na sjeveru Novoga Zelanda postoje kulturna društva u kojima potomci Maora i Hrvata njeguju hrvatsko kulturno nasljeđe, pjevajući hrvatske pjesme i plešući hrvatske plesove iako ne govore hrvatski jezik. Tako na ulasku u grad Kaitaia stoji trojezični natpis na maorskome, hrvatskome i engleskome jeziku (*Haere mai – Dobro došli – Welcome*), a isto tako i na izlasku (*Haere ra – Sretan put – Farewell*).

Treba svakako spomenuti i poseban naziv kojim Maori nazivaju Hrvate – *Tarara*. Najvjerojatnije je naziv nastao kada su slušali neobičan im hrvatski jezik, s brzim izgovorom, koji im je zvučao kao „ta-ra-ra“. Postojanje posebnoga naziva za Hrvate ukazuje i na poseban odnos jer je maorski naziv za sve ostale Europljane – *Pakeha*. Iako su u početku izbjegavali Maore, Hrvati su s vremenom shvatili da su im Maori po temperamentu sličniji nego Englezi – imali su sličan smisao za humor i velikodušnost, a povezivao ih je i sličan društveni položaj te problemi koji su iz njega proizlazili. O sličnostima Hrvata i Maora Simon Petricevich izjavio je za maorske novine *Mana*:

Oba naroda... vole jesti, vole biti bučni i vole se zabavljati. Tarare su žestoki kao i Maori i vole se družiti. Isto tako i jedni i drugi obiteljski su ljudi...⁷⁸

Prvi brak između Maorke i Hrvata, za koji danas postoji dokaz, sklopljen je 6. travnja 1892. godine u gradu Kaitaia između Andrije Kleskovića iz Mlina i Maorke Erine Kaaka, kćeri poglavice plemena Te Aupuori.⁷⁹ Imali su 13 djece s kojom su u kući govorili uglavnom maorski. Andrija je naučio i engleski, pa je sunarodnjacima pomagao da se lakše snađu po dolasku. Budući da je njegovo ime i prezime bilo teško izgovarati na engleskome jeziku, Andrija je 1901.

77 The Week. 54, 1387(1902), str. 11.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/183940454> (14. 2. 2021.)

78 Bezić Filipović, Branka. Tragom Hrvata u svijetu. Split: Naklada Bošković, 2016., str. 261.

79 Bezić Filipović, Branka. Njena priča: žena u iseljeništvu. Split: Naklada Bošković, 2020., str. 9.

godine ime promijenio u Andrew Anderson pa se i cijela njegova obitelj od tada koristi prezimenom Anderson. Zanimljivo je da je 1996. godine izrađena obiteljska knjiga⁸⁰ o obitelji Klesković (tj. Anderson) povodom obiteljskoga okupljanja.⁸¹ Knjiga nije objavljena, ali je umnožena u manjemu broju primjerkama za članove obitelji.⁸²

Nisu međutim svi Hrvati dolazili sa željom da ostanu. Neki su se planirali vratiti čim zarade dovoljno novca s kojim bi pokrili sve dugove i troškove puta. Neki su ipak dovodili obitelji, a neki su supruge birali tako da su slali svoje fotografije u rodni kraj i platili put mladenki. U Dalmaciji se takav način sklapanja braka nazivao „udaja na sliku“,⁸³ a u engleskome jeziku u upotrebi je bio izraz *letter bride* i *mail-order bride*. Događalo se i da su poneki mladići, nezadovoljni svojim izgledom, slali tuđe fotografije ne bi li nagovorili buduću mladenku da krene na daleki put. Ona bi onda, došavši u daleku zemlju, bila razočarana, ali nije joj bilo povratka natrag – mladoženja je na nju polagao pravo jer joj je platio put.⁸⁴

Do 1893. godine broj prijavljenih useljenika u Novi Zeland s područja Hrvatske bio je oko 1500. Konačan broj useljenika za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije nije lako utvrditi. Statistike spominju između 3000 i 5000 dolazaka, ali taj broj zacijelo nije točan jer su se bilježili samo oni imigranti koji su se prijavili u austrougarskome konzulatu u Aucklandu. S obzirom na političke i ekonomske razloge imigracije, može se pretpostaviti da se određeni broj useljenika ipak nije prijavio u konzulat.⁸⁵ Na temelju izvještaja Kraljevske komisije za proizvodnju smole drveta kauri, koja je uspostavljena 1893. godine, većina je ispitanika navela da su se iselili zbog nemogućnosti zapošljavanja u domovini, zbog malih i neisplativih posjeda, velike zaduženosti, bolesti vinove loze i nekonkurentnosti dalmatinskoga vina na tržištu. Ista komisija izvještava

80 Ovdje se upotrebljava izraz knjiga iako je riječ o tekstu koji nije objavljen, pa ne odgovara UNESCO-ovoj definiciji knjige.

81 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 130.

82 Božić-Vrbančić, Senka. Privatna poruka. 18. 1. 2021.

83 Kurtović Budja, Ivana; Lasić, Josip. Jezik potomaka podgorskih Dalmatinaca na Novome Zelandu: geolingvistički, sociolingvistički i dijalektološki pristup jezičnome identitetu. // Slavistički studii. 20(2021), prihvaćeno za objavljivanje.

84 Bezić Filipović, Branka. Njena priča: žena u iseljeništvu. Split: Naklada Bošković, 2020., str. 7.

85 Banović, Branimir. Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 4, 1/2(1988), str. 196. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (2. 11. 2020.)

da su useljenici uglavnom s područja Dalmacije i Istre, rimokatoličke vjeroispovijesti, govore slavenskim jezikom i većinom su mladi ljudi koji su došli bez žena i djece.⁸⁶

Dolasci na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće

Najveći i najznačajniji priljev Hrvata u Novi Zeland događao se na prijelazu stoljeća, u vrijeme najintenzivnijega iskorištavanja polja smole drveta kauri. Od početka 1890-ih pa do Prvoga svjetskog rata zabilježeno je oko 5000 dolazaka.⁸⁷ Prekid useljavanja u tome razdoblju dogodio se samo između 1899. i 1902. godine kada je na snazi bio Zakon o ograničavanju useljavanja (Immigration Restriction Act).

Prema podacima koje su hrvatski useljenici dali Kraljevskoj komisiji godine 1890. na poljima smole radilo je oko 1200 Hrvata, a 1898. godine bilo ih je 1500. Prema drugome izvoru Hrvata je u Novome Zelandu 1893. godine bilo oko 500, 1897. godine oko 1500, a 1914. godine oko 2000.⁸⁸ Tablica 3 pokazuje broj novopridošlih kopača za posljednje četiri godine 19. stoljeća⁸⁹ te pretpostavku o približnome ukupnom broju (na temelju podatka o oko 500 kopača smole iz Hrvatske 1893. godine).

Podaci iz tablice slažu se i s podacima koje donosi Mataga na temelju analize popisa putnika koji su identificirani kao Austrijanci prilikom dolaska u aucklandsku luku. Grafikon 4 prikazuje kretanje broja novopridošlih „Austrijanaca“ od 1887. do 1914. godine prema podacima o dolascima u aucklandsku luku (ove brojke ne treba uzeti kao konačne jer su brodovi pristizali i u

86 Banović, Branimir. Instrukcijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

87 Jelich, Stephen; Trlin, Andrew. Croatian. // Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa / editors Penny Griffith; Keith Maslen; Ross Harvey. Wellington: Victoria University Press, 1997. http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook-_div3-N13D3D.html (11. 12. 2020.)

88 Bassett, Judith. Colonial justice: the treatment of Dalmatians in New Zealand during the first world war. // New Zealand Journal of History. 33, 2(1999), str. 155-179. Dostupno na: http://www.nzjh.auckland.ac.nz/docs/1999/NZJH_33_2_02.pdf (17. 11. 2020.)

89 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 18.

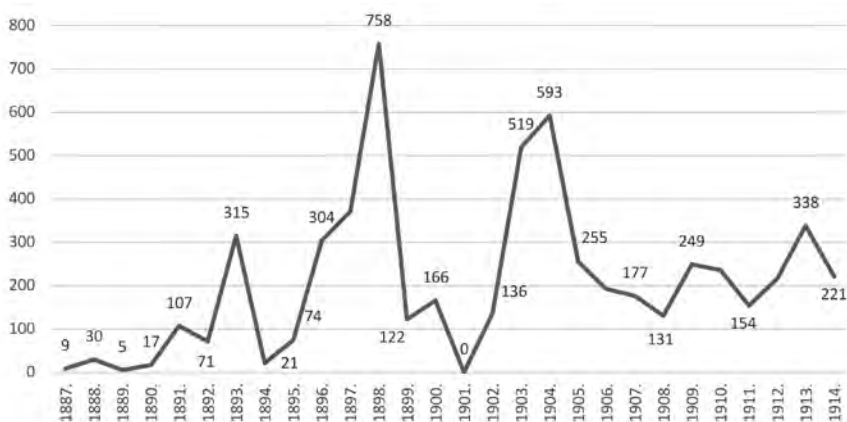
Wellington, iako se može pretpostaviti da je tamo stizao manji broj Hrvata). Najveći broj dolazaka zabilježen je 1898. (758 dolazaka), a najmanji 1901. godine (niti jedan dolazak). Ukupno je za to razdoblje zabilježeno 5789 dolazaka.⁹⁰

I Australcima su bile zanimljive vijesti o „Austrijancima“ koji su na putu u Novi Zeland prolazili kroz Australiju. Ti Austrijanci o kojima pišu australske novine u siječnju 1899. godine zacijelo su bili Hrvati:

Svi Austrijanci koji su pristigli u Sydney njemačkim parobrodima... čekajući transport za Novi Zeland, danas su otploveli...⁹¹

Tablica 3. Broj novopridošlih Hrvata kopača smole i ukupan broj hrvatskih kopača u Novome Zelandu na kraju 19. stoljeća

Godina	Broj novopridošlih hrvatskih kopača	Približan ukupan broj hrvatskih kopača
1897.	353	850
1898.	859	1700
1899.	113	1800
1900.	103	1900

Grafikon 4. Broj dolazaka „Austrijanaca“ brodom u aucklandsku luku od 1887. do 1914. godine

⁹⁰ Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 103-104.

⁹¹ The North Coolgardie Herald and Miners Daily News. 729(1899), str. 3. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/259926565> (14. 2. 2021.)

Manji broj novopridošlih Hrvata kopača smole u zadnje dvije godine 19. stoljeća i brojka 0 koja stoji u podacima za 1901. godinu posljedica su nepovoljnih odredbi Zakona o industriji smole drveta kauri, ali i Zakona o ograničavanju useljavanja. Zbog nepoznavanja toga zakona mnogi su potencijalni useljenici kretali na put, ali su morali ostati u Australiji bez ikakvih sredstava za život jer su informacije o stanju u Novome Zelandu očito bile nedostatne. U *Pučkome listu* 18. listopada 1900. godine N. Radović piše:

Vidjevši ingeleška vlada da se naši ljudi danomice doseljavaju amo, te bojeći se možda da Hrvati ne poplave cijelo ovo ostrvo, zabrani ona ulazak Hrvata u New Zealand.⁹²

Bježeći od jedne klauzule, one vinske, došli su do druge – one o zabrani useljavanja u Novi Zeland.

Krajem 19. stoljeća u Novi Zeland dolazili su uglavnom mlađi muškarci iz Dalmacije na područje oko Aucklanda, najčešće s namjerom da novac šalju obiteljima u Dalmaciju i da se vrate nakon što riješe obiteljske financijske probleme. Prosječna dob useljenika za godinu 1896. bila je 30 godina.⁹³ Često su dolazili u grupama i bili su vrijedni radnici. U Aucklandu poneki ranije pristigli Hrvati otvaraju prenoćišta za svoje sunarodnjake te im pomažu da se snađu neposredno nakon dolaska u novu zemlju čiji jezik, zakone i običaje ne poznaju. Dočekivali bi ih, osiguravali osnovne potrepštine poput odjeće te im organizirali odlazak na sjever gdje su radili na iskopavanju smole drveta kauri.

Unatoč velikomu broju dolazaka značajan je broj Hrvata koji u Novome Zelandu borave privremeno. Brojevi dolazaka i odlazaka „Austrijanaca“ brodovima za razdoblje od 1908. do 1914. godine pokazuju da je pristiglo 1576 osoba, ali ih je i otišlo 1033 (Grafikon 5).⁹⁴ Oko 70 % onih koji su došli između 1896. i 1920. napustili su Novi Zeland do 1921. godine da bi se vratili u domovinu:⁹⁵

92 Pučki list. 18. 10. 1900., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 37.

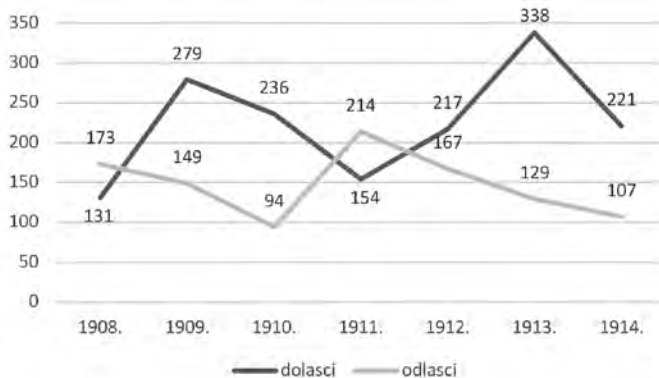
93 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 38.

94 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 104.

95 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 165.

Naši su se iseljenici iz Nove Zelandije redom vraćali doma poslije par godina rada i svaki je donio sa sobom dobrih uštednja...⁹⁶

To potvrđuje i podatak da je više od 2000 Hrvata došlo do kraja 1899. godine, a njih tek oko 170 još je uvijek bilo u Novome Zelandu 1916. godine.⁹⁷ Na činjenicu da je trend odlazaka s vremenom postao sve izraženiji ukazuje i podatak o broju Dalmatinaca u Novome Zelandu 1917. godine. Prema službenim podacima tada je bilo u Novome Zelandu 1716 muškaraca i 99 žena s područja Dalmacije.⁹⁸

Grafikon 5. Broj dolazaka i odlazaka „Austrijanaca“ na temelju popisa putnika s brodova od 1908. do 1914. godine

Povratke uzrokovane politikom odbijanja stranaca u Novome Zelandu tematizira i o njima svjedoči tekst iz australskih novina objavljen u lipnju 1901. godine:

96 Memorandum Jugoslavenskog odbora u Londonu, 1916., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 29.

97 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 38.

98 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 98.

Prije nekoga vremena podigao se glas u Novome Zelandu o tome da se vlada protivi dolasku Austrijanaca... Ti ljudi su Dalmatinci i ispada da su trijezni, vrijedni i štedljivi doseljenici. Međutim okolnosti u Novome Zelandu... su učinile da se osjećaju nepovjerljivima prema svojoj budućnosti, pa se sada vraćaju u Dalmaciju u velikom broju, 500 ih je napustilo Novi Zeland u posljednjih nekoliko mjeseci...⁹⁹

Oni doseljenici koji ostaju, zasnivaju obitelji ili dovode obitelji koje već imaju u Hrvatskoj. Tako je primjerice Mate Alfirovich oženio Mariju Kosovich u Novome Zelandu,¹⁰⁰ a Andrija Jelas i Matija Lulich vjenčali su se u Hrvatskoj pa potom otišli u Novi Zeland.¹⁰¹ Hrvati ponekad obitelji zasnivaju s Maorkama ili Britankama. Primjerice Nikola (Nicholas) Covich, prodavač smole drveta kauri, oženio se 1915. godine Maorkom Anataiom Peri s kojom je imao 14 djece.¹⁰² Cirpian (Charlie) Grbic, kopač smole, oženio se Britankom Eunice Rosalie Baker 1910. godine i s njom je imao 13 djece.¹⁰³

O razlozima odlaska iz domovine u vremenu prije Prvoga svjetskog rata piše grupa iseljenika u novinama *Narodni list* 1906. godine:

... možda za dugo nećemo gledati naš mili krš i naše sinje more kojim je plovilo na hiljade brodova, odvodeći i dovodeći svakog blaga božjega. Sve je to propalo odkada je tuđin zavladao nama. On nam je uništio more i trgovinu, te postavio međaše u našoj domovini, da se ne bi braća približila i složno kolo pavela. Ako je gdje koja tvornica, ako država što radi, i to je tuđin zakupio i prisvojio. Hrvatu ne preostaje nego da objesi torbu o rame, pa u daleki svijet... Ako ostane na svom pragu, umrijet će od gladi on i obitelj.¹⁰⁴

99 The Queensland Times, Ipswich Herald and General Advertiser. 41, 6302(1901), str. 7. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/122993624> (14. 2. 2021.)

100 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 20.

101 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 90.

102 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 52.

103 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 80.

104 *Narodni list*, 28. 6. 1906., prema: Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 24.

Na poljima smole drveta kauri radila su i djeca – dvanaestogodišnji dječaci nisu išli u školu, već su se smatrali radno sposobnima. Živjelo se u skupinama, u kampovima blizu polja na kojima se radilo. Područja su često bila močvarna, kuće su zapravo bile šatori koje je vjetar često uništavao:

Kuće naše su šatori od vreća, a rijetko kada iz dasaka, a to zato jer ne ostajemo uvijek na istom mjestu već se kano nomadi neprestano selimo...
za mjesec dana ili pet do šest mjeseci...¹⁰⁵

Kuhinje su bile na otvorenome, u blatu. Ivan Jurlina koji je u Novi Zeland stigao 1926. godine nastambe opisuje ovako:

Na malom brdašcu, da se izbjegne močvarno tlo, ukopali bi drvene stupove... Kreveti su bili... na šest drvenih stupova... rastegnute vreće zamjenjivale su madrace... Zidovi su bili od jutene vreće... da zaštite od pogleda, a ne od vjetra...¹⁰⁶

Za doručak bi kopači pojeli komad kruha i čaj, isto i za ručak. Za večeru bi jeli rižu ili krumpir s malo mesa.¹⁰⁷ Radilo se od ranoga jutra do večeri. Engleski su kopači imali osmosatni radni dan, ali Hrvati su čistili smolu i nakon ponoći, a ujutro su rano ustajali da bi ponovno išli kopati.¹⁰⁸ Nedjeljom se nije kopalo, ali trebalo je oprati i urediti odjeću i alat, razvrstati smolu po kvaliteti i obaviti ostale pripreme za radni tjedan. Skupine kopača često bi zakupile zemlju za koju su mislile da u njoj ima smole. Potom bi kopali kanale za odvod i isušivanje, a zatim bi počeli iskopavati smolu. U pojedinim kampovima živjelo je od 20 do 500 ljudi.¹⁰⁹ Za vođu kampa bila bi izabrana osoba koja je barem malo znala engleski jezik, pa se mogla snalaziti u pregovorima u vezi s naj-

105 Hrvatska. 19. 2. 1902.

106 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 63.

107 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 27.

108 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 31.

109 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 26.

osnovnijim životnim potrebama, ponajprije u vezi s prodajom smole. Prihodi od prodaje dijelili su se jednako među članovima kampa. Hrvati su bili vrijedni radnici, radili su neumorno, pa su i zarađivali više od drugih. Prema izvješčaju Kraljevske komisije, Englezi su zarađivali mjesečno od pet do šest funti, a na hranu su trošili tri funte. Hrvati su zarađivali od sedam do osam funti, a na hranu su trošili dvije funte.¹¹⁰ Najznačajnija razlika između hrvatskih i novozelandskih kopača bila je u tome što su potonji radili individualno. Hrvati su živjeli u skupinama, pa su tako i radili – sustavno su prekopavali zemlju u potrazi za smolom sve dok nalazište ne bi bilo iscrpljeno. Zbog veće zarade koju su Hrvati postizali dugotrajnim i organiziranim radom, novozelandski kopači bili su nezadovoljni, pa su predlagali i dodatne poreze za hrvatske kopače. Zbog toga je i osnovana spomenuta Komisija koja je u svome izvješčaju između ostaloga zaključila:

Hrvati su radini, energični, puni inventivnosti, dobrog vladanja i kao takvi bili bi farmeri kakvi se samo mogu poželjeti...¹¹¹

Unatoč takvoj ocjeni 5. studenoga 1898. godine donesen je Zakon o industriji smole drveta kauri koji nije bio povoljan za useljenike.

Negativan stav prema „austrijskim“ kopačima počeo se mijenjati početkom 20. stoljeća kada su novozelandske vlasti počele razmišljati i o prednostima useljenika iz Dalmacije:

Loša situacija u Dalmaciji pridonijela je migraciji... Vlada sada treba odlučiti hoće li... iskoristiti nove useljenike davanjem posebnih poticaja kako bi se naselili i razvijali seosku proizvodnju na koju su navikli u svojoj zemlji.¹¹²

110 Report and evidence of the Royal Commission on Kauri Gum Industry, 1898., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 29.

111 Report and evidence of the Royal Commission on Kauri Gum Industry, 1898., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 35.

112 The Auckland Star. 34, 18(1903), str. 4. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19030121.2.43> (11. 12. 2020.).

Radom na iskopavanju smole drveta kauri, iako su često zaradu slali u domovinu, Hrvati su znatno pridonosili novozelandskomu gospodarstvu. Primjerice količina godišnje iskopane smole drveta kauri porasla je sa 7400 tona u 1902. godini na 10 900 tona u 1905. godini. Pritom je važan podatak da su godine 1906. od svih osoba koje su kao zanimanje navodile „kopač smole“ dvije trećine bili „Austrijanci“.¹¹³

U jednim je australskim novinama u studenome 1912. godine objavljen tekst koji ističe veliku zastupljenost Dalmatinaca među kopačima smole:

Do prije 20 godina iskopavanjem smole bavili su se Britanci, i ponekad Maori... Prvi Austrijanci ili, da budemo precizniji, Dalmatinci... koji pripadaju Austrijskoj Monarhiji, pojavili su se oko 1893. godine i od tada započinje njihov stalni priljev. Danas oko 80 % smole proizvode austrijski kopači.¹¹⁴

Zbog teških uvjeta rada i života, najčešće na poljima nisu radili duže od deset godina.¹¹⁵ Nakon toga bi se sa zaradom vraćali kući ili bi započinjali nove poslove u Novome Zelandu poput ugostiteljstva, uzgoja životinja ili vinogradarstva. Bila su to uglavnom zanimanja kojima su se bavili i u domovini prije odlaska, pa su im bila bliska. Diskriminacija na poljima smole drveta kauri svakako je pogodovala počecima hrvatskoga vinogradarstva u Novome Zelandu. Vinogradarstvo tamo nije bilo razvijeno jer se smatralo da klima nije povoljna za vinovu lozu. Osim toga nije postojala ni kultura ispijanja vina jer su Novozelanci prednost davali pivu. Ipak se pokazalo da vinova loza dobro uspijeva, pa se vinogradarstvo počelo razvijati.¹¹⁶ Prvo spominjanje „Austrijanaca“ kao vinogradara zabilježeno je 1896. godine u jednome izvještaju:

113 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 59.

114 The Bundaberg Mail and Burnett Advertiser. 42, 490(1912), str. 2. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/215517965> (14. 2. 2021.)

115 Jelicich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 50.

116 Jura, Ana. Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda do Drugoga svjetskog rata. // Hrvatsko iseljništvo i domovina: razvojne perspektive. / uredili Honstein Tomić, Caroline; Hrstić, Ivan; Majetić, Filip; Sabotić, Ines; Sopta, Marin. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 101-111. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/45/Iseljen_full.pdf (27. 1. 2021.)

U području Pahi veći broj Austrijanaca počinje uzgajati vinovu lozu na sve većim površinama.¹¹⁷

Godine 1908. više od 150 „Austrijanaca“ potpisalo je zahtjev da im se omogući obrađivanje zemlje na području Aucklanda za vinogradarstvo jer su se time bavili u domovini.¹¹⁸ Prva hrvatska imena koja se vežu uz vinogradarstvo su Ivan (John) Vela (Vella), braća Franković, Andrija Sinković, John i Nikola Silić...¹¹⁹ Neki su od njih bili aktivni članovi novozelandskoga Udruženja vinogradara. Godine 1913. od 70 novozelandskih proizvođača vina, njih 25 bilo je hrvatskoga porijekla, a udio u godišnjoj proizvodnji hrvatskih proizvođača bio je jedna trećina.¹²⁰

Budući da su početkom 20. stoljeća bilo kakve informacije o hrvatskim iseljenicima bile teško dostupne, a u domovini ipak potrebne, u Zagrebu je 1902. godine Trgovačko-obrtnička komora objavila adresar u kojemu se, između ostalih, navode i imena 25 Hrvata koji su nastanjeni u Novome Zelandu. Riječ je o „uglednijim“ građanima uz čija se imena navode i zanimanja (npr. vlasnik prenoćišta, gostioničar, trgovac, farmer i posjednik...). Na popisu nema kopača smole ni drugih zanimanja povezanih s teškim fizičkim radom.¹²¹

Ljeti je zemlja na poljima smole bila pretvrda za kopanje, pa bi kopači to vrijeme provodili u gradovima, ponajviše u Kaitaiji i Dargavilleu, a u Aucklandu je najviše Hrvata bilo u ulici Victoria Street, gdje je bilo i najviše prenoćišta u vlasništvu Hrvata. Ugostiteljstvo je bilo još jedna gospodarska grana kojom su se bavili Hrvati krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Gostionice i prenoćišta

117 Scott, Dick. *Winemakers of New Zealand*. Auckland: Southland Cross, 1964., str. 56., prema: Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 54.

118 *The Observer*. 65, 3493(1908), str. 36. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/164115733> (14. 2. 2021.)

119 Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 55-56.

120 Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 58.

121 *Adresar trgovaca, obrtnika i uglednijih pripadnika iz Hrvatske, Dalmacije i Istre nastanjenih u Americi, Africi, Aziji i Australiji: uz popis nekih hrvatskih društava i hrvatskih novina u Americi*. Zagreb: Trgovačko-obrtnička komora, 1902., str. 26-27. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10080> (14. 2. 2021.)

bili su mjesta društvenoga okupljanja, ne samo za one koji su neko vrijeme živjeli u Novome Zelandu nego su imali funkciju prihvatilišta za one koji su tek stigli. Poneka prenoćišta bila su ugledna, a vlasnici su ih često oglašavali u novinama. Tako je primjerice u *Bratskoj slozi* od prvoga do posljednjega (četvrtoga) broja 1899. objavljivano nekoliko oglasa za prenoćišta. Ivan Bilich bio je vlasnik prenoćišta Sydney House na uglu ulica Wyndham i Albert u Aucklandu:

... vlasnik poznade dobro Englezkog jezika te služi kao tumačnik našim Hrvatim za svaku njihovu potrebu, a spoznat sam između trgovaca od gume...¹²²

Isto će mjesto 1906. godine i kasnije u *Napretku* oglašavati Paul Cvitanovich koji ga je vjerojatno kupio od Bilicha.¹²³ Jozip Franich (prvi vlasnik Bilicheva prenoćišta) bio je i vlasnik prenoćišta Svak k' svomu u Princess Street u Aucklandu u kojemu je moglo prespavati više od 60 osoba. I Franich je govorio engleski jezik i nudio usluge prevođenja i pronalaženja posla. Da je i useljenicima iz drugih europskih država engleski jezik bio problem u početnome snalaženju, dokazuje oglas iz *Napretka* u kojemu vlasnik hotela Aurora u Aucklandu ističe da govori hrvatski, njemački, francuski i ruski.¹²⁴

Prenoćišta su Hrvatima bila vrlo važna, a o tome doznajemo i iz *Pučkoga lista*, iz teksta objavljenoga 1. lipnja 1897. godine:

Ali sada fala Bogu, unaprijed ne treba da naš sviet tako vrluda po ulicam i da stavlja u nepriliku svoj život. Svima na znanje neka je da su naša braća domoroci Joze Franić i Ivo Segetin otvorili gostionu u Aucklandu...¹²⁵

J. M. Totic iz Dargavillea je uoči i za vrijeme Prvoga svjetskog rata u nekoliko brojeva *Zore*¹²⁶ objavio oglas kojim obavještava Hrvate da je uz svoju gostionicu kupio dodatni prostor u kojemu može boraviti više od 30 osoba.

122 Bratska sloga. 1, 1(1899).

123 Napredak. 1, 1(1906), str. 3.

124 Napredak. 2, 2(1907).

125 Pučki list. (1897), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 11.

126 Zora. 2, 23(1914).

Nisu međutim hrvatske gostionice uvijek bile na dobrome glasu. T. Tikvanić u *Tršćanskome Lloyd*u 1905. godine piše o novozelandskim gostionicama:

Ima nekoliko gostionica, što ih drže naši Hrvati u Aucklandu... Tamo vam vodi rođak rođaka, pa ti ga opije pivom ili rakijom...¹²⁷

Nakon 1898. godine sve više Hrvata podnosi zahtjeve za naturalizacijom, pa je oko polovice svih pridošlih Hrvata u Novome Zelandu do 1914. godine imalo novozelandsko državljanstvo.¹²⁸ Od osoba koje su stigle u Novi Zeland do kraja 1905. godine, njih oko 250 bilo je naturalizirano do 1916. godine.¹²⁹ Mataga donosi popis naturaliziranih osoba pristiglih u Novi Zeland iz Dalmacije od 1868. do 1914. godine. Ukupno ih je 1348, a po zanimanju su najčešće kopači smole (56 %), zatim radnici (21 %), farmeri (5,3 %), dok se ostalim zanimanjima (poput obrta, ugostiteljstva, vinogradarstva) prije Prvoga svjetskog rata bavi mali broj naturaliziranih useljenika iz Dalmacije.¹³⁰ Mataga u dvjema knjigama donosi i detaljne popise useljenika koji su pristigli u Novi Zeland iz Dalmacije do 1916. godine i tamo trajno ostali¹³¹ i popise onih koji su se kasnije vratili.¹³² Popisi se temelje na arhivskim izvorima, primjerice na popisima putnika na brodovima. Na temelju njih moguće su brojne analize prema dobi, spolu, zanimanju, bračnome statusu, porijeklu useljenika, porijeklu mladenki, broju djece, godinama provedenim u Novome Zelandu, brodovima kojima su došli itd.

127 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 62.

128 Bassett, Judith. Colonial justice: the treatment of Dalmatians in New Zealand during the first world war. // *New Zealand Journal of History*. 33, 2(1999), str. 157. Dostupno na: http://www.nzjh.auckland.ac.nz/docs/1999/NZJH_33_2_02.pdf (17. 11. 2020.)

129 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. [CD-ROM]. Auckland: Opuzen Press, 2015., str. 57.

130 Mataga, P. Des. Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I. Auckland: Opuzen Press, 2015.

131 Mataga, P. Des. The stayers: Dalmatian immigrants who arrived before 1916 and settled in New Zealand. Auckland: Opuzen Press, 2013.

132 Mataga, P. Des. The transients: Dalmatian immigrants who arrived in New Zealand prior to 1916 but did not settle here. Auckland: Opuzen Press, 2014.

Informacijske potrebe i borba za prepoznavanje identiteta

Hrvati su u Novome Zelandu imali specifične informacijske potrebe vezane uz poslove kojima su se bavili, a uvjetovane i činjenicom da nisu dobro ili uopće znali engleski jezik:

Ima njekeji i misle da znadu Inleski govorit, a shvatili ga Inglez svaku, to je sa svim drugo pitanje.¹³³

Zbog nepoznavanja jezika ovisili su o malobrojnim sunarodnjacima koji su im mogli prevesti odredbe iz zakona, cijene smole drveta kauri i ostale važne informacije. Događalo se da ti sunarodnjaci nisu baš uvijek bili dobronamjerni, pa su pomažući u prevođenju tražili i korist za sebe:

Ovi nasi sto se sami nam namecu, da su Vodje, treba nam prije dobro razpitati : jesuli ljudi posteni? Jer kada nam je prigoda, daimamo sto kupiti ili prodati, ondje nam tribuje posten covjek...¹³⁴

Specifične informacijske potrebe vezane uz situaciju u Novome Zelandu imali su i potencijalni useljenici dok su još bili u domovini. Prije odlaska često nisu bili dovoljno informirani o onome što ih čeka u Novome Zelandu. Nisu znali kakav je život na poljima smole, često su odlazili očekujući laku zaradu da bi se po dolasku razočarali. Nisu bili ni dovoljno informirani o novozelandskim zakonima, pa se događalo da potroše svu ušteđevinu za put, a onda, nadomak cilju, shvate da ne mogu ući u Novi Zeland zbog zakonskih restrikcija. Tako se zbog Zakona o ograničavanju useljavanja događalo da Hrvati moraju ostati u Australiji ili da moraju imati posebne garancije austrijske vlade kako bi se mogli iskrcati. Neki su pokušavali u Novi Zeland ući ilegalno, ali bi naposljetku završili u zatvoru.¹³⁵

133 Napredak. 2, 7(1907), str. 1.

134 Napredak. 2, 7(1907), str. 1.

135 Pučki list. 18. 10. 1900., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 37.

Problem prilikom ulaska u zemlju bila je i neinformiranost o zakonskoj odredbi da useljenici moraju biti pismeni:

Do skora bilo je zenskim glavam prosto stupiti na obalu ove zemlje, ali zakon... postoji svejednako za zensko i za muzke stoga nebi smo zudili da nase mlade Hrvatice budu imale naopaki docek kad stignu u ovu zemlju... kad je parobrod „Manuka“ dosao iz Sydney tri muzka koji su znali stiti i pisati jesu bili slobodni izkrcat se ali gospodja Zivkovich i gospodjica Marica Rokela jesu bili zaustavljeni te cielu noc ostali na parobrodu... Sutradan gospodin Konsul jest se mucio da oslobodi nase Hrvatice te mu otislo za rukom...¹³⁶

Mnogi se Hrvati u Novome Zelandu nisu željeli identificirati sa sadašnjošću koja je bila teška. Radije su živjeli kroz uspomene na stari kraj ili misleći o budućnosti za koju su vjerovali da će biti bolja.¹³⁷ Stoga su i u pismima obitelji i prijateljima često prešućivali loše uvjete želeći privući i druge sunarodnjake, kako bi povećali hrvatsku zajednicu. Tek su poneki Hrvati koji su živjeli u Novome Zelandu bili svjesni važnosti pravovremenoga i točnoga informiranja sunarodnjaka u domovini o načinu života i rada u toj dalekoj zemlji. Pisali su pisma i slali ih obiteljima, ali i uredništvima hrvatskih novina u domovini. *Pučki list* je počeo izlaziti u Splitu 1891. godine i ubrzo je imao 300 pretplatnika u Novome Zelandu,¹³⁸ što je prilično velik broj s obzirom na broj neobrazovanih, često i nepismenih, Hrvata u Novome Zelandu u to vrijeme. Pisma objavljivana u *Pučkome listu* i drugim novinama bila su vrijedan izvor informacija onima koji su se spremali na daleki put, a danas su svjedočanstvo života Hrvata u Novome Zelandu. Primjer je pismo Pere Milovčića iz 1894. godine:

Nije zlato sve što sjaje, tako nije ni u ovoj zemlji sve kako se tamo kaže...
Kako vidite jedva se more priživiti. Teško nam je u ovim zemljama i sa
ingleškim radnicima, koji nas krivo gledaju...¹³⁹

136 Napredak. 2, 3(1907), str. 2.

137 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 110.

138 Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 5.

139 Pučki list. (1894), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 6-7.

U istim je novinama u srpnju 1895. godine objavljeno pismo Josipa Franića:

... Kuće naše jesu od maža, a kuhinje od zemlje. Kada pada kiša, sve je mokro sa svih strana i kuće i kuhinje, a kada vjetar puha, sva se kuća trese...¹⁴⁰

U rujnu iste godine ponovno *Pučkomu listu* stiže pismo iseljenika u Novi Zeland koji piše:

Tako i u ovih zemalja jedan seljak po vas dan zemlju prevrće i u vodi se topi za dobiti koru kruha pošteno, a njegovu nadnicu svak žudi skratiti u polak...¹⁴¹

Godine 1896. Pavao Kačić Stipić dva puta piše *Pučkomu listu*:

... Kad je stigao u Novu Zelandiju, badilj u ruke, pak do kolina u vodu da vadi smolu iz gliba. Nakon dvi, tri sedmice omrzne mu teški trud i ragja... hajde u Australiju kopati zlato... A u Australiji nemože ni da hranu dobije, pa opet natrag u Novu Zelandu na smolu... ukraca se u Ameriku... Ali i u Americi gore stanje nego u Novoj Zelandi... Neka se dakle ne daje u svit niko bez teške nevolje, jer nigdi ne vise kolači o češmini.¹⁴²

O tužna braćo Dalmatinci, lako je reći: smolu kopati! Ali ju je teško i mučno vaditi... Kopanjem smole podnosi se truda i muke, vrućine i mokrine; do koljena noge u vodi, a ruke isto do lakta... ljuta se dobiva bolest... kopanjem smole mislilo ih je više sretno i čestito povratiti se u svoju domovinu... te se po drugi put zagrliti s ocem, sa sinom, s braćom i ženom, pa mnogi od tih gdje su dan danas? Eno ih u crnoj zemlji!¹⁴³

140 Pučki list. 17(1895), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 135.

141 Pučki list. (1895), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 8.

142 Pučki list. (1896), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 9.

143 Pučki list. (1896), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 10-11.

M. Bobanac piše 1904. godine:

Proklinjem sat i čas, kad sam od kuće pošao... U ovo pet godina, što sam ovamo, svakog sam zla vidio. Da budem slušao oca, nije mi trebalo zaskitati se u sviet... Mnogi bismo se, gosp. Uredniče, digli od ovamo i povratili u domovinu, ali ne imamo čime...¹⁴⁴

Hrvati su u Novome Zelandu imali potrebu međusobno, ali i sa širom javnošću, podijeliti informacije o svojem teškom položaju koji je uključivao društvene, političke i egzistencijalne probleme. To je jedan od razloga zašto su se pokušali formalno društveno okupiti i jedan od razloga zašto su pokretali novine. Hrvatske su novine povremeno izlazile, urednici su se suočavali s brojnim problemima, ali ipak su bile značajan komunikacijski medij. Jedna od uloga novina bila je i borba za prepoznavanje nacionalnoga identiteta. Nacija je globalni fenomen, a nacije u povijesnoj pojavnosti nastaju u različitim uvjetima i u različitim vremenskim razdobljima. Oblikovanje i shvaćanje nacija u današnjemu smislu započinje tek prije nešto više od dvaju stoljeća.¹⁴⁵ U 19. stoljeću hrvatska etnička zajednica bila je supralokalna, nije bila politički uspostavljena, nije postojao sustav institucija niti je postojala komunikacija koja bi obuhvaćala hrvatski etnički prostor kao cjelinu.¹⁴⁶ Iako već od dolaska Hrvata na prostore današnje Hrvatske postoji svijest o jezično-kulturnome identitetu, o razvoju hrvatske nacije u današnjemu smislu može se govoriti od prve polovice 19. stoljeća. Prema tome suvremeni koncept hrvatske nacije u vrijeme prvih dolazaka Hrvata u Novi Zeland tek je u začecima i na područjima s kojih Hrvati dolaze u novu domovinu. Da postoji svijest o pripadnosti novozelandskih Hrvata hrvatskomu narodu, dokazuju njihovi brojni rani pokušaji isticanja porijekla (npr. isticanjem hrvatskih trobojnica u kampovima kopača smole). Ipak će još dugo trajati borba za priznavanje i prepoznavanje hrvatskoga nacionalnog identiteta – i unutar zajednice Hrvata u Novome Zelandu i općenito u novozelandskome društvu.

144 Pučki list. 15(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 25.

145 Stančić, Nikša. Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću. Zagreb: Barbat, 2002., str. 10.

146 Stančić, Nikša. Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću. Zagreb: Barbat, 2002., str. 84.

Prve novine na hrvatskome jeziku bile su *Bratska sloga*. Izlazile su 1899. godine. Dio uvodnika prvoga broja važan je kako bi se shvatila potreba za informacijama i borba za nacionalni identitet:

U nikakvoj izobrazenoj strani svijeta nije bilo tako od potrebe da novina izadje na korist i proboljsanje naseg Dalmatinskog-Hrvatskog naroda kao u New Zealand...¹⁴⁷

U *Pučkome listu* 1902. godine I. F. Lupis, koji je živio u Novome Zelandu, preporuča novim useljenicima:

Kad se iskrcaješ... pitaju te i koje si narodnosti. Ti uvijek odgovori: Ja sam Hrvat (Croat)... Na taj način... neće se, neznajući nam pravo ime, vrstati nas medju neke autsrijance, Magjare, Slovince i t. d...¹⁴⁸

O tome kako su Novozelanđani identificirali Hrvate početkom 20. stoljeća svjedoči i članak objavljen u novinama *The Auckland Star* 1903. godine. Naslov članka je *Austrijska imigracija*. U tome se kratkom tekstu rabi naziv Austrijanci (sedam puta), ali dva puta se ista populacija naziva i Dalmatincima. Takvi su članci dokaz da su se hrvatski useljenici ipak uspijevali izboriti da ih se ne prepozna uvijek isključivo kao Austrijance.¹⁴⁹

U *Napretku* 1906. godine u uvodniku uredništvo piše o lošem položaju Hrvata koji je rezultat nesloge:

Nitko nezna niti zanas haje. Inglezi nas smatraju kao da smo dosli iz Azije; a ne iz sredine Europe ; posto nemamo nikakova branitelja... a to sve zbog nase nesloge i medjusobne nenavidnosti; ocrnjujuci jedan drugoga.¹⁵⁰

U istim novinama 1907. godine piše:

147 *Bratska sloga*. 1, 1(1899), str. 1.

148 *Pučki list*. 24(1902), prema: Bezić Filipović, Branka. *Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland*. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 1.

149 *The Auckland Star*. 34, 18(1903), str. 4. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19030121.2.43> (11. 12. 2020.)

150 *Napredak*. 1, 2(1906), str. 1.

Osim Nove Zelande, u svakom drugom djelu svijeta, gdje Hrvati disu, imaju svoje vlastite Tiskarne i novine i svake druge zadruge, isto kao i Englezki narod, te isti Englezki narod više ih cijeni... i više prava u svem imaju nego li ga mi imamo.¹⁵¹

Također je u *Napretku* iste godine objavljen i poziv Hrvatima da se ne predstavljaju kao Austrijanci:

Braćo Hrvati na ovaj grieh ustanimo i odbacimo ono gnjusno ime Austrianac, već prikazimo Englezim u svakom slučaju kad snjima govorimo dasmo mi slobodni i nezavisni Hrvatski narod... i da Hrvate nije mogla nikakva sila slomiti jer Hrvati za Vjeru i domovinu uvijek su nosili mac pobjede...¹⁵²

Osim iz hrvatskih novina u Novome Zelandu, o položaju Hrvata doznajemo i iz tekstova objavljenih u novozelandskim novinama na engleskome jeziku. Jedno anonimno pismo iz novina *North Auckland Age* objavljeno 8. ožujka 1909. godine govori o lošem položaju Austrijanaca, ali autor je zacijelo Hrvat:

... Austrijanci su ljudi jednaki Britancima i što je dobro za jednu rasu trebalo bi biti dobro i za drugu... Uvijek sam slušao da je zemlja Britanaca zemlja poštenja... ali izgleda da se ovdje kroz zakone nastoji napraviti sve kako bi se povrijedilo mene i moje sunarodnjake, čak do te mjere da nam se nastoji oduzeti kruh i da nam se ne priznaje pravo na rad...¹⁵³

Koliko je velika bila potreba Hrvata za komunikacijom na hrvatskome jeziku svjedoči pismo objavljeno u *Pučkim novinama* 1912. godine:

151 Napredak. 2, 21(1907), str. 1.

152 Napredak. 2, 3 (1907), str. 1.

153 Božić-Vrbanić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 82.

... prolazimo slabo, jer smo svi mogu reći mladi. Vi znate, što je mladost, brzo se pokvari, kada ne vidi dobar primjer od starijih. Starih ljudi amo ne ima. Amo misu malo kada slušamo, ne znamo što je ispovijed i pričest... Jedan put u godinu dodje misnik amo... slušamo misu, ali nismo veseli, kada ne čujemo propovjed u našem milom hrvatskom materinskom jeziku... U novinama ništa neima nego samo psovanje... mladost čita i upija otrov u svoje srce. Ostavi se, narode, pokvarenih novina, a čitaj novine, koje će ti kazati istinu. Prihvati se naših Pučkih Novina...¹⁵⁴

O ulozi novina na hrvatskome jeziku, o očuvanju identiteta, ali i o potrebi prilagođavanja novoj sredini i savladavanja engleskoga jezika, govori i tekst objavljen u *Napretku* 1908. godine:

Mi nesmijemo podniposto u tuđoj zemlji podniposto po svojoj volji vladati, nego valja postovati njihove zakone, obicaje, i njihov jezik... Mi niposto nezelimo, da nas covjek napusti svojeg milog materinskog jezika... Valja ostati dobrim pravim celicnim Hrvatom ali kraj toga ipak valja prigrliti i jezik ove zemlje, jer samo na taj nacin moze nas covjek doci u položaj da si na laksi nacin stice kruh... Dakle Hrvati ljubite i cienite svoj mili materinski jezik, izkazite ali i dužno stovanje, jeziku zemlje u kojoj živimo!¹⁵⁵

U sličnome je tonu i tekst iz istih novina objavljen 23. siječnja 1909.:

...valja prigrliti i jezik ove zemlje... osobito treba ma i ne poznavao jezika, stovati ga... Hrvati ljubite i cienite svoj mili materinski jezik, ali u dužno stovanje jezika zemlje u kojoj živimo!¹⁵⁶

Posebno je težak bio položaj Hrvata nakon početka Prvoga svjetskog rata kada je potreba za distanciranjem od Austrije bila još veća jer su Britanija i

154 Pučke novine. 20(1912), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 40.

155 Napredak. 3, 7(1908), str. 1.

156 Napredak. 4, 4(1909), str. 2.

Austrija bile na suprotnim stranama. Dan nakon sarajevskog atentata,¹⁵⁷ 29. lipnja 1914. godine, G. L. Scansie je, kao predsjednik Hrvatsko-slavske lige za nezavisnost, organizirao sastanak Dalmatinaca u Aucklandu i oni su izrazili svoju podršku srpskomu kralju Petru. Organiziran je i prosvjed na kojemu je oko 200 Dalmatinaca sudjelovalo u spaljivanju austrijske zastave.¹⁵⁸

Prema novozelandskim zakonima, definicija neprijateljskoga stranca u zemlji podrazumijevala je, početkom rata, osobe koje su naklonjene neprijatelju. U studenome 1914. godine ta je definicija proširena, te je uključivala i sve naturalizirane osobe koje bi, da nisu dobile državljanstvo, bile pod sumnjom da su neprijateljski saveznici. U srpnju 1915. godine definicija je još više proširena, te je uključivala bilo koju osobu koja je u bilo kojemu trenutku bila građanin bilo koje države s kojom je „Njegovo Veličanstvo sada u ratu“. U listopadu 1916. godine neprijateljskim strancem u Novome Zelandu smatrala se svaka osoba koja zadovoljava ranije spomenute kriterije sve dok ne podnese dovoljno dokaza da se takva pretpostavka otkloni. Tijekom cijeloga rata Hrvati su se u Novome Zelandu borili da ih se prizna kao narod koji je protiv Austrije. Željeli su dati i svoj doprinos borbi u ratu, ali im novozelandske vlasti nisu dozvoljavale odlazak u rat pa su ih čak internirale u radne logore poput onoga u mjestu Parengarenga.¹⁵⁹ Britansko je stanovništvo često optuživalo Dalmatince da su naoružani kako bi na temelju takvih optužaba bili deportirani u logore i time prestali biti konkurencija pri iskopavanju smole drveta kauri. O tome izvještavaju i novozelandske novine *The Evening Post* od 9. kolovoza 1916. godine:

157 U Sarajevu je 28. lipnja 1914. godine Gavrilo Princip (pripadnik organizacije Mlada Bosna, a uz pomoć srpske vlade) ubio austrougarskoga prijestolonasljednika Franju Ferdinanda i njegovu suprugu Sofiju. Austro-Ugarska je potom objavila rat Srbiji te je time započeo Prvi svjetski rat. Prema: Mlada Bosna. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41334> (27. 1. 2021.) i Sarajevski atentat. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=54583> (27. 1. 2021.)

158 Bassett, Judith. Colonial justice: the treatment of Dalmatians in New Zealand during the first world war. // *New Zealand Journal of History*. 33, 2(1999), str. 155-179. Dostupno na: http://www.nzjh.auckland.ac.nz/docs/1999/NZJH_33_2_02.pdf (17. 11. 2020.)

159 Bassett, Judith. Colonial justice: the treatment of Dalmatians in New Zealand during the first world war. // *New Zealand Journal of History*. 33, 2(1999), str. 158, 162. Dostupno na: http://www.nzjh.auckland.ac.nz/docs/1999/NZJH_33_2_02.pdf (17. 11. 2020.)

... on (svjedok, op. a.) je rekao da od 63 Dalmatinca u okrugu samo trojica imaju puške, a niti jedan nema revolver niti streljivo. Mnogi od onih koji su potpisali peticiju u kojoj Dalmatince opisuju kao prijetnju su ispitani i svi su željeli da polja smole budu rezervirana za Britance.¹⁶⁰

Novozelandske su vlasti formirale Komisiju za strance (Aliens' Commission) koja je ispitala ponašanje Hrvata, ali često nije mogla dokazati optužbe protiv njih:

... rezultat izvještaja Komisije je da se Vladin prijedlog izdvajanja svih neoženjenih, nenaturaliziranih Dalmatinaca u Parengu, blizu North Capea ne može provesti.¹⁶¹ ... Dalmatinci su trijezni, marljivi i napredni doseljenici.¹⁶²

O izvještajima komisije pisalo se i u australskim novinama, primjer je tekst iz rujna 1916. godine:

Prije nekoliko tjedana Vlada je objavila svoju namjeru interniranja... svih Austrijanaca s polja smole... segregacija je odgođena dok Komisija za strance... ne istraži to pitanje. Komisija je sada izvijestila da su svi „Austrijanci“ zapravo Dalmatinci, Južni Slaveni, i da su jednako gorki protivnici austrijske vlade kao i mi...¹⁶³

Hrvati su zbog brojnih neopravdanih optužaba pisali protestna pisma koja nisu uvijek stizala na odredišta. Stoga je jedan od načina borbe za identitet bilo objavljivanje tekstova u novinama. U *Zori* je 3. siječnja 1914. godine objavljen tekst na hrvatskome i na engleskome jeziku u kojemu se nastoji

160 The Evening Post. 42, 34(1916), str. 8. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19160809.2.107> (27. 1. 2021.)

161 The Feilding Star. 12, 3038(1916), str. 4. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/FS19160906.2.36> (27. 1. 2021.)

162 The Colonist. 57, 14157(1916), str. 4. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/TC19160807.2.31> (27. 1. 2021.)

163 Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate. 13076(1916), str. 12. Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/133838262> (27. 1. 2021.)

objasniti da Hrvati nisu Austrijanci. Te su novine inače objavljivale većinu sadržaja na hrvatskome, ali tekstovi za koje je uredništvo smatralo da je važno da ih i drugi razumiju bili su i na engleskome:

Kad i kad cemo pisati kroz nasu novinu po koji članak u Engleskom jeziku... o predmetu sto zelimo da Engleski narod cita, kao na pr za obranu naseg zemljaka nepravedno napadnuta u ovoj zemlji...¹⁶⁴

Dio teksta objavljenoga dvojezično 3. siječnja 1914. godine glasi:

... Ovom prigodom najljudnije bi zamolili mjerodavne novozelandske vlasti, novinarska uredništva, kao i cijelu novozelandsku publiku, kad stupe u saobraćaj s našim narodom da ga se zove imenom „Hrvata“, a ne nipošto „Austrijanca“ (Nijemca), jer je jednom vrijeme da se ta nekorektnost ukloni... naše će glasilo nastojati iz petnih žila da se prisvoji naziv „Hrvat“ medju engleskim narodom u ovoj koloniji...¹⁶⁵

U predgovoru *Hrvatskoj božićnoj ručnoj knjižici* u prosincu 1914. godine G. L. Scansie piše:

... Austrija nas dakle prisvaja sa našim ljudima i s našim nekim novinama, ali kad smo mi u ovoj zemlji već Bogu hvala kadri da vidimo njezine spletkes, naša je dužnost da to spriječimo. A to je lahko spriječiti samo ako radimo složno i sistematično, kao što to i Njemci rade. Oni se uzdrže u jednu Zadrugu, pa izdaju knjige i novine, a s time prisvajaju narod i oglašuju sami sebe kroz tuđe zemlje.¹⁶⁶

Da je borba za prepoznavanje hrvatskoga identiteta ponekad i urodila plodom, svjedoči tekst iz australskih novina o novozelandskim Hrvatima, objavljen na početku rata, 1914. godine:

164 Zora, 1, 1(1913), str. 1.

165 Zora, 2, 13(1914), str. 4. (napomena: ovo je prvi broj iz 1914. godine, objavljen 3. siječnja u kojemu je još nastavljena stara numeracija iz 1913. godine; kasnije je numeracija u 1914. godini nastavljena brojem 2 pa postoji još jedan broj 13 iz 2. godišta, onaj objavljen 28. ožujka 1914.)

166 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 9.

Ima između 4000 i 5000 Austrijanaca u Novom Zelandu... uključujući 100 vojnih rezervista... gotovo svi oni dolaze iz Hrvatske. Kao Slaveni, oni su uz... svoju potlačenu braću Hrvate u Austriji. Ako će biti pozvani da se vrate u Austriju kao rezervisti, neće se odazvati.¹⁶⁷

Novine su u vrijeme kraja 19. i početka 20. stoljeća bile izuzetno važna vrsta publikacija za brzo širenje informacija. Njihovu su važnost prepoznavali Hrvati u Novome Zelandu, pa su nastojali pokretati novine na hrvatskome jeziku, ali su surađivali i s novinama koje su izlazile na područjima s kojih su dolazili, ponajprije s područja Dalmacije. Također su prepoznavali važnost lokalnih, novozelandskih, novina, pa su i njih nastojali upotrebljavati kako bi javnosti objasnili svoje stavove i kako bi se izborili za bolji položaj u novozelandskome društvu.

Usmena tradicija i pisana komunikacija

Tradicija usmene predaje pri prenošenju informacija bila je najraniji komunikacijski model karakterističan za prve hrvatske useljenike. Rani useljenici često su bili nepismeni, a poneki su imali pjesničkoga dara, pa su kroz poeziju prenosili svoje osjećaje, ali i informacije o životu u novoj zemlji. S maorskom zajednicom povezivala ih je upravo i sklonost usmenoj predaji – često bi se zajedno nalazili, govorili ili pjevali pjesme, pričali priče...¹⁶⁸

O okupljanjima, pjesmi i plesu početkom 20. stoljeća piše T. Tikvanović:

U večer svake nedjelje, a i u druge dane, ako ne ima mnogo posla, pjevaju se hrvatske pjesme... Ako koji zna u gusle, to se brzo skupi društvo. Onda guslar gudi i pjeva stare hrvatske junačke pjesme... A onda mladež zaigra hrvatske narodne plesove... Ali sve je mrtvo ako nema naše mile hrvatske torbojnice. Ne ima u Novom Zelandu ama nijednog hrvatskog tabora, e da u njemu ne bi lepršale new-zealandskim zrakom hrvatske torbojnice.¹⁶⁹

167 The Daily Standard. 505(1914), str. 5.

Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/178893147> (14. 2. 2021.)

168 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 120-121.

169 Trščanski Lloyd. 21. 1. 1905., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslaven-ske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 67.

Poneki bi se Hrvati vraćali u domovinu pa su po povratku usmenom predajom prenosili pjesme koje su čuli u Novome Zelandu, a potom bi se one učile i recitirale u dalmatinskim domovima. Rijetki su objavljivali knjige pjesama, poput Ante Kosovića, radnika s polja smole, koji je 1908. godine objavio zbirku *Dalmatinac u tuđini*. U jednoj pjesmi piše:

Sad poslušaj njihovo stanište
Kakva mu je kuća i kućište
Nit je o drva niti od kamena
Niti mu je kupom pokrivena...
Te tako u njima borave
I čemerne sprovadjaju dane.¹⁷⁰

Rudi Sunde u jednoj pjesmi piše:

... Paklen i težak život je tamo
U močvari i vodi po cijeli dan si samo
Iskapaš danju, stružeš noću
Grebeš smolu kroz gluhu samoću...¹⁷¹

U *Pučkome listu* 1906. godine objavljena je pjesma A. M. Dalmatinca koja započinje stihovima:

Stoji jeka s nebeskih visina,
Grmljavina iz morskih dubina;
Odjekuje strahovito, jako:
U Zelandi sad je naopako!¹⁷²

170 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 108.

171 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 109.

172 Pučki list. (1906), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 28.

U arhivu Hrvatske katoličke misije dostupna je pjesma N. Ercega koja završava stihovima:

...Zato smo se u svit odlučili
Da bi koju dobit učinili.
Ali jao, strašna je tuđina
Ona ne zna za tuđega sina.¹⁷³

I novine na hrvatskome jeziku uklopile su se u tradiciju usmene predaje. Njihova je uloga bila važna za novozelandske Hrvate ne samo zbog nepoznavanja engleskoga jezika nego i zbog nedovoljno raširene pismenosti. Novine su se u obiteljima i među poznanicima čitale naglas, pa su tako informacije bile dostupne i onima koji nisu znali čitati. Da je to zaista bilo tako dokazuje jedan članak iz *Napretka* kojim se autor obraća čitateljima, ali i slušateljima:

Daklen braco citatelji, koliko citatelji toliko slisaoci Napretka...¹⁷⁴

S vremenom će Hrvati savladati engleski jezik, početak će se obrazovati, obavljati će i druge, fizički manje zahtjevne poslove. Novozelandsko društvo će se razvijati ukidajući restriktivne zakone, pa će se mijenjati i informacijske potrebe hrvatskih useljenika.

Društvena okupljanja Hrvata do kraja Prvog svjetskog rata

Općenito, etničke organizacije nastaju radi promicanja zajedničkih interesa etničke skupine koja ih osniva, bez obzira radi li se o formalnim ili neformalnim organizacijama.¹⁷⁵ Iako poneki izvori ne navode formalna društvena

173 Arhiv HKM k-34, prema: Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 61.

174 Napredak. 2, 2(1907), str. 1.

175 Mesarić Žabčić, Rebeka; Perić, Marina. Redefiniranje etničkog identiteta Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu. // Etnološka istraživanja. 11(2006), str. 268. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/58545> (18. 12. 2020.)

okupljanja Hrvata u Novome Zelandu prije 1928. godine,^{176, 177, 178} činjenica je da postoji nekoliko zabilježenih okupljanja koja, doduše, nisu bila previše uspješna ni dugovječna, ali ipak govore o društvenim aktivnostima i specifičnim potrebama hrvatskih useljenika na kraju 19. i početku 20. stoljeća.

Život u skupinama, okupljanja u kampovima i u prenočištima, oblici su najranijega organiziranog, iako neformalnoga društvenog okupljanja Hrvata u Novome Zelandu. Prvi pokušaj formalnoga okupljanja bilo je osnivanje Komisije za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole 1894. godine. Riječ je o klasnome i nacionalnome udruženju čiji su članovi uglavnom bili neobrazovani radnici na poljima iskopavanja smole. Komisija je imala izvršni odbor koji je bio zadužen za komunikaciju s novozelandskim vlastima. Kakav je tada bio položaj hrvatskih kopača pokazuje izjava Ivana Puharića, kopača smole, pred Kraljevskom komisijom za proizvodnju smole drveta kauri 1894. godine:

... ovdje nismo ni seljaci niti radnici, već ljudi bez ikakvih prava i zaštite.¹⁷⁹

Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole odmah je zatražila pomoć konzulata Austro-Ugarske u Aucklandu, ali bez rezultata. Situacija je postala još teža kada je 1898. godine donesen Zakon o industriji smole drveta kauri. Tim se zakonom nastojalo potpuno onemogućiti rad nebritanskih useljenika, pa je gotovo polovica kopača ostala bez posla. Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole nije imala dovoljno snage i potencijala za borbu protiv novozelandskih probritanskih zakona. Unatoč tomu Komisija je značajna jer predstavlja prvo organizirano okupljanje ne samo hrvatskih nego i općenito nebritanskih useljenika u Novome Zelandu.¹⁸⁰

176 Holjevac, Većeslav. Hrvati izvan domovine. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1968., str. 247.

177 Hrvatska društva u Novom Zelandu. // Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020., str. 388.

178 Hranilović, Nada. Novinstvo hrvatskog iseljeničtva: 1859-1940. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 1981. str. 94.

179 Banović, Branimir. Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 4, 1/2(1988), str. 195-200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (2. 11. 2020.)

180 Banović, Branimir. Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 4, 1/2(1988), str. 195-200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (2. 11. 2020.)

Idući zabilježeni pokušaj okupljanja dogodio se 1902. godine, ali ni taj pokušaj nije bio uspješan zbog toga što poticaj nije došao iz hrvatske zajednice već iz konzulata Austro-Ugarske. Konzul Eugen Langguth predložio je osnivanje Austro-Ugarskoga društva (Austro-Hungarian Society). O tome pokušaju Kleme Sumić piše pismo koje je objavljeno u *Pučkome listu*:

... Mi Hrvati naseljenici u ovoj zemlji primili smo poziv od našeg konsula, da stupimo u društvo, kojemu je konzul nadio ime: Austro-Ugarsko prijateljsko društvo, ali nama nije drago, da se tako zove, već mi želimo, da se društvu stavi ime: Hrvatsko prijateljsko društvo, jer mi niesmo ni Niemci ni Magjari, nego smo Hrvati... Viditi ćemo, što će nam na ovo konzul odgovoriti, ali se ne nadamo dobru, jer mrka kapa, zli biljezi!¹⁸¹

Postoji i podatak da je nakon toga pokušaja u Aucklandu 1903. godine osnovano i Hrvatsko prijateljsko društvo. O nedostatku dobro organiziranoga udruženja Hrvata u Novome Zelandu pisale su i novine u Hrvatskoj. Tako novine *Hrvatska* iz Zagreba 24. rujna 1907. pišu o Hrvatima u Novome Zelandu:

Hrvatska svijest je kod našeg naroda prilično razvita, nu nemaju žalibože nikakove organizacije i centralizacije...¹⁸²

U novozelandskim novinama *Napredak* često se ističe potreba za udruživanjem. Tako 20. ožujka 1907. godine urednik piše o raznim problemima s kojima se susreću Hrvati u Novome Zelandu pa spominje i nedostatak hrvatskih udruga:

Na zalost nasu, nemamo nikakve zadruge, kao u staroj nam domovini, da je se mozemo sjetiti, za pripomoc...¹⁸³

181 Pučki list. (1903), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 19.

182 Napredak. 2, 33(1907), str. 1.

183 Napredak. 2, 6(1907).

O istome problemu, odnosno o brojnim neuspješnim pokušajima osnivanja hrvatskih udruga, govori i osvrt iz *Napretka* iz 1907. godine:

... koliko putah se je osnovalo koje zajednicko druzstvo, medju Hrvatima u Novoj Zelandi, pak nikad nije imalo ni naj manje uspieha, a zbog jednog nepromisljenog pojma, to jest: na zalost svak bi hotio imati koju cast, da bude glava cijelog druztva... Tomu bih se svemu moglo doci do pravog cilja, samo da je manje prkosice medju Hrvatskim narodom...¹⁸⁴

U istim novinama 27. svibnja 1908. godine ponovno je objavljen jedan poziv za udruživanje u svrhu lakšega opstanka:

Sada u svrhu svi koji misle sliediti sa kopanjem gume uzmite naseg savjeta slozite se u jedno druztvo za vasu bolju korist i za imati bolju cienu gume.¹⁸⁵

Godine 1907. skupina kopača smole u Dargavilleu osnovala je Hrvatsko radničko dobrotvorno društvo (Croatian Benefit Society). Prema Trlinu, nisu sačuvani nikakvi podaci o njegovu djelovanju,¹⁸⁶ ali ipak pronalazimo izvještaj s osnivanja društva objavljen u novinama *Napredak* 23. listopada 1907. godine. Uoči izlaska 30. broja urednik *Napretka* Matthew Ferri posjetio je Dargaville i sudjelovao u osnivanju Hrvatskoga radničkog dobrotvornog društva. U prvo-me tekstu 30. broja objašnjava nepovoljnu situaciju vezanu uz hrvatske radnike zbog koje je dogovoreno da se održi „bratski sastanak“. Objašnjeno je kako je sastanak održan i tko je sve izabran na razne funkcije:

Hrvatska zastava bio je znak na vrata za ulazak. Don Joze Zanna bio je izabran da uzme predsjednicku stolicu. Na desnu predsjednika sjedio je nas Urednik, a nas lievu Dr Theimer. Na okolo poduljeg stola bili su izredani hrvatski radnici, te bila je divota vidjeti tolikog broja krasnih hrvatskih radnika koji rad bi hotili u slogi u ljubavi izmedju sebe zivljeti...¹⁸⁷

184 *Napredak*. 2, 28(1907), str. 1.

185 *Napredak*. 3, 18(1908), str. 3.

186 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 173.

187 *Napredak*. 2, 30(1907).

Drugi trag o društvu je kratak tekst objavljen 16. prosinca 1907. u novozelandskim novinama *Taranaki Herald*, ali postoji neslaganje u datumima, pa ne možemo biti sigurni da je riječ o istome društvu (ili je možda prvi sastanak bio inicijalni, a drugi osnivački):

Na velikom sastanku održanom ovdje (u Dargavilleu, op. a.) u subotu, veliki broj Dalmatinaca i Hrvata zaposlenih na kopanju smole osnovali su Hrvatsko dobrotvorno društvo (Croatian benefit society), prvo takvo u Novom Zelandu.¹⁸⁸

Iste je godine, 1907., u Aucklandu osnovano društvo pod nazivom Sjedinjenje hrvatske mladosti koje je imalo cilj pomagati nezaposlenim i bolesnim Hrvatima.¹⁸⁹ Cilj toga društva bio je i stvoriti hrvatsku čitaonicu u sklopu društva, pa je iznajmljen prostor u Aucklandu za okupljanja, zabave i čitanja. Članarine nisu bile visoke:

... poceli smo samo s malom članarinom, tako da se sto vise hrvatski sinova skupi u nase mladenacko kolo.¹⁹⁰

Namjera je vodstva bila udružiti se s netom osnovanim Hrvatskim radničkim dobrotvornim društvom. Međutim vrlo brzo su se pojavili protivnici društva:

Udruženje hrvatske omladine, tek sto je pustilo na javnost cilj i namjeru istog, neki dio neodvisnih ili bolje reci odvisnih licnosti, stali su kopati jamu, za poloziti u hladni grob gore receno udruzenje.¹⁹¹

Godine 1908. društvo je prvobitnomu nazivu dodalo naziv Pripomoćno dobrotvorno društvo. Promjena je najavljena u *Napretku* 4. ožujka 1908. godine:

188 *Taranaki Herald*. 54, 13584(1907), str. 5. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/TH19071216.2.53.6> (27. 1. 2021.)

189 Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // *Migracijske teme*. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

190 *Napredak*. 2, 32(1907), str. 1.

191 *Napredak*. 3, 5(1908).

Sjedinjenje Hrvatske Mladosti, jest također preokrenuto da ima i naslov od Dobrotvornog društva kojemu je sjediste u gradu Aucklandu.¹⁹²

U idućemu je broju *Napretka* (11. ožujka 1908. godine) objavljen pravilnik društva čiji je puni naziv Sjedinjenje hrvatske mladosti, i Pripomoćno dobrotvorno društvo. Pravilnikom, koji zauzima cijelu prvu stranicu novina, određuje se svrha društva, vrste članstva, sredstva društva, prava članova, dužnosti predsjednika, tajnika, način održavanja glavne skupštine i izbora te odredbe vezane uz pomoć članovima u slučaju smrti i uz održavanje društvene grobnice.¹⁹³

O nedostatku organiziranih društava koja bi se duže održala i tako pomogla Hrvatima pisali su poneki iseljenici. Godine 1913. L. Šarić u *Zori* napominje kako u SAD-u postoji udruga Narodna hrvatska zajednica koja okuplja 60 000 Hrvata, dok Hrvati u Novome Zelandu nemaju gotovo ništa.¹⁹⁴

Dana 30. srpnja 1914. godine osnovana je u Aucklandu Hrvatsko-slavonska liga za nezavisnost (Croatian-Slavonian League for Independence), čiji je predsjednik postao George Leno Scansie, pokretač i urednik novina *Zora*.¹⁹⁵ Iduće godine je i u Dargavilleu osnovana udruga istoga imena. O osnivanju aucklandske lige piše i novozelandski tisak:

Vodeći aucklandski Hrvati i Dalmatinci odlučili su na sastanku osnovati Hrvatsku ligu za nezavisnost te pozvati sve domoljubne Slavene, Dalmatince i Hrvate da podupru ligu u njenim nastojanjima da osigura nezavisnost Slavena i prikupi novac za ratni fond kako bi se pokrili troškovi Slavena koji žele biti dobrovoljci u vojnoj službi u Srbiji.¹⁹⁶

192 Napredak. 3, 10(1908), str. 1.

193 Napredak. 3, 11(1908), str. 1.

194 *Zora*. 1, 10(1913) i Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // *Migracijske teme*. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

195 Jelich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 129.

196 *Ashburton Guardian*. 33, 8905(1914), str. 5. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AG19140801.2.22.31> (27. 1. 2021.)

Koliko je Scansie želio dokazati da ne podržavaju svi Slaveni neprijateljsku stranu u ratu, dokazuje i njegovo pismo upućeno premijeru australske savezne države Novi Južni Wales o kojemu izvještavaju novozelandske novine, a u kojemu Scansie izražava lojalnost Britaniji, ističući da bi neki Dalmatinci, koji su proaustrijski raspoloženi, trebali biti internirani.¹⁹⁷ Tvrdi da su takve osobe u manjini, da ih ima oko 50 od ukupno 3000 – 4000 Dalmatinaca u Novome Zelandu. Na temelju toga Scansie ističe:

Svaki britanski uspjeh je i slavenski uspjeh, a svaki Slaven je uz Britaniju baš kao da je Britanac.¹⁹⁸

U Parizu je 1915. godine osnovan Jugoslavenski odbor, organizacija hrvatskih, srpskih i slovenskih političkih emigranata koja se zalagala za oslobođanje od Austro-Ugarske i ujedinjavanje u zajedničku državu.¹⁹⁹ Sjedište odbora bilo je u Londonu, a za predsjednika je izabran Ante Trumbić koji je predložio osnivanje ogranka te organizacije u Novome Zelandu. Zbog političkoga neslaganja osnovana su 1916. godine u Aucklandu dva odbora: Jugoslavenski odbor kojemu je na čelu bio George Leno Scansie, urednik *Zore*, i Novozelandski ogranak Jugoslavenskoga odbora čiji je predsjednik bio Šimun Ujdur.²⁰⁰ Potonji je odbor ipak 1916. godine prestao postojati, a novine *Zora*, koje su izlazile od 1913. godine, postale su 1916. godine službeno glasilo Scansiejeva Jugoslavenskoga odbora.

Okupljanja Hrvata u svijetu često su bila povezana i uz sport, pa je prvo takvo društvo u Novome Zelandu djelovalo od 1914. do 1918. godine u Dargavilleu. Bio je to Slavenski nogometni klub (Slavonian Football Club) čiji je tajnik bio J. M. Totich.

197 Poverty Bay Herald. 42, 13628(1915), str. 3. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/PBH19150308.2.15.35> (27. 1. 2021.)

198 Hawera and Normanby Star. 69(1915), str. 5. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/HNS19150312.2.25> (27. 1. 2021.)

199 Jugoslavenski odbor. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29461> (27. 1. 2021.)

200 Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

Česta neslaganja među članovima i nečlanovima raznih društava rezultirala su njihovim kratkim vijekom. Razlog neuspjeha, pa i nezainteresiranosti, može se tražiti i u tendencijama tadašnjih doseljenika da se ipak vrate u domovinu – uglavnom su to bili mlađi, neoženjeni muškarci. Prema podacima iz 1901. godine zastupljenost muškaraca među hrvatskim useljenicima bila je 91 %.²⁰¹ Jedna od posljedica neuspješnoga organiziranja bilo je ubrzavanje asimilacije Hrvata u Novome Zelandu do kraja Prvoga svjetskog rata.²⁰²

Kada se govori o mjestima okupljanja Hrvata u Novome Zelandu, važnu ulogu ima i Hrvatska katolička misija koja je u Aucklandu utemeljena 1904. godine i stvorila je tradiciju dužu od stoljeća. Prvi misionar bio je Josip Zanna iz Innsbrucka u Austriji koji nije znao dobro hrvatski jezik. O tome svjedoči pismo *Pučkomu listu* koje je napisao Stipan Stipeljković u svibnju 1904. godine:

Poslali nam amo svećenika, za nas Hrvate, da ispovida, pripovida i dili svetu Pričest samo Hrvatima. Kad svećenik stignuo amo, prve nedilje išao da reče svetu misu. Zgrnuo narod na službu božju... Kad tamo ima što da čuje! Što zbilja još u Rimu misle, da svi Hrvati govore talijanski, ili hoće da s nama zbivaju šale?²⁰³

U jednome tekstu u *Trščanskome Lloyd*u od 21. siječnja 1905. godine T. Tikvanović piše:

... nitko ne bi pomogao bolje ovdašnjem našem hrvatskom narodu, što jedan dobar i ljubazan hrvatski svećenik. On bi ovdje mogao učiniti prava čudesa, a na najveću korist naše nesretne domovine... mogao bi biti povjerenikom Matice Hrvatske i Svetog Jeronimskog društva. Morao bi tumačiti narodu što su Hrvati bili i što biti moraju. Morao bi narodu tumačiti glagolicu...²⁰⁴

201 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 69.

202 Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme, 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

203 Pučki list. 13(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 24.

204 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 70., Trščanski Lloyd, 21. siječnja 1905.

Sam Zanna bio je svjestan problema pa piše 1904. godine aucklandskom biskupu:

Na moje čuđenje, imao sam samo jednu ispovijed... 'Austrijanci' su općenito vrlo vjerni i uživaju imati svećenika posebno za njih, makar su već na početku bili žalosni što ne znam njihov jezik. Slijedeće nedjelje kušat ću propovijedati na njihovu jeziku...²⁰⁵

Vlč. Zanna služio je u Aucklandu do kraja 1911. godine. Koliko su Hrvatima tada bile važne vjera i Crkva govori podatak da su uz pomoć Josipa Zanne donirali kipove katedrali sv. Patricka u Aucklandu 1907. godine. Kipovi Isusa na križu, sv. Marije, sv. Ivana i Marije Magdalene postavljeni su tada iznad glavnoga oltara. Kasnije su premješteni u lijevo krilo katedrale. Godine 1979. u katedrali je podignuta spomen-ploča Hrvatima koji su donirali kipove za prizor kalvarije. Josipa Zannu naslijedio je vlč. Andrew Zangerl koji je također rođen u Austriji i nije dobro govorio hrvatski jezik.²⁰⁶

U kontekstu formalizacije društvenih okupljanja važno je spomenuti novozelandski Zakon o osnivanju udruga (Incorporated Societies Act) koji je donesen 1908. godine, a i danas je uz nekoliko amandmana na snazi. Zakon određuje način registriranja udruga, minimalan broj članova, način promjene imena, provođenja aktivnosti i sl.²⁰⁷

Tablica 4 je kronološki popis društvenih organizacija Hrvata u Novome Zelandu do kraja Prvoga svjetskog rata s podacima o godinama i mjestu osnivanja (neki podaci o mjestu osnivanja nisu poznati). U ovaj pregled i popis nisu uključena profitna dioničarska društva poput Scansiejeva Hrvatskoga tiskarskog dioničarskog društva osnovanoga 1914. godine.

205 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 171.

206 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 174.

207 Incorporated Societies Act 1908. Dostupno na: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1908/0212/latest/whole.html> (14. 2. 2021.)

Tablica 4. Kronološki popis hrvatskih organizacija do kraja Prvoga svjetskog rata

Organizacija	Godina	Grad
Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole	1894.	-
Austro-Ugarsko društvo / Austro-Hungarian Society	1902.	Auckland
Hrvatsko prijateljsko društvo	1903.	Auckland
Hrvatska katolička misija / Croatian Catholic Mission	1904.	Auckland
Hrvatsko dobrotvorno društvo / Croatian Benefit Society	1907.	Dargaville
Sjedinjenje hrvatske mladosti (kasnije: Sjedinjenje hrvatske mladosti, i Pripomoćno dobrotvorno društvo)	1907.	Auckland
Sjedinjenje hrvatske mladosti, i Pripomoćno dobrotvorno društvo (ranije: Sjedinjenje hrvatske mladosti)	1908.	Auckland
Hrvatsko-slavonska liga za nezavisnost / Croatian-Slavonian League for Independence	1914.	Auckland
Slavenski nogometni klub / Slavonian Football Club	1914. – 1918.	Dargaville
Hrvatsko-slavonska liga za nezavisnost / Croatian-Slavonian League for Independence	1915.	Dargaville
Jugoslavenski odbor	1916.	Auckland
Novozelandski ogranak Jugoslavenskog odbora	1916. – 1916.	Auckland

U razdoblju do kraja Prvoga svjetskog rata ipak je, prema prikazanim izvorima, bilo 12 organizacija (11 ako znamo da je Sjedinjenje hrvatske mladosti u jednom trenutku promijenilo naziv). Sve su one, s izuzetkom Hrvatske katoličke misije, vrlo kratko djelovale, ali činjenica da su osnovane svjedoči o potrebi novozelandskih Hrvata za udruživanjem radi rješavanja brojnih problema s kojima su se susretali u novoj domovini.

Hrvatske novine do kraja Prvoga svjetskog rata

Na temelju istraživanja hrvatskih i novozelandskih knjižnica i arhiva, na temelju analize sekundarne literature i na temelju kontakata s hrvatskom zajednicom u Novome Zelandu, 2018. godine u okviru projekta Hrvatski iseljenički tisak izrađena je bibliografija serijskih publikacija koje su objavljivali (ili ih još uvijek objavljuju) Hrvati u Novome Zelandu. Ukupno je pronađeno i popisano

16 jedinica, a najplodnije razdoblje bilo je upravo ono do kraja Prvoga svjetskog rata do kada je izlazilo devet naslova:²⁰⁸

1. *Bratska sloga* / Brotherly unity [urednik Antun Bulat] ; [pomoćnik [urednika] Matthew Ferri]. - [Auckland] : [Antun Bulat] : 1899-1899.
2. *Danica* / Morning star [urednici Ivan Segetin, Ivan Pavlinovich] ; [podurednik Baldo Marusich]. - [Auckland] : [Ivan Segetin] : [Ivan Pavlinovich] : [Baldo Marusich], [1899]-[1899].
3. *Hrvatsko glasilo* / Croatian herald [urednik Petar Luksic]. - [Auckland] : [Petar Luksic], [1903]-[1903].
4. *Napredak* / Progress [odgovorni urednik M. [Matthew] A. Ferri]. - Auckland : British and Austrian Newspaper Co., 1906-1909.
5. *Hrvatska trublja* / Croatian bugle, Hrvatsko trubilo, Hrvatska truba [urednik Anton Sulenta]. - [Kaitiaia] : [s. n.], [1908]-[1908?].
6. *Glas istine* / The voice of truth [urednici Tony Suvaljko i Grgo Ravlich]. - [Dargaville] : [Tony Suvaljko] : [Grgo Ravlich], [1908]-[1910].
7. *Sloga* / Unity [urednik Tony Suvaljko]. - [Auckland] : [Tony Suvaljko], [1912]-[1913].
8. *Zora* / Dawn [urednici G. [George] L. [Leno] Scansie, Bartul Mihaljevich, Andrew Frankovich i John Petricevich]. - [Auckland] : [Croatian Publishing Co. Ltd], 1913-[1917?].
9. *Hrvatska božićna ručna knjižica za kratke informacije sa koledarom : za godinu 1915* / [urednik G. [George] L. [Leno] Scansie]. - Auckland : Hrvatskog tiskovnog društva Ogr., 1914-[191-].

Za četiri od navedenih devet publikacija ne postoji niti jedan sačuvani primjerak (*Danica*, *Hrvatska trublja*, *Hrvatsko glasilo* i *Glas istine*), a za još jednu (*Sloga*) postoji samo jedan sačuvani fragment. O tim publikacijama doznajemo iz drugih izvora – drugih publikacija ili iz dokumenata sačuvanih u arhivima. Naravno, postoji mogućnost da se te publikacije negdje čuvaju, u javnim

208 Prema: Bibliografije. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/bibliografije/ (11. 12. 2020.) i Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. // *Medijska istraživanja*. 26, 1(2020), str. 87-108. doi: 10.22572/mi.26.1.5

ustanovama ili u privatnim zbirkama, pa je u svrhu njihova pronalaženja potrebno dodatno istraživanje. Moguće je i da je bilo još publikacija za koje ne znamo da su izlazile, ali najvjerojatnije je ovaj popis potpun, na što ukazuje tekst iz prvoga broja *Zore*:

Nebojmo se toga sto pred „Zorom“ nijedna od sedan novina nije se uzdržala niti ce mo pitati, zasto se nisu uzdržale...²⁰⁹

Izvori za tekstove koji su se objavljivali u tim publikacijama bile su novozelandske novine, pisma čitatelja, ali i hrvatske novine koje su izlazile u Hrvatskoj i drugdje u svijetu.

Povijest objavljivanja novina na hrvatskome jeziku započinje novinama koje su izlazile na području Hrvatske – *Kraglski Dalmatin (Il Regio Dalmata)* izlazio je u Zadru od 1806. do 1810. godine s tekstom usporedno na talijanskome jeziku.²¹⁰ Slijedili su mnogi drugi naslovi koji su objavljivani u Hrvatskoj u 19. stoljeću. Tako su od 1835. godine izlazile Gajeve *Novine Horvatzke* koje su imale prilog *Danicza horvatzka, slavonszka y dalmatinzka*. Novine i prilog mijenjali su naslove – od 1836. naslov novina je *Ilirske narodne novine*,²¹¹ a priloga *Danica ilirska*. Zbog zabrane ilirskoga imena 1843. godine novine mijenjaju naslov u *Narodne novine*, a prilog u *Danica horvatska, slavonska i dalmatinska*. Prilog će kasnije ponovno vratiti naslov *Danica ilirska* (od 1849. do 1867. godine).²¹² Ante Kuzmanić u *Poslanici Dalmatincima* 1861. godine spominje sljedeće novine koje su izlazile na području Dalmacije i koje su zacijelo utjecale na pokretanje novina iseljenih Hrvata: *Zora dalmatinska, Lipa slavjanska, Glasnik dalmatinski i Pravdonoša*.²¹³ Sve su te novine zacijelo utjecale i na

209 *Zora*, 1, 1(1913), str. 1.

210 *Il Regio Dalmata = Kraglski Dalmatin*. // *Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina*. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=EC4BD886-2F50-4747-8582-29436F789DE4#> (17. 11. 2020.)

211 *Ilirske narodne novine*. // *Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina*. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=1a7779a8-ef40-4ec3-a675-2372c673a3c3> (17. 11. 2020.)

212 *Danica ilirska*. // *Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina*. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=1366795e-d3ea-4e8c-9c01-c6c114a15e14> (17. 11. 2020.)

213 Kuzmanić, Ante. *Ante Kuzmanića Poslanica Dalmatincima*. Split: vlast. nakl., 1861., str. 6. Dostupno na: https://archive.org/details/poslanica_dalmatincima_1861-ante_kuzmanic/mode/2up (27. 1. 2021.)

urednike hrvatskih novina u Novome Zelandu. Da je *Zora dalmatinska* utjecala na pokretače i koncept novozelandske *Zore* dokazuje stih *Zora puca, bit će dana* koji je u zaglavlju *Zore*, a potječe iz pjesme koju je Petar Preradović napisao povodom izlazenja *Zore dalmatinske*.

U globalnome kontekstu *Bratska sloga* (Auckland, 1899.) nisu jedine novine koje su objavljivali hrvatski iseljenici u 19. stoljeću. Bilo je dosta pokušaja, i onih uspješnih, i onih manje uspješnih. Primjerice u SAD-u u San Franciscu 1885. godine izlazi *Dalmatinska zora*, 1891. godine u Hobokenu u New Jerseyju izlazi *Napredak*, *Hrvatska zora* izlazi u Chicagu 1892. godine, a iste godine u San Franciscu počinje izlaziti *Naša sloga*. Godine 1898. (prema nekim izvorima već 1895.) u New Yorku izlazi *Narodni list*. U Južnoj Americi u Buenos Airesu 1883. godine izlazi *Iskra slavjanske slobode*,²¹⁴ a u Punta Arenasu 1894. godine izlazi *El Magellanes*.²¹⁵ U Australiji će hrvatske novine početi izlaziti u 20. stoljeću.

Bratska sloga

Tehničke karakteristike i urednici *Bratske sloge*

Bratska sloga prve su hrvatske novine koje su bile objavljivane u Novome Zelandu. Pod utjecajem engleskoga jezika naslov se navodio velikim početnim slovima u objema riječima u naslovu (*Bratska Sloga*). Tekst je bio uglavnom na hrvatskome jeziku zbog toga što većina tadašnjih useljenika iz Hrvatske nije razumjela engleski. Bile su im potrebne informacije o životu u novoj domovini (primjerice kakvo je stanje na tržištu smole drveta kauri ili koji su novi zakoni doneseni), a tu potrebu prepoznali su Matthew Andrew Ferri i Antun Bulat. Ferri i Bulat pripadali su u skupinu malobrojnih obrazovanih hrvatskih doseljenika u to vrijeme, pa su odlučili izdavati novine. *Bratska sloga* je izlazila kao dvotjednik od 15. svibnja 1899. do 26. lipnja iste godine. Objavljena su četiri broja.

214 Peričić, Šime. Prekomorski glas sveslavenske misli 1883. godine. // Naše more. 12, 3/4(1965), str. 151-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/309393> (2. 11. 2020.)

215 Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Nakladnička djelatnost Hrvata u Južnoj Americi: priprema projekta (prihvaćeno za objavljivanje). Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:3741> (21. 3. 2021.)

Prva tri broja *Bratske sloge* imaju četiri stranice velikoga formata, a posljednji broj ima šest stranica. Jedini sačuvani primjerci dostupni su u zbirci Alexander Turnbull Library koja je dio nacionalne knjižnice Novoga Zelanda – čuvaju se tiskani primjerci i primjerci na mikrofilmu. Tiskane je primjerke knjižnici dostavio Matthew Andrew Ferri koji je bio idejni začetnik novina.²¹⁶ Očito je bio svjestan uloge knjižnica, a posebno nacionalnih, za trajno očuvanje publikacija i zahvaljujući upravo tomu *Bratska sloga* dostupna je i danas, za razliku od nekih drugih novina. Digitalna verzija izrađena je iz mikrofilmiranih primjeraka dostupnih u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici 2018. godine u okviru projekta Hrvatski iseljenički tisak i od tada je dostupna na stranicama projekta.²¹⁷ Sporazumom o suradnji projekta Hrvatski iseljenički tisak i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu od 2020. godine digitalna verzija novina dostupna je i u njezinoj digitalnoj zbirci.²¹⁸ Budući da su ove novine izvan obuhvata autorskoga prava, tj. javno su dobro, novozelandska nacionalna knjižnica dala je pristanak na objavu uz jedini uvjet da se navede provenijencija.

Matthew Andrew Ferri je krajem 19. stoljeća bio u dobrim odnosima s austrijskim veleposlanikom u Novome Zelandu. Budući da je Hrvatska bila dio Austro-Ugarske Monarhije, za pokretanje i izdavanje novina bila je važna podrška veleposlanika. Osim toga Ferri je bio i dobar poznavatelj prilika u kojima su živjeli Hrvati u Novome Zelandu – imao je agenciju u kojoj je nudio pomoć Hrvatima u pronalaženju poslova, pri prodaji, kupovini i najmu zemljišta za kopanje smole drveta kauri, bio je posrednik u trgovini, nudio je novčane kredite te bio sudski tumač.²¹⁹ Na temelju brojnih kontakata koje je imao s hrvatskim useljenicima, znao je kakve su njihove informacijske potrebe. Stoga su njegove novine imale bitne predispozicije biti prihvaćene – uredništvo je imalo političku podršku, a sadržaj se mogao oblikovati prema potrebama potencijalnih čitatelja. Međutim pokazat će se da to ipak nije bilo dovoljno za duži opstanak novina.

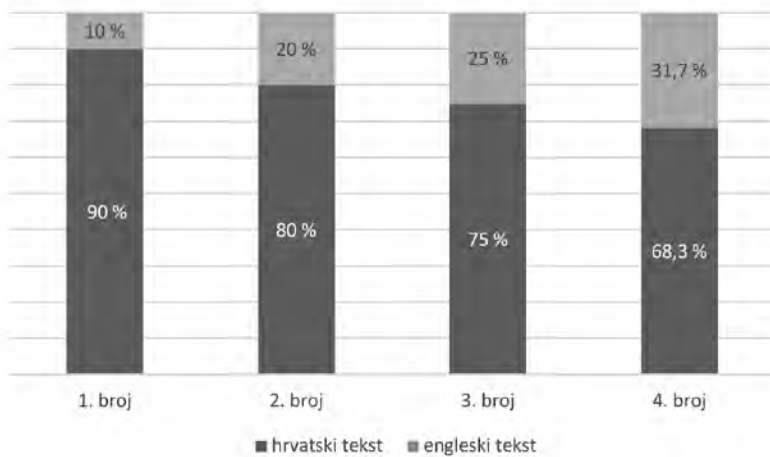
216 Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 72.

217 *Bratska sloga*. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/bratska-sloga/ (11. 12. 2020.)

218 *Bratska sloga*. // Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=587818> (11. 12. 2020.)

219 Napredak. 4, 24(1909), str. 4.

Tekst je u *Bratskoj slozi* prelomljen u pet stupaca po stranici, osim na prvoj stranici prvoga broja na kojoj su četiri stupca te osim ponekih oglasa. Jezik priloga je većinom hrvatski, ali ima članaka i reklama na engleskome. Analizira li se odnos količine teksta na hrvatskome i na engleskome jeziku, postotak engleskoga teksta raste u svakome sljedećem broju kako je prikazano u Grafikonu 6, od oko 10 % u prvome broju do više od 30 % u četvrtome broju.

Grafikon 6. Odnos hrvatskoga teksta i engleskoga teksta u svim brojevima *Bratske sloze*

Hrvatski jezik u *Bratskoj slozi* nije samo arhaičan već je često i nepravilan. Dio nepravilnosti može se pripisati neznanju autora i urednika, ali vrlo je vjerojatno da je većina pogrešaka nastala zbog toga što nije postojala hrvatska tiskara ni hrvatski slagari. Novine su tiskane u novozelandskoj tiskari i može se pretpostaviti da slagari tiskarskoga sloga nisu poznavali hrvatski jezik. U tiskari nisu postojala slova s dijakritičkim znakovima. U prvome broju uredništvo tvrdi da je naručilo „nasa hrvatska slova“ i pozivaju svakoga čitatelja da „stogod pošalje na racun ove svrhe.“ Tekstovi su predavani tako da su bili rukom napisani, pa je zbog nečitkoga rukopisa bilo lako moguće da slagar koji ne poznaje jezik pogriješi. Iz teksta objavljenoga u prvome broju vide se razne pogreške koje ne samo da su povezane s pravopisom ili gramatikom nego je vjerojatno da su nastale upravo zbog toga što slagar nije poznao jezik:

U nikakvoj izobrazenoj strani svijeta nije bilo tako od potrebe da novina izadje na korist i proboljs anje naseg Dalmatinskog–Hrvatskog narada kao u New Zealand. Naci ce se mozda koji nadziro doljub, pak ce to zaniekati, nu vise smo nego sigurni, da ce to priznati svako hrvatsko is Kreno srdce, da novima u Novoj Zelandiji jest od potrebe kao svakdasnji kruh ; jer nauk jest u istinu stad ko pice.²²⁰

Zanemarimo li etimološki (korijenski) pravopis koji se rabio u hrvatskome jeziku na kraju 19. stoljeća, zanemarimo li nepostojanje dijakritičkih znakova te neujednačeno rabljenje naziva Novoga Zelanda, u ovome kratkom tekstu moguće je identificirati najmanje osam ostalih pogrešaka, primjerice „novima“ umjesto „novina“, „is Kreno“ umjesto „iskreno“ ili „stad ko“ umjesto „sladko“ (slatko). Moguće je da i slagar koji dobro poznaje jezik napravi poneku pogrešku, ali u ovome slučaju količina pogrešaka ipak ukazuje na nepoznavanje jezika. Vjerojatno nije postojala ni osoba zadužena za korekturu, a korekturu nisu stigli raditi ni urednici. Naime svi koji su bili uključeni u nastanak novina radili su to u svoje slobodno vrijeme, a za život su zarađivali drugim poslovima. Možda su namjeravali jednoga dana i zarađivati od izdavanja novina, ali bili su svjesni da će to biti moguće tek kada se (i ako se) posao uhoda. U početku su financijski jedva pokrivali troškove, a zbog financijskih će problema *Bratska sloga* brzo prestati izlaziti. Da su bili ovisni o pretplatnicima govori i tekst iz uvodnika prvoga broja:

U svrhu sada priporucujemo da svaki domorodac mora da poznade da sa samim narucbama bez priposlanja predplatah list izdavati nemozemo.²²¹

Iz uvodnika prvoga broja doznajemo i da je plan objavljivati novine dvotjedno, a ako budu dobro prihvaćene, „ako list bude obljubjen od nasih dobrih domoradaca...“, izlaziti će svaki tjedan. Podaci o nakladi nisu nigdje navedeni, ali iz teksta koji je objavljen u drugome broju saznajemo da je 500 primjeraka poslano „u staru domovinu“, a „200 iztisaka na druge krajeve svijeta izvan Nove Zelan-

220 *Bratska sloga*. 1, 1(1899), str. 1.

221 *Bratska sloga*. 1, 1(1899), str. 1.

dije".²²² No očito je da su ti primjerci poslani besplatno jer se na početku toga broja navodi kako će novine postati tjednik kada dosegnu 600 pretplatnika:

Kad budemo imati 600 Predbrojnika za celu godinu, onda " Bratska Sloga " hoće izlaziti svake sedmice. Dakle braco Hrvati poduprite da ovo budete dostignuti.²²³

U drugome i četvrtome broju objavljena su imena pretplatnika – ukupno ih je 70 (40 godišnjih i 30 polugodišnjih pretplata). Iz novina *Napredak* koje su počele izlaziti 1906. godine može se naslutiti da *Bratska sloga* zapravo nije imala više od 20 pretplatnika. Naime Ferri je uređivao i *Napredak* pa se u prvome broju osvrnuo na „druge novine“ i broj pretplatnika te na činjenicu da su objavljena samo četiri broja (dakle svi ikada objavljeni brojevi dostupni su u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici, a digitalne verzije na stranicama Projekta HIT i u digitalnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu).²²⁴ Moguće je da od spomenutih 70 pretplatnika nisu zaprimljene sve uplate, pa je stvarni broj bio oko 20. Da nisu svi koji su iskazali zanimanje za pretplatu nju zaista i platili, pokazuje napomena u četvrtome broju *Bratske sloge*:

Drugi broj " Bratska sloga " neće biti nikomu poslat, ako neposalje novce za njegovu predbrojbu... Molimo ostale nase vrijedne Hrvate da nastoje poslati "Predbrojba" da bolje budamo otici sa nasim radom.²²⁵

Prema A. Trlinu idejni začetnik i pokretač *Bratske sloge* bio je Mathew Andrew Ferri.²²⁶ U uvodniku prvoga broja kao glavni urednik navodi se Antun Bulat, dok je Ferri naveden od drugoga broja kao pomoćni urednik. Prve dvije rečenice u prvome broju glase:

222 *Bratska sloga*. 1, 2(1899), str. 3.

223 *Bratska sloga*. 1, 2(1899), str. 1.

224 *Napredak*. 1, 1(1906), str. 2.

225 *Bratska sloga*. 1, 4(1899), str. 2.

226 Trlin, Andrew D. *Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand*. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 164.

Svako hrvatsko srdce kad bude primio i citao ovaj prvi broj " Bratska Sloga " hoće se radovati gosp. Uredniku Antunu Bulatu koji se pobrinuo da utemelji prvu Hrvatsku novinu u New Zealand na slavu i čast svega naseg naroda u ovoj zemlji. On pozivlje svu njegovu bracu u Novoj Zelandiji da mu sada pris koće u pomoc kao jedini podhvata za njegove buduće koristi.²²⁷

Taj kratak tekst govori nam o onome što je prije rečeno – doznajemo tko je urednik, ali vidimo i jezične pogreške, nema dijakritičkih znakova, a ponovno se neujednačeno upotrebljavaju i nazivi za Novi Zeland.

Kao adresa uredništva navodi se Queen Street br. 30 u Aucklandu. Queen Street jedna je od glavnih ulica u gradu, a br. 30 u samome je centru, u blizini luke. Navode se i cijene polugodišnje i godišnje pretplate za Novi Zeland i „za ostale strane svijeta“ te cijene oglasa. Rukopisi se ne vraćaju, a ne objavljuju se anonimni tekstovi.

Cilj i koncept *Bratske sloge*

Prvo zabilježeno spominjanje *Bratske sloge* u kojemu je ukratko objašnjen položaj Dalmatinaca i istaknuta važnost novina za obrazovanje i opismenjavanje dogodilo se pet dana prije izlaska prvoga broja, 10. svibnja 1899. godine u novozelandskim novinama *The Timaru Herald*:

Činjenica da su se Dalmatinci ograničili na iskopavanje smole drveta kauri i da šalju velike količine novca svojim siromašnim rođacima kod kuće pomogla im je da se ne miješaju sa stanovništvom i da ne uče engleski jezik.

Najaktivniji među njima... odlučili su takvo stanje promijeniti nabolje... organizirali su se da počnu objavljivati novine na slavenskom jeziku... novine će biti način da se Austrijanci (sic!) ujedine i dobiju kratke informacije o najvažnijim vijestima... novine se namjeravaju objavljivati jednom u dva tjedna, a naslov će biti Bratska sloga.²²⁸

227 Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 1.

228 The Timaru Herald. 62, 2947(1899), str. 4.

Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/THD18990510.2.32> (27. 1. 2021.)

Ova unaprijed objavljena vijest ukazuje na to da su urednici bili svjesni važnosti promocije novina i u novozelandskome tisku.

U uvodniku prvoga broja *Bratske sloge* ističe se važnost nacionalnoga određenja tako što se novine nazivaju hrvatskima. To je ujedno i jedan od važnih ciljeva *Bratske sloge* – promicati hrvatsko ime umjesto austrijskoga, naziv Hrvati umjesto Austrijanci:

Svaki koji je do sada boravio u ovoj zemlji poznato je vrlo dobro da Hrvati nemaju nikakvog dobrotvornog druzstva, tako da isto Hrvatsko ime nije se do sada poznavalo u ovoj zemlji, premda ima nas u velikom broju.²²⁹

Usto cilj je pomoći Hrvatima u vezi sa svim poslovima povezanim s njihovim svakodnevnim životom pružajući im pravovremene informacije na hrvatskome jeziku:

Uz velike žrtve novčane i tjelesne u borbi za svoj obstanak probuditi hoće ovaj list naš hrvatski narod iz mrtvila u kojem se je do sada nalazio.²³⁰

U prvome je broju objavljen i tekst na engleskome u kojemu se nastoji objasniti položaj Hrvata i važnost novina na hrvatskome jeziku:

Malo je onih koji mogu razumjeti engleski... čak i oni koji ga pomalo razumiju, ne mogu se dobro izražavati, ne postoji način kako da saznaju aktualne dnevne vijesti... Učinilo nam se potrebnim omogućiti tim ljudima informacije na jeziku koji razumiju.²³¹

Sadržajno su novine koncipirane tako da donose vijesti za koje se smatra da će zadovoljiti informacijske potrebe čitatelja. Stoga se piše o tržištu smole drveta kauri, o raznim uslugama poput smještaja, prevode se novi zakoni i tumače na hrvatskome jeziku, objavljuju se vijesti o Hrvatima u drugim državama (primjerice u SAD-u), novosti iz domovine, a česte su i obavijesti o pojedincima i njihovu djelovanju u novozelandskome društvu.

229 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 1.

230 Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 1.

231 Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 2.

U primjeru teksta iz drugoga broja *Bratske sloge* moguće je iščitati problem neinformiranosti hrvatskih useljenika u to vrijeme:

Kako nam je poznato Vlada u Wellington kad se sabor sastane dojućeg meseca opet namjerava stogod govoriti o nasim Hrvatim ali Bratska Sloga hoće pomljiivo smatrati ono sto bude na korist nasem narodu.²³²

Hrvati su uglavnom za život zarađivali kopajući smolu drveta kauri u izuzetno teškim uvjetima. Nerijetko su novac slali i obitelji u domovinu. Stoga im je bilo izuzetno važno doznati stanje na tržištu smole:

Kako stoji Marketa od Gume: Biela Guma – sitna oprana guma od 28 pak gori. Slaba guma od 40 do 43.... Dobra vrsti guma od 62 pak gori... Crna guma – Sitna obrana guma od 12 do 14...²³³

O važnosti informacija o cijeni smole svjedoči pismo čitatelja objavljeno u četvrtome broju *Bratske sloge*:

Dragi Urednice danas mi stanujuci u ovom konsiluku imalisma prodat smolu, trgovcu, koji ima svog povjerenika da za njega istog zastupa i daje cinu. Ovaj Gosp. dosao i prividio smolu onda nam je izrazio neprilicnu cinu, nato smo mi stanujuci ovd, prinili mu pred oci Bratsku Slogu, i pokazali kako postoji cina smole u Aucklandu i isto dobna koliko je povisena cina u Londonu nato ovaj nije znao odgovorit nego namje dao onu cinu kojusmo prva Zaiskali... Inakon tog vrimena ovaj se je povrati o trgoven, i svaka muje prepovidia dase vise sa nosim narodon nije lasno pogodit buduc da imaju svoje novine i znadu kako postoji cina u Auckalndu, a isto i u Londonu.²³⁴

Nebritanski useljenici su, pa tako i Hrvati, često bili u nepovoljnome položaju. Stoga je bilo jako važno da razumiju zakonske propise koji se odnose na dje-

232 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 1.

233 Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 3.

234 Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 2.

latnosti kojima su se bavili. U prvome broju *Bratske sloge* donose se na hrvatskome jeziku glavne odredbe Zakona o industriji smole drveta kauri. Zakon propisuje tko i gdje smije kopati smolu, koje uvjete mora zadovoljiti za dobivanje dozvole za kopanje i sl.

Osim takvih tekstova, objavljujane su i vijesti iz domovine i svijeta koje se odnose na Hrvate, npr.:

Kako Sudi u Dalmaciji postupaju (Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 4.)
Hrvatska na parizkoj izlozbi 1900. g. (Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 4.)
Pomilovanje Njegovog Velicanstva Czara i Kralja Franja Josipa
(Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 1.)
Drzavne podpore Hrvatskog primorja (Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 4.)

Objavljujane su i vijesti iz svijeta koje nisu vezane uz hrvatske iseljenike. Primjeri naslova su:

Rat u Samoa (Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 3.)
Velika vatra u Parizu (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.)
Rodjeni dan kraljice Victorije (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.)
Smrt jednog amerikanskog milijunasa (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.)
Sto ima nova po Svieta (Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 3.)

Vijesti i oglasi u *Bratskoj slozi* o Hrvatima u Novome Zelandu

U *Bratskoj slozi* su objavljujane vijesti o pojedincima i njihovim sudbinama. Primjerice u broju 2 objavljena je vijest o Ivanu Brojkovichu:

Na 11 tek. M. Ivan Brojkovich jest bio postavljen u Bolnicu grada Aucklanda od Bratske Sloge. Siromah covjek jest bio na kopanju gume, a rodom je iz Zvogosca Makarskog Primojra, ozenjen su dvoje djece. Zadnje viesti javljaju nam iz bolnice da nije se treba bojati jer da siromah Brojkovich napreduje dobro...²³⁵

235 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2.

U istome broju objavljena je vijest o g. Kosovichu iz Zaostroga:

Gospodin Kosovich iz Zavstroga javlja nam danjegovi roditelji jesu u velikoj zalosti sbog viesti primljene od drugih vsoba da on sa njegovin braton jest bolestan. Ovo nije istina gosp. Kosovich jest sad na radnji u potpunom zdravlju.²³⁶

U broju 2 objavljena je anonimna pjesma *U tudjini* koja završava stihovima:

Svi u jedno slozimo se braco
Da uzvisimo ime nam Hrvatsko
Neka svaki tudjin zato znade
Da u New Zealand Hrvatah imade

Sve sto postici se moze
Uz to nam i Bog pomoze
Samo sloga ljubav prava
Neka vlada medju nama!²³⁷

Oglasi koje su objavljivali Hrvati ili su povezani s Hrvatima uglavnom su objavljivani u više brojeva. Primjer oglasa u kojemu se traže hrvatski radnici je:

... nize potpisani hoce 15 Hrvata na kopanju gume. Gumfield bio je otvoren proslе godine za prvi put nakon 10 godina, Nista se neplaca za otici na zemlju, a ciena od gume jest vrlo dobra. Obratite se E. J. Smedley, Mangapai.²³⁸

U drugome oglasu reklamira se muška odjeća. Dio oglasa je na engleskome, a dio na hrvatskome jeziku:

236 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2.

237 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 4.

238 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2.

Dobar čovik F. J. Bennett... One of the first prijatelj (friend) of the Austrian influx. Svaki nas domorodac u Novoj Zelandiji pozna vrlo dobro ovog dobrog covika.²³⁹

Uredništvo *Bratske Sloge* preporuča u jednome oglasu Hrvatima farmu:

Dobru Farmu Na Prodaju (farm for sale) J. B. Wright, Takahue... ovaj koji zeli nastanit se, hoce biti zadovoljan ako nabavi ovu farmu...²⁴⁰

Reklamira se i „obljubljeni duhan od naseg naroda, Melrose“, a tu su i ranije spomenuti oglasi za prenoćišta poput onih Ivana Bilicha, Jozipa Franicha, Luia Kinkele i drugih.

„Velika mržnja“ – *Danica*

U svakome broju *Bratske sloge* sve se više prostora posvećuje obračunu s drugim novinama na hrvatskome jeziku koje pod naslovom *Danica* počinju izlaziti dva tjedna nakon prvoga broja *Bratske sloge*, gotovo istovremeno s drugim brojem *Bratske sloge* koji je objavljen 29. svibnja 1899. godine. Broj pretplatnika *Bratske sloge* bio je zbog maloga tržišta izuzetno malen, pa su još jedne novine na hrvatskome jeziku koje su imale istu ciljanu čitateljsku publiku bile velika konkurencija.

Uredništvo *Bratske sloge* stoga se jako trudilo ocrniti urednike *Danice*, te su objavili brojne negativne tekstove o njima i njihovu radu. Međutim time su zapravo postigli ono što nisu htjeli – tekstovi iz *Bratske sloge* danas su nam jedini dokaz da su novine *Danica* izlazile jer nije poznat ni jedan sačuvani primjerak. Zahvaljujući *Bratskoj slozi* znamo ponešto o *Danici*, primjerice da je glavni urednik bio Ivan Segetin, a pomoćni urednici Ivan Pavlinovich i Baldo Marusic.

Prvi osvrt na konkurenciju je tekst objavljen u prvome broju naslova *Velika mržnja* u kojemu se ne spominju druge novine jer još nisu bile objavljene, ali se naslućuju problemi zbog onih koji su protiv pokretanja *Bratske sloge*:

239 Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 6.

240 Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 6.

... tolika mrznja i nenavidost izmedju malo nesretnika da tako uniste ovaj plemeniti podhvat...²⁴¹

Slijedi oštar tekst iz drugoga broja *Bratske sloge* naslova *Danica: druga nesretna zlobna novina: kakav početak tako mora biti i svršetak*. U tekstu se pokretačima predbacuje da nisu bili transparentni kada su pripremali novine, već su ih pripremali „kriomice, sve kradnjom“. Napada se Ivana Segetina, urednika *Danice*:

Obracamo se na cieli narod Nove Zelandije i ostale strane svieta neka oni sude ; ali kad budete pomnjivo citali prvi i drugi broj " Bratske Sloge " hocete ocevidno poznati da ovo nije nista drugo nego velika zloca gospodina tovara Ivana Segetina. Svima nasim hrvatskim citateljima... jest vrlo dobro poznado odgojenje i nauk gosp. Segetina... jest svima vrlo dobro poznat na kopanju gume, u divljastvu na skitanju ulicama grada Aucklanda...²⁴²

U istome se tekstu na dvama mjestima Ivan Segetin naziva „luciferom“, a preporuča se

nasem domorodcu Ruskovicu da bude cuvati svoj krvavo steceni novac, neka se prodje " Lucifera " velikog tovara gospodina Ivana Segetina.²⁴³

U istome broju još su dva teksta u kojima se spominju konkurentske novine. Urednik Antun Bulat u tekstu naslova *Na izgred: svima Hrvatima na sve strane svieta: kako izrodi u Novoj Zelandiji postupaju* objašnjava kako je prije dvije godine došao na ideju o izdavanju novina. Prvi dogovori uključivali su Ivana Segetina i Balda Marusica:

Na prvu riec povjerovah njihovoj iskrenosti, ali kroz veoma kratko vrieme dodjoh spoznati da bas upravo nisu vredni za nista, a kamoli upravljati sa jednom novinom.

241 Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 2.

242 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2-3.

243 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.

Ubrzo je Bulat upoznao Ferrija i s njime pokrenuo *Bratsku slogu*. Prilog članku je i pismo Ivana (Johna) Segetina upućeno Antunu Bulatu iz čijega je sadržaja i rečenične konstrukcije jasno da Segetin nije bio obrazovan (tekst je prilično nerazumljiv, dok ostali tekstovi u *Bratskoj slozi*, iako puni pogrešaka, ipak imaju smisla):

Ali molin da a koje moguće da mi od govoris staje moguće brze jer ako za dujjs mozda ne bude na vrine, Zato za ovaj put za klucujem ovo moje pismo za ovaj put.²⁴⁴

Bulat i Ferri nisu birali riječi za obračun s konkurencijom:

Niji moguće da izkazem sva nastojanja gaspodina Segetina i Marusica kako da uniste Bratska Sloga... Izroda inakaza ljudskih jest bilo ovo nastojenje da uporabte prvu Hrvatsku novinu...²⁴⁵

Čak su i u rubriku *Kratke vijesti* ubacivali svoje komentare o urednicima novih novina:

Tovar najviše zive od svih domaćih životinja. Gospodin Ivan Segetin hoće takodjer imati dug život za dodijati hrvatskom narodu... Gospodin Baldo Marusich pod Urednikom Danice misli u svojoj ludoj pameti da izdavanje novina jest kao „Fiabile“ mornarske.²⁴⁶

Cijeli je slučaj završio i na sudu:

Gospodin Ivan Segetin jest tuzio Gospodina Antuna Bulata za istiniti napadaj stomu je kazao da je tovar, sto u hrvatski jezik znaci da nezna nista, oli ludjak... U istinu svaki nas domorodac pozna vrlo dobro da gospodin Segetin nije nista drugo nego jedan veliki ludjak koji nezna nista.²⁴⁷

244 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 4.

245 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 4.

246 Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 2.

247 Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 6.

O tome su detaljno izvijestile i novozelandske novine *The New Zealand Herald* 29. lipnja 1899.:

Slučaj klevete, koji je bio prilično zabavan, izložen je jučer na Policijskom sudu u Aucklandu... Ivan Segetin protiv Antuna Bulata...

Slijedi prikaz cijele rasprave o tome tko je koga, zašto, kada i gdje nazvao „luciferom“ i „tovarom“ te što te riječi točno znače na hrvatskome jeziku.²⁴⁸

Trlin navodi dva razloga neuspjeha *Bratske sloge*. Smatra da se Ferrijeva ideja stvaranja sloge između Hrvata i Novozelanda temeljila na pogrešnoj pretpostavci da su se Hrvati željeli trajno nastanjivati u Novome Zelandu (podaci navode da se 71 % svih ranih useljenika vratilo u domovinu prije 1921. godine). Drugi razlog neuspjeha je intelektualna superiornost kojom se Ferri obraća čitateljima, a koja nije pridonijela njegovoj popularnosti (primjerice u raspravama s uredništvom *Danice*).²⁴⁹ Trupinić također naglašava kako je Ferri u *Bratskoj slozi*, a kasnije i u *Napretku*, rabio novine kako bi kritizirao neprihvatljivo ponašanje pojedinaca i skupina unutar hrvatske zajednice.²⁵⁰

Bez obzira na početnu političku podršku i Ferrijevo poznavanje informacijskih potreba Hrvata u Novome Zelandu, konkurencija, nedovoljno uredničko iskustvo u kreiranju sadržaja i privlačenju pretplatnika te nedostatak financijskih sredstava bili su razlozima da *Bratska sloga* nije nastavila izlaziti nakon četvrtoga broja objavljenoga 26. lipnja 1899. godine.²⁵¹

248 *The New Zealand Herald*. 36, 11102(1899), str. 3. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH18990629.2.7> (2. 11. 2020.)

249 Trlin, Andrew D. *Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand*. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 165.

250 Trupinić, Damir. *New Zealand Croatian immigrant press 1899-1916: quantitative and qualitative study of the content*. Berlin: Lambert Academic Publishing, 2009., str. 44.

251 *Napredak*. 1, 1(1906), str. 2.

Napredak

Tehničke karakteristike i urednici *Napretka*

Napredak su kronološki četvrte novine koje su izlazile na hrvatskome jeziku u Novome Zelandu (nakon *Bratske sloge*, *Danice* i *Hrvatskoga glasila*), ali su druge čiji su primjerci sačuvani do danas. U novozelandskome arhivu čuva se dokument o registraciji novina, odnosno zahtjev koji su podnijeli Matthew Andrew Ferri, William Morton i William Smith Turner 1906. godine.²⁵²

Primjerci *Napretka* čuvaju se u gradskoj knjižnici u Aucklandu (Central City Library) tako da je novine moguće proučavati iz primarnoga izvora. Nisu, doduše, svi brojevi dostupni na mikrofilmu u knjižnici – nedostaje 13 brojeva iz 1908. godine (od broja 22 do broja 34). Na primjeru *Bratske sloge* vidjeli smo da je Ferri ozbiljno shvaćao ulogu knjižnica za trajno čuvanje publikacija. Tako je i primjerke *Napretka* osobno predao knjižnici u Aucklandu.²⁵³ Upravo su novine koje je on uređivao jedine s kraja 19. i početka 20. stoljeća koje su gotovo u potpunosti sačuvane do danas. O svim ostalima saznajemo iz drugih izvora ili iz sačuvanih fragmenata.²⁵⁴

Prema brojevima *Napretka* dostupnim na mikrofilmu u aucklandskoj knjižnici jasno je da je objavljeno najmanje 107 brojeva (od 1. prosinca 1906. do 26. lipnja 1909. godine). Popis brojeva koji su dostupni u toj knjižnici (i datuma kada su objavljeni) je u Tablici 5. Nije sigurno je li zadnji dostupan broj zaista bio posljednji koji je objavljen. Činjenica je da je to prvi broj nakon dugo vremena koji je objavljen sa zaostatkom – uredništvo se trudilo držati razmak od sedam dana između brojeva, a ovaj je objavljen 21 dan nakon prethodnoga broja. Na početku broja poziva se na pretplatu, objašnjava se da su pretplata i reklame jedini način financiranja novina. Na temelju toga jasno je da su postojale financijske i organizacijske poteškoće, ali ničime se ne daje naslutiti da je to planirano posljednji broj:

252 Zapis R25833356 u Arhivu Novoga Zelanda.

253 Jelich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 72.

254 Samo je još *Zora* (1913. – 1916.) sačuvana u značajnome broju primjeraka, ali čuvanje nije bilo sustavno. Ukupno 51 broj dostupan je na trima lokacijama – najviše brojeva u knjižnici muzeja War Memorial u Aucklandu, a poneki brojevi i u arhivu Dalmatinskoga kulturnog društva u Aucklandu i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Nedostaje najmanje 71 broj.

Najbolji agent jedne novine jest sam njezin pretplatnik. Mi nismo postedili ni truda ni troskova, samo da svojim predplatnicima udovoljimo, pa je bas stoga danas Napredak najobjavljenija, najveca, najstalnija i najrazsirenija hrvatska novina u cijeloj Australasija... Stoga, dajte se na posao i pomozite ovaj list i uciniti ce te rodoljubno i korisno djelo sebi i svome narodu.²⁵⁵

Idejni začetnik i urednik novina bio je Matthew Ferri koji je već imao iskustvo uređivanja *Bratske sloge*. Bliski suradnik bio mu je Andrew Frankovic. Posao oko uređivanja novina ovisio je o malome broju ljudi. U broju od 6. veljače 1907. godine stoji podatak da novine imaju 250 pretplatnika, ali samo njih 143 izvršilo je uplatu:

... svaki u pocetku jeste se strasio pridruzit bojeci se dace novina propasti.²⁵⁶

U broju od 8. siječnja 1908. godine urednik se žali na premalen broj pretplata zbog čega nije moguće angažirati više suradnika:

Uredniku je sasvim tesko obavljati sve poslove, te treba i mora da mu se nadje zamjenika... promislite u slucaju bolesti, kad novina nebi mogla izlaziti, onda bi ste kazali da je propala...²⁵⁷

O problemu s naplatom pretplata piše se i u broju objavljenome 13. veljače 1909., dakle manje od pola godine prije prestanka izlaženja:

... Ima 400 osoba koji su zabilezeni na knjigam kao nasi duznici... svaki Hrvat, koji je iskren prema Napretku nije pravedno ni posteno, da ga se prima i cita bezplatno.²⁵⁸

U prvim je dvama brojevima kao izdavač navedena British and Austrian Newspaper Company, a nakon toga je naziv promijenjen u British and Croatian Newspaper Company (vlasnici su ostali isti, William Morton i William Smith Turner iz Aucklanda). Na kraju zadnjega sačuvanog broja *Napretka* stoji oglas iz kojega se može zaključiti da je riječ o agenciji čiji je upravitelj M. A. Ferri, a

255 Napredak. 4, 24(1909), str. 1.

256 Napredak. 2, 3(1907), str. 1.

257 Napredak. 2, 3(1907).

258 Napredak. 4, 7(1909), str. 1.

koja je, osim objavljivanja novina, obavljala razne poslove za Hrvate (unajmljivanje zemlje, pronalaženje poslova, prevođenje...).²⁵⁹

Novine su počele izlaziti dvotjedno s namjerom da izlaze tjedno ako financijske mogućnosti to dozvole, tj. ako budu imale dovoljno pretplatnika. Taj je koncept objašnjen na samome početku prvoga broja:

Druzstvo je odlucilo da sada u razlogu velikog troska nije moguće izdavati novinu odma u pocetka svake sedmnice, nego svako 14 dana. Ali ako dodje dovoljno broja predbrojnika odma sa pocetkom Nove Godina 1907 Napredak izlazit ce redovito svake sedmnice. Braco Hrvati poduprite ovog puta da ovo mozete dostignuti.²⁶⁰

Za razliku od *Bratske sloge*, za koju je urednik predvidio istu učestalost izlaženja, s *Napretkom* je ovaj plan i ostvario – ne od početka 1907. godine, ali od 12. lipnja 1907. godine *Napredak* izlazi jednom tjedno. Takva se učestalost izlaženja ipak povremeno prekidala, između ponekih brojeva bilo je 14 ili čak 21 dan razmaka, ali uredništvo je nastojalo održati sedmodnevni ritam izlaženja. Na temelju sačuvanih brojeva jasno je da su novine 81 puta izašle s razmakom od sedam dana, 21 puta je razmak bio 14 dana, tri puta 21 dan i jednom 28 dana. Razmaci u izlaženju prikazani su u Tablici 5.

Na početku se objavljivanja rad na novinama obavljao u samo jednoj prostoriji, a poslovanje se poslije unaprijedilo.²⁶¹ U tiskari nije bilo hrvatskih slova, a u pripremi tiskarskoga sloga nisu sudjelovale osobe koje su znale hrvatski jezik. To se može zaključiti iz niza pogrešaka koje su vjerojatno nastajale kada su slagari slagali slova bez poznavanja jezika. Da nije postojao hrvatski slagar dokazuje i oglas iz broja 8 koji je objavljen 17. travnja 1907. i u kojemu se traži:

...Hrvatski slagar za Hrvatsku novinu koja izlazi u Auckland, New Zealand. Slagar mora da bude osoba od dobra ponasanja, i koji je ucio, i bio na radnji kod Hrvatske novine u staroj domovini...²⁶²

259 Napredak. 4, 24(1909), str. 4.

260 Napredak. 1, 1(1906).

261 Napredak. 4, 7(1909).

262 Napredak. 2, 8(1907), str. 2.

Kasnije su ipak zaposlena dva Hrvata na poslovima pripreme.²⁶³ Nepostojanje „hrvatskih slova“ i jezične nepravilnosti u tekstovima u *Napretku* kritizirani su u novinama *Tršćanski Lloyd*:

Trscanski Loyd... preporučuje nasim uredncima, da se provide sto prije s hrvatskim slovima, jer da vrlo ruzni utisak njihove tiskare cine, bez nasih suglasnika s roscicima. A onda neka posvete i jeziku vecu paznju i izbace iz njeg neke rieci, koje u knjizevni i novinarski jezik nespadaju.²⁶⁴

Podnaslovi novina su se mijenjali nekoliko puta (Tablica 5). Do broja 30 u drugome godištu (zaključno s 23. listopada 1907., iako na naslovnoj stranici toga broja piše pogrešan datum, 16. listopada 1907.) podnaslov je zapravo usporedni naslov na engleskome jeziku, u zagradi – (*Progress*). Urednik *Napretka* sudjelovao je u osnivanju Hrvatskoga radničkog dobrotvornog društva 1907. godine u Dargavilleu te je o tome objavljen tekst u 30. broju 23. listopada 1907. godine. Nakon toga u broju 31, dodaje se podnaslov *Neodvisno narodno i radnicko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi*. Na taj je način urednik promovirao i poticao rad spomenutoga društva. Od broja 16 u trećemu godištu (22. travnja 1908.) nema više usporednoga naslova na engleskome jeziku – puni naslov i podnaslov su *Napredak: Neodvisno narodno i radnicko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi*. Budući da u knjižnici u Aucklandu nedostaju brojevi od 22 do 34 iz 1908., ne može se sa sigurnošću utvrditi kada je ponovno podnaslov promijenjen, ali u broju 35 (14. listopada 1908.) podnaslov glasi *Prvo i jedino neodvisno narodno i radnicko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi*.

Brojevi su objavljivani na četirima stranicama s rijetkim izuzecima kada su objavljivani na šest stranica (poput broja 18 iz trećega godišta). Svi tekstovi u novinama su na hrvatskome jeziku. Izuzetak su tehnički podaci o novinama – podatak o izdavaču, upute o predaji oglasa, podatak o učestalosti izlaženja – te dijelovi nekih reklama.

263 *Napredak*, 4, 7(1909).

264 *Napredak*, 3, 19(1908), str. 3.

Tablica 5. Popis brojeva *Napretka* dostupnih na mikrofilmu u gradskoj knjižnici u Aucklandu s podacima o datumima, podnaslovima i razmacima izlaženja

Godina	Godište	Broj	Datum	Razmak izlaženja u danima	Podnaslov	
1906.	1	1	1. 12.		<i>(Progress)</i>	
	1	2	19. 12.	18		
1907.	2	1	9. 1.	21		
	2	2	23. 1.	14		
	2	3	6. 2.	14		
	2	4	20. 2.	14		
	2	5	6. 3.	14		
	2	6	20. 3.	14		
	2	7	3. 4.	14		
	2	8	17. 4.	14		
	2	9	1. 5.	14		
	2	10	15. 5.	14		
	2	11	29. 5.	14		
	2	12	12. 6.	14		
	2	13	19. 6.	7		
	2	14	26. 6.	7		
	2	15	3. 7.	7		
	2	16	10. 7.	7		
	2	17	17. 7.	7		
	2	18	24. 7.	7		
	2	19	31. 7.	7		
	2	20	7. 8.	7		
	2	21	14. 8.	7		
	2	22	21. 8.	7		
	2	23	28. 8.	7		
	2	24	4. 9.	7		
	2	25	11. 9.	7		
	2	26	18. 9.	7		
	2	27	2. 10.	14		
	2	28	8. 10.	7		
	2	29	16. 10.	7		
	2	30	23. 10. ²⁶⁵	7		
	2	31	30. 10.	14		<i>(Progress) : Neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi.</i>
	2	32	6. 11.	7		
	2	33	13. 11.	7		
	2	34	20. 11.	7		
	2	35	27. 11.	7		
	2	36	11. 12.	14		
	2	37	19. 12.	7		

265 Na naslovnici pogrešno piše 16. 10., ali na sljedećim stranicama je točan datum.

Godina	Godište	Broj	Datum	Razmak izlaženja u danima	Podnaslov
1908.	3	1	1. 1.	14	<i>(Progress) : Neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi.</i>
	3	2	8. 1.	7	
	3	3	15. 1.	7	
	3	4	22. 1.	7	
	3	5	29. 1.	7	
	3	6	5. 2.	7	
	3	7	12. 2.	7	
	3	8	19. 2.	7	
	3	9	26. 2.	7	
	3	10	4. 3.	7	
	3	11	11. 3.	7	
	3	12	18. 3.	7	
	3	13	25. 3.	7	
	3	14	1. 4.	7	
	3	15	15. 4.	14	<i>Neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi.</i>
	3	16	22. 4.	7	
	3	17	29. 4.	7	
	3	18	27. 5.	28	
	3	19	10. 6.	14	
	3	20	24. 6.	14	
	3	21	8. 7.	14	
	3	35	14. 10.		<i>Prvo i jedino neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi.</i>
	3	36	21. 10.	7	
	3	37	28. 10.	7	
	3	38	4. 11.	7	
	3	39	11. 11.	7	
	3	40	25. 11.	14	
	3	41	5. 12.	14	
	3	42	12. 12.	7	
	3	43	19. 12.	7	
	3	44	26. 12.	7	

Godina	Godište	Broj	Datum	Razmak izlaženja u danima	Podnaslov
1909.	4	1	2. 1.	7	<i>Prvo i jedino neodvisno narodno i radničko glasilo za Hrvate u Novoj Zelandi.</i>
	4	2	9. 1.	7	
	4	3	16. 1.	7	
	4	4	23. 1.	7	
	4	5	30. 1.	7	
	4	6	6. 2.	7	
	4	7	13. 2.	7	
	4	8	20. 2.	7	
	4	9	27. 2.	7	
	4	10	6. 3.	7	
	4	11	13. 3.	7	
	4	12	20. 3.	7	
	4	13	27. 3.	7	
	4	14	3. 4.	7	
	4	15	10. 4.	7	
	4	16	17. 4.	7	
	4	17	24. 4.	7	
	4	18	1. 5.	7	
	4	19	8. 5.	7	
	4	20	15. 5.	7	
	4	21	22. 5.	7	
	4	22	29. 5.	7	
	4	23	5. 6.	7	
	4	24	26. 6.	21	

Budući da je ukupno objavljeno najmanje 107 brojeva tijekom dvoipolgodišnjega razdoblja izlaženja, *Napredak* su prve hrvatske novine koje su u Novome Zelandu ostvarile kontinuitet izlaženja.

Cilj i koncept *Napretka*

Urednik *Napretka* već je imao iskustvo u uređivanju *Bratske sloge* koja je izašla u četirima brojevima 1899. godine. Znao je na koje sve probleme može naići i koliko je teško objavljivati novine koje se financiraju pretplatom. Imao je i negativno iskustvo s konkurentskim novinama. Stoga se može pretpostaviti da je, na temelju toga iskustva, zaključio da je trenutak za pokretanje novih novina ipak povoljniji nego što je bio malo više od sedam godina ranije kada je pokrenuo *Bratsku slogu*. Isto je tako bio svjestan da je koncept i sadržaj novina potrebno razvijati u skladu s potrebama čitatelja.

Osnovni je cilj *Napretka* bio pomoć i edukacija Hrvata u Novome Zelandu.²⁶⁶ Kroz niz tekstova koji su objavljivani najčešće kao uvodnici bit će jasno da novine nastoje potaknuti Hrvate da održavaju tradiciju, govore materinjskim jezikom, ali i da se prilagode novim uvjetima u novoj zemlji učeći engleski jezik i uključujući se u novozelandske društvene tokove kako bi osigurali egzistenciju:

Svaki od nas pojedini pozna svoju nevolju od svoga zivota, ali biti vazda u nevolji do konca svoga zivota to nije podniposto nikomu od potrebe... Svake narodnosti od svega svieta imaju svoje novine... A mi Hrvati u ovoj zemlji sto, i koga imamo? Bas upravo do sada nikakva dobra druzstva, nikakve svoje novine... Ako smo do sada bili u tamnosti, ipak mislimo da nam je doslo vrijeme da se od dubokog sna probudimo...²⁶⁷

Osim toga poticala se i suradnja s novozelandskim organizacijama. Primjer je preporuka koju je Ferri uputio tajniku „englezkog smolokopackog druztva“ kako bi Hrvatima olakšao položaj na tržištu smole drveta kauri:

... Zelim dati vam naputak... da hrvatski i englezki podanici budu se zajedno slozili i otvorili jedno centralno mjesto u Aucklandu gdje bi se ciela guma poslala za prikaz trgovcem...²⁶⁸

266 Trupinić, Damir. *New Zealand Croatian immigrant press 1899-1916: quantitative and qualitative study of the content*. Berlin: Lambert Academic Publishing, 2009., str. 26.

267 *Napredak*, 1, 1(1906), str. 1.

268 *Napredak*, 3, 18(1908), str. 3.

U prvome broju *Napretka* navedeni su i razlozi pokretanja novina na hrvatskome jeziku. Iz tih se razloga može iščitati kakve su bile informacijske potrebe i kakav je bio društveni status Hrvata. Neki od razloga su:

- ❖ Hrvata ima dovoljno da mogu pretplatama financirati jedine novine
- ❖ Hrvati žive u slobodnoj zemlji u kojoj mogu javno izreći sve potrebe (za razliku od „stare domovine“ gdje se ne dopušta tiskati „slobodne novine“)
- ❖ novine su jedini način dolaženja do istinitih informacija i imaju važnu ulogu u obrazovanju
- ❖ novine će onemogućiti razne prijevare kojima su Hrvati bili izloženi (misli se na manipuliranje cijenom smole drveta kauri, op. a.)
- ❖ novine će pružiti informacije o raznim događajima, tužnim ili sretnim vijesti o Hrvatima pomoću novina doći će i do roditelja, braće, prijatelja u staroj domovini
- ❖ novine će promicati hrvatsko ime diljem svijeta (vrijeme je to kada se Hrvati, kao građani Austro-Ugarske Monarhije, u Novome Zelandu smatraju Austrijancima, op. a.)
- ❖ novine će ujediniti Hrvate i olakšati im život u novoj domovini.²⁶⁹

No kako je urednik naslućivao moguće probleme, ne samo u vezi broja pretplata nego i u vezi mogućih protivnika novih novina, upozorio je i na to:

Netom se je glas pustio da će se Hrvatska novina ustanoviti neznam za koji uzrok cieli nas narod nije ovaj sveti upliv dragovoljno primio... Nazalost cuje se od malog broja nasih domorodaca daje novina stvar od nista ; i da to nasem narodu neviriedi nista...²⁷⁰

Osim njegovanja hrvatske kulture i jezika, osim pružanja informacija na hrvatskome jeziku, u novinama se poticalo na suradnju s domaćim stanovništvom, primjerice preporukama da se uči engleski jezik i udružuje s domaćim stanovnicima radi lakšega poslovanja.²⁷¹

269 Napredak. 1, 1(1906), str. 1.

270 Napredak. 1, 1(1906), str. 1.

271 Napredak. 3, 18(1908), str. 3.

Uredniku se zacijelo učinilo da se povijest ponavlja kada je doznao za namjeru pokretanja drugih novina naslova *Glas istine*, urednika Tonyja Suvaljka u Dargavilleu. Naime prema dokumentu iz Arhiva Novoga Zelanda 1908. godine u Aucklandu su Toni Lewes Suvaljko i Francis Augustus Jones registrirali novine *Glas istine*.²⁷² Stoga je Ferri, čim je doznao za namjeru pokretanja novina, o njima pisao izrazito negativno, u stilu članaka o *Danici* koji su objavljivani u *Bratskoj slozi*. *Glas istine* su, prema njemu, „zakutne novine“ koje za služuju narodnu osudu jer su pokrenute s ciljem da unište *Napredak*.²⁷³

Nedugo nakon toga najavljeno je pokretanje drugih konkurentskih novina naslova *Hrvatska trublja*. Odmah je u *Napretku* objavljen članak u sličnome tonu kao i članci protiv *Glasa istine* u kojemu se kao pokretač *Hrvatske trublje* spominje Anton M. Sulenta, ali se iznosi sumnja da će „zvuk njegove trubije... poplasiti razborite hrvatske radnike.“²⁷⁴

I poslije je bilo obračuna s protivnicima novina primjerice kada jedan čitatelj prepričava događaj iz gostione:

... odma sam bio zivinski napadnut od Ivana Segetina... Kaze: svi oni koji uzimlju novinu, i simpativaju za nju i za Urednika jesu Divljaci i Kozari!²⁷⁵

Gotovo je u svakome broju barem jedan članak, najčešće prvi, bio posvećen promociji novina, važnosti vijesti na hrvatskome jeziku, objašnjavanju situacije vezane uz financije, uz nedostatne pretplate, uz protivnike novina, nedostatak hrvatskih radnika u tiskari i sl. Poneki čitatelji slali su pisma podrške, pa čak i pjesme posvećene *Napretku* i njegovu uredniku. Primjer je *Pjesma hrvatskom listu* autora Luke Huljića:

Sve radnike hrvatskoga Lista
Bog ih, zivi pada jih je trista.
Kako zvizda priko noci blista
M. A. Ferri, on je dusa Lista...²⁷⁶

272 Zapis R25833380 u Arhivu Novoga Zelanda.

273 *Napredak*. 3, 18(1908), str. 1.

274 *Napredak*. 3, 20(1908), str. 1.

275 *Napredak*. 2, 14(1907).

276 *Napredak*. 2, 26(1907), str. 1.

Koncept svakoga pojedinog broja bio je vrlo sličan. Na početku se pozivalo na pretplatu pa su slijedili tekstovi o važnosti hrvatskih novina i o problemima s kojima se uredništvo susretalo, npr.:

Dobar početak (Napredak. 1, 1(1906))
Je li nam potrebita novina? (Napredak. 2, 8(1907))
Uvriede predbrojnicim i citateljim Napretka (Napredak. 2, 14(1907))
Predbrojnicima u Domovinu (Napredak. 3, 37(1908))

Slijedile su razne vijesti iz domovine i svijeta povezane s Hrvatima, npr.:

Izum Hrvata u Americi (Napredak. 3, 1(1908))
Ne idite u Kanadu (Napredak. 3, 8(1908))
Hrvatsko novinarsko društvo (Napredak. 3, 6(1908))
Albanasi i Hrvati (Napredak. 3, 39(1908))

Povijesne teme nisu bile značajnije zastupljene, ali posebno je zanimljiva bila tema pogibije Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana:

O kostima Zrinjskog i Frankopana (Napredak. 2, 16(1907))
Smrt Petra Zrinskog i Krste Frankopana (Napredak. 3, 6(1908))

Primjeri vijesti iz svijeta koje nisu povezane s hrvatskim iseljenicima su:

Inostrane brzojavne viesti (Napredak. 3, 5(1908))
Zenidbe događaj kod Registry Office (Napredak. 2, 31(1907))
Nemir u Indijam (Napredak. 2, 12(1907))
Veliki glad u Kinezkoj (Napredak. 2, 8(1907))

Osim toga objavljivale su se kratke zanimljivosti, npr.:

*Najstarija zena... umrla je 195 godina stara... do 162 god. nikad bolovala nije.*²⁷⁷

²⁷⁷ Napredak. 4, 24(1909).

Objavljivale su se i šale:

– Katice, za tvoj rođendan darovati ću ti sebe! – Hvala, ali ja samo primam stvari koje se mogu upotrebljavati.²⁷⁸

Objavljivale su se i vijesti o stanju na tržištu smole drveta kauri te oglasi. U odnosu na *Bratsku slogu*, više je vijesti koje su povezane s Hrvatskom (pogotovo vijesti o politici i gospodarstvu), ali je manje vijesti o novozelandskoj politici. Nešto je manje vijesti o hrvatskoj zajednici u Novome Zelandu, ali je objavljivano puno više oglasa nego u *Bratskoj slozi*.²⁷⁹

Primjeri vijesti i oglasa o Hrvatima u *Napretku*

Oglasi objavljivani u *Napretku* često su povezani s uslužnim djelatnostima. Ogllašavaju se Hrvati, ali i drugi. Tako je primjerice 27. svibnja 1908. godine objavljen oglas za pekara:

T. McQuillen... poznat nasim domorodcem kao najbolji pekar. Kruh se rabi od izvrsnog brasna Champion Flour.²⁸⁰

Ivan Lipanovich, vlasnik restorana Hobson, objavljuje oglas 29. siječnja 1908. godine:

... Drzim svakog jestiva mesa, frizke ribe, peradi i.t.d... Kuca je otvorena od 8 sati jutrom do 12 vecerom.²⁸¹

U istome broju objavljen je oglas za kondenzirano mlijeko:

278 Napredak. 4, 24(1909).

279 Trupinić, Damir. New Zealand Croatian immigrant press 1899-1916: quantitative and qualitative study of the content. Berlin: Lambert Academic Publishing, 2009., str. 6.

280 Napredak. 3, 18(1908).

281 Napredak. 3, 5(1908).

Upitaj za! Condensed Milk... sto je uradjen od čistog Nove Zelande mlika...
Vrsta nemoguća bolja, a niska cijena jest zasto se neplaca tovarina i
poreznina...²⁸²

Preporučale su se i liječničke usluge, pa je tako 11. prosinca 1907. godine objavljena informacija o selidbi ordinacije liječnika, dr. Storyja:

... premjestio kod ducana gdje je prije bio gosp. Jones... druga vrata do
gosp. Mate Maica... Ovo je najbolji Liecnik u Dargaville za Hrvatski narod.²⁸³

Braća Scansie bavila su se trgovinom i pružanjem raznih usluga:

Trgujemo na raznovrstnih narodskih potreboca. Sluzimo narod uz mjesovite
manje i veće kupoprodaje... Takodjer u raznim pisanijam kao n. p
Molbenice... u hrvatskom i Engleskom jeziku... Sluzimo pako kao Drzavni
povjerenici... Ovog ljeta sagrađit ćemo Hrvatsku Gostioni i nov Ducan...²⁸⁴

U broju izašlome 25. studenoga 1908. godine objavljena je obavijest o hrvatskoj tiskari:

Nemojte zaboraviti da mi sada izradiujemo svake ine tiskarske radnje. U
svakom slucaju biti će te posluženi točno, liepo i brzo.²⁸⁵

U broju objavljenome 27. svibnja 1908. godine preporučena je banka u Zagrebu:

...nasim radnicima Seljacka Banka u Zagrebu... i Bank of New Zealand po
kojem mozete u domovinu novce poslati, a ne nositi na svome zivotu novce
kao prije, kad niste mogli mirno spavati.²⁸⁶

282 Napredak. 3, 5(1908).

283 Napredak. 2, 36(1907).

284 Napredak. 2, 32(1907), str. 2.

285 Napredak. 3, 40(1908).

286 Napredak. 3, 18(1908).

O problemima s pošiljkama svjedoči obavijest Lovre Mihaljevicha (8. srpnja 1908.) kod kojega se „nalazi jedno preporučeno pismo od velike vrijednosti“ za drugoga Lovru Mihaljevicha „koji je on isti digao misleći da je za njega.“²⁸⁷

Objavljivane su i vijesti o sudbinama pojedinih Hrvata u Novome Zelandu. Tako je 29. siječnja 1908. godine objavljena vijest o smrti jednoga hrvatskog kopača smole:

Mate Lucietich iz Podgore... koji je kopao gumu... nazad malo dana ubojo se u ruku... pak rana otidje na otrovnu krv. Bio je kod liecnika... Umro je u prosli Petak... Pokojnik nije imao nikakvog druga... niti njegovi zemljaci nisu znali od njegove opasne bolesti, jer nebi ga bili zapustili i da bude nadgledan od inostranog naroda.²⁸⁸

U prvome broju *Napretka* objavljena je obavijest o prvome vjenčanju u Aucklandu na hrvatskome jeziku:

Na 27 studenog ove godine jest bilo naj prvo vjencanje u nas Hrvatski jezik u ovom gradu. Koje je obavio nas vriedni duhovnik M. P. Otac Zana, uz naj bolju svecanost. To jest vjencao se je nas domorodac Gosp Ondria Sinkovich sa Gjicom. Barbarom Gojak...²⁸⁹

Oglašavala su se i zemljišta za kopanje smole, primjerice A. E. Matutinovich 1. siječnja 1908. godine objavljuje:

Hrvatim na Znanje! Dajem na opce znanje... da imam dobro smolano zemljiste... Prosto je svakomu kopacu doci i kopati gomu na tri sliedeca uvjeta...²⁹⁰

U svakome su broju objavljivane informacije o stanju na tržištu smole drveta kauri. Tako je primjerice 21. listopada 1908. godine objavljena informacija o cijeni „biele gume“:

287 Napredak. 3, 21(1908).

288 Napredak. 3, 5(1908).

289 Napredak. 1, 1(1906).

290 Napredak. 3, 1(1908).

Guma od swampa po drugi put ostrugana... od 145... Dobra vrsta bez sitne gume od 120... Dobra vrsta, ali slabo ocistjena 85... Slaba srednja vrsta 30... Dobra swampa sa prahom 13...²⁹¹

Primjeri tekstova ukazuju na važnost oglašavanja za opstanak novina, ali oglašivači govore i o potrebama hrvatskih useljenika te o zanimanjima kojima su se bavili. Iz tekstova doznajemo da je postojala i potreba objavljivanja vijesti o sudbinama pojedinih Hrvata u Novome Zelandu.

Zora

Tehničke karakteristike i uredništvo Zore

Zora su treće (i posljednje) hrvatske novine u Novome Zelandu iz razdoblja prije kraja Prvoga svjetskog rata koje su imale kontinuitet izlaženja i koje su sačuvane u većemu broju sveščića (ukupno 51). Tri su ustanove u kojima se čuvaju poneki brojevi – arhiv Dalmatinskoga kulturnog društva u Aucklandu, knjižnica muzeja War Memorial u Aucklandu te Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Prvi broj objavljen je 16. kolovoza 1913., a posljednji sačuvani broj je od 9. prosinca 1916. godine. Prvi je broj objavljen na četirima stranicama tzv. cijeloga formata (najvećega novinskog formata), a kasnije je bilo od šest do osam stranica po broju. Idejni začetnik i glavni urednik *Zore* bio je George Leno²⁹² Scansie. Krajem studenoga 1913. godine osnovao je Hrvatsko novinarsko društvo na dionice, N. Z. koje je najavljeno u *Zori*, a namjera mu je bila da

novina neće više biti vlasništvo pojedinaca, već zajedničko glasilo, biti će organ Novo-Zelandskih Hrvata...²⁹³

²⁹¹ Napredak. 3, 36(1908).

²⁹² U literaturi se ponekad spominje i druga verzija srednjega imena – Leon (npr. Jelicich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 129.), ali sam Scansie rabio je verziju Leno, pa se njome i ovdje koristimo.

²⁹³ *Zora*. 1, 9(1913), str. 7.

Nakon toga društvo se naziva Hrvatsko tiskarsko dioničarsko društvo (The Croatian Publishing Company Ltd.) i Scansie mu je upravitelj. U kolofonu se različito navode podaci o tiskari i izdavaču, ali jasno je da Scansie cijelo vrijeme brine o uređivanju i objavljivanju. U prvim brojevima, godine 1913., u kolofonu se on sam spominje kao izdavač:

Printed and Published for the Proprietor George Leno Scansie...²⁹⁴

Godine 1914. se kao izdavač počinje navoditi Croatian Publishing Company:

Printed and published by the proprietors, tha Croatian Publishing Co.,
Ltd...²⁹⁵

Ove podatke koji se mogu iščitati iz impresuma i kolofona potvrđuju i dokumenti koji se čuvaju u novozelandskome arhivu u Wellingtonu – novine *Zora* (*Dawn*) su registrirali George Leno Scansie i Herbert George Farnall 1913. godine,²⁹⁶ a druga registracija je iz 1914. godine kada ih je registrirao sam Scansie kao upravitelj Hrvatskoga tiskarskog dioničkog društva.²⁹⁷

U *Zori* su objavljivani i oglasi za kupnju dionica Hrvatskoga tiskarskog dioničarskog društva:

Hrvati – domorodci... kupujte dionica... ostvarenje zadruga, pocetak je nase
sloge, ovjekovicenja nase hrvatske novine u ovim prekoceanskim
krajevima...²⁹⁸

U početku su novine tiskane u Custom Printing Press Co., a zatim u Business Printing Works Ltd. Nije postojala hrvatska tiskara u kojoj bi bilo slova s dijakritičkim znakovima. Uredništvo je od početka svjesno toga nedostatka:

294 *Zora*. 1, 1(1913).

295 *Zora*. 3, 3(1915).

296 Zapis R25833564 u Arhivu Novoga Zelanda.

297 Zapis R25833593 u Arhivu Novoga Zelanda.

298 *Zora*. 1, 11(1913).

Priznajemo, nas je list sakat bez hrvatskih slova, ali nek znadu slavna uredništva, da mi nismo u domovini, da se mi Hrvati u N. Z. nalazimo medju Englezim kao kaplja sladke vode u velikom oceanu... Sasvimtim vec smo se postarali za dobavu hrvatskih slova, te se uhvamo pocetkom nove godine nastaviti izdavanje Zore s podpunom akcentacijom.²⁹⁹

U kasnijim brojevima na ponekim su mjestima upotrebljavani dijakritički znakovi. Primjerice u broju od 15. kolovoza 1914. u nekim se riječima rabe, ali samo u tekstovima, ne u naslovima, pa se može pretpostaviti da je nabavljena ograničena količina potrebnih slova. Također s obzirom na to da se pojavljuju specifične pogreške jasno je da u tiskari nisu radili slagari koji govore hrvatski jezik. To potvrđuje i obavijest iz jednoga od zadnjih objavljenih brojeva *Zore* 1916. godine:

Nije lijepa rabota engleskim slagarim, da slagaju slova u nasem jeziku, ili barem tako oni vele... Ali se tome ne moze da pomoze. Oni tvrde da je njima tezak tudji jezik... pa valja snjima, kako se ono rece pomози boze kako se moze dok se novalije stogod upute.³⁰⁰

U istome broju izvještava se o financijskoj situaciji – nema većih problema, osim što je tiskar povisio cijenu „nakon sto je izdao prvi broj i uvidio koliko mu toga slaganja ima...“.

Učestalost izlaženja teško je pratiti, ali u početku je namjera bila da novine izlaze svake druge subote.³⁰¹ Prema dostupnim brojevima i podacima u impresumu, krajem prve godine (1913.) ritam izlaženja bio je tjedni. U broju objavljenome 29. studenoga 1913. godine spomenuta je namjera da novine izlaze dva puta tjedno, u boji i na više stranica, ali to, koliko je poznato i koliko se može zaključiti na temelju sačuvanih primjeraka, nije ostvareno (osim što je zaglavlje bilo u boji od prvoga broja do svibnja 1916. godine).³⁰²

299 Zora. 1, 11(1913).

300 Zora. 4, 5(1916), str. 4.

301 Zora. 1, 1(1913), str. 2.

302 Zora. 1, 9(1913), str. 7.

Uz naslov na hrvatskome i engleskome jeziku od prvoga broja stoji i opis novina na obama jezicima:

Jedina hrvatska novina u cijeloj Australaziji
The only Croatian newspaper in all Australasia

Ista napomena stoji i u impresumu. Tekstovi su bili gotovo isključivo na hrvatskome jeziku do svibnja 1916. godine. Cijeli koncept novina mijenja se 1916. godine kada *Zora* postaje glasilo Jugoslavenskoga odbora koji se navodi i kao izdavač:

Published on behalf of the Yugoslav Committee.³⁰³

Prvi sačuvani broj u kojemu je koncept promijenjen je broj 3 objavljen 13. svibnja iz 1916. godine. Broj 2 nije sačuvan, a broj 1 je još izašao na hrvatskome jeziku i prema prvotnome konceptu. U svim brojevima do broja objavljenoga 22. siječnja 1916. (a možda i još jedan broj kasnije) naslov novina je ukrašen grbovima u boji. U prvome broju uz naslov su dva grba – grb Dalmacije i grb Bola na Braču. Ubrzo (najkasnije od broja 10 objavljenoga 6. prosinca 1913. godine) uz naslov je grb Trojedne kraljevine (Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije) te dvije zastave – hrvatska i novozelandska. Na trobojnici ispod grba upisan je tekst *Zora puca, bit će dana* iz pjesme Petra Preradovića koju je on napisao za prvi broj *Zore dalmatinske*, objavljen u Zadru 1844. godine. Zanimljivo je da verzija grbova iz prvoga broja (grb Dalmacije i Bola na Braču) ostaje u impresumu sve do kraja prve faze izlaženja lista 1916. godine, vjerojatno zbog troškova koje bi zahtijevala promjena tiskarskoga klišeja.

U Tablici 6 je popis primjeraka novina *Zora* koji se čuvaju u trima ustanovama: u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK), u knjižnici muzeja War Memorial u Aucklandu (Auckland War Memorial Museum Library, AWMML) i u arhivu Dalmatinskoga kulturnog društva u Aucklandu (Dalmatian Cultural Society, DCS). Podcrtani brojevi su oni koji su dostupni u muzejskoj knjižnici, ali nisu zabilježeni u *online* knjižničnome katalogu. Dio brojeva koji su dostupni u toj knjižnici su fotokopije originala koji se čuvaju u Dalma-

303 *Zora*. 4, 3(1916).

tinskome kulturnom društvu. Moguće je da u arhivu toga društva postoji još brojeva *Zore*. Ukupno je u svim trima ustanovama dostupan 51 broj, a ako im se pribroje brojevi koji nedostaju, jasno je da je objavljen najmanje 71 broj u razdoblju od 16. kolovoza 1913. do 9. prosinca 1916. godine. Treba napomenuti da dva broja nose istu numeraciju – drugo godište, broj 13. Naime uredništvo je početkom druge godine izlaženja (1914.) nastavilo numeraciju brojeva iz prethodne godine kada je objavljeno 12 brojeva. Oznaka godišta je promijenjena, ali numeracija brojeva je nastavljena kontinuirano, pa je 3. siječnja 1914. godine objavljen broj koji je označen kao broj 13 u drugome godištu (zapravo 13. broj od početka izlaženja novina). Ta je praksa promijenjena već u siječnju 1914. godine kada su se brojevi počeli numerirati ispočetka u drugome godištu. Pritom ne postoji broj 1 jer se očito smatralo da je taj prvi siječanjski broj (broj 13) zapravo broj 1 u drugome godištu. Kasnije 1914. godine, 14. ožujka, numeracija je ponovno došla do broja 13, pa je i taj broj označen kao broj 13 iz drugoga godišta.

Tablica 6. Brojevi *Zore* dostupni u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (NSK), Auckland War Memorial Museum Library (AWMML) i u arhivu Dalmatian Cultural Society (DCS); podcrtani brojevi nisu zabilježeni u *online* katalogu

Godina	Datum	Godište	Broj	Ustanova
1913.	16. 8.	1	1	AWMML
	8. 11.	1	7	NSK
	<u>29. 11.</u>	<u>1</u>	<u>9</u>	<u>AWMML</u>
	6. 12.	1	10	AWMML, DCS
	13. 12.	1	11	AWMML
	20. 12.	1	12	AWMML, DCS
1914.	3. 1.	2	13	AWMML
	17. 1.	2	3	AWMML, DCS
	31. 1.	2	5	AWMML, DCS
	14. 2.	2	7	AWMML, DCS
	21. 2.	2	8	AWMML, DCS
	28. 2.	2	9	AWMML, DCS
	14. 3.	2	11	AWMML, DCS
	21. 3.	2	12	AWMML
	28. 3.	2	13	AWMML, DCS
	11. 4.	2	15	AWMML, DCS

Godina	Datum	Godište	Broj	Ustanova
1914.	<u>9. 5.</u>	<u>2</u>	<u>19</u>	<u>AWMML</u>
	16. 5.	2	20	AWMML, DCS
	23. 5.	2	21	AWMML
	30. 5.	2	22	AWMML
	6. 6.	2	23	AWMML
	13. 6.	2	24	AWMML
	<u>20. 6.</u>	<u>2</u>	<u>25</u>	<u>AWMML</u>
	11. 7.	2	28	NSK
	15. 8.	2	34	AWMML
	28. 11.	2	54	AWMML
	<u>5. 12.</u>	<u>2</u>	<u>55</u>	<u>AWMML</u>
	12. 12.	2	56	AWMML
	19. 12.	2	57	NSK
1915.	9. 1.	3	1	AWMML
	23. 1.	3	3	AWMML
	30. 1.	3	4	NSK
	<u>10. 4.</u>	<u>3</u>	<u>14</u>	<u>AWMML</u>
	22. 5.	3	20	NSK
	19. 6.	3	24	NSK
	10. 7.	3	27	NSK
	17. 7.	3	28	NSK
	24. 7.	3	29	NSK
	31. 7.	3	30	NSK
	7. 8.	3	31	NSK
	21. 8.	3	33	NSK
	28. 8.	3	34	NSK
	<u>4. 9.</u>	<u>3</u>	<u>35</u>	<u>AWMML</u>
	16. 10.	3	41	AWMML
23. 10.	3	42	NSK	
6. 11.	3	44	NSK	
1916.	<u>22. 1.</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>AWMML</u>
	13. 5.	4	3	AWMML
	28. 10.	4	5	AWMML, NSK
	25. 11.	4	7	AWMML
	9. 12.	4	8	AWMML

Novine su se financirale iz pretplata i oglasa. Postojali su agenti koji su bili zaduženi za prodaju pretplata, prikupljanje oglasa i vijesti. Njihova su imena povremeno objavljivana – npr. u broju od 17. siječnja 1914. godine navedena su imena 13 povjerenika,³⁰⁴ a u broju od 20. lipnja 1914. popis je 39 „Novih Povjerenika i izvjestitelja Zadruga“.³⁰⁵ U studenome 1913. godine bilo je 420 pretplatnika,³⁰⁶ a 1915. godine bilo ih je oko 450, što je bilo oko 20 % Hrvata u Novome Zelandu.³⁰⁷ Pretplatnici su stalno pozivani obnoviti pretplate, zainteresirati nove pretplatnike i darovati pretplate. Objavljivana su imena novih pretplatnika, a postojao je i popust „za sve hrvatske i slavenske citaonice sirom svijeta.“³⁰⁸ I o oglasima se posebno brinulo, a čitateljima se sugeriralo da pri kupovini robe koja se reklamirala u *Zori* napomenu da su oglas vidjeli upravo u tim novinama. Hrvatski iseljenici su i u drugim krajevima svijeta čitali *Zoru*, a poneki su tekstovi iz *Zore* prenošeni u hrvatskim novinama. Primjerice tekst *Hrvatskim zastupnicima u domovini* prenesen je u listu *Hrvat* (broj 9 iz 1914. godine) zbog čega su vlasti zaplijenile taj broj *Hrvata*.³⁰⁹

Prvih deset mjeseci blizak Scansiejev suradnik bio je Andrew Frankovic koji je prije surađivao s Ferrijem na *Napretku*.³¹⁰ Uskoro su se Scansie i Frankovic razišli u razmišljanjima, pa je Frankovic objavio proglas naslova *Glas istine* (ne treba ga zamijeniti s novinama *Glas istine* koje su između 1908. i 1910. izlazile u Dargavilleu). U proglasu optužuje Scansieja da kroz novine pribavlja sebi korist, a Frankovic se od čitatelja oprašta riječima:

S brojem 25 Zora je prisla u ruke samouka... g. Scansie. Gdje ne budete razumjeti i nadjete sijaset pogrjesaka to su njegovi umotvori, ostalo je izvadak iz domovinskih novina. Narode, moj ti iskreni pozdrav!³¹¹

304 Zora. 2, 3(1914), str. 3.

305 Zora. 2, 25(1914), str. 4.

306 Zora. 1, 9(1913), str. 7.

307 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 127-129.

308 Zora. 1, 12(1913).

309 Hranilović, Nada. Novinstvo hrvatskog iseljeničtva: 1859-1940. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 1981., str. 101.

310 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 127.

311 Glas istine: na obranu istine i poštenja. 29. 6. 1914.

Proglas se čuva u arhivu Dalmatinskoga kulturnog društva u Aucklandu.

S vremenom, a pogotovo nakon početka Prvoga svjetskog rata, *Zora* sve jače zagovara sveslavensku ideju. Kada u svibnju 1916. godine postaje glasilo Jugoslavenskoga odbora, taj se odbor navodi kao izdavač. Mijenja se grafičko oblikovanje, uz naslov više nema hrvatske zastave ni grba, dodaje se podnaslov *The Southern Slav Bulletin*, i većina tekstova je na engleskome jeziku (u prvome broju svi, ali kasnije je oko polovice tekstova na hrvatskome). Svi sačuvani brojevi iz toga razdoblja imaju po četiri stranice.

Cilj i koncept *Zore*

Koncept novina *Zora* ima dvije razvojne faze. Prva je od prvoga broja pa do godine 1916. Nakon toga koncept se mijenja, urednik ostaje isti, ali mijenja se izdavač, vizualni identitet, jezik članaka, a i tekstovi su sadržajno drugačiji.

Jedan od bitnih ciljeva *Zore* u prvoj, dužoj fazi bio je borba protiv Austro-Ugarske i zalaganje za korištenje hrvatskoga imena. Uvodnik u prvome broju započinje riječima:

Danas izdajemo na svijetlo prvi broj Hrvatske novine *Zora* i odasiljemo je u ogrljaj naseg domorodca u tuzemstvu i inozemstvu. Razasiljemo je na ogled svagdje gdje znamo da se tko nahodi od naseg slavnog plemena; gojenci nadu da svaki pojedini rodoljub, koji diše sa Hrvatskim duhom, hoće prigrliti ovaj list... Vrijeme je da se probudimo iz dubokog sna... Nas cilj jest, da s' nasom novinom stitimo prava naseg naroda u ovoj zemlji. Nas rad bitce sam posvecen za interese naseg radnika da gojimo ljubav i sklad medju nama koja jest jedini put k'prosvjeti... Sto bolje i koristnije raditi cemo u svakom smislu za nas narod drzecise gezla Novina za narod za koje gezlo trebamo snage a ta snaga jest Narod za novinu te nas nikakova sila neprijateljska oboriti nece...³¹²

U nastavku teksta navedeni su konkretni problemi povezani s izvještavanjem o Hrvatima u novozelandskome tisku, što uredništvo *Zore* želi ispraviti objavljajući i tekstove na engleskome jeziku:

312 *Zora*, 1, 1(1913), str. 1.

... takodjer odgovorit digod mjesnim novinama ako se iste dirnu u nasu narodnost; suvise opomenut ih, da i mi imamo svaki svoje ime, te kad pisu kojesta o nama, bilo osobno ili u obce, da nas imenuju individualno; a ne kako to obicavaju oglasiti: "Jucer u dva sata po podne stigao je parobrod... putnici su gg. Winter, Smith, Black i tri austrijaka"... Ovakove clanke pisane u engleskom jeziku prvesti cemo, i na Hrvatski tako da svaki Hrvat more znati sto je pisano.³¹³

S ciljem promocije hrvatskoga imena objavljen je 3. siječnja 1914. godine tekst na hrvatskome i na engleskome jeziku u kojemu se objašnjava razlika između Hrvata i Austrijanaca. Naslovi tekstova su *Croatians or Austrians?* i *Hrvati ili Austrijanci?*:

Pitanje nacionaliteta vitalno je i veoma delikatno pitanje za svaku drzavu... Moze li se drzati pravilom, da nejaci narodi, moraju podleci jacim Ne! Jer ako gradjani ljube svoju domovinu, ako je narodni ponos u srcu gradjana, neima te sile na svijetu da taj narod srusi... Pri dolasku Hrvata u Novu Zelandu, kolonijalci zamijenise ime „Hrvat“ sa onim „Austrijanac“, koje se i do danas proteze – Hrvati ostavise svoju domovinu da se oslobode njemacko-germanskog upraviteljstva, ali na veliku njihovu zalosti i u ovoj zemlji okrsteni su imenom „Austrijanaca“, koje im se jako gadi... Nase ce glasilo nastojati iz petnih zila da se prisvoji naziv „Hrvat“ medju engleskim narodom u ovoj koloniji...³¹⁴

Dana 17. siječnja iste godine objavljeno je pismo nezadovoljnoga čitatelja:

... blatni postupak jednog germanskog glazbenog kapelnika... koji je imao nakanu, da nase tamburice prestavi australijancima i drugim ovdje nalazecim se narodima, kao germansku umjetnost.³¹⁵

313 Zora. 1, 1(1913), str. 1.

314 Zora. 2, 1(1914), str. 1.

315 Zora. 2, 3(1914), str. 5.

O teškome položaju Hrvata u Novome Zelandu za vrijeme Prvoga svjetskog rata svjedoči i tekst objavljen 28. studenoga 1914. godine:

Uapsivanje Njemaca u Novoj Zealandi, sve se to većma povečaje... Ne treba da dvojimo da medju onima austrijancima nijesu nasa mila braća hrvatski rodoljubi koji su protiva Austriji kao i mi, ali budući da nijesu imali svojega središta, niti ikakovog zastupanja, mora da čine pokoru za austrijske grijehе...³¹⁶

S obzirom na protuaustrougarski ton novina, austrougarski konzul Eugen Langguth u Aucklandu je 30. srpnja 1914. godine poslao pismo novozelandskomu premijeru zatraživši da se *Zora* zabrani zbog „gnjusnih kleveti protiv zemlje koju imam čast predstavljati“, zbog kontakata s nihilističkim i anarhističkim novinama u Europi i Americi i zastupanja socijaldemokratskih ideja. Međutim uskoro je Velika Britanija objavila rat Austro-Ugarskoj, pa do zabrane nije došlo.³¹⁷

Objavljivanje novina u Novome Zelandu na jeziku koji nije engleski bilo je potencijalno sumnjivo vlastima, pa je M. Ferri, urednik *Bratske sloge* i *Napretka*, u obranu *Zore* pisao novozelandskomu ministru vanjskih poslova:

Tekstovi koje G. Scansie piše na engleskom i na jugoslavenskim jezicima su duboki i jaki. Oni otvaraju oči u vezi situacije i rata za koji on tvrdi da dolazi. Brojni njegovi članci se ponovo objavljuju u mjesnim britanskim novinama...³¹⁸

U svakome je broju nekoliko tematskih cjelina: vijesti iz domovine, vijesti iz svijeta, stanje na tržištu smole drveta kauri, romani u nastavcima i poezija, zanimljivosti, pisma čitatelja i oglasi.

Primjeri naslova vijesti iz domovine su:

316 *Zora*, 2, 54(1914), str. 4.

317 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 75.

318 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 168.

Proti dvojezicnim napisima u Osijeku (Zora. 2, 11(1914))
Dr. Tomasic hrvatski ban (Zora. 1, 10(1913))
Jadna nam majka domovina (Zora. 3, 24(1915))
O izborima na Rijeci (Zora. 2, 15(1914))

Sljedeći naslovi primjeri su vijesti iz svijeta:

Uzrujani Japanezi (Zora. 2, 34(1914))
Francuska ljuta na Njemačku (Zora. 2, 13(1914))
Turska tjera Grke (Zora. 2, 24(1914))
Poplava u Rusiji (Zora. 2, 12(1914))

Zanimljivostima pripadaju razne kratke vijesti nevezane uz politiku kao i šale:

Obrijo glavu zeni (Zora. 1, 1(1913))
Ustao od mrtvih (Zora. 2, 8(1914))
Ubio vuka sjekirom (Zora. 2, 12(1914))
Interesantan mladozenja (Zora. 2, 23(1914))

U *Zori* su objavljivani romani u nastavcima (*Moja prošlost* Marije Larisch i *Urota zrinsko-frankopanska* Eugena Kumičića), a objavljivana je i poezija. Primjer je pjesma *Svapska brutalnost* objavljena u broju od 23. siječnja 1915. godine, potpisana samo inicijalima M. V.:

... Tudi jezik našoj zemlji dala
A Hrvatski dabi ga satrala
Još oddavna ona je hlepila
Dab' Hrvatski jezik uništila
... Rus dobio Prusju Galiciju
I satrao dobro Austriju
Austrijo jedna krvolija!
Dosta majka u crno s'zavila
Svemu ratu ovo tisi kriva
Dase mnogi narod poubija.³¹⁹

319 Zora. 3, 3(1915).

Druga faza izlaženja *Zore* započinje u svibnju 1916. godine kada ona postaje glasilo Jugoslavenskoga odbora i jače zagovara sveslavensku ideju. Analizu je moguće napraviti na temelju četiriju sačuvanih brojeva. Cijeli prvi broj je na engleskome jeziku – izlažu se ciljevi Jugoslavenskoga odbora i njegove novozelandske podružnice, objašnjava se ideja jugoslovenstva, položaj Jugoslavena u Austro-Ugarskoj, nema vijesti iz svijeta, nema vijesti povezanih s novozelandskim tržištem. Sve su vijesti povezane s južnoslavenskim narodima i s prostorom na kojemu žive, npr.:

Swiss help for the Serbians (Zora. 4, 3(1916), str. 2.)

Confiscations of property in Bosnia-Herzegovina (Zora. 4, 3(1916), str. 3.)

Importance of the Slovenes (Zora. 4, 3(1916), str. 4.)

Italy and Dalmatia (Zora. 4, 3(1916), str. 4.)

U sljedećim trima dostupnim brojevima ipak je više tekstova na hrvatskome, oko polovice, a dodaju se i poneki naslovi vezani uz Hrvate u Novome Zelandu i zanimljivosti, iako ne koliko u prvoj fazi izlaženja novina. Manje je i oglasa. Zadnji sačuvani broj je broj 8 objavljen 9. prosinca 1916. godine. Vjerojatno je to i posljednji objavljeni broj jer Čizmić tvrdi da je *Zora* prestala izlaziti 1916. godine.³²⁰ Scansie je u knjizi *The Fight for Freedom of the Jugoslavs* 1919. godine napisao da su novozelandske vlasti zabranile *Zoru*.³²¹

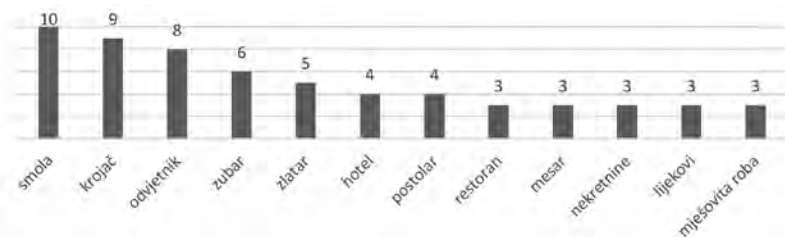
Primjeri vijesti i oglasa u *Zori*

Oglasi se često ponavljaju iz broja u broj, pa je napravljena analiza oglasa iz broja objavljenoga 28. veljače 1914. godine. Ukupno je u broju objavljeno 76 oglasa. Najviše ih je vezano uz prodaju i kopanje smole drveta kauri (deset oglasa), slijede oglasi za krojače (devet), odvjetnike (osam), zubare (šest). Pet je oglasa za prodavače nakita (zlatari i draguljari), četiri su oglasa za hotele, četiri za postolare te po tri za restorane, mesare, lijekove, nekretnine i trgovine mješovitom robom. Po jedan do dva oglasa su za prehrambene proizvode

320 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 67.

321 Scansie, George Leno. *The fight for freedom of the Jugoslavs*. Auckland: Excel Printing, 1919., str. 162.

(riža, pekmez), vino, životna osiguranja, naočale, posredovanje u organizaciji putovanja, izradu fotografija, prodaju umjetničkih slika, veleprodaju i prodaju bicikala. Grafikon 7 prikazuje broj najzastupljenijih oglasa.³²²

Grafikon 7. Najzastupljeniji oglasi u *Zori* (na primjeru broja 9 objavljenoga 28. veljače 1914. godine)

Oglašavali su se i Hrvati i oni koji nisu bili Hrvati, ali su smatrali Hrvate ciljanom skupinom korisnika. Oglasi su uvijek na hrvatskome jeziku uz poneku riječ ili rečenicu na engleskome.

Primjer oglasa za hrvatsku gostionu je onaj G. Franicha iz Aucklanda:

Najuljudnije upozorivam moje zemljake, da kad dodju u Auckland, da se najave kod moje gostione, gdje ce biti udobno podvoren. Mirnoća, čistota, dobra hrana, topla i studena kupelj i jeftinost, dobiva se kod mene. Nadalje, stojim na raspoloženje mojem zemljaku pri svakoj njegovoj potrebi.

H. Norgrove nije bio Hrvat, ali se reklamirao Hrvatima:

Ja ljubim hrvatski narod stoga ih dobro castim sa dobrim mesom. Svi oni koji samo jedan put pokusaju dobiti mesa od mene ostanu i naprijed moji kupci.

Oglas za Kuću modernoga zubarstva glasi:

... izvrsiva na opće zadovoljstvo trpećih sve moguća sredstva, koja je dosada liječnička znanost otkrila... Nase vadjenje zubih bez boli poznato je po cijeloj Novoj Zelandi. Tko naruci umjetne zube stari mu se vade bez platno...

322 Zora. 2, 9(1914).

Što se tiče ostalih tekstova, osim ranije spomenutih tema o problemu hrvatskoga identiteta u Novome Zelandu, objavljuju se i drugi tekstovi povezani s Hrvatima. Primjerice u broju objavljenome 14. veljače 1914. godine upozoreni su hrvatski radnici da ne bi trebali upotrebljavati zabranjena zemljišta za kopanje smole drveta kauri:

Javlaju nam, da su podignute parnice u Kako i Kaikohe protiv nasih domorodaca radi kopanja smole na zabranjenom zemljištu. Zao nam je da se sto takova poduzimlje proti naseg naroda, ali istodobno preporučivamo domorodcima oprez.³²³

Povremeno se objavljuju obavijesti o smrti:

Jucera je dospio u drzavnoj bolnici g. Ante Lulic pok. Ante iz Igrana.
Pokoj mu vjecni!³²⁴

Objavljuju se i vijesti o rođenju:

Kroz zadnja cetri mjeseca evo nam i cetvrte mlade Hrvatice na svijetu.
Javlaju nam iz Awanui da se je pred Bozic porodila cerka g. Antunu Kunicicu.³²⁵

Objavljuju se i vijesti o novim doseljenicima:

...Od neko doba poceo je doseljivati nas narod uprav grupimice u Novu Zelandu, te se s pravom moze reci, da je prosla godina dobila rekord. Nedjelnim parobrodom primismo u nas ogrljaj petoricu... Imena pridose brace slijedeca su: Dominkovic Stjepan, Nikolic Martin, Vuicic Petar, Botica Troje i Antun Anzulovic. Zelimo nasoj braci sretan boravak u novoj postrojbin!³²⁶

323 Zora. 2, 7(1914).

324 Zora. 1, 11(1913).

325 Zora. 2, 3(1914).

326 Zora. 2, 3(1914).

Putem novina su se tražili izgubljeni prijatelji ili članovi obitelji:

Tražim moja dva prijatelja Petra Pavića iz... i Antu Lupisa iz Nakovnja, Dalmacija. Zato molim braću Jugoslovene širom N.Z. također Amerike, ako koji znade za njihovo boravište da bi mi izvolio javit na doli naznačenu adresu, na čem bi mu neizmjereno bio zahvalan...³²⁷

Ponekad su se objavljivale i neobične vijesti poput one da je netko kupio kuću:

Javlaju nam iz Aratapu da je ovih dana kupio g. Josip Ravlic krasnu i prostranu stanujucu kucu u mjestu. Bilo sretno!³²⁸

Kao i u *Napretku* i u *Zori* su za opstanak novina važnu ulogu imali oglasi, a i dalje su zanimljive vijesti o pojedinim Hrvatima i njihovim sudbinama u Novome Zelandu i u svijetu.

Hrvatska božićna ručna knjižica

Hrvatska božićna ručna knjižica za kratke informacije sa koledarom za godinu 1915 objavljena je u prosincu 1914. godine. Iako se u literaturi spominje kao knjiga,³²⁹ smatramo je serijskom građom. Serijska građa je neomeđena jedinica građe, bez unaprijed utvrđena kraja izlaženja.³³⁰ U uvodniku urednik George Leno Scansie jasno ističe namjeru da se takva knjižica objavljuje svake godine:

Dao Bog da se kroz god. 1915 bolje organiziramo, te da nam bude moguće, koncem dojuće godine izdati knjižnicu sa mnogo više informacija.³³¹

327 Zora. 3, 33(1915).

328 Zora. 2, 7(1914), str. 7.

329 Jelich, Stephen; Trlin, Andrew. Croatian. // Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa / editors Penny Griffith; Keith Maslen; Ross Harvey. Wellington: Victoria University Press, 1997. http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook_div3-N13D3D.html (11. 12. 2020.)

330 ISBD: Međunarodni standardni bibliografski opis: objedinjeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014., str. 318.

331 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 3.

Nigdje ne postoji podatak o drugome broju, tako da je ovo najvjerojatnije prvi i jedini objavljeni broj. Primjerak je dostupan u knjižnici muzeja War Memorial u Aucklandu. Sav tekst je na hrvatskome jeziku, osim usporednoga podatka o izdavaču, ponekih riječi u nekim oglasima, naziva mjeseci i dana u kalendaru te potpisa ispod nekoliko fotografija (koje su vjerojatno tako preuzete iz drugih izvora). Kao izdavač i tiskar u impresumu je navedeno „Hrvatsko Tiskovnog Društva Ogr.“ Publikacija ima 49 stranica. Osim uvodnika i kalendara objavljeno je deset tekstova. Većina su statistički podaci i informacije o Hrvatskoj i Hrvatima u domovini i svijetu. Naslovi su:

Domovini
Zora
Muskarca prema zenama
Kratka informacija o ratnim drzavama
Statistika poljodjelska u Bosni i Hercegovini
Statistika Nove Zelandije
Nasi u Svijetu
Proizvodnja žitarica godine 1913. u Hrvatskoj i Slavoniji
Promet u splitskoj luci
Po Austriji krv se lije

U uvodnome dijelu teksta koji donosi statističke podatke o zastupljenosti stanovništva po spolu u raznim državama piše:

U gospodarskom životu jednog naroda od važne je uloge razdioba pučanstva po spolu...Tko ima prednost, muškarac ili žena, pitanje je, koje čeka prešan odgovor. A pravog odgovora ne može na nj biti... Jer prosudjivanje muškog i ženskog spola, svakog posebice po njegovim sposobnostima ne će dovesti nikada do pravog rezultata, pak je čini se najsretnije riješenje našao onaj, koji je oba spola ocijenio jednako vrijednima...³³²

332 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 13.

U članku o statistici Novoga Zelanda posebna je pažnja posvećena iznosu nadnica za razna zanimanja (kovač, postolar, brodograditelj, pomoćnik u dućanu, pomorac...). Zanimljivo je uočiti razliku u iznosu nadnice za krojača (50 šilinga do 45 sati tjedno) i krojačicu (25 šilinga do 30 sati tjedno). Nadnice se plaćaju tjedno, a dnevno se radi osam sati.³³³

Iz članka *Nasi u Svijetu* doznajemo da u Sjedinjenim Američkim Državama ima 21 hrvatska župa i 15 hrvatskih škola, 30 sokolskih društava. Hrvatskih i srpskih novina ima 26 (13 hrvatskih, tri srpsko-hrvatske i deset srpskih). U Punta Arenasu u Čileu osnovana je Hrvatska tiskara.³³⁴

Posljednji tekst, *Po Austriji krv se lije*, anonimna je pjesma u 26 strofa iz koje donosimo dio:

Po Austriji krv se lije
I gavran se nad njom vije;
A iz Beča glas se čuje
Franjo Josip gdje tuguje...

Gle Hrvata kako hrle
Sa Srbinom da se grle,
U njih sam se jadan nado,
Pa sam zato tako strado...

Zagrizli smo brate vrlo
Ali nam je usko grlo,
Smrt je blizu, slave nema,
Germanstvu se propast sprema...

U grobnicu daše Franju
I staviše slova na nju;
To je Franjo carstvo tvoje,
Sve ostalo propalo je.

333 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 36-37.

334 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 39-41.

Osim tekstova, objavljene su fotografije (fotografija urednika te fotografije novozelandskih gradova i prirode) i oglasi. Objavljena su 23 oglasa, ponajviše za krojače (četiri oglasa), dva za zubare, zatim za razne druge djelatnosti – odvjetnike, trgovce, fotografe, zlatare, ugostitelje, ljekarnike i optičare. Reklamirala su se i alkoholna pića (*whiskey*, pivo) i hrana (maslac), glazbeni instrumenti (klavir) itd.

Zanimljiv je oglas za kremu za rast kose:

Kako da vam rastu vlasi – jednostavnim i sigurnim sredstvom koje će vas iznenaditi... Moja nova pomast za kose prouzrokovala je sa svojim uspjehom veliku uzrujanost u narodu... Ako vam je mučno vjerovati, pošaljite mi tri pene biljega za poštarinu, pa ću vam poslati malu kutiljicu pomasti na ogled badava...³³⁵

Tekstovi su uglavnom lagani za čitanje, zanimljivi široj čitateljskoj publici, donose informacije i o Hrvatskoj i o Novome Zelandu. Knjižica je sadržajno osmišljena tako da bude zanimljiva i informativna, a tekstovi su na hrvatskome jeziku i nisu predugi. Poneki tekstovi su opremljeni ilustracijama.

Treba ipak spomenuti i podatak o publikaciji koja je objavljena godinu dana prije *Hrvatske božićne ručne knjižice*, a koja nije sačuvana, već se samo kratko spominje u broju *Zora* objavljenome 20. prosinca 1913. godine. Riječ je o kalendaru *Zora* za koji ne znamo koliki je imao opseg i je li objavljen kao prilog novinama *Zora* ili kao samostalna publikacija. Objavljen je na engleskome jeziku i može se smatrati pretečom *Hrvatske božićne ručne knjižice*:

Za bozicni darak svojim dosadanjim predplatnicima, Urednistvo je objelodanilo krasni kalendar „ZORA“ za nastajucu godinu 1914. – Molili bi samo vrlo rodoljube, danam ne zamjere, sto kalendar tiskasmo u engleskom jeziku jer valja da znadu, da kalendar nije jedino bozicni darak hrvatskoj publici, veci najuspjesnije oglasivajuće sredstvo, e bi se i na ovaj nacin dobio koji oglas vise, sto bi sluzilo za bolji i cestitiji uspjeh „Zore“...³³⁶

335 Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914., str. 40.

336 Zora. 1, 12(1913), str. 6.

Ostale novine do kraja Prvoga svjetskog rata

U prethodnome pregledu spomenuti su još neki naslovi novina o kojima doznajemo iz drugih publikacija jer izvornici nisu sačuvani ili su sačuvani u malome broju primjeraka, a ponekad samo fragmentarno. O *Danici* doznajemo zahvaljujući rivalstvu s *Bratskom slogom* i neprijateljstvu glavnih urednika. Niti jedan primjerak nije sačuvan, ali znamo da je počela izlaziti krajem svibnja 1899. godine i da nije bila dugoga vijeka. Jelicich i Trlin tvrde da je *Danica* izlazila više od devet mjeseci tijekom 1899. godine,³³⁷ ali to nije moguće jer je prvi broj objavljen tek krajem svibnja, dakle sedam mjeseci prije kraja godine. Urednici *Danice* bili su Ivan Segetin i Ivan Pavlinovich, a kao podurednik naveden je Baldo Marusich (prema pisanju *Bratske sloge*). Novine su izlazile u Aucklandu. Detalji o neslaganjima urednika *Bratske sloge* i *Danice* opisani su u poglavlju „Velika mržnja“ – *Danica*.

Zanimljivo je da se u četvrtome broju *Bratske sloge* u kratkim vijestima spominju treće novine koje bi trebale početi izlaziti u Aucklandu, ali ne spominje se njihov naslov. To je jedino spominjanje tih novina, bez navođenja naslova, a kasnije nije zabilježeno da su izašle treće novine u toj godini.³³⁸ Prvi idući naslov za koji postoje podaci su novine *Hrvatsko glasilo* iz 1903. godine od kojih nije poznat ni jedan sačuvan primjerak. Urednik i izdavač bio je Petar Luksic, a novine su izlazile kratko, samo 1903. godine, jer je urednik preminuo. Jedini trag o postojanju tih novina je tekst u *Napretku* od 29. siječnja 1908. godine:

... pok. Petar Luksic (Bog ga pomilovao)... ustanovio prvi broj druge hrvatske novine dne 15 Kolovoza 1903 pod imenom Hrvatsko Glasilo. Kada je ova novina za kratko vrieme izlazila, nitko nije ni pomislio za uciniti opoziciju, nego mozda bi pokojni Luksic bio uspio da nije preminuo...³³⁹

337 Jelicich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000., str. 110.

338 Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 2.

339 Napredak. 3, 5(1908), str. 1.

Kronološki sljedeće novine koje su pokrenute na hrvatskome jeziku su novine *Napredak* koje su opisane u prethodnim poglavljima. Iz njih doznajemo o još jednim novinama, *Glasu istine*, koje su izlazile 1908. godine u Dargavilleu.³⁴⁰ Urednik je bio Tony Suvaljko, a Ferri je u *Napretku* o njemu i njegovim novinama pisao izrazito negativno, kao o novinama koje su pokrenute kako bi uništile *Napredak*.³⁴¹ *Glas istine* naziva se *Glasom laži* u posljednjemu broju *Napretka*.³⁴²

Drugi izvor koji spominje *Glas istine* su dokumenti o registraciji novina koji se čuvaju u novozelandskome arhivu. Iz njih doznajemo da su 1908. godine u Aucklandu Toni Lewes Suvaljko i Francis Augustus Jones registrirali te novine. Drugi zapis o registraciji je iz 1909. godine kada su novine pod istim naslovom registrirali Toni Lewes Suvaljko i Robert Lawrence Halpin.³⁴³ Sačuvan je i jedan dokument o naturalizaciji u kojem je potpis T. Suvaljka kao urednika *Glasa istine* – na dopisu od 17. kolovoza 1908. godine nalazi se zaglavlje *Glasa istine*, a u potpisu dokumenta na engleskome jeziku piše:

Uredništvo hrvatskih novina Glas istine – Dargaville, T. Suvaljko, urednik.³⁴⁴

Nije poznato koliko je dugo izlazio *Glas istine*. Prema tekstu koji je Suvaljko objavio 18. listopada 1912. godine u *Slozi*, drugim novinama koje je uređivao, moguće je da je *Glas istine* izlazio sve do kraja 1910. godine:

Ono biše koncem god. 1910. kad je T. L. Suvaljko osudjen po svojoj braći novozelandskim Hrvatima, osudjen on i njegovo glasilo Glas Istine...
Osudi... podvrže se Suvaljko nakon neke tri godine umornoga rada, primi prepisanu osudu, nestade ga, umri on i njegovo glasilo, izdahnuše zajedno u Aucklandu.³⁴⁵

340 Novine *Glas istine* treba razlikovati od proglašenja koji je pod istim naslovom objavio Andrew Frančević 1913. godine povodom svojega razilaženja s urednikom *Zore* Georgeom Lenom Scansiejem s kojim je do tada uređivao *Zoru*.

341 *Napredak*. 3, 5(1908), str. 1.

342 *Napredak*. 4, 24(1909), str. 3.

343 Zapisi R25833380 i R25833414 u Arhivu Novoga Zelanda.

344 Zapis R24773524 u Arhivu Novoga Zelanda.

345 Sloga. 1, 19(1912), str. 1.

Uskoro je, također u *Napretku*, objavljen tekst koji negativno piše o još jednim novinama, *Hrvatska trublja* (Jelicich i Trlin spominju verziju naslova *Hrvatsko trubilo*³⁴⁶), koje su trebale početi izlaziti u Kaitaiji:

...nami dodje do ruku jedan oglas, tiskano na modrom papiru 6 x 7 palca, u kojem se oglašuje da neki sa sjevera Anton M. Sulenta, ima nakanu... izdavati dojuceg meseca Srpnja novinu pod naslovom Hrvatska Trublja. Zelimo svaki uspjeh nasem domorodcu u svojoj nakani ; ali zvuk njegove trubije nemislmo da ce poplasiti razborite hrvatske radnike.³⁴⁷

U novozelandskome arhivu dostupan je dokument o registraciji *Hrvatske trublje*. Novine su registrirali 1908. godine Anton M. Sulenta i William Albert Wilkinson (on je bio vlasnik tiskare u kojoj su se, vjerojatno, novine trebale tiskati).³⁴⁸ Budući da nije pronađen ni jedan sačuvani primjerak, nije sigurno je li prvi broj ikada objavljen.

Toni Suvaljko je, nakon neuspjeha s *Glasom istine*, u lipnju 1912. godine pokrenuo novine *Sloga*:

Ove godine, 1912. počektom lip. na brojno molenje neke čestice naših naprednijih zemljaka, opet se nešto dogodi : rodi se, usrksnu Suvaljko opet s hrvatskom novinom u Novoj Zelandiji ; donese u javnost pošteno čedašce, koje, biše mu nakana gajati i odgojiti u naprednom duhu...³⁴⁹

Novine su imale usporedan naslov na engleskome (*Concord*) te podnaslov *Nezavisno glasilo za interese hrvatsko-slavenskoga naroda u Novoj Zelandi*.

Iako su novine prema Jelicichu i Trlinu izlazile u Aucklandu 1912. i 1913. godine,³⁵⁰ moguće je da su prestale izlaziti već 1912. godine. U broju 19 objav-

346 Jelicich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000., str. 108-114; 401-407.

347 Napredak. 3, 20(1908), str. 1.

348 Zapis R25833387 u Arhivu Novoga Zelanda.

349 Sloga. 1, 19(1912), str. 1.

350 Jelicich, Stephen; Trlin, Andrew. Croatian. // Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa / editors Penny Griffith; Keith Maslen; Ross Harvey. Wellington: Victoria University Press, 1997. http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook-_div3-N13D3D.html (11. 12. 2020.)

ljenome 18. listopada 1912. godine, koji je ujedno i jedini za sada poznati fragmentarno sačuvan broj, navode se brojni problemi financijske prirode, povezani s nedostatnim brojem pretplatnika, i daje se naslutiti da novine više neće izlaziti:

Gospodo predplatnici, žalimo svom dušom da je došlo do ove katastrofe, do ove odsudne tačke, kojoj se mi dalje ne možemo odhrvati... da smo mogli dobiti bar 300 predplatnika, bili bi se držali... Evo je brzo prvo polugodište ; narod po svim krajima zna, da novina izhodi ali neće je... Da nismo imali iskustva tri godine prije, možda bi sada zabludili i čekali, ali naučili smo se o narodnoj podpori davni i na očajanje, za tu nauku skupo platili.³⁵¹

Knjige, knjižnice i čitaonice do kraja Prvoga svjetskog rata

Ne postoji puno podataka o prvim knjigama hrvatskih autora objavljenima u Novome Zelandu u ranome razdoblju useljavanja – izgleda da su se knjige na hrvatskome jeziku češće donosile iz domovine ili nabavljale od hrvatskih izdavača. Da je bilo potrebe za čitanjem knjiga na hrvatskome jeziku doznajemo iz raznih oglasa i pisama. Tako su u *Pučkome listu*, koji je izlazio u Splitu, ali je imao pretplatnike i u Novome Zelandu, ponekad objavljujane obavijesti o novoobjavljenim knjigama. To je očito poticalo novozelandske Hrvate da ih naručuju, iako ponekad nisu bili precizni u narudžbama:

Gosp. Iv. Nuić. Novazelanda. – Pišete, da Vam pošaljemo knjige, a ne kažete koje. Kažite, koje su to knjige, pa ćemo Vam ih poslati.³⁵²

U privatnim knjižnicama postojale su knjige koje su pomagale u učenju engleskoga jezika. Tako se u obiteljskome muzeju Jurlina u Sweetwateru čuva knjiga naslova *Engleska čitanka: sa zbirkom engleskih trgovačkih listova: za mlade pomorce i za školu: s obilnim hrvatskim tumačem*. Autor knjige je Alexander

351 Sloga. 1, 19(1912), str. 1.

352 Pučki list. (1910), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 37.

Lochmer, a objavljena je u Senju 1899. godine na 337 stranica i u nakladi Ive pl. Hreljanovića.³⁵³ Međutim nisu svi imali sreću posjedovati takve naslove objavljene u staroj domovini. Potrebu za knjigama sličnoga sadržaja prepoznalo je uredništvo *Bratske sloge*, pa je 1899. godine objavljen oglas:

Za imati Slovnicu i Rječnik Hrvatsko Englezkog jezika pošaljete na Uredništvo imena, da budemo se znati vladati koliko moramo da tiskamo.³⁵⁴

S obzirom na to da *Bratska sloga* više nije izlazila nakon broja u kojemu je oglas objavljen, može se pretpostaviti da ove najavljene publikacije nisu ugledale svjetlo dana. Zahvaljujući oglasu barem znamo da je već krajem 19. stoljeća postojala potreba za objavljivanjem knjiga na hrvatskome jeziku u Novome Zelandu i da je ta potreba prepoznata.

Iz *Napretka* doznajemo o knjizi *Čovjek, njegov život i zdravlje*. Oglas je ponavljan u više brojeva *Napretka*. Autor knjige je „slavni profesor dr. Collins“:

... pise nasim jezikom, na skroz razumljiv nacin otakovim stvarima – okakovim jos do sada nikada niste nista culi ni citali, pa kada, ovu znamenitu knjigu procitate vidjet ce te, da ce Vam biti neizmjerne koristna kroz sav zivot...

Knjiga je imala 300 stranica i 200 slika, od kojih su neke bile u boji:

Osim toga pridodana je jedna velika slika u bojama, koja se daje raztaviti, a prikazuje sve unutarnje ustroje ljudskoga tijela.

U knjizi piše „sve sto je covjeku potrebno znati da bez boli i patnja prozivi dugi zivot.“ Obrađuju se teme raznih bolesti, spolnoga života i sl. Knjiga je objavljena s dvjema verzijama uveza – cijena jeftinije je dva šilinga, a skupe („sjajno vezane u tvrdim koricama sa zlatorezom“) pet šilinga. Knjiga se šalje poštom nakon primitka uplate.³⁵⁵

353 Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 223.

354 Bratska sloga. 1, 4(1899).

355 Napredak. 2, 31(1907).

Malobrojni su podaci o hrvatskim autorima koji su objavljivali knjige u Novome Zelandu. U drugome broju *Napretka* objavljen je kratak oglas:

Krasne pjesmarice sa 10 različitih slika spjevane od Nove Zelande domovini mogu se dobiti kod Mate Stule...³⁵⁶

Ta je knjiga pod naslovom *Od Novi Zeland domovini* objavljena u Aucklandu 1906. godine u autorovoj nakladi.³⁵⁷ Ante Kosović, kopač smole i pjesnik, objavio je 1908. godine zbirku pjesama *Dalmatinac iz tudjine: pjesmarica u razlicitin pjeman dozivljenja inozenstva*. Knjiga je objavljena u Splitu na 42 stranice, a izdavač je Splitska društvena tiskara. Godine 1915. objavljene su *Pjesme sa Pacifika* Ante Pucara-Ribičića u autorovoj nakladi u Aucklandu.³⁵⁸

Da u Novome Zelandu postoji zanimanje za hrvatsku knjigu, potvrđuje i kratka obavijest u *Zori* objavljena 28. ožujka 1914. godine:

Kroz Zoru smo oglasili da je objelodanjena pjesmarica balkanskih ratova, od g. V. Vuletica... stiglo nam je vise narucba...

Pjesmarica je objavljena u Zadru, a oglas u *Zori* očito je pobudio zanimanje novozelandskih Hrvata.³⁵⁹

O zanimanju za književne tekstove na hrvatskome jeziku govori činjenica da su u *Zori* objavljivani romani u nastavcima – *Moja prošlost* Marije Larisch i *Urota zrinsko-frankopanska* Eugena Kumičića – kao i poneka pjesma.

Novozelanđani su bili svjesni kulturnih i informacijskih potreba Hrvata, a narodne knjižnice su i tada nastojale zadovoljiti potrebe svojih korisnika. U *Napretku* je 20. veljače 1907. godine objavljen tekst kojim se izražava nezadovoljstvo što u aucklandskoj gradskoj knjižnici nema knjiga na hrvatskome jeziku, ali se i ističe namjera uprave da taj nedostatak ispravi:

356 Napredak. 1, 2(1906).

357 Bezić Filipović, Branka. Da se ne zaborave...: o piscima s jadranske obale u prekomorskim zemljama. // Muzeologija. 43/44(2006), str. 418. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/114289> (11. 12. 2020.)

358 Jelicich, Stephen; Trlin, Andrew. Croatian. // Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa / editors Penny Griffith; Keith Maslen; Ross Harvey. Wellington: Victoria University Press, 1997. http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook-_div3-N13D3D.html (11. 12. 2020.)

359 Zora. 2, 13(1914).

Kod Pučke Čitaonice u Auckland ima na hiljade svakovrstnih korisnih knjiga za čitanje u više različitih jezika ali nijedne knjige nema u Hrvatskom jeziku.

Sada je Upraviteljstvo Pučke Čitaonice odlučilo dobiti knjiga iz stare domovine na Hrvatskom jeziku sa svrhom da našim domorodcem bude korisno. Ovo su dobre prigode da besplatno može se svaki okoristiti.

Čitaonica otvorena je svakog dana od 10 sati jutrom do 10 sati večerom.³⁶⁰

Iz toga teksta moguće je zaključiti da je tada članstvo u narodnoj knjižnici bilo besplatno, što je izuzetno napredno. Danas narodne knjižnice nastoje djelovati u skladu s IFLA-inim i UNESCO-ovim *Manifestom o narodnim knjižnicama*³⁶¹ iz 1994. godine u kojemu, između ostaloga, stoji da bi osnovne usluge narodnih knjižnica trebale biti besplatne. To međutim ni danas nije omogućeno u svim narodnim knjižnicama.

Iz broja *Napretka* objavljenoga 13. studenoga 1907. godine doznajemo da je gradonačelnik Aucklanda zamolio urednika *Napretka* da za gradsku knjižnicu nabavi hrvatske knjige. Urednik je kontaktirao Društvo sv. Jeronima u Zagrebu koje je poklonilo sva svoja izdanja:

Tako ce imati nasi Hrvati za hrvatskih knjiga, kao sto i svi doseljenici ostalih naroda citaju svoje knjige na svom jeziku.³⁶²

Društvo sv. Jeronima bio je jedan od triju najznačajnijih izdavača u Hrvatskoj u 19. stoljeću (uz Maticu hrvatsku i Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti). Društvo je osnovao kardinal Juraj Haulik 1867. godine s ciljem izdavanja jeftinih knjiga poučnoga i zabavnoga sadržaja. Dio knjiga dijelio se besplatno, tako da je slanje knjiga knjižnici u Aucklandu bilo u skladu s poslanjem izdavača.³⁶³

360 Napredak. 2, 4(1907).

361 IFLA/UNESCO Public Library Manifesto: 1994. IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994> (11. 12. 2020.)

362 Napredak. 2, 33(1907), str. 1.

363 Hebrang Grgić, Ivana. *Kratka povijest knjižnica i nakladnika: s kodovima i aplikacijom*. Zagreb: Ljevak, 2018. str. 141.

Potreba osnivanja hrvatske čitaonice istaknuta je prilikom osnivanja društva Sjedinjenje hrvatske mladosti u Aucklandu 1907. godine. Između ostaloga, društvo je za cilj imalo „brinuti za opću prosvjetu hrvatskoga naroda...“. Plan je društva bio obratiti se knjižarama i književnim društvima u domovini kako bi pomogli osnovati hrvatsku knjižnicu i čitaonicu.³⁶⁴ Društvo sv. Jeronima iz Zagreba poslalo je udruženju nekoliko kompleta knjiga.³⁶⁵ U pozivu čitateljima na pomoć Sjedinjenju hrvatske mladosti u *Napretku* se poziva:

da svaki rodoljubni Hrvat, moralno i materijalno ovom društvu u susret dodje. Moralno : pridoniet ce te, ako nam budete posiljali, kojekakovih liepih i poucnih knjiga...³⁶⁶

Prema Klariću, Ferri je u svome stanu otvorio za sve zainteresirane čitaonicu s hrvatskim novinama i časopisima uz koju je imao i ured za posredovanje u zapošljavanju i u kupoprodaji.³⁶⁷

Bez obzira na mali broj knjiga na hrvatskome jeziku koje su bile dostupne u Novome Zelandu prije kraja Prvoga svjetskog rata, bez obzira na nedostatne podatke, može se zaključiti da je potreba za takvim knjigama postojala. Iako su rani useljenici uglavnom bili nepismeni, početkom 20. stoljeća povećava se broj Hrvata koji znaju i žele čitati novine i knjige na hrvatskome jeziku.

364 Napredak, 2, 33(1907), str. 1.

365 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 68.

366 Napredak, 3, 12(1908), str. 1.

367 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 131.

Kopači smole drveta kauri 1930. godine, sasvim desno je Nicholas Covich stariji (izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

3.

HRVATI U NOVOME ZELANDU OD 1918. DO 1945. GODINE

Društvena okupljanja od 1918. do 1945. godine

Za vrijeme između dvaju svjetskih ratova karakteristična je urbanizacija – sve više Hrvata dolazi u gradove. Na poljima smole drveta kauri sve je manje posla – polja su prilično iscrpljena, pa se razvijaju novi strojevi kako bi se na već istrošenim poljima pronašli manji komadići fosilizirane smole.³⁶⁸ Osim toga razvojem kemijske industrije smola polako postaje nepotrebna.

Dolazi i do velike ekonomske krize krajem 1920-ih i početkom 1930-ih godina pa Hrvati prihvaćaju bilo kakve poslove kako bi preživjeli. Mnogi su se zapošljavali na javnim radovima. Tony Yelash, koji će kasnije biti zabilježen kao posljednji kopač smole, bio je jedan od organizatora javne izgradnje ceste. Na izgradnji željeznice u Aucklandu 1927. godine je među 500 – 600 zaposlenih bilo 10 % Dalmatinaca. Oni su i dalje prepoznati kao vrijedni i iskusni radnici. U kratkome tekstu u novinama *The Auckland Star* jedan se domaći nezaposleni radnik žali zbog toga što smatra da se Dalmatinci favoriziraju pri zapošljavanju na javnim radovima. Predstavnici Odjela za javne radove odgovaraju da nema nikakvoga favoriziranja, da Dalmatinaca ima oko 10 %, a taj se postotak opravdava radnim iskustvom na sličnim radovima.^{369, 370}

Tekst objavljen 1921. godine u novozelandskim novinama ukazuje na loš položaj Hrvata koji su čak i nakon rata smatrani neprijateljima, ali i na njihovu značajnu ulogu u novozelandskome gospodarstvu. Članak svjedoči o inovativnim tehnikama koje su uvodili Hrvati pri iskopavanju smole drveta kauri te o povratku Hrvata u domovinu:

... oko 500 ili 600 Dalmatinaca napustilo je Novi Zeland u proteklih nekoliko mjeseci, a glavni razlog je... što su i dalje označavani kao neprijatelji i nisu ovdje imali nikakav status... to će uvelike ugroziti proizvodnju smole drveta kauri... Dalmatinci su bili usmjereni na iskopavanje smole. Njihov sistem iskopavanja pomoću dubokih rovova je

368 McConnell, P. R. *The Ahipara gumfields*. Auckland: Lincoln College, 1980., str. 21. Dostupno na: https://researcharchive.lincoln.ac.nz/bitstream/handle/10182/2095/mcconnell_dippr.pdf;jsessionid=ACA7C72E8CC35D9ED78F44A124C13BC3?sequence=6 (14. 2. 2021.)

369 *The Auckland Star*. 58, 258(1927), str. 3. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19271101.2.45> (11. 12. 2020.)

370 Misa, Slavenka. Privatna poruka. 24. 11. 2020.

revolucionizirao tu industriju. Radili su skladno... i mogli su odraditi količinu posla koju ostali radnici nisu mogli.³⁷¹

U to je vrijeme položaj Hrvata u Australiji još teži nego u Novome Zelandu. Tadašnja država, Kraljevina SHS, kao počasne konzule u Sydneyju i Melbourneu imala je Britance koji nisu razumjeli niti su mogli riješiti probleme australskih Hrvata. Međutim u Aucklandu je počasni konzul bio G. L. Scansie, nekadašnji urednik *Zore*. On je razumio probleme useljenika, pa im je, unatoč strogim zakonima o useljavanju, pomagao da dođu iz Australije u Novi Zeland:

... znali smo da se bez ulaznica, koje novozelandska Vlada izdaje, nemože preći u Novu Zelandiju, ali kada je g. Skansi doznao za naše progonstvo priskočio nam je u pomoć i spasio nas. Uz sve zakone i strogosti on nas je preveo iz Australije u Novu Zelandiju i njegovo ime ne će nikada umrijeti dok mi budemo živi...³⁷²

I dalje među Hrvatima u Novome Zelandu nema previše sloge kada je riječ o društvenim okupljanjima i objavljivanju novina. Udruge koje se osnivaju uglavnom su kratkoga vijeka. Jedan od razloga je i taj što Hrvati često razmišljaju o sebi kao o privremenim doseljenicima i planiraju povratak u domovinu:

Česte su pojave da se pokušavaju izdati novine, ali ni jedna se nije održala. Uzrok je tome što se mi tu malo naseljujemo, već gledamo dobiti koju liru, u nadi da ćemo se povratiti kući. A s vremenom se događa to da jedan veliki broj niti se kući vraća, niti je ovdje stalno nastanjen i zemlji priljubljen. To je prva naša pogreška da naš narod nije u ovoj zemlji dobro gledan, a drugi je da naši leaderi nisu sposobni niti da vode sebe, a kamoli da predvode nekoliko tisuća našeg naroda. I ovakvi ubijaju volju u narodu za dobre stvari – kad bi se i tkogod našao da ih pokrene.³⁷³

371 Rodney and Otamatea Times, Waitemata and Kaipara Gazette. 6. srpnja 1921., str. 5. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ROTWKG19210706.2.18> (27. 1. 2021.)

372 Iseljenik. 10/11(1926), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 1: Hrvatska – Australija. Split: Naklada Bošković, 2004., str. 46-47.

373 Obzor. 13. 7. 1926., prema: Holjevac, Većeslav. Hrvati izvan domovine. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1968., str. 249.

I. Kosović, urednik australskoga *Napretka*, nakon boravka u Novome Zelandu piše o odnosima Hrvata u Novome Zelandu uoči Drugoga svjetskog rata:

... iseljenici iz Jugoslavije u New Zealand su isključivo Hrvati... a opet ima ne mali broj onih koji, i ako su po svim nacionalnim atributima Hrvati, odbijaju to ime i prouzročavaju među iseljenicima političku borbu, stojeći na stanovištu jugoslavenstva protiv hrvatstva. To nije sami, niti osnovni razlog političke i društvene razdiobe naših iseljenika u New Zealand... ali tako se ona javlja na površini u svakodnevnom javnom životu, kako to jasno označava postojanje Jugoslavenskog kluba i Hrvatskog Dobrotvornog Prosvjetnog Društva u Aucklandu.³⁷⁴

Povijest hrvatskih udruga u Novome Zelandu između ratova doista je teško pratiti jer razni izvori navode različite godine osnivanja i različite verzije naziva udruženja. Nije uvijek lako niti rekonstruirati koji klub se razvio iz kojega, koji je samo promijenio naziv, a koji je novoosnovan. Ponekad nije sasvim jasno jesu li se dva kluba udružila ili je nezadovoljno članstvo iz jednoga osnovalo drugi, pa je onaj prvi prestao postojati... Ukratko, česta su bila neslaganja unutar redova članstva, bilo je brojnih pokušaja pokretanja udruga, odustajanja, prelaženja članova u druge klubove, osnivanja ogranaka i sl.

Treba svakako napomenuti da u to vrijeme u Novome Zelandu nije postojao značajniji broj useljenika pripadnika drugih naroda s područja tadašnje Kraljevine Jugoslavije,³⁷⁵ a neki izvori tvrde da su svi Južni Slaveni u Novome Zelandu sve do kraja Drugoga svjetskog rata bili Hrvati.³⁷⁶ Iseljenici su i dalje dolazili uglavnom s područja Dalmacije, a postojala je razlika u političkim shvaćanjima između onih koji su došli prije i onih koji su došli nakon Prvoga svjetskog rata. Ranije pristigli useljenici nakon rata već su bili ekonomski situ-

374 Napredak. 14. 8. 1939., prema: Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 205-206.

375 Naziv države je bio Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1918. godine), zatim Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1921. godine) te Kraljevina Jugoslavija (od 1929. godine). Prema: Jugoslavija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29463> (11. 12. 2020.)

376 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 370.

irani, mnogi su zaradili na iskopavanju smole i ušteđevinom pokrenuli druge poslove. Oni su uglavnom podupirali Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, a kasnije Kraljevinu Jugoslaviju. Takav stav proizašao je iz njihova prijeratnoga položaja i iz razloga zbog kojih su iselili iz domovine – zajednička država Južnih Slavena činila im se dobrom opcijom nakon represije koju su podnosili za vrijeme austrougarske vlasti. Stoga su smatrali da je nova kraljevina dobro rješenje. Istovremeno su njegovali i tradicionalne katoličke vrijednosti. Jugoslavenski klub (Yugoslav Club Inc.) osnovan 1930. godine sastojao se od članova pripadnika toga svjetonazora.

Oni koji su stigli nakon Prvoga svjetskog rata bili su uglavnom neoženjeni muškarci koji su neko vrijeme živjeli u novonastaloj jugoslavenskoj državi i bili svjesni svih njezinih nedostataka – svjedočili su gospodarskoj krizi, autokratskomu ponašanju kralja, raspuštanju skupštine... Ukratko, shvatili su da nova država nije dobro rješenje, pa su se okrenuli novim idealima – često su bili socijalističke orijentacije. Ta će grupa kasnijih useljenika gotovo istovremeno s Jugoslavenskim klubom osnovati Jugoslavensko radničko prosvjetno društvo (Yugoslav Workers Educational Society, Jugoslavenski radničko prosvjetni klub).

Promatramo li nazive hrvatskih društava očito je da u to vrijeme često u nazivu sadrže pridjev „jugoslavenski“. Dva su osnovna razloga za to. Prvi je taj što je u to vrijeme (nakon 1929. godine) službeni naziv države s čijega su područja dolazili useljenici bio Kraljevina Jugoslavija. Drugi razlog je u činjenici da je velik broj useljenika pamtio situaciju prije i za vrijeme Prvoga svjetskoga rata kada su bili građani drugoga reda jer su identificirani kao Austrijanci. Stoga su se borili da ih se prepozna kao Hrvate, Dalmatince ili Slavene/Jugoslavene. Čak i oni koji se nisu slagali s trenutačnom politikom Kraljevine Jugoslavije, jugoslavensku ideju u osnovi nisu smatrali lošom. Na temelju poznavanja takve situacije, na temelju činjenice da u to vrijeme u Novome Zelandu nije ni bilo pripadnika drugih južnoslavenskih naroda te na temelju proučavanja dokumenata o osnivanju i članstvu klubova, jasno je da su to bili klubovi koje su osnivale i u kojima su se okupljale osobe koje su etnički pripadale hrvatskome narodu.

Ubrzo nakon Prvoga svjetskog rata osnovan je Sokol, drugi hrvatski sportski klub, nakon Slavenskoga nogometnog kluba. U nazivu je stajalo i objašnjenje da je riječ o jugoslavenskome klubu za fizičku i mentalnu kulturu (Yugoslav

Physical and Mental Culture Club). Osnovan je u lipnju 1919. godine. Imao je 37 osnivača, a donesena su pravila kluba koja su isticala najvažnije ciljeve: trening za najviši oblik fizičkoga razvoja u svrhu postizanja zdravlja, mentalni i intelektualni razvoj, njegovanje kršćanskih vrijednosti, osjećaj zajedništva... Međutim klub nije imao podršku tadašnjih uglednih i utjecajnih članova hrvatske zajednice od kojih su ga neki (primjerice M. A. Ferri) već nakon mjesec dana postojanja optužili da je „leglo kockara i tajna škola boljševizma“.³⁷⁷

Kada je riječ o sportu 1919. godine zabilježen je slučaj u kojemu su se novozelandski igrači ragbija, koji su uglavnom bili vojnici povratnici iz rata, žalili na dalmatinske igrače i tražili da im se zabrane nastupi na području Whakataane.³⁷⁸ To ukazuje na činjenicu da su Hrvati i dalje građani drugoga reda, često smatrani neprijateljima.

Zbog političke situacije u domovini, okupljanja ipak češće imaju politički karakter, a manje sportski i etnički.³⁷⁹ Godine 1925. osnovano je u Aucklandu Jugoslavensko napredno društvo (Yugoslav Progressive Association) kojemu je cilj bio podizanje svijesti o srpskoj dominaciji u Kraljevini SHS. Osnivači su bili novopridošli useljenici koji su u domovini doživjeli posljedice Vidovdanskoga ustava,³⁸⁰ osjećali su se ugroženo zbog nametnutoga ustava i željeli su situaciju u domovini objasniti Hrvatima koji su je ranije napustili. Objavljena je i brošura s pravilima društva u kojoj su navedeni i članovi upravnoga odbora (predsjednik je bio A. Tomic, podpredsjednik A. Kosovic, tajnik I. Tomasevic).³⁸¹ Zbog maloga broja članova udruga je prestala postojati već 1926. godine.³⁸²

377 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 174.

378 The Evening Post. 48, 36(1919), str. 8. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19190812.2.89> (2. 11. 2020.)

379 Banović, Branimir. Instrukcijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 111. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

380 Vidovdanski ustav je bio ustav Kraljevine SHS izglasan 28. lipnja 1921. godine u Beogradu bez nazočnosti hrvatskih zastupnika. Ustavom je proglašena ustavno-parlamentarna monarhija s velikim ovlastima kralja. Prema: Vidovdanski ustav. // Proleksis enciklopedija. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/50184/> (27. 1. 2021.)

381 Jelicich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 171-172.

382 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 121.

U literaturi postoji naznaka i o djelovanju novozelandskoga ogranka Borbenoga radničkog pokreta koji je osnovan 1928. godine u Broken Hillu u australskoj saveznoj državi Novi Južni Wales.³⁸³

Kao što je prikazano, u Novome Zelandu je i prije i nakon Prvoga svjetskoga rata bilo dosta pokušaja društvenoga organiziranja. Međutim u literaturi se ponekad ističe tek 1928. godina kao početak organiziranoga djelovanja Hrvata. Tada je u Aucklandu, na inicijativu Ivana Tomaševića, osnovana Jugoslavenska čitaonica.³⁸⁴ Trlin spominje godinu 1927. kao godinu osnutka čitaonice.³⁸⁵ Društvo je imalo svoje prostorije u ulici Customs Street u centru Aucklanda, u sklopu kojih se nalazila i knjižnica. U knjižnici se nastojao članovima omogućiti pristup literaturi, prvenstveno onoj o političkim temama. Uskoro dolazi do neslaganja unutar udruge, a postoje dvije verzije daljnjega razvoja događaja. Prema jednoj je Jugoslavenska čitaonica prestala postojati 1930. godine, a dio članova (njih 15) je 12. kolovoza 1930. godine osnovao Jugoslavenski klub (Yugoslav Club, registriran je pod tim nazivom, ali je ponekad nazivan i Jugoslav Dom i Yugoslav Club and Library). Jugoslavenski klub je preuzeo i knjižnicu bivše Jugoslavenske čitaonice. Broj članova ubrzo je narastao na 31, u rujnu 1934. godine je imao više od 100 članova,³⁸⁶ a 1936. godine 200 članova.³⁸⁷ Geslo kluba bilo je – *Sloga je moć!* Klub je surađivao s drugim novozelandskim udrugama, imao podršku novozelandskih vlasti i Katoličke Crkve. Prema drugome tumačenju događaja Jugoslavenska čitaonica nije prestala postojati, nego se udružila s Jugoslavenskim klubom.³⁸⁸ Jugoslavenski klub imao je prostorije u ulici Lower Hobson Street u centru grada. Klub je podržavao kraljevsku jugoslavensku

383 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 92.

384 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 126.

385 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 176.

386 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 121-122.

387 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised : Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z. : Dunmore Press, 1979., str. 175.

388 Hrvatska društva u Novom Zelandu. // Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020., str. 388.

vladu, a cilj je bio „omogućiti članovima društvene aktivnosti... čitaonicu, pisarnicu i knjižnicu“.³⁸⁹

Prigodom održavanja 7. jugoslavenskoga piknika 1936. godine objavljena je brošura u kojoj su objašnjeni ciljevi Jugoslavenskoga kluba – promovirati i jačati tradicionalne vrijednosti i običaje, usaditi ih u srca mlađe generacije te pomagati siromašnim članovima. Slična je brošura objavljena i 1948. godine na 18. godišnjicu piknika i u njoj se ponavljaju isti ciljevi:

...treba... obogatiti ovu mladu zemlju tako da se u vremenu koje dolazi osjeti jasni trag Jugoslavena u novozelandskoj kulturi...³⁹⁰

Unutar društva osnovan je Dobrotvorni odbor,³⁹¹ sastav Tamburica (Tamburica band) koji je osnovao vlč. Milan Pavlinović³⁹² godine 1935., a vodio ga je Mark Marinovich.³⁹³ Klub je imao i folklornu skupinu Kolo te sportsku grupu. Politička situacija u domovini utjecala je na rad kluba, pa su se pojavila unutarnja neslaganja.³⁹⁴

Milan Pavlinović je pokušao osnovati Radničko pomoćno društvo (Workers Benefit Society),³⁹⁵ a 1932. godine³⁹⁶ (prema nekim izvorima 1931.,³⁹⁷ a prema nekima već krajem 1930.³⁹⁸) organizirao je sastanak Hrvata s područja

389 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 173.

390 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 174-175.

391 Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 142.

392 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 174.

393 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 159.

394 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 122.

395 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 173.

396 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 176.

397 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 122.

398 Dalmatinsko kulturno društvo. // Facebook Group. 16. 10. 2020.

Aucklanda s ciljem osnivanja Jugoslavenskoga dobrotvornog društva (Yugoslav Benevolent Society) koje bi pomoglo socijalno ugroženima. Pavlinović je pretpostavljao da postoji oko 200 osoba koje su bile u financijskim poteškoćama i kojima bi društvo trebalo omogućiti pomoć i eventualnu repatrijaciju.³⁹⁹

Prema Čizmiću Jugoslavensko se dobrotvorno društvo odmah udružilo s Jugoslavenskim klubom, a dio nezadovoljnih članova je istupio i osnovao novo Jugoslavensko dobrotvorno društvo.⁴⁰⁰ To je društvo 1933. godine promijenilo naziv u Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo (Croatian Cultural Benevolent Society, C. C. B. S.) i postalo rival Jugoslavenskomu klubu ističući hrvatski identitet nasuprot jugoslavenstvu koje je osnovna ideja Jugoslavenskoga kluba.⁴⁰¹ Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo imalo je i ogranke, primjerice u gradu Kaitaia.

Zbog neslaganja u Jugoslavenskom klubu dolazi do raskola i dio članstva osniva Jugoslavensko prosvjetno dobrotvorno društvo koje 1937. godine mijenja naziv u Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo.^{402, 403} Unutar društva organizirana je i ženska sekcija te tamburaški zbor Sloga.⁴⁰⁴ Društvo surađuje s brojnim udrugama u Novome Zelandu i izvan njega, pa je u suradnji s iseljenicima u Australiji pokrenulo list *Napredak*.⁴⁰⁵ *Napredak* je objavljivan u Sydneyju, a podnaslov je bio *List iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand* (kasniji podnaslov je *List Jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove*

399 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 176.

400 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 122.

401 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 176.

402 Banović, Branimir. Instrukcijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 109. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

403 Iz izvora nije sasvim jasno je li Jugoslavensko prosvjetno dobrotvorno društvo bilo isto što i Jugoslavensko dobrotvorno društvo.

404 Godine 1940. godine unutar Jugoslavenskoga kluba i Jugoslavenskoga dobrotvornog društva osnovana je komisija Yugoslav Ladies' Social Committee (YLSC). Prema: Glamuzina, Julie. Yugoslav women in organizations: 1940-. // New Zealand History. Dostupno na: <https://nzhistory.govt.nz/women-together/yugoslav-women-organisations> (11. 12. 2020.)

405 Ove novine nemaju nikakve veze s *Napretkom* koji je izlazio u Aucklandu od 1906. do 1908. godine.

Zelandije). Dolazio je u Novi Zeland u 200 primjeraka.⁴⁰⁶ Osim u australskim i novozelandskim knjižnicama, dostupan je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, ali dostupni su samo brojevi objavljeni nakon 1942. godine.⁴⁰⁷

Godine 1937. unutar Hrvatskoga pripomoćnog dobrotvornog društva osnovan je Patronatski odbor kojem je cilj bio prikupljanje pomoći političkim kažnjenicima u Jugoslaviji. Društvo je nabavljalo novine i knjige na hrvatskome jeziku.⁴⁰⁸ Da je Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo možda sljednik Jugoslavenskoga dobrotvornog društva osnovanoga 1931. godine daje naslutiti članak iz australskoga tjednika *Napredak* prema kojemu je Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo osnovano još 1931. godine:

... od samog početka, kao dobrotvorna organizacija, Društvo se brinulo za naše bolesne iseljenike, naročito za one u umobolnim zavodima...
Mladi članovi imali su posebne društvene prostorije, bavili su se glazbom, održavali predstave, zabave i slično...⁴⁰⁹

Osim toga Čizmić govori o Hrvatskome pripomoćnom dobrotvornom društvu kao o suosnivaču Slavenskoga vijeća, a Trlin u tome kontekstu spominje Hrvatsko kulturno dobrotvorno društvo. Moguće je da se zapravo radi o istome društvu koje je tijekom godina mijenjalo naziv (ili je jednostavno različito kolokvijalno nazivano bez službene promjene naziva), ali to nije moguće sa sigurnošću utvrditi. Nije jasno ni jesu li postojala dva Jugoslavenska dobrotvorna društva pa je jedno zapravo sljednik Jugoslavenskoga kluba, kasnijega naziva Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo, a drugo je djelovalo u isto vrijeme. Također osim Hrvatskoga pripomoćnog dobrotvornog društva i Hrvatskoga kulturnog dobrotvornog društva spominje se još jedno društvo vrlo sličnoga naziva – Hrvatsko dobrotvorno društvo. U tim slučajevima nije

406 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 142.

407 Australske su vlasti zabranile *Napredak* 1940. godine da bi objavljivanje ponovno bilo dozvoljeno krajem 1942. godine.

408 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 127

409 *Napredak*. 28. 9. 1939., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 122.

sasvim jasno koje društvo je nastalo iz kojega, kada se radi samo o promjeni naziva, a kada o različitim društvima. Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo je za vrijeme Drugoga svjetskog rata sudjelovalo u distribuciji australskih novina *Napredak* koje su izlazile u Sydneyju, a bile su namijenjene i čitateljima u Novome Zelandu.⁴¹⁰

Izaslanik jugoslavenskoga Ministarstva za socijalnu skrb Mato Crkvenac boravio je u Novome Zelandu 1939. godine i izvijestio da u Aucklandu postoje dvije udruge koje imaju sasvim suprotne programe i uopće ne surađuju. Jugoslavenski klub ne djeluje prohrvatski, „neki članovi... bi željeli da se ime Hrvat uopće ne spominje“.⁴¹¹ S druge strane Hrvatsko dobrotvorno društvo je izrazito lijevo usmjereno od čega se Jugoslavenski klub čvrsto ograđuje.⁴¹² Crkvenac, koji je bio član Hrvatske seljačke stranke, tvrdi da je u Jugoslavenskom klubu uspio objasniti važnost korištenja naziva Hrvat, a da je i u Hrvatskome dobrotvornom društvu uspio zainteresirati članove da u Jugoslaviji gledaju „najboljeg jamca i zaštitnika hrvatskog naroda.“⁴¹³

Nakon ubojstva Stjepana Radića u Narodnoj skupštini u Beogradu 1928. godine i posljedica toga događaja, u Novome Zelandu se formiraju i ogranci Hrvatske seljačke stranke.⁴¹⁴ Tako je u Taumarunuiju manja skupina Hrvata osnovala ogranak Hrvatske seljačke stranke koji je vrlo kratko djelovao, ponajviše zbog kritika koje im je upućivao tadašnji jugoslavenski konzul J. M. Totić da agitiraju protiv njegova kraljevskoga veličanstva kralja Aleksandra i jugoslavenskoga režima.⁴¹⁵

Krajem 1930. godine osnovan je u Aucklandu Jugoslavenski radnički prosvjetni klub (Yugoslav Workers Educational Club) s oko 140 članova. Prostorije

410 *Napredak*: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 39(1943).

411 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 133.

412 Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 150

413 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 133.

414 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 175

415 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 176.

kluba bile su u ulici Albert Street, u centru Aucklanda.⁴¹⁶ J. M. Totić je prigovorao klubu za komunističku propagandu i napade na Jugoslavenski klub. Druga verzija naziva kluba je Yugoslav Workers Cultural Society.⁴¹⁷ Klub je 1932. godine prestao postojati.⁴¹⁸

Na temelju ideje iz 1931. godine⁴¹⁹ u Dargavilleu je 1933. (prema drugim izvorima 1932.)⁴²⁰ osnovan Jugoslavenski društveni klub Dargaville (Yugoslav Social Club) kao „društvena i humanitarna organizacija...“, a jedan od glavnih zadataka bio je „podržati okupljanje kako bi se u društvenim susretima mogli družiti mladi i stari i njihovi prijatelji“.⁴²¹

Prema Trlinu godine 1936.,⁴²² prema Jelichu 1935.,⁴²³ a prema Čizmiću 1933.,⁴²⁴ osnovano je u Dargavilleu Jugoslavensko kulturno dobrotvorno društvo Zora (Yugoslav Cultural Benevolent Society Dawn), 1938. godine osnovan je wellingtonski Jugoslavenski klub (Wellington Yugoslav Club, Wellington Yugo-Slav Club Inc.),⁴²⁵ a 1944. godine Jugoslavenski klub u Whangareiju. Prije osnivanja wellingtonskoga kluba, Hrvati su se okupljali u talijanskome klubu Garibaldi. Godine 1938. je šest do osam Hrvata osnovalo klub registriravši ga kao Wellington Yugo-Slav Club Inc. Klub je bio otvoren svakoga dana navečer

416 Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 145.

417 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 174.

418 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 175.

419 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 177.

420 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 177.

421 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 182.

422 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 177.

423 Jelich, Stephen A. From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008., str. 177.

424 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 123.

425 Trlin, Andrew D. Now respected, once despised: Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z.: Dunmore Press, 1979., str. 177.

te cijeli dan nedjeljom na adresi 199 Cuba Street u Wellingtonu. Bila je razvijena sportska aktivnost (kuglanje, stolni tenis, kartanje i dr.).⁴²⁶ Klub je prikupljao pomoć za Crveni križ tijekom Drugoga svjetskog rata.

Prema nekim izvorima u Aucklandu je 1936. godine osnovano Hrvatsko dobrotvorno društvo,⁴²⁷ a 1939. godine Hrvatski dom. Iako se spominje samo u jednome izvoru, treba spomenuti Ribarsku zadrugu (Auckland Seine Boat Association) iz 1936. godine čijih je svih 16 osnivača imalo hrvatska prezime (Gilich, Modrich, Vela, Matejcich...).⁴²⁸ To ne iznenađuje jer su oko godine 1935. Hrvati činili 70 % zaposlenih u cjelokupnoj ribarskoj industriji Novoga Zelanda.⁴²⁹

M. Crkvenac u izvještaju Iseljeničkomu komesarijatu u Zagrebu 1940. godine piše kako među hrvatskim klubovima u Novome Zelandu nema političke sloge ni međusobnih kontakata:

... Ovdašnji naši iseljenici nijesu ni na takvom visokom kulturnom stepenu kao u našim drugim kolonijama, jer ih je kauri-smola dugi niz godina držala u neprohodnim i močvarnim krajevima Novog Zelanda... kada su počeli dolaziti u gradove i baviti se građanskim zanatima i trgovinom, odmah se vidi da je i kulturni rad među njima porastao, što je najbolji znak osnivanje naših društava u većim mjestima našega ovdašnjeg naselja.⁴³⁰

Činjenica je da hrvatski useljenici u Novi Zeland u to vrijeme nisu bili intelektualci, već samouki ljudi koji su ipak uspjeli potaknuti društveno udruživanje. Hrvatska katolička misija, osnovana 1904. godine, nastavlja svoje djelovanje i između dvaju ratova. Prvoga svećenika koji nije govorio hrvatski, naslijedio

426 Urlich, Jude. Privatna poruka. 14. 2. 2021.

427 Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 202.

428 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 371.

429 Hranilović, Nada. Novinstvo hrvatskog iseljeništva: 1859-1940. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 1981., str. 94.

430 Crkvenac, Mato. Pismo Iseljeničkom komesarijatu, 1940., prema: Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 151.

je ponovno svećenik koji nije govorio hrvatski jezik. Budući da su željeli slušati mise na hrvatskome, Hrvati su se preko aucklandskoga biskupa Clearyja obratili splitskomu biskupu Bonefačiću za pomoć pa je 1928. godine u Auckland stigao svećenik Milan Pavlinović koji je odmah održao misu:

U stolnoj crkvi sv. Patricka prošle je nedjelje naš svećenik odslužio sv. Misu u staroslavenskom jeziku, a propovijed izrekao u hrvatskom jeziku. Promislite, gos. uredniče, koje se je veselje uzбудilo u našoj duši kada smo čuli u sv. Misi naš slavenski jezik...⁴³¹

Na toj misi bilo je 700 hrvatskih vjernika.⁴³² Pavlinović 1929. godine u pismu *Listu Biskupije splitsko-makarske* piše da govori „mise glagoljački i propovijed hrvatski“.⁴³³ Financijska situacija je jako loša, pa čak dovodi u pitanje daljnji opstanak misije:

... imam tešku borbu i za svagdanju hranu i najnužnije potrebe... Bila bi velika duhovna šteta, a i sramota, kada bi bio prisiljen prekinuti ovaj moj misionarski rad i požrtvovnost, koja je imala do sada lijepih uspjela u vjerskom i nacionalnom pogledu.⁴³⁴

Po Pavlinovićevu dolasku osnovan je Centralni crkveni odbor u Aucklandu te Jugoslavenska katolička župa sv. Ćirila i Metoda. Kupljen je župni dvor i izgrađena crkva u mjestu Oratia blizu Aucklanda 1930. godine. Zemljište je darovao hrvatski iseljenik Jelaš, a u crkvu je moglo stati 150 ljudi.⁴³⁵ Godine 1941. osnovano je Bratimsko društvo sv. Božjeg imena na poticaj vlč. Jure Marinovića.

U Tablici 7 je prikaz društvenih organizacija Hrvata u Novome Zelandu od završetka Prvoga do završetka Drugoga svjetskog rata. Prikazane su i

431 Pučka prosvjeta. 1. 9. 1930., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 125.

432 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 178.

433 List Biskupije splitsko-makarske. 10/11(1929), str. 88.

434 List Biskupije splitsko-makarske. 10/11(1929), str. 88.

435 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 125.

Tablica 7. Nazivi društvenih organizacija Hrvata u Novome Zelandu između kraja Prvoga i kraja Drugoga svjetskog rata

Organizacija	Godina	Grad
Sokol: jugoslavenski klub za fizičku kulturu / Sokol: Yugoslav Physical and Mental Culture Club	1919.	Auckland
Jugoslavensko napredno društvo / Yugoslav Progressive Association	1925.	Auckland
Orkestar Jadranski valovi	1928. – 1935.	
Jugoslavenska čitaonica	1928. (ili 1927.)	Auckland
Ogranak Borbenog radničkog pokreta (iz Broken Hilla, Australija)	1929.?	
Jugoslavenski klub / Yugoslav Club	12. 8. 1930.	Auckland
Jugoslavenska matica	1. 10. 1930.	Auckland
Jugoslavensko radničko prosvjetno društvo / Yugoslav Workers Educational Society / Jugoslavenski radničko prosvjetni klub	26. 12. 1930.	Auckland
Ogranak Hrvatske seljačke stranke	Početak 1930-ih	Taumarunui
Jugoslavensko dobrotvorno prosvjetno društvo / Jugoslavensko dobrotvorno društvo / Yugoslav Benevolent Society	1931. (ili 1932.)	Auckland
Jugoslavensko pripomoćno društvo za bolesne u Jugoslaviji	20. 4. 1932.	Auckland
Tamburaški zbor Sloboda	1932.	Far North
Jugoslavenski društveni klub	1932.	Dargaville
Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo / Croatian Cultural Benevolent Society, C. C. B. S.	1933.	Auckland
Ogranak Hrvatskog kulturnog i dobrotvornog društva		Kaitaia
Jugoslavensko kulturno dobrotvorno društvo Zora / Yugoslav Cultural Benevolent Society Dawn	1933. (ili 1935. ili 1936.)	Dargaville
Hrvatsko dobrotvorno društvo	1936.	Auckland
Auckland Seine Boat Association / Ribarska zadruha	1936.	Auckland
Jugoslavensko prosvjetno dobrotvorno društvo	1937.	Auckland
Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo	1937.	Auckland
Hrvatsko dobrotvorno prosvjetno društvo	1938.	Auckland
Jugoslavenski klub / Wellington Yugoslav Club	1938.	Wellington
Hrvatski dom	1939.	Auckland
Bratimsko društvo sv. Božjeg imena (HKM)	1941.	Auckland
Slavensko vijeće / Slavonic Council	14. 9. 1941.	Auckland
Sveslavenski savez / All Slavs Union / Jugoslavenski savez	24. 4. 1943.	Auckland
Hrvatska grupa	1944.	Auckland
Jugoslavenski klub / Whangarei Yugoslav Club	1944.	Whangarei

promjene naziva, iako se ponekad radilo o istome klubu i nije moguće sa sigurnošću utvrditi koji klub je nastao iz kojega, koji je prestao postojati, koji je samo promijenio naziv... Kulturno-umjetnička društva izdvojena su u tablici samo ako u literaturi nije pronađen podatak da su bila dio nekoga drugog društva.

Nakon početka Drugoga svjetskog rata hrvatski su iseljenici u Novome Zelandu, u želji da udruže snage i djeluju protiv fašizma, osnovali 14. rujna 1941. godine Slavensko vijeće (Slavonic Council). Osnivanje je potaknulo Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo,⁴³⁶ a pristupili su mu, osim toga društva, Češki klub u Aucklandu, Češki klub u Wellingtonu, Jugoslavenski klub u Wellingtonu, Poljski klub u Wellingtonu, pojedinci predstavnici Sovjetskoga Saveza i neki članovi Jugoslavenskoga kluba u Aucklandu.⁴³⁷ Vijeće je imalo oko 330 članova, a većina, oko 90 %, su bili Hrvati jer je drugih Slavena u Novome Zelandu bilo malo. Vijeće je prikupljalo novčana sredstva za pomoć pa je tako prikupljen doprinos za izgradnju bolnice u Kijevu. Surađivalo je s jugoslavenskim i čehoslovačkim konzulatom s ciljem unaprjeđivanja suradnje slavenskih naroda u Novome Zelandu. Glasilo Slavenskoga vijeća bile su novine *The United Front* koje su imale podnaslov *Slavensko jedinstvo*.⁴³⁸ Najvjerojatnije je dio Slavenskoga vijeća bio i Slavenski odbor za pomoć Sovjetske Rusije (Slavonic Aid to Russia Committee) koji je 1942. godine imao i svoj glasnik *Jedinstvo*.⁴³⁹ Unutar Slavenskoga vijeća bilo je brojnih neslaganja – neki su članovi htjeli da Vijeće podupire predratne režime dok neki, poput Hrvatskoga pripomoćnog i dobrotvornog društva i Jugoslavenskoga kluba u Wellingtonu, nisu htjeli podupirati jugoslavensku i poljsku vladu u Londonu.⁴⁴⁰

436 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 143.

437 Alač, Josip, prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 146.

438 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 144.

439 Potvrda ovoga podatka nije pronađena u literaturi, a zaključak je donesen na temelju sačuvanoga fragmenta glasila *Jedinstvo* čiji je urednik bio Josip Alač koji je u to vrijeme bio u *Slavenskom vijeću*.

440 Jugoslavenski kralj i vlada izbjegli su u London u travnju 1941. godine nakon poraza od Njemačke i Italije. Jugoslavija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29463> (17. 11. 2020.)

Osim toga doznalo se da je čehoslovački predstavnik Pospisil, koji je bio i urednik lista *The United Front*, primao tjednu plaću koju upravni odbor nije odobrio.⁴⁴¹ J. Alač o unutarnjim neslaganjima u Slavenskome vijeću piše:

... mi smo njih opet opomenuli, o njihovoj dužnosti sazivanja konferencije, od njih nijesmo primili odgovora, na nas zahtijev, osim pismenu izjavu da smo izbaceni iz Slavenskog Vjeca. To su Raos i Pospisil, učinili na protu-demokratski način bez znanje većine delegata. Ti ljudi ne pripoznavaju demokraciju, njima sve sto mi ljubimo smrdi. Naprijed braco i sestre, s osnovanjem novog Sve Slavenskog pokreta, u kojem ce mo mi podpuno igrati nasu ulogu za oslobodjenje nasih potlacenih zemalja.⁴⁴²

Zbog svih tih unutarnjih neslaganja 24. travnja 1943. godine održan je sastanak na kojemu je odlučeno da Slavensko vijeće prestaje postojati, a osniva se Sveslavenski savez. Predsjednik je bio P. Šunde, tajnik R. Kumerich, a blagajnik J. Alač. O tome su izvijestile novozelandske novine *The Auckland Star* 29. travnja 1943. godine.⁴⁴³ Međutim Slavensko vijeće ipak nije prestalo postojati, već je Sveslavenski savez nastao tako što je dio nezadovoljnoga članstva Slavenskoga vijeća istupio i osnovao Sveslavenski savez. Da Slavensko vijeće i dalje neko vrijeme djeluje dokazuju dva broja novina *The United Front* koja su objavljena u srpnju i listopadu 1943. godine. U dodatku broju iz srpnja (br. 1, god. 2) objašnjeno je da su iz Slavenskoga vijeća u travnju istupili predstavnici Hrvatskoga dobrotvornog prosvjetnog društva. J. Raos tvrdi da su sve ranije spomenute optužbe na račun Slavenskoga vijeća neistinite.⁴⁴⁴

Sveslavenski savez sastojao se od Hrvatskoga pripomoćnog dobrotvornog društva, Jugoslavenskoga kluba u Wellingtonu i Čehoslovačkoga kluba. Glasiloo kluba bio je *Slavenski glasnik*. U broju od lipnja 1943. godine (nije naznačen

441 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 146.

442 Slavenski glasnik. Lipanj 1943., str. 2.

443 The Auckland Star. 74, 100(1943), str. 4. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/auckland-star/1943/04/29/4> (11. 12. 2020.)

444 The United Front. 1, 1(1942), str. 1.

datum, ali vjerojatno je to prvi broj) detaljno se izvještava o sastanku na kojemu je dio nezadovoljnoga članstva odlučio da Slavensko vijeće prestaje postojati, a da se osniva Sveslavenski savez.⁴⁴⁵ Objavljen je i pravilnik društva u kojemu se određuje naziv, pravila vezana uz članstvo, upravu, izbore, sjedište itd. Navedeni su i ciljevi saveza:

- ❖ unaprjeđivanje suradnje, jedinstva i kulturnoga razvoja slavenskih naroda u Novome Zelandu
- ❖ uspostava veza s antifašističkim pokretom u cijelome svijetu
- ❖ povezivanje svih naroda u cijelome svijetu u svrhu borbe protiv fašizma i suradnje na poslijeratnoj obnovi
- ❖ pomoć i sudjelovanje u ratnim aktivnostima Novoga Zelanda
- ❖ osnivanje ogranaka i sličnih organizacija u Novome Zelandu.⁴⁴⁶

Savez je ubrzo imao oko 1200 članova, oko 99 % su bili Hrvati i to uglavnom iz Hrvatskoga pripomoćnog i dobrotvornog društva,⁴⁴⁷ koje se u tekstovima u *Slavenskome glasniku* naziva skraćeno Hrvatskim društvom⁴⁴⁸ ili Hrvatskim P. D. društvom.⁴⁴⁹ Cilj saveza bio je borba protiv antifašizma, a objavio je *Aucklandsku rezoluciju* kojom su podržani Narodnooslobodilačka borba (NOB) i Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ). S druge strane Jugoslavenski klub u Aucklandu podržavao je vladu u Londonu, iako su se poneki njegovi članovi nastojali ograditi od takvoga stava.⁴⁵⁰ Novozelandsku je javnost zanimalo mišljenje hrvatskih iseljenika o zaraćenim stranama i situaciji na području bivše Kraljevine Jugoslavije, pa je u novinama *The Auckland Star* objavljivana prepiska između J. Vodanovića iz Jugoslavenskoga kluba i J. Alača iz Sveslavenskoga saveza. U ime Jugoslavenskoga kluba objavljen je tekst kojim se ne podržava osuda vlade u izbjeglištvu, da bi kasnije

445 Slavenski glasnik. Lipanj 1943., str. 1.

446 Slavenski glasnik. Lipanj 1943., str. 3.

447 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 147.

448 Slavenski glasnik. Lipanj 1943., str. 1.

449 Slavenski glasnik. 15. 9. 1943., str. 6.

450 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 148.

Vodanović objasnio kako je to objavio manji dio članstva s čijim sastankom klub nema nikakve veze.⁴⁵¹ Rasprave su nastavljene i u novinama *The New Zealand Truth* tijekom 1943. godine u kojima se objavljuju izjave jugoslavenskoga konzula protiv *Aucklandske rezolucije*. Iste novine objavljuju i mišljenje suprotne strane koju zastupa J. Alač u ime Sveslavenskoga saveza.⁴⁵² *Slavenski glasnik* je prestao izlaziti kada je Sveslavenski savez prihvatio australski tjednik *Napredak* kao svoj glasnik.⁴⁵³

Na postojanje ogranaka Sveslavenskoga saveza u raznim gradovima Novoga Zelanda ukazuje tekst iz australskoga *Napretka* koji u broju iz studenoga 1943. godine izvještava o dobrotvornoj akciji koju je organizirao ogranak Sveslavenskoga saveza u Hamiltonu (koji je imao 22 člana).⁴⁵⁴ Poneki izvori spominju i promjenu naziva Sveslavenskoga saveza u Jugoslavenski savez.⁴⁵⁵

Prije kraja Drugoga svjetskog rata održan je još jedan sastanak Sveslavenskoga saveza u Aucklandu u prosincu 1944. godine na kojemu je započelo prikupljanje novčanih sredstava za pomoć Narodnooslobodilačkoj vojsci i narodu Jugoslavije.⁴⁵⁶ Da je Sveslavenski savez djelovao i iza Drugoga svjetskog rata dokazuje tekst iz australskoga *Napretka* iz prosinca 1946. godine u kojemu se, uz druga društva, spominje i savez.⁴⁵⁷

Niti između dvaju svjetskih ratova nije bilo međusobnoga razumijevanja i sloge kod Hrvata prilikom pokretanja raznih udruga. Neke su ipak opstajale, noseći se s raznim problemima, i bile mjesto okupljanja, širenja političkih ideja, ali i mjesto održavanja sportskih i kulturnih aktivnosti koje su pridonosile afirmaciji Hrvata u novozelandskome društvu.

451 *The Auckland Star*, 74, 151(1943), str. 2. Dostupno na: https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/auckland-star/1943/06/28/2_8 (17. 11. 2020.)

452 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 149.

453 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 376.

454 *Napredak*: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 2, 56(1943).

455 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 375.

456 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 154.

457 *Napredak*: list jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije. 5, 212(1946).

Hrvatske novine od 1918. do 1945. godine

U razdoblju od kraja Prvoga pa do kraja Drugoga svjetskog rata izlazila su četiri naslova novina koje su uređivali Hrvati i/ili objavljivale hrvatske organizacije:

1. *Novi svijet / New world* [editor Matthew Ferri]. - [Auckland] : [Matthew Ferri], [1919]-[1919?].
2. *The united front : bulletin of the Slavonic Council* / [editor Bohuslav Pospisil]. - [Auckland] : [Slavonic Council], [1942]-[1943].
3. *Jedinstvo : glasilo Slavenskog odbora za pomoć S. Rusije za slogu i jedinstvo slavenskog noroda / Unity* [urednik Joseph Alach]. - Auckland : Slavenski odbor za pomoć S. Rusiji za slogu i jedinstvo slavenskog noroda = Slavonic Aid to Russia Committe, [1942]-[1942?].
4. *Slavenski glasnik : bulletin of the All Slavs Union. Slav herald* - [Auckland] : [All Slav Union], [1943]-[1949?].

Iz popisa je jasno da više od 20 godina (od 1919. do 1942. godine) nisu izlazile ni jedne novine na hrvatskome jeziku – iako postoje društvena okupljanja, u tome razdoblju ne postoji sustavna kulturna djelatnost Hrvata u Novome Zelandu.⁴⁵⁸

Od svake je od navedenih četiriju publikacija sačuvan najmanje po jedan primjerak, a u najvećemu broju primjeraka sačuvana je publikacija *The United Front* koja je dostupna u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici u Wellingtonu te u knjižnici u Auckland War Memorial Museum.

Treba svakako spomenuti i novine *Napredak* koje nisu na ovome popisu jer nisu objavljivane u Novome Zelandu, već u Sydneyju od 1935. do 1958. godine. Njihov podnaslov bio je od 1942. godine *List Iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand*, a od 1946. godine podnaslov je *List Jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije*.⁴⁵⁹ U novinama su se ponekad objavljivale i vijesti povezane s Hrvatima u Novome Zelandu, a postojao je i opunomoćeni Odbor *Napretka* koji je u Aucklandu brinuo o pretplatnicima.⁴⁶⁰

458 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 133.

459 Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 6(1942), str. 4.

460 Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 17(1943), str. 8.

Novi svijet

Kako bi pokrenuli novine *Novi svijet* 1919. godine udružila su se dvojica Hrvata koja su bila uspješna u objavljivanju novina u predratnome razdoblju – Matthew Ferri, koji je uređivao *Bratsku slogu* i *Napredak*, te George Leno Scansie koji je uređivao *Zoru*. Jelich i Trlin navode samo Ferrija kao urednika,⁴⁶¹ dok Čizmić tvrdi da je urednik bio i Scansie.⁴⁶² U novozelandskome su arhivu dostupna dva dokumenta o registraciji novina iz 1919. godine. Prvi zahtjev podnio je Matthew Andrew Ferri, kao naslov novina navodi *Novi Svijet (New World)*, a adresa je 22 Customs Street East, Auckland.⁴⁶³ Drugi su zahtjev podnijeli Matthew Andrew Ferri i Edwin Sayes, naslov novina je *New World (Novi Svijet)*, a adresa je 161 Albert Street, Auckland.⁴⁶⁴ Ovdje se daje naslutiti da je za objavljivanje novina problem bio hrvatski jezik koji nije bio razumljiv vlastima. Moguće je da je to razlog zbog čega se počeo rabiti engleski naslov kao glavni stvarni naslov. Međutim nije sačuvano dovoljno primjeraka tih novina kako bi se mogla napraviti detaljnija analiza. Jedinu za sada pronađeni broj *Novoga Svijeta* objavljenoga pod hrvatskim naslovom čuva se u Dalmatinskome kulturnom društvu u Aucklandu i u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Riječ je o broju 2 iz prvoga godišta, objavljenome 17. lipnja 1919. godine. Kao izdavač naveden je Jugo-slav Publishing Company, a kao glavni urednik Matthew Andrew Ferri. Navedeno je i da novine izlaze tjedno, svake subote. Dostupan broj objavljen je na četirima stranicama velikoga formata. Ispod naslova na hrvatskome, manjim je slovima u zagradi naslov novina na engleskome jeziku. Podnaslov je također dvojezičan i glasi: *Prvo i jedino neodvisno narodno radničko glasilo za Jugoslave u Novoj Zelandi = First and only independent national labour journal for Jugoslavs in New Zealand*. Prvi tekst u tome broju bavi se knjigom *The Fight for Freedom of Jugoslavs* G. L. Scansieja. Nakon

461 Jelich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000., str. 110.

462 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 99.

463 Zapis R25833706 u Arhivu Novoga Zelanda.

464 Zapis R25833719 u Arhivu Novoga Zelanda.

prikaza knjige na hrvatskome jeziku slijede preneseni tekstovi o knjizi iz novozelandskih novina. Knjiga je napisana kako bi se problematika približila novozelandskoj javnosti, a Scansie je sam financirao objavljivanje:

Gosp. Skansi prividajući da je potrebito u ovo doba, kad se na mirovnoj konferenciji nama o smrti ili životu radi, da propagira što jače u Kolonijama Velike Britanije... Ovi cili trošak potrošio je g. Skansi iz svoga žepa...⁴⁶⁵

Očito je tema bila zanimljiva jer su brojne novozelandske novine donijele prikaz knjige (npr. *The Auckland Star*, *The Manawatu Daily Times* i druge).

Osim toga teksta novine donose razne vijesti, dio na hrvatskome, a dio na engleskome jeziku (npr. *Ratni i dobrovoljni zarobljenici*, *Mir s Austrijom i Ugarskom*, *The Bishop's Illness*...). Objavljeno je nekoliko pjesama na hrvatskome jeziku, a oglasi su većinom na engleskome jeziku.

Drugi sačuvani broj, objavljen 8. studenoga 1919. godine, čuva se u nacionalnim knjižnicama Hrvatske i Novoga Zelanda. Naslov novina je samo na engleskome jeziku, kao i sav tekst. Broj je objavljen na četirima stranicama velikoga novinskog formata, a kao izdavač je navedena New World Publishing Company čiji je upravitelj Matthew Ferri. Nije jasno je li numeracija brojeva nastavljena nakon promjene (tj. prijevoda) naslova ili je započeta ponovno. Jedini sačuvani broj na engleskome jeziku je broj 5 iz prvoga godišta, a podnaslov je *First and only international journal concerning Jugoslavia and general national renaissance*. Primjeri naslova članaka u novinama su: *The Jugoslav People*, *Liberated Jugoslavia* i *Jugoslavs in New Zealand*.⁴⁶⁶

U literaturi ne postoji podatak o eventualnim kasnije objavljenim brojevima, pa je moguće da novine nisu izlazile nakon 1919. godine. Nakon *Novoga Svijeta* proći će više od 20 godina do pokretanja idućih novina u čijemu izdavanju su najvećim dijelom sudjelovali Hrvati.

465 *Novi svijet*. 1, 2(1919), str. 1.

466 *New World*. 1, 5(1919), str. 1.

The United Front

Tehničke karakteristike i uredništvo novina *The United Front*

Novine *The United Front* bile su, kako je ranije opisano, glasilo Slavenskoga vijeća koje je osnovano na poticaj Hrvatskoga pripomoćnog i dobrotvornog društva 1941. godine. U Vijeću su bili predstavnici Hrvatskoga kulturnog i dobrotvornog društva, Jugoslavenskoga kluba, Čehoslovačkoga društva te ruski i poljski predstavnici, a imalo je podršku jugoslavenskoga konzula i čehoslovačkoga konzula. Većina članova, oko 90 %, bili su Hrvati. Od 23. siječnja 1942. godine kada je objavljen prvi broj glasnika *The United Front* pa do kraja djelovanja Vijeća objavljeno je najmanje 27 brojeva, a najmanje dva nisu dostupna u istraženim knjižnicama u Hrvatskoj i Novome Zelandu (brojevi 7 i 13). Zanimljivo je da je prvi broj objavljen u dvama izdanjima. Prvo je objavljeno 23. siječnja 1942. godine, ali je vjerojatno objavljen u premalome broju primjeraka, pa je otisnuto drugo izdanje. Ne može se reći da je napravljen dotisak jer je na tome broju promijenjen datum – 6. veljače 1942. i postoji podatak o izdanju (*Second Edition*). Osim toga slog je identičan. Prvo izdanje prvoga broja dostupno je u knjižnici muzeja Auckland War Memorial Museum, a drugo izdanje u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici u Wellingtonu. Posljednji dostupan broj novina objavljen je u listopadu 1943. godine. U zbirci Alexander Turnbull Library (ATL) novozelandske nacionalne knjižnice u Wellingtonu čuva se 20 brojeva, a šest brojeva dostupno je i u knjižnici Auckland War Memorial Museum Library (AWMML). Popis brojeva i osnovnih podataka o datumu izdavanja, podnaslovu i mjestu čuvanja prikazani su u Tablici 8. Analizirajući datume objavljivanja i uzimajući u obzir brojeve koji nedostaju, jasno je da je većina brojeva objavljena u razmaku od 14 dana, ali bilo je pokušaja učestalijega objavljivanja (npr. u srpnju i kolovozu 1942. godine su u 28 dana objavljena četiri broja). Svaki broj ima po 16 stranica visine 28 cm. Od svih sačuvanih brojeva samo jedan ima dodatak na četirima stranicama – broj 1 iz drugoga godišta u kojemu se objašnjava razdor unutar Slavenskoga vijeća. Jezik većine priloga je engleski, ali ima i tekstova na drugim jezicima, ponekad na poljskome, ali uglavnom na hrvatskome koji se naziva jugoslavenskim jezikom (npr. u prvome broju uz prijevod proglasa stoji: „Preneseno iz Englezkog u Jugoslavenski...“)⁴⁶⁷. Hrvatski jezik

467 *The United Front*. 1, 1(1942), str. 15.

koji se rabi u novinama često je nespretan, ponešto zbog nepoznavanja jezika, a vjerojatno je ponovno problem u slagarima tiskarskoga sloga koji ne znaju hrvatski. Primjer teksta s pogreškama je iz broja od 29. ožujka 1943. godine:

Vremje moze skoro doci kad vi mogao trebati ove ljude koji bi znali tko
Slaveni.⁴⁶⁸

Glavni urednik novina bio je Boris Pospisil iz Čehoslovačkoga društva, a tiskarne su u Aucklandu u tiskari Auckland Service Printery.

U svakome broju objavljivao se formular za prijavu pretplate i uplatu priloga, a jasno je da i ove novine, kao i sve dosad spomenute, imaju problem s naplatom pretplata:

Slavonic Counc i United Front zeli svim Slavenima sretan Bozic i Novu godnu... mnogi koji priijimaju nasu novinu, 'The United Front', jos nijesu podmirili svoju pretplatu. Mi zurno molimo sve citavoce da pretplate sto prije bez oklevanja. Ovo je vasa slavenska novina koja se bori za vasa prava i za sve slavenske narode.⁴⁶⁹

The United Front spominje se u jednome tekstu u australskome *Napretku* koji donosi vijest o proslavi 25. godišnjice Sovjetskoga Saveza u organizaciji Slavenskoga vijeća pritom ističući kako već neko vrijeme izlaze novine *The United Front*.⁴⁷⁰

468 *The United Front*. 1, 25(1943), str. 13.

469 *The United Front*. 1, 22(1942), str. 15.

470 *Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand*. 1, 10(1942).

Tablica 8. Brojevi novina *The United Front* dostupni u Alexander Turnbull Library u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici u Wellingtonu (ATL) i u Auckland War Memorial Museum Library (AWMML)

Broj	Godina	Datum	Promjena podnaslova	Dostupnost
1	1942.	23. 1.	<i>Bulletin of the Slavonic Council</i>	AWMML
1, 2. izdanje		6. 2.		ATL, AWMML
2		19. 3.	<i>Slavensko Jedinstvo: Bulletin of the Slavonic Council</i>	ATL, AWMML
3		2. 4.		AWMML
4		16. 4.		ATL, AWMML
5		30. 4.		AWMML
6		14. 5.		ATL, AWMML
8		11. 6.		ATL, AWMML
9		25. 6.		ATL, AWMML
10		9. 7.		ATL, AWMML
11		23. 7.		ATL, AWMML
12		6. 8.		AWMML
14		20. 8.		ATL, AWMML
15		3. 9.		ATL, AWMML
16		17. 9.		ATL
17		1. 10.		ATL, AWMML
18		15. 10.		ATL, AWMML
19		29. 10.		ATL, AWMML
20		19. 11.		ATL, AWMML
21		3. 12.		ATL, AWMML
22		17. 12.		ATL, AWMML
23		1943.	14. 1.	
24	11. 2.			ATL, AWMML
25	29. 3.			ATL, AWMML
Vol. 2, br. 1	10. 7.			AWMML
Vol. 2, br. 2	2. 10.			AWMML

Cilj i koncept novina *The United Front*

Budući da je list *The United Front* bio glasnik Slavenškoga vijeća, promicao je njegove ciljeve. U prvome broju objavljen je *Proglas* na engleskome i na hrvatskome jeziku. Ciljevi Vijeća objavljeni su u svim brojevima (npr. u broju objavljenome 25. lipnja 1942):

Ciljevi: promicanje razumijevanja i suradnje među slavenskim narodima u Novome Zelandu... podrška bilo kojem slavenskom narodu u njegovoj borbi za slobodu...

Nakon objašnjenja ciljeva poziva se na pretplatu na list *The United Front*.⁴⁷¹ Često se objavljuju imena „domoljuba koji mrze fašizam“ koji su se pretplatili na list ili su uplatili prilog za borbu protiv fašizma.

U broju objavljenome 29. ožujka 1943. godine iznesen je i dodatni tekst s objašnjenjem ciljeva i s pozivom na pretplatu. Cilj novina je i da se pokaže Novozalčanima za što se Slaveni bore:

Vi znate da naša novina... brani interese naših Slavena u Novoj Zelandiji... Ovaj rat može biti produljen više nego smo se mi nadali. Time možemo shvatiti da će nam trebati branilaca i propaganda više nego prije... Zato treba da uzdržimo našu novinu *The United Front* za našu narodnu propagandu da pokazemo Britancima ovde sto naših herojskih Slavenkih borbenika, kao naših ljudi u našim domovima stradaju i sto mi želimo i tražemo od njih – Saveznika... Zato je vaša dužnost da pomagate ovu novinu *The United Front* koja se bori za vas i brani vas...⁴⁷²

Kako bi ostvario svoj cilj, izdavač je većinu tekstova objavljivao na engleskome jeziku i dijelio primjerke svima za koje je smatrao da moraju biti informirani o radu Slavenškoga vijeća:

471 *The United Front*. 1, 9(1942), str. 13.

472 *The United Front*. 1, 25(1943), str. 11-13.

Prosle godine izdalisimo mnogo hiljada brojeva... ministrima, parlamentarcima, profesorima... To je uzrok zasto mi pisemo novinu na engleskom jeziku. Vi pojedinci mozete takodjer dati nasu novinu uvaenim Englesima u Vasima mjestima da oni citaju...⁴⁷³

Novine su se slale i knjižnicama, a uredništvo je bilo svjesno važnosti knjižnica za osiguravanje dostupnosti novina:

Citaonice predrzavaju brojeve 'The United Front' za buduće referencije.⁴⁷⁴

Budući da je list glasnik Slavenskoga vijeća, najviše tekstova povezano je s ciljevima i djelatnošću Vijeća, a vijesti su povezane sa Slavenima i ratnim događanjima. Slijede primjeri naslova, po jedan iz svakoga sačuvanog broja koji se čuvaju u novozelandskim knjižnicama:

Proglas! Braco i Sestre Slaveni! Svih Narodnosti Slavenskih Drzava
(The United Front. 1, 1(1942))

Jugoslavia: The Common Aim of All Serbs, Croats and Slovenes
(The United Front. 1, 2(1942))

Samo Ubojstva u Zagrebu (The United Front. 1, 3(1942))

Russia's Greatest Weapon (The United Front. 1, 4(1942))

Mass Production of „Germans“ (The United Front. 1, 5(1942))

Bulgaria 90 per cent. Pro-Russian (The United Front. 1, 6(1942))

Resolution of Second All-Slavonic Congress Held in Moscow, April 5-6, 1942
(The United Front. 1, 8(1942))

Polish Army in Soviet Union (The United Front. 1, 9(1942))

Novo Sveslovenstvo (The United Front. 1, 10(1942))

The Future of Eastern Europe (The United Front. 1, 11(1942))

Underground Poland Resists (The United Front. 1, 12(1942))

Jugoslaveni u emigraciji (The United Front. 1, 14(1942))

Guerrillas in Czechoslovakia (The United Front. 1, 15(1942))

General Mihailovich Leads Balkan Revolution (The United Front. 1, 16(1942))

473 The United Front. 1, 25(1943), str. 13.

474 The United Front. 1, 25(1943), str. 13.

Glasnogovornici u Beogradu (The United Front. 1, 17(1942))
Iz poroblenoj domovini (The United Front. 1, 18(1942))
Slobodni Francuzi o nama (The United Front. 1, 19(1942))
The Mystery of the Russian Soul (The United Front. 1, 20(1942))
Italian Barbarities in Dalmatia (The United Front. 1, 21(1942))
Streljanja u Hrvatskoj (The United Front. 1, 22(1942))
Science in U. S. S. R. Helps War (The United Front. 1, 23(1943))
From the Slav Front february (The United Front. 1, 24(1943))
Borba u Jugoslaviji (The United Front. 1, 25(1943))
Braco Slaveni (The United Front. 2, 1(1943), supplement)
Yugoslav Patriots are Ready for Invasion (The United Front. 2, 2(1943))

Jedinstvo i Slavenski glasnik

Novine *Jedinstvo* imale su podnaslov *Glasiilo Slavenskog Odbora za Pomoć S. Rusije za slogu i jedinstvo Slavenskog noroda*. Izlazile su najvjerojatnije samo tijekom 1942. godine u Aucklandu. Urednik je bio Joseph Alach.⁴⁷⁵ U arhivu Dalmatinskoga kulturnog društva pronađen je fragment broja objavljenoga 7. kolovoza 1942., a postoji mogućnost da se na istome mjestu čuva još jedan broj.⁴⁷⁶ Tekstovi su na hrvatskome i na engleskome jeziku. Kao izdavač naveden je Slavonic Aid to Russia Committee, a kao tiskara Auckland Service Printery (ista u kojoj je tiskan i *The United Front*). Moguće je da je odbor, čije je *Jedinstvo* bilo glasnik, bio dio Slavenskoga vijeća, ali o tome u literaturi nema podataka. Iz dostupnih fragmenata jasno je da je odbor aktivno prikupljao pomoć i slao je u Rusiju. U financijskome izvještaju objavljenome u broju 7. kolovoza 1942. godine navedena su imena osoba koje su uplatile donacije (npr. P. Jerkovich, I. Hrstich, F. Sunde, F. Bosnic...), a prikazani su i rashodi:

475 Jelichich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000., str. 111.

476 Prema Jelichichu i Trlinu (v. prethodnu fusnotu) dva su primjerka bila u posjedu S. A. Jelichicha čija ostavština je predana Dalmatinskomu kulturnom društvu.

Uzeto Vune za plesti robu za Crvenu Vojsku... Novac poslat Sovjetskom
Ambasadoru Maiskom u London...⁴⁷⁷

Kada je 1943. godine osnovan Sveslavenski savez (All Slavs Union), odmah je pokrenut list *Slavenski glasnik* s podnaslovom *Bulletin of the all Slav Union*. Izlazio je u Aucklandu neredovito između 1943. i 1949. godine. Jelich i Trlin navode 1949. godinu kao zadnju godinu izlaženja, ali zadnji sačuvani primjerak je iz 1945. godine. U Dalmatinskome kulturnom društvu u Aucklandu čuvaju se tri primjerka iz ostavštine S. Jelichicha (broj iz lipnja 1943. godine bez točne naznake datuma, broj objavljen 15. rujna 1943. godine te broj objavljen 22. prosinca 1945. godine). Iznad naslova u broju iz 1945. godine stoji parola *Smrt fašizmu – sloboda narodu!* Neki brojevi su isključivo na hrvatskome jeziku, dok neki brojevi sadrže dosta tekstova na engleskome jeziku. U kolofonu je kao izdavač naveden Sveslavenski savez s adresom 106 Hobson Street, Auckland. Glasnik je tiskan u tiskari Times Printing Works.

Glasnik je promicao ideje i ciljeve Sveslavenskoga saveza. Primjeri naslova iz broja od 15. rujna 1943. godine su:

Veliko oduševljenje našega naroda za 'Sve Slavenski Savez' (str. 1)
Brother J. Alach Appointed Organizer of All Slav Union (str. 4)
Tko je pravi i iskreni Slaven (str. 5)
Cetnik film se prikaziva (str. 6)
Dobrovoljni doprinosi za Sovjetski savez (str. 7)

U broju iz lipnja 1943. godine objavljen je govor Josipa Alača o cijeloj situaciji u vezi ukidanja Slavenskoga vijeća i novina *The United Front*:

... novina 'United Front' je pocela uzimati krivo stanoviste, o situaciji u Jugoslaviji. Mihailovica, su kovali u zlato, kroz svoju novinu... Njihovo stanoviste je izkazalo da je njihova novina postala glasilo crne reakcije, koja nastoji da se ona ista vladavina povrati u Jugoslaviju, koja nas prisilila da selimo u strane zemlje i koja je upropastila nasu domovinu.⁴⁷⁸

477 Jedinstvo. 7. 8. 1942., str. 8.

478 Slavenski glasnik. Lipanj, 1943., str. 2.

Objavljen je i kratak tekst koji je bio obračun s urednikom lista *The United Front* B. Pospisilom:

... Neka ne misli Pospisil da je nas narod toliko politicki nazadan, pa da nece vidjeti kroz njegovu politiku i postaviti nanj sledeca pitanja... Sto si ti ucinio za Sovijetsku Rusiju? Ti si kazao da ti nebi dao sest pena za Rusiju... Sto si ti ucinio... za izkazat istinu o Jugoslavenskoj Vladi u Londonu i izdajici Drazi Mihailovicu... Kad Gospodin Pospisil cuje ova pitanja, on ce pokriti usi sklobukom i uhvatiti zeljeznicu nazad, odakle je dosao.⁴⁷⁹

Iz *Slavenskoga glasnika* doznajemo i o važnosti i utjecaju novina *Napredak* koje su izlazile u Sydneyju, a bile su namijenjene i čitateljima u Novome Zelandu.

... *Napredak* je jedina novina na nasem jeziku u ovoj strani svijeta koju izdaju nasa braca u Sydney, Australia, koja zauzumlje pravilno Demokratsko stanoviste kao i Kulturno, i radi na jedinstvu svih Slavena u Australiji i N. Z....

Napredak surađuje s Hrvatskim pripomoćnim i dobrotvornim društvom unutar kojega je odabran i Odbor *Napretka* za Novi Zeland. Izvan Aucklanda bilo je oko 200 pretplatnika, a još 80 primjeraka novina prodavano je u Aucklandu.⁴⁸⁰

Knjige objavljene do kraja Drugoga svjetskog rata

Kao ni u prethodnim razdobljima, ne postoji puno sačuvanih podataka o knjigama koje su objavljivali Hrvati između dvaju svjetskih ratova. Neposredno nakon Prvoga svjetskog rata objavljena je knjiga koju je napisao urednik *Zore* George Leno Scansie *The Fight for Freedom of the Jugoslavs*. O knjizi je objavljen tekst u novinama *Novi Svijet*, u broju 2 koji je izašao 7. lipnja 1919. godine. Knjiga je objavljena u travnju 1919. godine na engleskome jeziku o trošku autora:

479 Slavenski glasnik. Lipanj, 1943., str. 4.

480 Slavenski glasnik. 15. 9. 1943., str. 8.

Gosp. Skansi prividjajući da je potrebito u ovo doba, kad se na mirovnoj konferenciji nama o smrti ili životu radi, da propagira što jače u Kolonijama Velike Britanije, izdao je knjigu sa 164 stranice...

Iz istoga teksta doznajemo da je Scansie sam financirao objavljivanje knjige:

... za narodno dobro i razposlao ju je po svom Novom Zelandiji i Australiji, svim novinama i javnim i istaknutim ljudima... Ovi cili trošak potrošio je g. Skansi iz svoga žepa...⁴⁸¹

O još jednoj knjizi doznajemo iz oglasa na engleskome jeziku u novinama *New World*:

Obavijest svim Jugoslavenima – Umjetna pjesmarica Jugoslaven (naslov na hrvatskom jeziku, op. a.) autora Ante J. Pucara. Knjiga pjesama može se nabaviti na...⁴⁸²

Ante Kosović je 1920. godine u vlastitoj nakladi, sudeći po podnaslovu, objavio knjigu *Uskrsnuće Jugoslavije: pjesme o evropskom ratu spjevao i dao na svjetlo Ante Kosović*. Knjiga je objavljena u Aucklandu, a otisnuta u tiskari Exel Printing Co. Knjiga ima 107 stranica i objavljena je uz pomoć 496 donatora čija su imena navedena na kraju knjige.⁴⁸³ Za Antu Kosovića zanimljivo je da je objavio tri publikacije u trima različitim razdobljima – prva je ranije spomenuta publikacija *Dalmatinac iz tuđine* objavljena 1907. godine, druga je ova iz 1920., a treću će objaviti 1947. godine pod naslovom *Uskrsnuće Slavena*.⁴⁸⁴

Trag o još jednome Hrvat u koji se bavio pisanjem je obavijest o odlasku u vojsku Ivana Radicha koja je objavljena u vrijeme Drugoga svjetskog rata:

481 Novi svijet. 1, 2(1919), str. 1.

482 New World. 1, 5(1919), str. 4.

483 Uskrsnuće Jugoslavije. Auckland War Memorial Museum Library. Dostupno na: https://www.aucklandmuseum.com/collection/object/am_library-catalogq40-7805 (27. 1. 2021.)

484 Story: Kosovich, Ante. // Te Ara: the encyclopaedia of New Zealand.

Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/biographies/3k20/kosovich-ante> (27. 1. 2021.)

Radio je dugo za 'Napredak', naprednu novinu iz Australije... Proizveo je pozorisne komade 'Na Barikadama' i 'Putnik' i napisao igrokaz iz života nasih iseljenika u N. Zelandi...⁴⁸⁵

Iako je broj knjiga o kojima danas imamo saznanje da su objavljene do kraja Drugoga svjetskog rata, a čiji su autori Hrvati, izuzetno malen, izgleda da su objavljivane u vlastitoj nakladi, tj. da su se sami autori pobrinuli za financiranje i distribuciju. Prema tome nije bilo organizirane nakladničke djelatnosti među Hrvatima kada je riječ o knjigama, već su one objavljivane sporadično. Još jedna naznaka o knjizi, ali za koju nema dokaza da je objavljena, poziv je iz novina *The United Front* objavljen 25. lipnja 1942. godine:

Slavensko vijeće prikuplja popis slavenskih boraca i domoljuba koji će biti objavljen u memorijalnoj knjizi. Pokažimo našim saveznicima... što mi Slaveni radimo kako bismo pobijedili u ratu. Šaljite nam fotografije i podatke.⁴⁸⁶

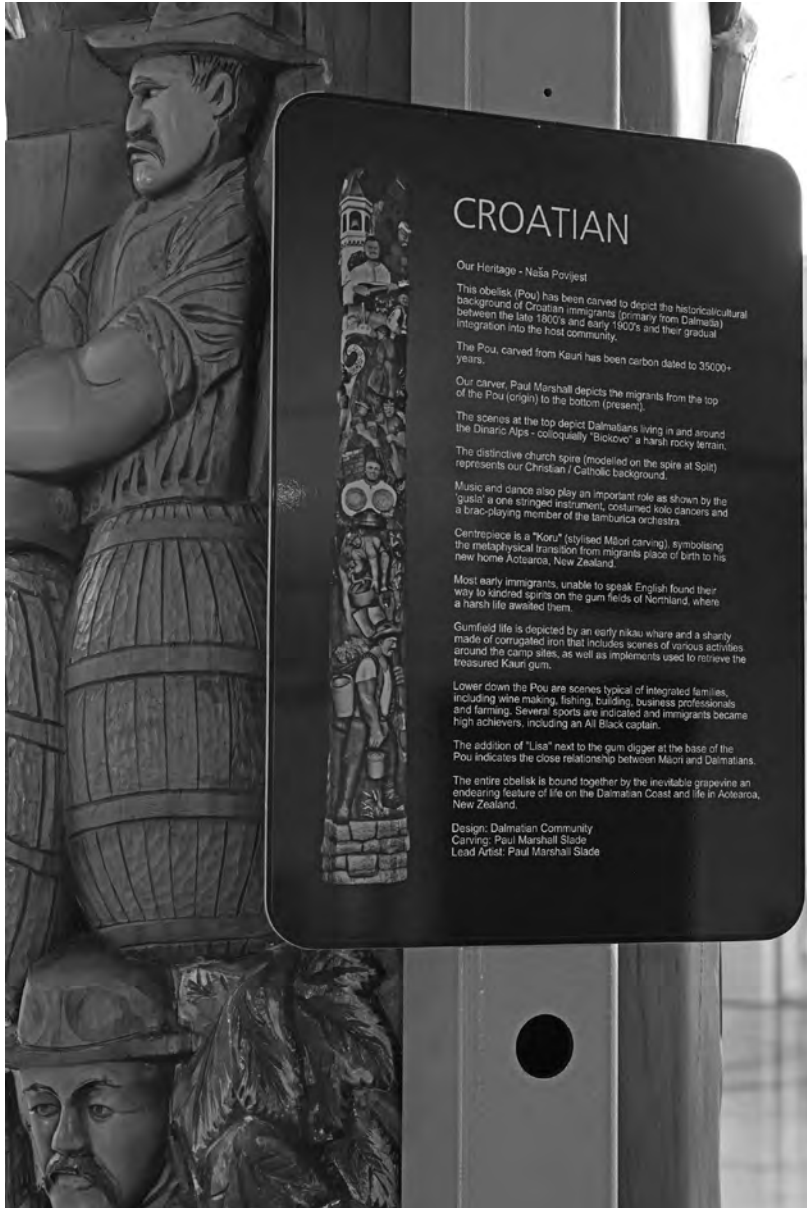
U novozelandskim knjižnicama ne postoji puno podataka o hrvatskim knjižnicama ni o hrvatskim knjigama. Jugoslavenska čitaonica osnovana je najvjerojatnije 1928. godine i vjerojatno je kasnije građu preuzeo Jugoslavenski klub osnovan 1930. godine. Početkom 1940-ih godina postojala je ideja o osnivanju hrvatske knjižnice u Zealandia Hallu kraj katedrale u Aucklandu, ali ona nije ostvarena.⁴⁸⁷

U kasnijemu razdoblju, nakon Drugoga svjetskog rata, razvojem tržišta knjiga i nakladništva, povećat će se produkcija knjiga Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu, ali će nakladništvo novina gotovo nestati.

485 Slavenski glasnik. 15. 9. 1943., str. 6.

486 *The United Front*. 1, 9(1942), str. 13.

487 Klarić, Ante. *Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.)*. Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 113.

CROATIAN

Our Heritage - Naša Povijest

This obelisk (Pou) has been carved to depict the historical/cultural background of Croatian immigrants (primary from Dalmatia) integration into the host community.

The Pou, carved from Kauni has been carbon dated to 35000+ years.

Our carver, Paul Marshall depicts the migrants from the top of the Pou (origin) to the bottom (present).

The scenes at the top depict Dalmatians living in and around the Dinaric Alps - colloquially "Bickovo" a harsh rocky terrain.

The distinctive church spire (modelled on the spire at Split) represents our Christian / Catholic background.

Music and dance also play an important role as shown by the "gusla" a one stringed instrument, costumed kolo dancers and a broc-playing member of the tamburica orchestra.

Centrepiece is a "Koru" (stylised Māori carving), symbolising the metaphysical transition from migrants place of birth to his new home Aotearoa, New Zealand.

Most early immigrants, unable to speak English found their way to kinked spirits on the gum fields of Northland, where a harsh life awaited them.

Gumfield life is depicted by an early hikau whare and a shanty made of corrugated iron that includes scenes of various activities around the camp sites, as well as implements used to retrieve the treasured Kauni gum.

Lower down the Pou are scenes typical of integrated families, including wine making, fishing, building, business professionals and farming. Several sports are indicated and immigrants became high achievers, including an All Black captain.

The addition of "Lisa" next to the gum digger at the base of the Pou indicates the close relationship between Māori and Dalmatians.

The entire obelisk is bound together by the inevitable grapevine an endearing festure of life on the Dalmatian Coast and life in Aotearoa, New Zealand.

Design: Dalmatian Community
Carving: Paul Marshall Slade
Lead Artist: Paul Marshall Slade

Multikulturni centar Te Ahu u Kaitiiji (fotografija: EQ Roy, Shutterstock)

Uvala Cathedral Cove
(fotografija: Ivana Hebrang Crgič)

4.

NOVOZELANDSKI HRVATI NAKON DRUGOGA SVJETSKOG RATA

Doseljavanje Hrvata nakon 1945. godine

Nakon Drugoga svjetskog rata u potpunosti prestaju iskopavanja smole drveta kauri. Hrvat Tony Yelash bio je posljednji kopač smole s punim radnim vremenom. Sačuvana je njegova dozvola za iskopavanje smole iz 1947. godine,⁴⁸⁸ a njegova obitelj vodi obiteljski muzej (Yelash Gumfields Museum) blizu Ahipare na sjeveru Novoga Zelanda.⁴⁸⁹

Od kraja Drugoga svjetskog rata pa do 1970-ih moguće je razlikovati tri skupine doseljenika iz Hrvatske u Novi Zeland.⁴⁹⁰ Prva skupina su izbjeglice nakon rata, bivši ratni zarobljenici i civili koji se nisu htjeli vratiti u Jugoslaviju. Ulazak u Novi Zeland omogućen im je zahvaljujući Međunarodnoj organizaciji izbjeglica (od 1949. do 1952. godine) te u okviru novozelandskoga sudjelovanja u Svjetskoj godini izbjeglica 1958. godine. Druga skupina je dio lančane migracije – osobe su to kojima su članovi obitelji financirali put, osigurali im smještaj i posao. Treća skupina je specifična jer je došla na poziv novozelandskih tvrtki koje su se suočile s nedostatkom radnika, uglavnom građevinskih. Na taj je način 1966. i 1967. godine na privremeni rad stigla skupina od 238 radnika s područja Jugoslavije, većinom iz Hrvatske. Čekao ih je posao u tvrtkama Fletcher Industries Ltd. i Utah Construction and Mining Company. Stariji radnici iz te skupine vratit će se kasnije u domovinu, a mlađi će većinom trajno ostati u Novome Zelandu te tražiti dozvole za dolazak članova obitelji.⁴⁹¹ Nakon Drugoga svjetskog rata dolazi sve više osoba višega stupnja obrazovanja.

U to vrijeme novozelandska politika nije posebno naklonjena hrvatskim useljenicima. Dolazak je bio dozvoljen samo osobama između 18 i 45 godina, i to samo ako su imali pismenu potvrdu da će im članovi obitelji podmiriti troškove putovanja i uzdržavanja. Istovremeno su za neke druge narode vrije-

488 Dragicevich, Kaye. *Pioneer Dalmatian settlers of the Far North*. Awanui: Willow Creek Press, 2019., str. 330.

489 Božić-Vrbančić, Senka. *Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018., str. 220-225.

490 Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 165.

491 Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 166.

dila druga pravila pa su, primjerice Nizozemci, Švicarci i Danci mogli dolaziti i nakon napunjenih 45 godina ako su zadovoljavali određene uvjete. Molbe doseljenika da se dopusti dolazak članova njihovih obitelji nerijetko su odbijane. Dokaz i primjer odbijanja jedne takve molbe nalazimo u obrazloženju Ministarstva za rad i useljništvo Novoga Zelanda 1953. godine:

... Ako se mora ostvariti vladina politika o prekidanju useljavanja Jugoslavena, Ministarstvo smatra da takve molbe valja odbiti... sigurno je da će se kasnije pojaviti zahtjevi da se i drugim članovima obitelji dopusti ulazak.⁴⁹²

Treba spomenuti svakako i pokušaje provođenja repatrijacije koju su činile jugoslavenske vlasti nakon završetka Drugoga svjetskog rata. Jugoslavenske su vlasti tijekom 1948. i 1949. godine poslale dva luksuzna putnička broda (Radnik i Partizanka) po hrvatske iseljenike u Australiju, Novi Zeland, Sjevernu i Južnu Ameriku. Neki iseljenici nadali su se boljemu životu u poslijeratnoj Jugoslaviji, pa su se ukrkali na brodove. Tijekom dviju godina ta su dva broda na desetak putovanja u domovinu vratila više od 4000 iseljenika, od čega oko 500 iz Novoga Zelanda.⁴⁹³ Dio povratnika u domovinu ipak se kasnije vraćao u Novi Zeland.⁴⁹⁴

Bez obzira na sve poteškoće, hrvatski su se useljenici ekonomski uspješno integrirali u novozelandsko društvo. O društvenoj integraciji Hrvata u Novome Zelandu 1970-ih godina piše A. Trlin na temelju ankete koju je proveo. Većina ispitanika imala je bračnoga partnera iz vlastite nacionalne skupine (88 %), a i prijatelje su uglavnom birali iz istoga kruga – 86 % ih je imalo dva pripadnika vlastite nacionalne grupe među trima najboljim prijateljima. Većina se nije uključivala u rad novozelandskih udruga, ali ih je 71 % smatralo da

492 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 167.

493 Lalić, Vori. Egzodus iz Australije u doba Hladnoga rata: povratak hrvatskih iseljenika iz Australije brodovima Partizanka i Radnik godine 1948-1949. // Gordogan. 19/22(2011), str. 66-126. Dostupno na: http://www.gordogan.com.hr/gordogan/wp-content/uploads/2011/10/G_3_02.pdf (11. 12. 2020.)

494 Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)

je važno družiti se s Novozelanzanima kako bi se naučio jezik i prihvatili običaji društva u kojemu žive.⁴⁹⁵

Nakon Domovinskoga rata sve je više visokoobrazovanih useljenika iz Hrvatske u Novome Zelandu (informatičari, profesori, liječnici, pravnici, znanstvenici, ekonomisti...).⁴⁹⁶ Dolaze uglavnom iz većih hrvatskih gradova, prosječna dob u trenutku useljavanja je od 26 do 45 godina, a često dovode užu obitelj u kojoj je jedno do dvoje djece. Prema podacima iz popisa stanovništva 2001. godine, 66 % Hrvata zaposleno je u tercijarnim djelatnostima, 30 % u sekundarnim, a 4 % u primarnim.⁴⁹⁷ Popis stanovništva iz 2001. godine bio je prvi popis u kojemu su Hrvati izdvojeni kao nacionalna skupina (ranije su bili u skupini Južni Slaveni ili Slaveni). Tada su se kao Hrvati izjasnile 2502 osobe, od čega ih je 2280 rođeno u Hrvatskoj. Prema popisu iz 2006. godine kao Hrvati izjasnilo se 2550 osoba, a prema popisu iz 2013. godine u Novome je Zelandu bilo 2673 Hrvata.⁴⁹⁸

Međutim u Novome Zelandu živi i velik broj osoba hrvatskoga porijekla čiji su preci došli u Novi Zeland prije dvije, tri ili više generacija. Mnogi od njih ne izjašnjavaju se kao Hrvati, ali nerijetko njeguju nacionalne običaje i zainteresirani su za nacionalnu i obiteljsku povijest.

Godine 2020. zabilježeno je 1179 odobrenih viza za osobe kojima je Hrvatska bila prethodno prebivalište,⁴⁹⁹ a 2019. godine bilo je 1510 odobrenih viza.⁵⁰⁰ Posljedice pandemije bolesti COVID-19 bit će vidljive u statistikama useljavanja i zacijelo će utjecati na smanjivanje broja hrvatskih useljenika u Novi Zeland do kraja pandemije, a vjerojatno i duže, ovisno o ekonomskim i gospodarskim posljedicama.

495 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 169.

496 Hrvatsko iseljeničtvo u Novom Zelandu. // Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenicstvo/hrvatsko-iseljenicstvo-u-novom-zelandu/765> (17. 11. 2020.)

497 Hrvati na Novom Zelandu. // Geografija.hr. Dostupno na: <https://geografija.hr/hrvati-na-novom-zelandu/> (2. 11. 2020.)

498 Population. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/topics/population> (11. 12. 2020.)

499 International migration: September 2020. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/information-releases/international-migration-september-2020> (11. 12. 2020.)

500 International migration: July 2019. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/information-releases/international-migration-july-2019> (11. 12. 2020.)

Društvena okupljanja Hrvata u Novome Zelandu nakon 1945. godine

Formalni oblik društvenih aktivnosti Hrvata u Novome Zelandu nastavlja se i nakon Drugoga svjetskog rata. I dalje je prilično teško pratiti koja su društva bila nova društva, a kada su samo mijenjani njihovi nazivi. I u ovome se razdoblju ponekad događalo da dio nezadovoljnoga članstva istupi i osnuje novo društvo, smatrajući se ispravnim nastavljačima staroga društva koje i dalje postoji s drugim članovima. Također često se upotrebljavaju različite verzije naziva istoga društva (i različiti prijevodi), pa je time još više otežano istraživanje. Poneke grupe organiziraju se neformalno, bez da se registriraju kao udruge, a neke se organiziraju unutar postojećih društava. Neke udruge sve do 1990-ih godina zadržavaju stare nazive s pridjevom „jugoslavensko“, ali i dalje su članovi uglavnom Hrvati ili osobe hrvatskoga porijekla. Pojavom društvenih mreža javljaju se i neformalne skupine koje komuniciraju u virtualnome okruženju.

Primjer društva za koje nije jednostavno utvrditi slijed promjena naziva i udruživanja s drugim društvima je današnje Dalmatinsko kulturno društvo u Aucklandu. Jugoslavenski klub osnovan je 1930. godine, a Jugoslavensko dobrotvorno prosvjetno društvo 1931. ili 1932. godine. To je društvo 1933. godine promijenilo naziv u Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo (za koje ne možemo biti sigurni je li različito od Hrvatskoga dobrotvornog društva koje se spominje 1936. godine). Ono je 1946. godine promijenilo naziv u Jugoslavenski klub Maršal Tito (ili Jugoslavensko društvo Maršal Tito). Naziv je ponovno promijenjen 1948. ili 1950. godine u Jugoslavensko dobrotvorno društvo. To će se društvo 1979. godine udružiti s Jugoslavenskim klubom i naziv će biti Jugoslavensko društvo (Yugoslav Society Inc.).

Prema izvještaju australskoga Hrvata Vladimira Pervana o novozelandskim udrugama iz australskoga tjednika *Napredak* 1946. godine doznaje se da klub Maršal Tito nije izravni sljednik Jugoslavenskoga kluba već je ogranak Sveslavenskoga saveza:

Kako je već poznato, ovdje postoje uglavnom dvije naše organizacije: Jugoslavenski klub i Sve-Slavenski Savez, čiji je ogranak J. D. Maršal Tito. Ja sam posjetio sve tri organizacije, prisustvovao njihovim sjednicama i razgovarao sa pojedincima...⁵⁰¹

Tomu u prilog piše i L. Marković (Pervanov bliski suradnik):

... iz dvije struje kasnije su se rodile dvije nove organizacije, Jugoslavenski klub, u koji su se uglavnom učlanili bogatiji iseljenici... koji su najviše bili pod utjecajem katoličke crkve... i drugi... osnovali su svoju organizaciju – Jugoslavensko dobrotvorno društvo koje je kasnije pretvoreno u Hrvatsko prosvjetno i dobrotvorno društvo, a u toku rata u Jugoslavensko društvo Maršal Tito.⁵⁰²

Jugoslavensko društvo 1992. godine mijenja naziv u Dalmatinsko kulturno društvo. Drugi prijedlog naziva 1992. godine bio je Hrvatsko društvo Dalmatinac, ali taj prijedlog u klubu nije prihvaćen.⁵⁰³ Klub je 1956. godine kupio vlastitu zgradu koja se tada naziva Jugoslavenski dom,⁵⁰⁴ a danas Villa Dalmacija. Nalazi se na adresi 10 New North Road, Eden Terrace, u Aucklandu. Unutar društva djelovala je folklorna skupina Kolo, tamburaški orkestar, Dalmacija kvartet i dječji zbor. Današnje Dalmatinsko kulturno društvo ima kontinuitet djelovanja od osnivanja Jugoslavenskoga kluba u kolovozu 1930. godine pa sve do današnjih dana – u siječnju 2021. godine održan je jubilarni izlet za članove kluba povodom 90 godišnjice osnivanja, a u pripremi je i publikacija o povijesti društva. Tablica 9 prikazuje nazive i promjene naziva svih društava koje su prethodile današnjemu Dalmatinskom kulturnom društvu.

501 Napredak: list jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije. 5, 212(1946).

502 Marković, Luka. Pod australskim nebom. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973., str. 374.

503 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 93, 100.

504 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 176.

Tablica 9. Nazivi i promjene naziva društava koje su preteče današnjega Dalmatinskog kulturnog društva

Godina/datum	Naziv
12. 8. 1930.	Jugoslavenski klub
1. 10. 1930.	Jugoslavenska matica
26. 12. 1930.	Jugoslavenski radničko-prosvjetni klub / Jugoslavensko radničko prosvjetno društvo
1932. (ili 1931.)	Jugoslavensko dobrotvorno prosvjetno društvo / Jugoslavensko dobrotvorno društvo / Yugoslav Benevolent Society
20. 4. 1932.	Jugoslavensko pripomoćno društvo za bolesne u Jugoslaviji
1933.	Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo
1946.	Jugoslavenski klub Maršal Tito / Jugoslavensko društvo Maršal Tito
1948. ili 1950.	Jugoslavensko dobrotvorno društvo
1979.	Jugoslavensko društvo
1992.	Dalmatinsko kulturno društvo

O djelovanju društva objavljivale su se vijesti u novinama. Tako su u novinama *Vjesnik* koje su izlazile u Aucklandu 1946. godine objavljivi izvještaji o događanjima u klubu Maršal Tito uz osvrt na održane prigodne govore:

U Aucklandu dne; 20/4/46. se je održala godišnja večera u društvenim prostorijam, koju je posjetilo oko četiri stotine osoba, članova i mali broj gostiju...⁵⁰⁵

Rad društva bio je zanimljiv i široj zajednici, pa su vijesti o događanjima objavljivane i u novozelandskim novinama. Primjer je fotografija objavljena u novinama *The New Zealand Herald* 8. srpnja 1937. godine koja je snimljena na godišnjemu balu Jugoslavenskoga kluba (to je naziv koji se upotrebljava u tekstu). Fotografija prikazuje plesače kola, „nacionalnog jugoslavenskog plesa“ koji nose tradicionalne „slikovite crveno-bijelo-plave narodne nošnje.“⁵⁰⁶

Godine 2020. unutar Dalmatinskoga kulturnog društva djeluje Dalmatinsko genealoško i povijesno društvo, Grupa žena i Folklorni ansambl Tarara. Prostorije kluba nalaze se i dalje u zgradi Villa Dalmacija. U prostorima društva

⁵⁰⁵ Vjesnik. 1, 2(1946).

⁵⁰⁶ The New Zealand Herald. 74, 22775(1937).

Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19370708.2.5.2> (11. 12. 2020.)

postoji muzej, knjižnica i arhiv u kojima se čuva vrijedna građa vezana uz hrvatske iseljenike u Novome Zelandu (npr. primjerci nekih novina koji nisu nigdje drugdje sačuvani, rukopisi, primjerci smole drveta kauri, fotografije povezane s ranim useljenicima i sl.). Društvo organizira tečajeve plesa, sviranja, pjevanja i hrvatskoga jezika za razne dobne skupine članova. U elektroničkome obliku objavljuje bilten *Novosti* koji izlazi jednom mjesečno na engleskome jeziku.

Osim Jugoslavenskoga kuba u Aucklandu, nakon Drugoga svjetskog rata nastavljaju djelovanje Jugoslavenski klubovi u Wellingtonu, Dargavilleu i Christchurchu. Jugoslavenski društveni klub u Dargavilleu osnovan je 1932. godine, a od 1957. godine ima vlastite prostorije. Do 1999. godine imao je naziv Dargaville Yugoslav Social Club Inc., od 5. studenoga 1999. naziv je Dargaville Dalmatian Social Club Inc., a od 30. studenoga 2015. godine naziv je Dargaville Dalmatian Cultural Club Inc. Klub ima oko 90 članova, a aktivnosti su uglavnom povezane uz glazbu i ples.⁵⁰⁷

Jugoslavenski klub u Wellingtonu osnovan je 9. lipnja 1938. godine kao Wellington Yugo-Slav Club inc. Naziv je promijenio 29. lipnja 1993. u Wellington Dalmatian Club Inc., a od 3. listopada 1995. godine naziv je Croatian Cultural Society (Wellington) Inc.⁵⁰⁸ Djeluje na adresi 33 Hania Street u Wellingtonu, a na zgradi je, uz službeni naziv kluba, i natpis Hrvatski Dom. U klubu se organiziraju društvena okupljanja, tečajevi hrvatskoga jezika, a postoji i mala priručna knjižnica.

U Hamiltonu je osnovan Waikato Yugoslav Club, prema jednim izvorima 1950.,⁵⁰⁹ a prema drugima je osnovan 1948. godine pod nazivom Waikato Yugoslav Cultural Society. Klub je 1992. godine promijenio naziv u Croatian Cultural Society Waikato. Nema vlastite prostorije, s članovima komunicira putem pošte, telefona, elektroničkih poruka i društvenih mreža. Klub je 2004. godine pokrenuo hrvatsku radiostanicu koja je promicala hrvatski jezik i glazbu. Djelovala je do 2008. godine.⁵¹⁰

507 Curac, Lyn. Privatna poruka. 3. 2. 2021.

508 NZBN: 9429042668381, Society no. 215737. // Incorporated societies.
Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

509 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 177.

510 Saric, David. Privatna poruka. 18. 2. 2021.

U Whangarei od 1951. godine djeluje Jugoslavensko društvo,⁵¹¹ a u Kaitaiji je 1954. godine osnovan Jugoslavenski kulturni klub (Kaitaia Yugoslav Cultural Club) unutar kojega su 1959. godine osnovane sekcije Kolo i Tamburica.⁵¹² Klub od 1995. godine djeluje pod nazivom Kaitaia Dalmatian Cultural Club Inc.⁵¹³

Nakon Drugoga svjetskog rata osnivane su i udruge koje su u nazivu rabile hrvatsko ime. Pred kraj rata, 1944. godine, Dragomir i Ante Čulav osnovali su Hrvatsku grupu (kasnije Hrvatski odbor) čiji su se članovi sastajali u privatnim kućama. Ciljevi grupe bili su:

- ❖ širenje novina i članaka iz novina poput *Danice, Hrvatskoga glasa, Glasa koncila* i drugih
- ❖ prodaja knjiga čija su tema Hrvati
- ❖ sudjelovanje u izložbama koje su vezane uz Hrvatsku
- ❖ aktivni rad s hrvatskim svećenicima, sudjelovanje u vjerskim proslavama.⁵¹⁴

Pokušaj osnivanja hrvatskoga katoličkog društva bio je 1951. godine, a 1952. godine je i skupina studenata pokušala osnovati hrvatsko društvo i održala je nekoliko sastanaka.⁵¹⁵ Prema registru novozelandskih udruga u Wellingtonu je 1. studenoga 1968. godine osnovan hrvatski klub pod nazivom The Croatian Club in Wellington NZ Inc.⁵¹⁶ uz potporu Hrvatske katoličke misije. Taj će se klub 2008. godine udružiti s klubom Croatian Cultural Society Inc. (koji je sljednik Jugoslavenskoga kluba iz 1938. godine).⁵¹⁷ U Aucklandu je od 1992. do 1997. godine djelovalo Hrvatsko katoličko društvo (The Croatian Catholic Society Inc.).⁵¹⁸

511 Moguće je da je to samo inačica naziva Jugoslavenskog kluba koji je osnovan 1944. godine.

512 Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981., str. 177.

513 NZBN: 9429042649809, Society no. 222090. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

514 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 111.

515 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 112.

516 NZBN: 9429042856504, Society no. 217115. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

517 Urlich, Jude. Privatna poruka. 14. 2. 2021.

518 NZBN: 9429042856528, Society no. 556313. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

U Christchurchu, na Južnome otoku, 12. studenoga 1951. godine osnovan je Hrvatski klub, prvi s takvim nazivom u Novome Zelandu. Pri klubu je djelovao hrvatski orkestar. Klub nije dugo opstao zbog toga što su se članovi rase- lili u potrazi za novim poslovima.⁵¹⁹ Da je klub djelovao još 1953. godine dokazuje glasnik *Hrvat* usporednoga naslova *The Croat* koji je izlazio u Syd- neyju u Australiji s podnaslovom *Vjestnik međudruštvenog odbora hrvatskih društava u Australiji i New Zelandu*. Prvi broj objavljen je u travnju 1953. godi- ne na 34 stranice, umnožen je tehnikom šapirografiranja i bio je glasnik Međudruštvenoga odbora hrvatskih društava Australije i Novog Zelanda: australsko-hrvatskih društava u Sydneyju, Melbourneu i Wodongi, hrvatskih klubova u Hobartu, Adelaideu, Fremantleu i Brisbaneu u Australiji te Hrvat- skoga kluba u Christchurchu u Novome Zelandu. Sam Međudruštveni odbor, koji je djelovao u Australiji, bio je kratkotrajan, ali značajan pokušaj koordina- cije rada hrvatskih udruga u Australiji i Novome Zelandu.⁵²⁰

Godine 1971. osnovan je dalmatinski klub u mjestu Oamaru na Južnome otoku pod nazivom Dalmatian Club Inc.⁵²¹ Nakon više pokušaja i u Aucklandu je osnovan Hrvatski klub 26. svibnja 1972. godine s početna 54 člana. Klub je službeno registriran u travnju 1973. godine kao Croatian Club (Auckland) Inc.,⁵²² unutar kluba iste je godine osnovan dječji pjevački zbor, a 1978. godine i tamburaški sastav.

Hrvatsko kulturno društvo u Aucklandu (Croatian Cultural Society Inc.) osnovano je 15. rujna 1991. godine. Članovi toga društva sastajali su se zajed- no s predstavnicima Hrvatske katoličke misije i Hrvatskoga kluba u Hrvat- skome katoličkom centru. Krajem 1992. godine Hrvatsko kulturno društvo preselilo se iz Hrvatskoga katoličkog centra u vlastite prostorije na adresi 161 McLeod Road u Aucklandu. Unutar društva djeluje Folklorni ansambl Kralj Tomislav te Hrvatska liga žena koja je 1997. godine registrirana kao Croatian

519 Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Ze- land): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 115.

520 Lovoković, Fabijan. Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća. Kingsgrove: Središnji odbor hrvatskih društava Australije = Central Council of Croatian Associations in Australia, 2010., str. 293, 602-603. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=586276> (27. 1. 2021.)

521 NZBN: 9429042645108, Society no. 222133. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

522 NZBN: 9429042668367, Society no. 222215. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

Womens League Auckland New Zealand Inc. Godine 2020. društvo ima oko 500 članova. Mrežne stranice društva su na engleskome jeziku, kao i društveni bilten *Newsletter* koji izlazi u elektroničkome obliku. Osim što je dostupan u elektroničkome obliku, svaki broj biltena otisne se u nekoliko stotina primjeraka i poštom šalje članovima društva, ponajprije zbog starijih članova koji radije upotrebljavaju tiskanu inačicu.⁵²³ Osnovni ciljevi društva su održavanje hrvatskoga nacionalnog identiteta i njegovanje hrvatske kulture u Novome Zelandu, promoviranje prijateljstva i suradnje svih osoba hrvatskoga porijekla, njihovih obitelji, drugih etničkih skupina, organizacija društvenih događanja, zabava, sportskih, obrazovnih i kulturnih aktivnosti, organizacija nastave hrvatskoga jezika, povijesti, kulture i običaja te pomoć starijim i siromašnim članovima zajednice.⁵²⁴

Iako je osnovana u Sydneyju u Australiji vrijedna je spomena i Hrvatska znanstvena zaklada za Australiju i Novi Zeland.⁵²⁵ Osnovana je 28. kolovoza 1984. godine na inicijativu predavača na Studiju kroatistike i slavistike na Fakultetu modernih jezika Sveučilišta Macquarie u Sydneyju uz podršku drugih hrvatskih organizacija. Osnovni cilj je bio briga o programima poučavanja hrvatskoga jezika u Australiji i Novome Zelandu. Zbog administrativnih prepreka zaklada nije zaživjela u Novome Zelandu kako je bilo planirano, ali značajan broj Hrvata iz Novoga Zelanda podupirao je zakladu.⁵²⁶

Od 1997. do 2000. godine djelovao je u Aucklandu Hrvatski svjetski kongres pod nazivom Croatian World Congress (N. Z.) Inc.,⁵²⁷ a treba svakako spomenuti i udruge i klubove koji su povezani sa sportskim aktivnostima. Prema registru novozelandskih udruga od 1993. do 2000. godine djeluje The Croatian Soccer Club Inc. u Aucklandu.⁵²⁸ Od 2000. do 2016. godine u Hamil-

523 Katich, Goran. Privatna poruka. 13. 1. 2021.

524 Croatian Cultural Society rules. // Croatian Cultural Society Inc.

Dostupno na: <http://www.croatianclub.org/info/croatian-cultural-society-rules/> (11. 12. 2020.)

525 Lovoković, Fabijan. Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća. Kingsgrove: Središnji odbor hrvatskih društava Australije = Central Council of Croatian Associations in Australia, 2010., str. 335-341. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=586276> (27. 1. 2021.)

526 Budak, Luka. Privatna poruka. 27. 1. 2021.

527 NZBN: 9429043007974, Society no. 868256. // Incorporated societies.

Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

528 NZBN: 9429042856511, Society no. 565629. // Incorporated societies.

Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

tonu je registriran New Zealand-Croatian Rugby Union Association Inc.⁵²⁹ Godine 2013. registriran je u Aucklandu Croatian Social Golf Club (NZ) Inc.,⁵³⁰ a u srpnju 2014. godine New Zealand Croatia Cricket Inc.⁵³¹

Neke udruge nisu nikada formalno osnovane, sastanci su se odvijali u privatnim kućama, organizirali su se izleti, a danas djeluju putem društvenih mreža, ponajviše Facebooka. Primjerice administratorica stranice Christchurch Croatian Community svjedoči o tome da su okupljanja Hrvata u Christchurchu održavana 1960-ih godina. Christchurch Croatian Community nema svoje prostorije, pa se članovi, kojih je između 100 i 150, okupljaju samo jednom godišnje. Komuniciraju preko grupe na Facebooku.⁵³² Druga neformalna skupina Hrvata u Christchurchu je Canterbury Croatian Society. Grupa je pokrenuta na Facebooku 2018. godine, a povremeno je organizirala druženja (neko vrijeme su organizirali tečajeve hrvatskoga jezika). Trenutačno ne organiziraju okupljanja, već komuniciraju putem Facebooka.⁵³³

I Hrvatska katolička misija nastavlja svoje djelovanje nakon Drugoga svjetskog rata – dolaze svećenici, obilaze Hrvate, drže mise i ispovijedi. Neki od svećenika koji su djelovali nakon Drugoga svjetskog rata su Jure Marinović, Mate Kolić i Sebastijan Palić. Ante Klarić, svećenik koji je u Auckland stigao 1988. godine, napisao je povodom 95. obljetnice Hrvatske katoličke misije u Novome Zelandu knjigu *Povijest Hrvatske katoličke misije u Aucklandu (Novi Zeland): 1904.-1995.*, a povodom 100. obljetnice objavljeno je i englesko izdanje – *History of the Croatian Catholic Mission, St. Leopold B. Mandić in Auckland, New Zealand: (1904-2004)*.⁵³⁴ Djelovanje Misije nastavlja se i u 21. stoljeću, a obavijesti o misama objavljuju se u biltenu Hrvatskoga kulturnog društva. Iako Hrvati u Novome Zelandu u 21. stoljeću govore engleski jezik, ipak se iz tih obavijesti može iščitati problem nepostojanja svećenika koji bi

529 NZBN: 9429042972426, Society no. 1024377. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

530 NZBN: 9429043249664, Society no. 2592023. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

531 NZBN: 9429043287000, Society no. 2611087. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

532 Music-Burke, Fran. Privatna poruka. 5. 11. 2020.

533 Andrić, Luka. Privatna poruka. 31. 1. 2021.

534 Klarić, Ante. *History of the Croatian Catholic Mission, St. Leopold B. Mandić in Auckland, New Zealand: (1904-2004)*. Auckland: Croatian Catholic Mission, 2004.

govorio hrvatski jezik te potreba hrvatskih vjernika za misom na hrvatskome jeziku. Primjerice u biltenu *Newsletter* Hrvatskoga kulturnog društva 2013. godine uz obavijest o rasporedu misa stoji i napomena (na engleskome jeziku):

... Fra Sateki... također pokušava naučiti malo hrvatskoga jezika za našu korist na Misi, stoga mu dajmo našu potpunu podršku.⁵³⁵

Danas je teško otkriti točan broj hrvatskih udruga u Novome Zelandu. Neka društva suočavaju se sa starenjem članstva, pa ponekad djeluju u uskome krugu, nemaju mrežnu stranicu niti su prisutni na društvenim mrežama. S druge strane postoje brojne neformalne grupe koje nastaju upravo na društvenim mrežama i tamo ostvaruju značajno djelovanje i utjecaj na hrvatsku zajednicu.

Neka hrvatska društva, formalna i neformalna, koja djeluju u Novome Zelandu 2020. godine su:

1. Croatian Cultural Society (Hrvatsko kulturno društvo) u Aucklandu – unutar njega djeluje Hrvatska liga žena i Folklorni ansambl Kralj Tomislav
2. Dalmatian Cultural Society (Dalmatinsko kulturno društvo) u Aucklandu – unutar njega djeluje Folklorni ansambl Tarara, Dalmatinsko genealoško i povijesno društvo i Grupa žena
3. Croatian Cultral Society Waikato (Hrvatsko kulturno društvo Waikito) u Hamiltonu
4. Croatian Cultural Society (Hrvatsko kulturno društvo) u Wellingtonu
5. Kaitaia Dalmatian Cultural Club (Dalmatinski kulturni klub Kaitaia)
6. Dargaville Dalmatian Club (Dalmatinski klub Dargaville)
7. Canterbury Croatian Society (Hrvatsko Društvo Canterbury)
8. Christchurch Croatian Community (Hrvatska zajednica Christchurch).

Osim spomenutih društava u Novome Zelandu djeluju i samostalne glazbene skupine koje njeguju hrvatsku glazbenu tradiciju, primjerice glazbene skupine – klape Dalmati, Dalmatina, Samoana i Te Roopu Tarara O Aotearoa.

535 Newsletter: Croatian Cultural Societ of New Zealand. 25(2013). Dostupno na: http://www.croatianclub.org/index.php/download_file/view/169/244/ (27. 1. 2021.)

Razvoj interneta znatno je olakšao komunikaciju i okupljanje u neformalnim interesnim grupama. Jedan od bitnih načina komunikacije je putem elektroničke pošte (uključujući *mailing* liste). Poruke elektroničke pošte kao dokumenti imaju svoje posebnosti, a jedno od važnih pitanja je kako njima upravljati – kako ih organizirati i sačuvati jer upravo one mogu sadržavati informacije značajne za zajednicu i time mogu biti važan dio kulturnoga nasljeđa.⁵³⁶

Razvoj alata *weba* 2.0 omogućio je da korisnici ostvaruju interakciju te da sami stvaraju i objavljuju sadržaj. Od svih mogućnosti koje pruža *web* 2.0, među hrvatskim iseljenicima najpopularnije su društvene mreže, ponajprije Facebook. Na Facebooku je moguće formirati stranicu i/ili grupu (što je namijenjeno organizacijama, javim osobama, tvrtkama i sl.) te osobni profil (koji je namijenjen pojedincima). Razne skupine biraju razne načine prisutnosti na Facebooku, ponekad putem stranice, a ponekad u javnoj ili privatnoj grupi (u privatnoj grupi samo članovi mogu vidjeti objave i identitet ostalih članova grupe). Tablica 10 donosi popis 23 stranice i grupe na Facebooku povezane s Hrvatima u Novome Zelandu. Neke su službene stranice udruga, neke su povezane s Hrvatskim veleposlanstvom u Canberri koje je nadležno i za Novi Zeland, neke predstavljaju neformalne skupine okupljene oko zajedničkoga interesa. Ciljana publika grupa i stranica je raznolika. Neke su namijenjene užemu krugu, pa nisu zanimljive osobama izvan ciljane skupine. Druge su pak namijenjene širemu krugu zainteresiranih, pa su članovi ili pratitelji osobe iz cijeloga svijeta. U tablici su abecednim redom navedene stranice ili grupe na Facebooku (nazivi su preuzeti s Facebooka), godine pokretanja te broj članova ili pratitelja u studenome 2020. godine. Najduže je na Facebooku prisutna javna grupa koja je pokrenuta 2008. godine, a najnovija je stranica koja je pokrenuta u studenome 2020. godine.

536 Dinneen, Jesse David; Krtalić, Maja. E-mail as legacy: managing and preserving e-mail as a collection. // Portal: Libraries and the Academy. 20, 3(2020), str. 413-424.

Dostupno na: <https://preprint.press.jhu.edu/portal/sites/ajm/files/dinneen.pdf> (15. 3. 2021.)

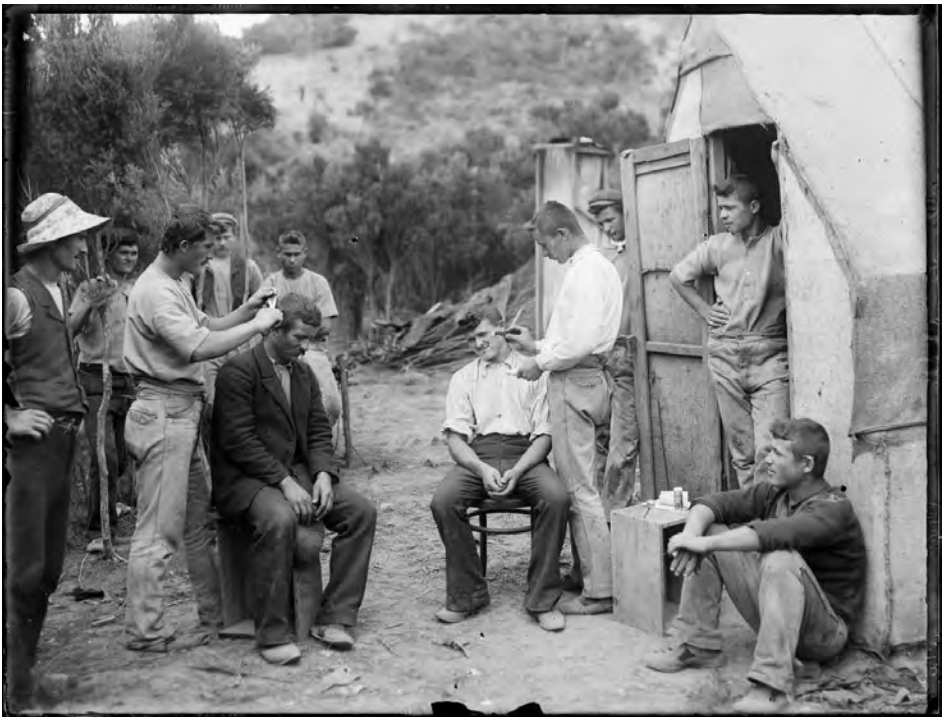
Nikola (Nicholas) Covich stariji i sin Nicholas (Eku) Covich mlađi kraj hrpe obrađene smole drveta kauri u Ahipari, oko 1910. godine (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Kopači smole, oko 1911. godine (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Dalmatinski i maorski kopači smole slave novu godinu 1911. (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Kopači smole ispred kolibe, oko 1911. godine (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

„Austrijski“ kopači smole u kampu u Waiupapakauriju u kojemu su izvještene hrvatske trobojnice, oko 1922. godine (fotografija: George Bourne, izvor: Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Radnici i strojevi na polju smole drveta kauri Nicholasa Covicha starijega, Ahipara Hill, oko 1930. godine (fotografija: Arthur James Northwood, izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Kopači smole koji su radili na polju smole Nicholasa Covicha 1933. godine, Ahipara Hill. Na fotografiji su: Waha Murray, Rangi Murray, Nicholas Covich stariji, Jack Raos, Jack Yelavich, Sam Thomas i Gresko Urlich (izvor: Northwood Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Tri kolibe i kopači smole, 1913. godina (izvor: Auckland War Memorial Museum Library)

Anton Bakulic,
dalmatinski kopač
smole, 21-godišnjak,
1910., Northern Wairoa
(izvor: Alexander
Turnbull Library,
Wellington, New
Zealand)

Dozvola za iskopavanje
smole posljednjega
hrvatskog kopača,
Tonyja Yelasha, iz
1947. godine (izvor:
Alexander Turnbull
Library, Wellington,
New Zealand)

No 4448 (Form No. 1)

The Kauri Gum Industry Act, 1908, and Amendment.

Ordinary License

(Not Transferable)

Tony Yelash of *Ahipara*
(Name in full) (Address)
Scandiger
(Occupation)

having paid the sum of **£2 (Two Pounds)**, is hereby authorised and licensed to dig for kauri gum within the *North Auckland* Kauri Gum District or Districts, subject to the provisions of the above-named Act and the regulations for the time being in force thereunder.

This license continues in force until the **31st day of December next.**

Dated at Auckland, this *5th* day of *February*, 19*47*

[Signature]
 Commissioner of Crown Lands.

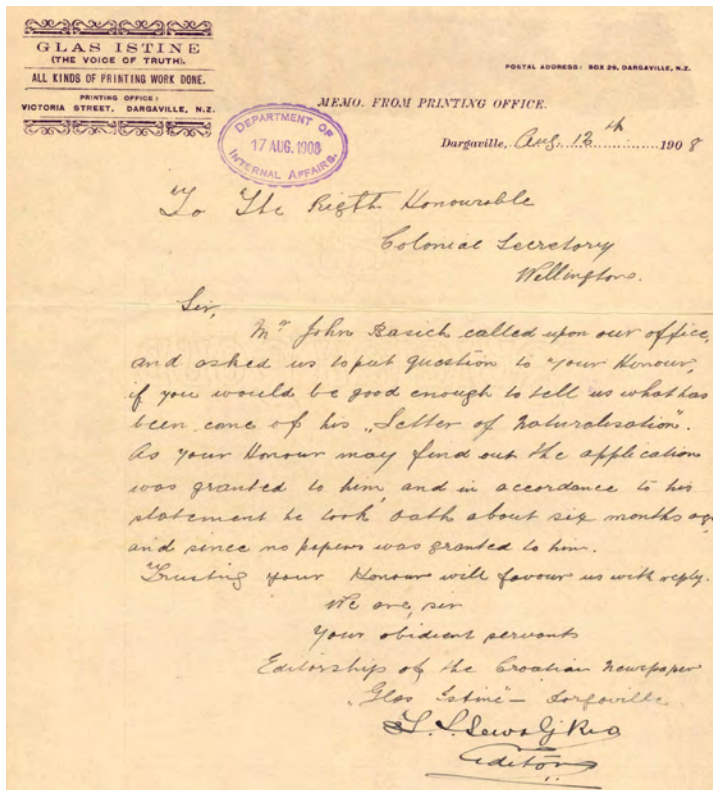

Unutrašnjost katedrale sv. Patricka nakon 1907. godine. Iznad oltara su kipovi Isusa na križu, sv. Marije, sv. Ivana i Marije Magdalene koje su donirali Hrvati 1907. godine (fotografija: William A. Price, izvor: Price Collection, Alexander Turnbull Library, Wellington, New Zealand)

Spomen-ploča za Hrvate koji su donirali kipove Isusa, sv. Marije, sv. Ivana i Marije Magdalene, postavljena u katedrali sv. Patricka u Aucklandu 1979. godine (fotografija: Varun Kapoor)

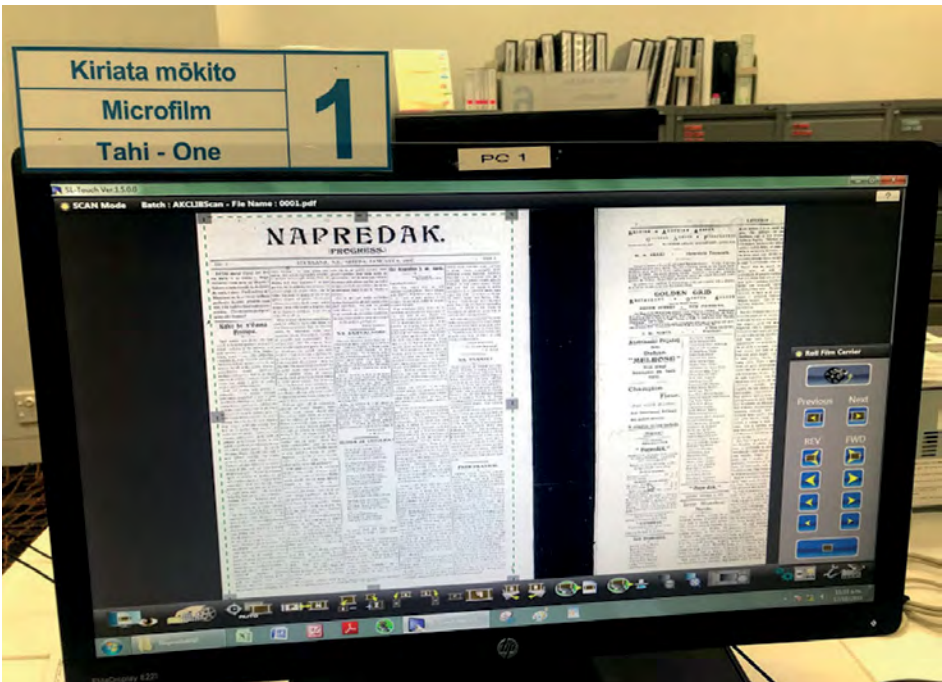
U Arhivu Novoga Zelanda čuva se dokument o naturalizaciji Johna Basicha 1908. godine na kojemu je memorandum *Glasa istine*, novina koje nisu sačuvane, te potpis urednika (izvor: Archives New Zealand, zapis R24773524)

Nacionalna knjižnica Novoga Zelanda u Wellingtonu u kojoj se čuvaju primjerci nekih hrvatskih novina (fotografija: Pear285)

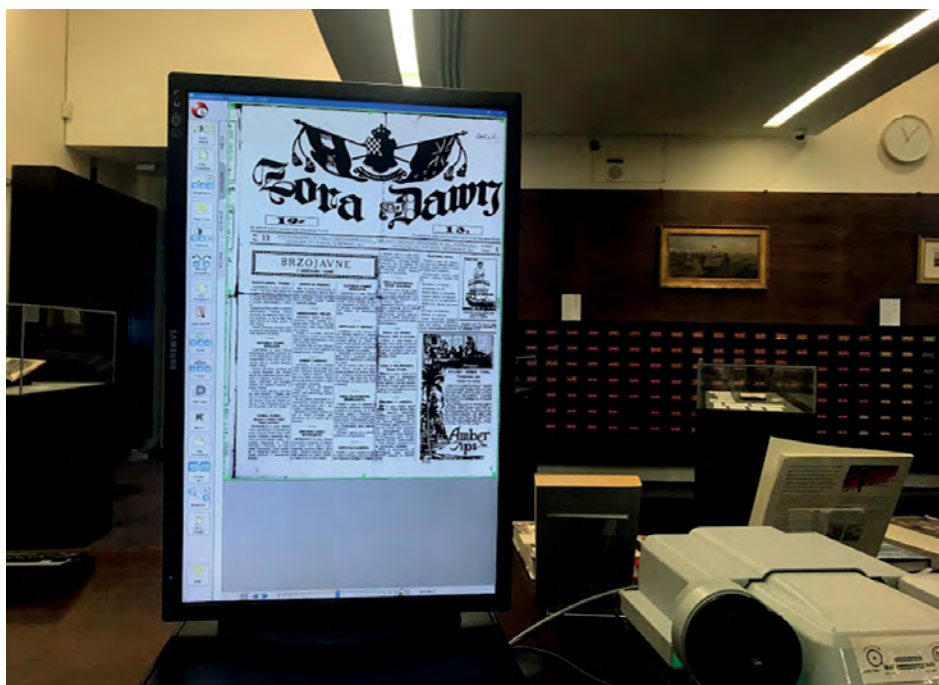
Primjerci hrvatskih novina *The United Front* i *Bratska sloga* (na mikrofilmu) u Nacionalnoj knjižnici Novoga Zelanda u Wellingtonu (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Primjerci *Napredka* čuvaju se u gradskoj knjižnici u Aucklandu (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Auckland War Memorial Museum u čijoj se knjižnici čuvaju primjerci Zore (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Novine Zora na čitaču mikrofilma u knjižnici muzeja Auckland War Memorial Museum (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Primjerci smole drveta kauri (fotografija: EQ Roy, Shutterstock)

Rekonstrukcija nastambe kopača smole, Gumdiggers Park u blizini grada Kaitaia (fotografija: Rhonda Albom)

Rekonstrukcija spavaonice u nastambi kopača smole, Gumdiggers Park u blizini grada Kaitaia (fotografija: EQ Roy, Shutterstock)

Stroj za čišćenje smole drveta kauri koji se rabio nakon 1930. godine, Gumdiggers Park u blizini grada Kaitaia (fotografija: Rhonda Albom)

Krošnja drveta kauri
(fotografija: Rhonda Albom)

List i plod mladoga drveta kauri (fotografija: Whitney Cranshaw)

Trojezični natpis na maorskome, hrvatskome i engleskome jeziku na ulasku u grad Kaitiāia (fotografija: Teuta Stazić)

Groblje Grafton Gully (danas Symonds Street Cemetery) na kojemu je prvi hrvatski grob iz 1859. godine (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Cape Reinga, rt na krajnjemu sjeveru Novoga Zelanda (fotografija: Teuta Stazić)

Stijene kraj plaže Muriwai (fotografija: Teuta Stazić)

Plaža Piha, Lion Rock (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Uvala Cathedral Cove (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Cathedral Cove Walk, pogled na Stingray Bay (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Cathedral Cove Walk (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Plaža Piha (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Auckland War Memorial Museum (fotografija: Ivana Hebrang Grgić)

Please exhibit in a conspicuous place.

DOMINION OF NEW ZEALAND.

WAR CENSUS.

NATIONAL REGISTRATION ACT, 1915.

BY PROCLAMATION issued under the above Act, EVERY MALE Resident of New Zealand between the ages of SEVENTEEN and SIXTY is required to register
NOT LATER THAN TUESDAY, 9th NOVEMBER, 1915.

A PERSONAL SCHEDULE

must be filled in by every person to whom the Proclamation applies. The schedule, on being completed, is to be placed in the addressed envelope provided, and handed to an officer of the Post and Telegraph Department, or posted to the Government Statistician at Wellington. POSTAGE FREE.

SCHEDULES ARE AVAILABLE AT ALL POST-OFFICES THROUGHOUT THE DOMINION.

Any person who fails to furnish the particulars required, or who makes any false statement, is liable to

A FINE OF £100 OR IMPRISONMENT FOR SIX MONTHS.

The Register to be compiled is purely a CIVIL REGISTER for the purpose of ascertaining the resources of the Dominion in men, and the registration DOES NOT INVOLVE ENLISTMENT, NOR IS IT IN SUBSTITUTION FOR THE PRESENT SYSTEM OF ENLISTMENT. Those desirous of enlisting can obtain enlistment forms at the nearest post-office or Defence Office.

WARNING! The obligation to register is a personal one. The fact that a form has not been addressed to or received by any person DOES NOT ABSOLVE HIM from responsibility to register. ANY PERSON LIABLE TO REGISTER WHO REFUSES, FAILS, OR NEGLECTS TO DO SO WILL BE PROSECUTED.

ALL INFORMATION WILL BE STRICTLY CONFIDENTIAL.

(BY ORDER,) **MALCOLM FRASER,**
 Wellington, 18th October, 1915. Govt. Statistician.

Poziv za prijavu za ratni popis, 1915. godina (izvor: Dalmatinsko kulturno društvo, Auckland)

U prvih nekoliko brojeva novina Zora 1913. godine u zaglavlju su bili grbovi Dalmacije i Bola na Braču (izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)

Uz naslov Zora od kraja 1913. do 1916. godine stoji grb Trojedne kraljevine te hrvatska i novozelandska zastava (izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu)

Novine Zora bile su velikoga novinskog formata, a do danas nisu sačuvani svi brojevi (izvor: Dalmatinsko kulturno društvo, Auckland)

Zaglavlje Zore nakon promjene uredničke politike 1916. godine

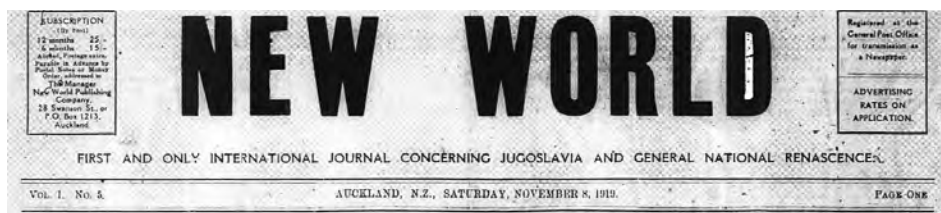
Novine Bratska sloga izlazile su 1899. godine s većinom tekstova na hrvatskome jeziku

Novine Napredak izlazile su od 1906. do 1909. godine s tekstovima uglavnom na hrvatskome jeziku

Novine Novi svijet izlazile su vrlo kratko 1919. godine i ubrzo su promijenile naslov u New World

Jedini sačuvani broj novina New World, koje su ranije imale naslov Novi svijet, je iz 1919. godine

Narod bez znanja,
jest narod bez
budućnosti.

VJESNIK

Slogom rastu male
stvari a nesloga sve
pokvari.

Mjesečni Casopis Narodnih I Medjunarodnih Dogodjaja.
Na Hrvatsko—Srbskom Jeziku.

Broj. 2.

SVIBANJ 1946.

Cijena 6d.

Vjesnik je izlazio u Aucklandu 1946. godine

JEDINO MJESTO!

ZA

Muske Oprave

Kosulje

Dolnje oprave,
Ovratnike, Ogrlice,
Klobuke i Kape
Pokrivace
Male i velike Skrinje i. t. d.

GEORGE FOWLDS,
VICTORIA ARCADE,
Queen St., Auckland.

Napredak. 2, 8(1907), str. 4.

Curin & Curin,

GUMBUYERS.

STOREKEEPERS and FARMERS.

PRODUCE A SPECIALTY.

Kaueranga Valley.

Gotov novac, visoku cijenu
kupujemo smolu (kauri gum).
Svu hranu, i rukotvorinu
produjemo građansku cijenju za
gotov novac. Zelimo ove godine
trgovati sav nas obrt uz gotov
novac. Gotov novac jest najbolji
prijatelj, duga ljubav, i svakomu
mirna duša.

Curin & Curin.

Napredak. 2, 9(1907), str. 4.

...THE...
ANGLO N.Z JEWELLERY
COMPANY.
DIRECT IMPORTERS.

VICTORIA ARCADE, AUCKLAND.

Address: G.P.O. Box 598.

Telephone No. 1888.

Sma svake vrsti zlatarije. Svaki komad
nista drugo nego pravo zlato. Svaka stvar od
zlatarije jest potpuno garantirana. Cijene
najnize stose nalazi u gradu.

Napredak. 2, 10(1907), str. 4.

Paul Cvitanovich, Sydney House,

COSAK WYNDHAM AND
ALBERT STREET.
AUCKLAND.

Dajem na obeće. znanje svim
domorodcem da sam uzeo gori
spomenuto mjesto kuca od 15 sobah
popravljen, i naj boljem redu kao za
cistocu i dobru hranu takodjer imam
ducan Od Rukotvorina i odasiljem
na sve strane na zahtjev gje ko zeli.
Takodjer primam i prodajem smolu
uz naj mogucu Cjenu.

Napredak. 2, 10(1907), str. 4.

Nasim Hrvatskim Prijateljem!

Dajemo na znanje svim nasim poznancim
dasmo ~~su~~ sada proinuli u drugu novu kucu

QUAY STREET, AUCKLAND.

Sada, kao i vazda jesmo trgovci za
kupovanje smole uz gotov novac u svakoj
velicini.

S. RAWNSLEY.

Napredak. 2, 12(1907), str. 4.

Stvari koje su Opotrebite znati.

Da H. SIMPSON, 273 Queen Street prama
ducanu Milne & Choyce ima ducan gdje
svaku stvar moze se imati uz najnu cieniu
nego u ikakvom drugom ducanu u gradu.
Prodaje piata, svake vrsti staklenih posuda,
gvozdenih dosuda za kuhanje diruna,
moza, zlica i.t.d. Takodjer svakih stvari
posrebreno, i od nikela.

Bit se vam koristno ako nasucite, oli osobno
pohodite ovu gore kucu.

Upamtite adresu

273 Queen Street, Auckland.

Napredak. 2, 12(1907), str. 4.

Glasovito na Svietu Makine za Sivenja Jesu WHITE & QUEEN.

MAKINA NA NOGE OD
NAJZADNJEG IZUMA OD £5 15
MAKINA NA RUKE OD
NAJZADNJEG IZUMA OD £3 10

Ove Makine jesu pucanstvu dale zadovoljstvo
od nazad 32 godine. Knjizica sa slikam od
Makina, Prama, i Go-Carts sa cienam noze se
dobiti na pitanje badava kod.

W. A. THOMPSON & CO.,
287, QUEEN ST., AUCKLAND.

Napredak. 2, 13(1907), str. 4.

DAJEM na znanje svim mojim
zemljacim da sam opet otvorio
„Gum Broker“, kako i prvo za
prodavanje smole za nas
hrvatski narod, sto vecina naroda
sasvim me dobro pozna.

Moja adresa

MR MATE FRANETOVICH,

9, Beach Road,
(Gunson's Building)

AUCKLAND.

Napredak. 3, 1(1908), str. 4.

ECCLES' INDIAN OIL.

Jest dobra medicina za lieciti reumatizmu,
ukocenosti, boli bubrega, siatlike i boli ruku i
nogu; svaka botelja zapada 2/6.

Eccles' Phosphorton.

Najbolja ljekarija za slabocu zivaca, boli u
glavi, slaba teka, slabe probave i slaboce od krvi.
Svaka botelja 2/6, 4/6, 6/6. Kod istoga se
nalazi svaki potrebiti ljekarija. Narucbe i
novac saljese na.

Gosp. A. ECCLES, Chemist,
171 Queen Street, Auckland.

Napredak. 3, 1(1908), str. 4.

THE TIFFIN.

Najbolja Kafana u ovoj zemlji

QUEEN STREET - AUCKLAND.

Prvi razred objed od 12 do 2 sata p.p. od 1s.
ukupna sa zelenim, caja, kavo, ili cocoa.

Poslje objeda kava, caja, sa sladkim hljebom
za sest pena od 2.30 sata do 5 sata p.p.

Velika vecera od 5 sati do 7 sati od 1s.,
ukupno sa zelenim caja, kave, ili cocoa.

Privatni objed ili vecera oprema po pogodbi
kroz kratko vrijeme.

EMIL CHIBOUST

Upravitelj.

Napredak. 3, 1(1908), str. 4.

Čitajte i Narucite si
Veliku novo izaslu knjigu

„Čovjek, Njegov Život I Zdravlje „

Koju je napisao slavni PROFESSOR DR. COLLINS. Ova knjiga piše našim jezikom na skroz razumljiv način otkrivajući stvarima - otkrivajući još do sada nikada niste nista čuli ni čitali, pa kada, ovu znamenitu knjigu pročitate vidjet će te, da će Vam biti nez-
mjerno korisna kroz sav život.

Napredak. 3, 5(1908), str. 2. (dio oglasa)

Aucklandski
Zavod Sijeceje Vodom,

KHYBER PASS.

Sjedenje u vrući zrak od od pare elect-
trici kupalista, trvenje, mazanje i.t.d.

Tjelesni Liječnik Ranaški Liječnik
DR. STOPFORD DR. STEWART,

Za pogodbu place obratite se na
UPRAVITELJICU telefon br. 1017.

Ovo je zavod za Reumatizmu i svaku
drugu bolest dajte pokušaj za ostati
uvjereni!

Napredak. 3, 36(1908), str. 4.

JOHN HOPE] [ROBERT HOPE
BRACA HOPE.
ZURABA * * ARATAPU.

VADU zubove bez cutititi bolesti.
Suglje zubove napunjavu se sa
zlatom. Radi se svaka radnja od
zubarstva. Cione umjerene.

Napredak. 3, 41(1908), str. 4.

CHAMPION
FLOUR.

(NAJ BOLJE BRASNO).

Jest Hrvatski Prijatelj
Jer nadize misnice

A misnice su sto trebaju

Kopacu!

Napredak. 4, 24(1909), str. 2.

Kad u gradu otidji pohoditi
LOVE * Photographer
QUEEN & VICTORIA STREETS.
Stare slike pretvarau originalne.

Napredak. 2, 36(1907), str. 4.

HIGHLANDER
MILK

IMALI BI STE
KUPOVAT

HIGHLANDER MILK

Jer se jamci da nije patvoreno.
Svaka kaplja mlika, sto stigne
u highlander Milk tvornicu,
pregledana je od uprave.

Pitajte kod Vasoga Duceandzije
HIGHLANDER CONDENSED MILK

Zora. 3, 27(1915), str. 2.

HRVATSKI RADNICI!

Ako trebate dobrih cizama
i postola, onda ih samo
mozete dobiti kod mene.

Karl Schon

Hrvatski Postolar
CAMERON STREET
Whangarei

Zora. 3, 30(1915), str. 3.

Kaiapoi Woollen Company.

All Croations like a Good Article
(Svaki Hrvat zeli imati dobru stvar.)

Sve "Kaiapoi" stvari jesu uradjene od najbolje vrsti New Zealand vune, od izvostnih radnika. Ovo daje dugo trajanje i svako zadovoljstvo.

Dakle kupujte "Kaiapoi Brand." svakog puta jer se nalazi u svakog storekeepers.

Napredak. 2, 15(1907), str. 4.

Advise lijepa prigoda Hrvatskom smolokopcu

Na prodaju prve vrsti vlasništva izmedju
Mercer i Whangamarino željezničkih stacija.

181 jutro zemlje po	£4 15 0	jutro
181 " " " "	£4 12 6	"
200 " " " "	£4 10 0	"
500 " " " "	£5 10 0	"
800 " " " "	£6 10 0	"
428 " " " "	£5 10 0	"
640 " " " "	£7 0 0	"

Sva ova zemljišta imaju procelje na glavni
put što vodi iz Aucklanda u Wellington.

Vlastnik će primiti kao depozit 20 % od cijele
svote u kupovanju smole od kopača koji bi kupili
ikakov od ovih predjela, a ostatak će čekati za pet
godina uz 5 % interesa. Ovo je lijepa kupovna
pogodba jer ova zemljišta vrijedit će duplo više
kroz tri četiri godine.

Za daljne potankosti obratite se na

T. A. PETRIE

22 Custom Steet East

Auckland

Zora. 3, 27(1915), str. 4.

VELIKA ZIMSKA PRODAJA

kod

HEATH & MORRISON

Ducandzije, Whangarei

Hrvati ce uciniti dobro ako prihvate prigodu
za stvari sasvim niski cijena sto ce me
izniti na prodaju od 9 srpnja do 6 kolovoza.

HEATH & MORRISON, "Frgovci robe."

Zora. 3, 27(1915), str. 3.

Tablica 10. Stranice i grupe na Facebooku povezane s Hrvatima u Novome Zelandu u studenome 2020. godine (abecednim redom)

Br.	Naziv (kako je naveden na Facebooku)	Vrsta prisutnosti	Datum pokretanja	Broj članova / pratitelja
1.	Awanui Matters	javna grupa	2. 11. 2019.	1526
2.	Canterbury Croatian Society (Hrvatsko Društvo Canterbury)	javna grupa	26. 11. 2018.	90
3.	Christchurch Croatian Community	javna grupa	13. 8. 2009.	140
4.	Croatian Cultural Society of NZ Inc.	javna grupa	15. 9. 2011.	1211
5.	Croatian Cultural Society – Waikato	stranica	25. 11. 2020.	15
6.	Croatian Cultural Society Wellington	stranica	7. 9. 2019.	83
7.	Croatian Women in Leadership – Australia and New Zealand	privatna grupa	16. 11. 2019.	138
8.	Croatians of Wellington	javna grupa	18. 4. 2010.	165
9.	DALMATINSKO KULTURNO DRUŠTVO	javna grupa	21. 8. 2009.	1259
10.	Dalmatinsko Kulturno Društvo	stranica	23. 8. 2018.	218
11.	Dargaville Dalmatian Social Club Inc	javna grupa	28. 6. 2010.	100
12.	Dargaville Dalmatian Club	stranica	24. 7. 2012.	423
13.	Embassy of the Republic of Croatia in Australia and New Zealand	stranica	8. 11. 2018.	551
14.	HNK Auckland	javna grupa	4. 4. 2017.	626
15.	Kaitaia Dalmatian Cultural Club	javna grupa	28. 5. 2016.	337
16.	Klapa Samoana Vocal Ensemble	stranica	5. 4. 2013.	40 035
17.	Kralj Tomislav Folklore Ensemble – Croatian Cultural Society of NZ Inc.	javna grupa	14. 10. 2008.	490
18.	New Zealand Croatia Cricket	stranica	1. 7. 2013.	914
19.	NK Auckland Croatia Womens	stranica	6. 10. 2018.	60
20.	Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	javna grupa	6. 10. 2013.	3369
21.	Tarara Croatian Maori	privatna grupa	11. 10. 2009.	611
22.	Tarara Folklore Ensemble	stranica	3. 2. 2013.	694
23.	Working Holiday New Zealand – Croatia	javna grupa	29. 8. 2014.	1864

Istraživanje Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla koje žive u Novome Zelandu duže od 20 godina pokazalo je da su sastanci u udrugama, bilteni, društvene mreže i *mailing* liste najčešći izvori informacija i mjesta interakcije. Uloga udruga se promijenila u odnosu na ranija razdoblja, a brža i jeftinija putovanja te razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija pružaju alternativne

mogućnosti kontakata s domovinom. Stoga se događa da mlađe generacije (pogotovo ako je riječ o drugoj, trećoj ili kasnijoj generaciji useljenika) gube zanimanje za sudjelovanjem u radu udruga. Važno je spomenuti i jezičnu barijeru – ispitanici su objasnili da se rijetko koriste zbirkama hrvatskih baštinskih ustanova zbog toga što ne razumiju hrvatski jezik. Isto je istraživanje ukazalo na postojanje privatnih zbirki u kojima se čuva raznolika građa (dokumenti, publikacije, predmeti...). Te zbirke, iako često neorganizirane, mogu biti bitne u nadopunjavanju informacija koje je moguće pronaći u javnim zbirkama arhiva, knjižnica i muzeja.⁵³⁷

Serijske publikacije nakon Drugoga svjetskog rata

Ubrzo nakon Drugoga svjetskoga rata prestaju izlaziti novine na hrvatskome jeziku. Posljednje su bile *Vjesnik*, objavljena su četiri broja 1946. godine. Na popisu serijskih publikacija su i dva biltena hrvatskih udruga koja izlaze u 21. stoljeću u elektroničkome obliku,⁵³⁸ ali donose samo osnovne informacije o radu udruga i namijenjene su članstvu. To ukazuje na činjenicu da hrvatski useljenici nakon Drugoga svjetskog rata više nemaju veliku potrebu za novostima na hrvatskome jeziku – razumiju novine na engleskome, a ako ih zanimaju novine na hrvatskome koje se objavljuju u Hrvatskoj ili drugim državama (npr. Australiji), brža je i lakša njihova distribucija nego što je to bilo u ranijim razdobljima. Serijske publikacije Hrvata u Novome Zelandu u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata su:

1. *Vjesnik : mjesečni casopis narodnih i međunarodnih događaja : na hrvatsko-srbskom jeziku / Messenger [urednik Joseph Alach]. - [Auckland] : [Joseph Alach], 1946-1946.*

537 Krtalić, Maja. Cultural information needs of longsettled immigrants, their descendants and family members: use of collective and personal information sources about the home country. // *Journal of Documentation*, u postupku objavljivanja (2021). doi: 10.1108/JD-09-2020-0147

538 Bibliografija serijskih publikacija Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=2&sortfield=title> (11. 12. 2020.)

2. *Newsletter / Society newsletter Croatian Cultural Society Of New Zealand (Inc) = Hrvatsko kulturno društvo ; [editors] Frank Kumerich, Katica Katich. - Edmonton, Waitakere : Croatian Cultural Society on NZ Inc., [20--?]- .*
3. *Novosti / Newsletter Dalmatinsko kulturno društvo = Dalmatian Cultural Society Inc. - Auckland : Dalmatian Cultural Society Inc., [20--?]- .*

Vjesnik

Tehničke karakteristike i urednici Vjesnika

Vjesnik je izlazio tijekom 1946. godine kao mjesečnik. Objavljena su četiri broja, u travnju, svibnju, lipnju i srpnju. Iako neki izvori navode da se ne zna za sačuvane primjerke,^{539, 540} sva četiri primjerka dostupna su u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Također je i u arhivu Dalmatinskoga kulturnog društva u Aucklandu dostupan fragment prve stranice iz prvoga broja (iz travnja 1946. godine). Podnaslov novina je *Mjesečni Casopis Narodnih i Medjunarodnih Dogodjaja: Na Hrvatsko-Srbskom Jeziku*. Uz naslov se navode i dvije parole: *Narod bez znanja je narod bez budućnosti i Slogom rastu male stvari a nesloga sve pokvari*. Svaki broj je objavljen na osam stranica osminskoga formata. Tekst je oblikovan u dvama stupcima, stranice su paginirane samo u četvrtome broju u kojemu postoji i tekući naslov na sredini gornje margine svake stranice (tekući naslov sadrži samo naslov novina, a podatak o broju i datumu je na glavnoj naslovnoj stranici). Kako se navodi u kolofonu svih četiriju brojeva, urednik, ali i izdavač, bio je Joseph Alach (Josip Alač): „Edited and published by Joseph Alach...“. Da je sam urednik snosio troškove doznajemo i iz teksta u zadnjemu, četvrtom, broju u kojem najavljuje prestanak izlazenja *Vjesnika*:

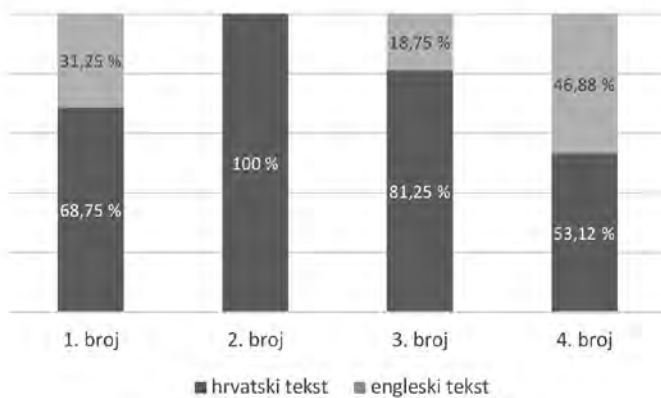
539 Jelichich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000., str. 111.

540 Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. // Medijska istraživanja. 26, 1(2020), str. 87-108. doi: 10.22572/mi.26.1.5

Važno za svakog: mnogo žalim da sa ovim brojem završava izdavanje Vjesnika... Svim pretplatnicima će se povratiti suvišno uplaćena pretplata, a deficit snosim ja. (urednik).⁵⁴¹

Taj je podatak vrijedan i zbog toga što zahvaljujući njemu znamo da je četvrti broj ujedno i posljednji.

Ni za ove novine nisu nabavljena slova s dijakritičkim znakovima. Novine su tiskane u novozelandskoj tiskari Auckland Service Printery čiji je vlasnik bio F. Simpson. Vjerojatno je, s obzirom na tiskaru i na pogreške u tekstu, da slagari nisu poznavali hrvatski jezik. Na 75,8 % stranica (od ukupno 32 objavljene stranice) tekst je na hrvatskome jeziku. Zastupljenost jezika varira od broja do broja. U broju 2 svi su tekstovi na hrvatskome jeziku, dok je najveći postotak engleskoga teksta u broju 4 – 46,88 %. Grafikon 8 prikazuje odnos hrvatskoga i engleskoga jezika u svakome broju.

Grafikon 8. Odnos hrvatskoga i engleskoga teksta u svim brojevima *Vjesnika*

Urednik i izdavač nadao se da će novine moći financirati pomoću pretplata, dobrovoljnih priloga i vlastitim sredstvima – ni u jednome broju nije objavljen ni jedan oglas, a na kraju svakoga broja osim zadnjega, objavljen je formular za prijavu pretplate u koji se osim iznosa željene pretplate (godišnja, polugodiš-

541 Vjesnik. 1, 4(1946), str. 8.

nja, unutar ili izvan Novoga Zelanda), mogao unijeti i iznos koji pretplatnik želi uplatiti kao „dobrovoljni doprinos za bolji uspjeh i proširenje časopisa.“⁵⁴²

Kao razlog prestanka izlaženja Alach ne spominje financijske probleme, već neslaganja unutar hrvatske zajednice:

Razlog je da se prestaje izdavanjem Vjesnika: da je 20-30 osoba u Aucklandu se protivilo izdavanju. I ja nezelim da u danasnja vremena vodim polemiku snjima dok nasa napacena domovina treba pomoci i ako je nekom do razbijanja nase sloge meni je do jedinstva naseg cjelokupnog naroda u N.Z. ne samo jedne sekcije...⁵⁴³

Cilj i koncept *Vjesnika*

Prvi broj *Vjesnika* započinje *Proglasom* u kojemu se urednik obraća „braći i sestrama Jugoslavenima“ progovarajući o važnosti pismenosti i opismenjanja u postizanju jedinstva. Namjera urednika je bila da dopusti čitateljima da, ako osjete potrebu, sami pišu tekstove koji će se objavljivati u novinama. Prema *Proglasu* osnovni ciljevi *Vjesnika* su:

- ❖ neovisno izvještavati o svim domaćim i međunarodnim događajima
- ❖ pomagati organizacijama u Novome Zelandu koje se zalažu za jedinstvo Slavena
- ❖ podupirati i promovirati u Novome Zelandu „Narodnu Federativnu Republiku Jugoslaviju u ujedinjeni front, sa Maršalom Titom na čelu“
- ❖ pomagati suradnju Slavena u Novome Zelandu i u cijelome svijetu do konačnoga ujedinjenja
- ❖ nastaviti borbu protiv fašizma, zagovarati demokraciju za sve dobronamjerne ljude
- ❖ objavljivati izvještaje o domovini i njezinu napretku
- ❖ omogućiti da *Vjesnik* predstavlja sve, a ne samo grupe ili pojedince u Novome Zelandu
- ❖ zalagati se za ujedinjenje „cjelokupnog našeg naroda u N. Z., koji stoji uz N.F.R. Jugoslaviju.“⁵⁴⁴

542 Vjesnik. 1, 1(1946), str. 8.

543 Vjesnik. 1, 4(1946), str. 8.

544 Vjesnik. 1, 1(1946), str. 1.

Urednik u tekstovima poziva na sudjelovanje čitatelja u dobrotvornim akcijama, a zastupa i ideju panslavizma, često pozivajući na članstvo u Sveslavenskome savezu:

...Sve Slavenki Savez sada sprovodi kampanju, sa svim svojim ograncima u N.Z. za izgradnju bolnice na Jadranskoj obali... I ako nisi član S.S.S., dužnost ti je da postaneš, akoli si daleko i osamnjen pošalji pomoć preko Vjesnika... ili direktno na S.S.S.⁵⁴⁵

Bez obzira na zagovaranje objektivnosti i zastupanje svih mišljenja, urednik bira (i piše) tekstove koji potiču ideju panslavizma, ali i tekstove koji prikazuju Katoličku Crkvu u lošem svjetlu, a često iznosi svoja osobna stajališta, primjerice:

Ja ću rađe ostati izvan zaštite katoličke crkve, negoli se naći u raju sa razbojnikom u koga me katolička crkva želi da opremi (op. ured).⁵⁴⁶

Poneki su tekstovi preuzimani iz drugih novina, npr. tekst iz prvoga broja *Do you realise? You of the western powers?* preuzet je iz novina *South-Slav Bulletin* koji je izlazio u SAD-u. I u drugim se tekstovima autor (najvjerojatnije sam urednik) poziva na druge izvore, npr. *UNRRA Bulletin*, *Universe*, *Zelandija*, *Crvena mornarica* i dr.

Tekstovi u *Vjesniku* tematski se mogu podijeliti na one koji promiču socijalizam i sveslavenstvo, one koji potiču na dobrotvorno djelovanje, koji kritiziraju Katoličku Crkvu, na izvještaje s okupljanja u Jugoslavenskome klubu, zakonske odredbe, vijesti iz svijeta, a objavljuje se i poezija, šale, zanimljivosti i pisma čitatelja.

Primjeri naslova tekstova koji za temu imaju socijalizam i sveslavensku ideju su:

Društvo za prijateljsko zблиženje sa Sovjetskim Savezom (Vjesnik. 1, 1(1946), str. 4.)

Uloga žene uzgojene u socijalizmu (Vjesnik. 1, 4(1946), str. 2.)

Budimo na straži (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 2.)

545 Vjesnik. 1, 1(1946), str. 6.

546 Vjesnik. 1, 1(1946), str. 6.

Katolička Crkva kritizira se u tekstovima:

Katolička crkva zaštićuje kriminalce (Vjesnik. 1, 1(1946), str. 6.)
Vatikan čini provokacije (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 1.)

Primjeri tekstova koji pozivaju na dobrotvorno djelovanje su:

Vapaj gladne djece u Jugoslaviji mora i nas ovdje dirnuti u srce
(Vjesnik. 1, 1(1946), str. 6.)
Veoma uspješna večera J. D. M. Tito (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 5.)

Primjeri tekstova koji donose vijesti iz svijeta su:

Frankovi logori užasa (Vjesnik. 1, 3(1946), str. 1.)
Širom svijeta (Vjesnik. 1, 4(1946), str. 3.)
Novi terror u Grčkoj (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 4.)

U svakome broju ima i poneki zabavni tekst:

Malo šale (Vjesnik. 1, 1(1946), str. 7.)
Gorostasni teleskop (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 6.)
Mudroslovlje života (Vjesnik. 1, 2(1946), str. 6.)

Primjeri tekstova u *Vjesniku*

U broju 2 objavljeno je pismo jednoga Hrvata iz domovine bratu koji je za vrijeme rata bio u Novome Zelandu:

Ja se nadan da ćeš ti i svi se povratiti u svoju domovinu, koja će Vas rado primiti, kao prave sinove u kojoj će biti rada za svakoga onog tko hoće raditi a za lijenčine i izrode u Titovoj Jugoslaviji neće biti mjesta! Dosta je krvi i suza proliveno, dosta života dato, da bi ona gospoda mogli se opet igrati sa našom Slobodom!⁵⁴⁷

547 Vjesnik. 1, 2(1946), str. 8.

U sličnome tonu promicanja sveslavske i jugoslavenske ideje je tekst iz broja 1:

...važni događaj, osobito za slavensko jedinstvo, jest posjeta Jugoslavenski omladinaca i omladinki braći u Sovjetskom Savezu... vidi se na licu Jugoslavenski posjetioca, da se osjećaju bratski kod ravnopravne braće...⁵⁴⁸

U tekstu u broju 2 piše:

... Pomagati one koji su protiv Maršala Tita znači izdajstvo i ponovno robstvo za naš narod.⁵⁴⁹

Iako nije službeno glasilo Jugoslavenskoga kluba Maršal Tito, *Vjesnik* redovito donosi kratke izvještaje o društvenim događanjima u klubu. Primjerice u broju 2:

... Razni govornici, članovi društva su se dotakli raznih i važnih pitanja; kao potrebe što većeg organiziranja našeg naroda u N. Z., pomoći domovini, važnosti jedinstva slavena, borbe protiv fašizma... Nazdravljalo se je Maršalu Titu, Staljinu, N. O. V. Jugoslavije⁵⁵⁰, Crvenoj armiji, našem borbenom narodu, jedinstvu slavena i. t. d.⁵⁵¹

Često se piše o potrebi dobrotvornih donacija ljudima u domovini. Najpotrebitija su djeca:

Mnoga djeca su pomrla za vrijeme rata. Ona koja su ostala predstavljaju samilostan prizor. Ona imaju postarana, naborana lica i zgrčene, skoro neljudski iskrivljene ruke i noge... Mnoga od njih kroz dvije godine nisu ni vidjela sapuna. Djeca su živjela u spiljama i šumama... Mnoga djeca izgledaju kao kostur...⁵⁵²

548 *Vjesnik*. 1, 1(1946), str. 4.

549 *Vjesnik*. 1, 2(1946), str. 1.

550 Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije

551 *Vjesnik*. 1, 2(1946), str. 5.

552 *Vjesnik*. 1, 1(1946), str. 4.

Postoji i potreba za pomoć osobama s invaliditetom:

... drug G. P. Popovich je primio cablegram od Invaliskog Doma u Splitu, o potrebi razne robe za invalide i njihove obitelji i ako se itko osjeća među našim iseljenicima da pomogne direktno... može poslati pakete...⁵⁵³

Kako bi eventualne donacije lakše i brže stigle na odredište, u novinama se objavljuju tehničke upute o slanju pošiljaka u domovinu:

... svaki naš građanin može dobiti od istog pošiljaoca po 2 paketa na mjesec... Za naš narod specijalno je važno da dobije: Odijelo, veš, čarape, cipele... Preporučljivo je da paketi budu dobro upakovani... Oznaka Gift-Poklon je potrebno napisati na svaki paket.⁵⁵⁴

Sam urednik često ističe važnost kulturnoga razvitka te ulogu novina u tome:

Budimo iskreni i ispitajmo sami sebe, bez ikakove pristranosti, koliko smo mi naobraženi u N. Z. i ako nismo zašto nismo. Ja mislim, a tu je i dokaz, da prama našim bogatim prirodnim vrlinama, koje mi Slavenska rasa posjedujemo, da mi u opće nismo na veoma visokom stepenu kulture...⁵⁵⁵

I pismom čitatelja iz broja 3 ukazuje se na važnost novina:

Najprvo jest neobhodno nužno, da imamo sredstvo, sa kojim da širimu Kulturu i znanje među mase našeg naroda u ovoj zemlji, a to sredstvo jest Vjesnik...

Također se u istome pismu spominje i važnost novina *Napredak* koje izlaze u Australiji:

... Mi imamo Napredak Novinu koja... nam daje ljepe novosti...⁵⁵⁶

553 Vjesnik. 1, 3(1946), str. 7.

554 Vjesnik. 1, 3(1946), str. 5.

555 Vjesnik. 1, 3(1946), str. 2.

556 Vjesnik. 1, 3(1946), str. 6.

U prvome broju *Vjesnika* objavljena je *Pjesma majci od sina partizana u lansima fašizma* Tome Mucala:

Majko moja, ti si mi daleko
Nakraj sinjeg mora.
Ti, nevidiš i ne čuješ,
Patnje sina svoga.

...

I samo nate mislim, Majko,
U tuzi svojoj,
I poljubac žarki, šaljem tebi,
Majci, miloj, Majci, mojoj.⁵⁵⁷

Objavljivani su i zabavni tekstovi, a primjer je jedna šala iz prvoga broja:

Sedamdeset godišnji starac osuđen na 25 godina zatvora, usklikne! Hvala mnogo gospodine sudče. Nisam očekivao toliko dugo živjeti.⁵⁵⁸

Bilteni

U Novome Zelandu nakon 1946. godine ne izlaze ni jedne novine na hrvatskome jeziku što ukazuje na promjenu informacijskih potreba Hrvata u Novome Zelandu. U razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata oni dobro razumiju engleski jezik i više nemaju potrebu za prijevodima zakonskih odredbi, informacija o stanju na tržištu i sl. Informacije iz domovine dobivaju drugim putevima – poštanski promet je razvijeniji i do Novoga Zelanda lakše i brže dolaze novine na hrvatskome jeziku objavljene u domovini ili u drugim zemljama poput Australije ili SAD-a. Pojavom interneta potreba za tiskanim novinama na hrvatskome jeziku nestaje, vijesti su dostupne na mreži, i na hrvatskome i na engleskome jeziku. Ipak, Hrvati u Novome Zelandu imaju potrebu za informacijama o radu hrvatskih udruga pa one, osim što uređuju mrežne stra-

557 *Vjesnik*. 1, 1(1946), str. 6-7.

558 *Vjesnik*. 1, 1(1946), str. 7.

nice i osim što su prisutne na društvenim mrežama, objavljuju i biltene u elektroničkome obliku. Oni sadrže gotovo isključivo informacije o radu udruga. Postoje i bilteni koji se ne objavljuju, već se interno dostavljaju putem elektroničkih poruka, ali to nisu publikacije, pa će se ovdje prikazati dva biltena koja se objavljuju na mrežnim stranicama udruga: *Newsletter*, novosti Hrvatskoga kulturnog društva, i *Novosti Dalmatinskoga kulturnog društva*.

***Newsletter* – Hrvatsko kulturno društvo**

Newsletter Hrvatskoga kulturnog društva u Aucklandu ima do studenoga 2020. godine na mrežnim stranicama objavljena 42 broja. Objavljeni su gotovo svi brojevi od 2013. godine (od broja 23, a nedostaju četiri broja). Društvo je svjesno važnosti pristupa biltenu i nastoji sačuvati pojedine brojeve i osigurati im pristup o čemu svjedoči podatak da je krajem 2018. godine na mrežnim stranicama bilo dostupno 11 brojeva.⁵⁵⁹ Prema popisu brojeva može se zaključiti da je tendencija objavljivati bilten dvomjesečno. Tekstovi su gotovo isključivo na engleskome jeziku, tek su poneki prilozima, vrlo rijetko, na hrvatskome. Bilten se objavljuje na različitom broju stranica, od jedne do 12. Broj stranica se smanjuje od 2019. godine, a značajno manji broj stranica je u vrijeme početka pandemije bolesti COVID-19 tijekom 2020. godine – prvi broj u 2020. godini objavljen je tek u travnju na samo jednoj stranici, a slijedili su brojevi iz svibnja i lipnja svaki na dvjema stranicama. Brojevi iz listopada i prosinca 2020. godine, u vrijeme kada je pandemija u Novome Zelandu dovedena pod kontrolu i kada se počinju dopuštati okupljanja, objavljeni su svaki na četirima stranicama.

Tekstovi su tematski vezani uz aktivnosti udruge – npr. izvještaji predsjednika, vijesti o skupštinama društva, najave društvenih događanja, objava rezultata sportskih događanja u organizaciji društva, vijesti o održanim koncertima i gostovanjima, raspored održavanja tečajeva hrvatskoga jezika, obavijesti o preminulim članovima i sl.

Društvena događanja najčešće su povezana sa sportom, nastupima plesnih i pjevačkih skupina ili uz praznike i blagdane. Primjeri događanja su:

559 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // *Global Knowledge, Memory and Communication*. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Ladies Luncheon 2013 (Newsletter. 25(2013))
Kids Chirstmass Party 2014 (Newsletter. 33(2014))
Annual Croatian Buće Tournament (Newsletter. 35(2015))
Croatian National Day – Dan državnosti (Newsletter. 45(2016))
Dalmatino – live in Auckland (Newsletter. 46(2017))
HNK Auckland youth academy (Newsletter. 55(2018))
The Kralj Tomislav Christmass concert (Newsletter. 69(2020))

Novosti Dalmatinskoga kulturnog društva

Novosti Dalmatinskoga kulturnog društva objavljuju se na mrežnim stranicama društva. Do studenoga 2020. bilo je dostupno 25 brojeva (od broja 183 iz srpnja 2017. godine do broja 205 za razdoblje od rujna do studenoga 2020. godine). Raniji su brojevi distribuirani interno članovima Društva. U trima cjelovito dostupnim godištim objavljeno je po sedam do osam brojeva – učestalost izlaženja je najčešće dvomjesečna, ponekad mjesečna. Broj stranica varira od četiri do 16. Tekstovi su uglavnom na engleskome jeziku. Godišnji izvještaj predsjednika i tajnika objavljuje se i na hrvatskome jeziku, a poneki tekstovi ili obavijesti imaju i usporedni naslov na hrvatskome jeziku koji nije uvijek sasvim ispravan (npr. *From your treasurer – Iz vašeg blagajnika* u broju iz kolovoza i rujna 2018. godine).

Tekstovi su tematski vezani uz aktivnosti udruge – obavijesti o društvenim događajima poput koncerata ili svečanih večera, obavijesti o terminima proba folklorne ansambla Tarara, obavijesti o tečaju hrvatskoga jezika, vijesti o posjetama, predavanjima, obljetnicama, informacije o vodstvu društva, o novim članovima i sl. Ponekad se objavljuju i kratke poruke članovima sa željama za brzim ozdravljenjem:

Želimo svima koji se oporavljaju od operacija ili bolesti brzi oporavak.
Dani su sve hladniji, ugrijte se i budite na suhom.⁵⁶⁰

560 *Novosti*: Dalmatinsko kulturno društvo. 188(2018), str. 2. Dostupno na: <https://www.dalmatian.org.nz/wp-content/uploads/2018/06/Novosti-June-2018.pdf> (17. 11. 2020.)

Objavljaju se i oglasi za mjesta u društvu, primjerice u srpnju 2019. godine tražila se osoba koja bi radila kao knjižničar jedan dan u tjednu nekoliko sati. Primjeri naslova i najava događaja su:

President of Croatia Visit to Auckland (Novosti. 184(2017))

Oratia Dalmatian Bowling Tournament (Novosti. 186(2018))

160 years in New Zealand (Novosti. 192(2018))

Dallies in the Valley: a festival of food, wine and culture (Novosti. 193(2019))

Family night: fish and chips and a movie (Novosti. 198(2019))

Life members 2020 (Novosti. 204(2020))

Activities at each COVID Alert Level (Novosti. 205(2020))

Knjige nakon Drugoga svjetskog rata

Istraživanje knjiga objavljenih nakon Drugoga svjetskog rata

Za razliku od serijskih publikacija, nakon Drugoga svjetskog rata objavljujane su brojne knjige Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla. Knjiga je, prema UNESCO-ovoj definiciji iz 1972. godine, omeđena publikacija s najmanje 49 stranica.⁵⁶¹ Omeđena publikacija (omeđena građa) je jedinica građe koja je potpuna u jednome dijelu ili se namjerava upotpuniti u konačnome broju dijelova.⁵⁶² U bibliografiji knjiga Hrvata u Novome Zelandu na početku 2021. godine bilo je ukupno 105 naslova, od toga 99 koji su objavljeni nakon 1945. godine.⁵⁶³ Ta brojka zacijelo nije konačna jer je potrebno provesti dodatna istraživanja na terenu – u zajednici Hrvata u Novome Zelandu te u knjižnicama i drugim ustanovama u kojima se knjige čuvaju (npr. udrugama, arhivima, muzejima). Osnovni kriteriji za uvrštavanje knjiga u bibliografiju bili su da je autor knjige Hrvat (ili osoba hrvatskoga porijekla) ili da je sadržaj knjige povezan s Hrvatima u Novome Zelandu. Pritom nije bilo važno gdje je knjiga objavljena, tako da su u bibliografiji i knjige

561 Book. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/book-publication> (14. 2. 2021.)

562 ISBD: Međunarodni standardni bibliografski opis: objedinjeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014., str. 312.

563 Bibliografija knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=5&sortfield=title> (14. 2. 2020.)

objavljene izvan Novoga Zelanda. Također format knjige nije bio ograničavajući, pa bibliografija uključuje i elektroničke knjige. Strukturiranim pretraživanjima *online* knjižničnih kataloga i kontaktima s hrvatskom zajednicom nastojali su se prikupiti podaci o publikacijama, ali to nije uvijek bilo jednostavno. S obzirom na to da u Novome Zelandu žive već pete ili šeste generacije useljenika, ponekad je teško na temelju imena i prezimena ustanoviti porijeklo autora. Neke knjige su objavljene u vlastitim nakladama i umnožene u vrlo malome broju primjeraka, pa im je teško ući u trag. Poneki autori bili su svjesni važnosti knjižnica za očuvanje publikacija, pa su svoje knjige slali, osim novozelandskim knjižnicama, i knjižnicama u Hrvatskoj, ponajprije Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Ali također bilo je autora i izdavača koji nisu prepoznali važnost knjižnica, a poneki nisu bili upoznati sa zakonskim odredbama o obveznome primjerku, pa njihove knjige nisu dostupne ni u novozelandskim knjižnicama (to vrijedi ponajprije za starije knjige, objavljivane netom nakon Drugoga svjetskog rata). Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu nastoji prikupiti djela povezana s Hrvatskom i Hrvatima objavljena bilo gdje u svijetu, ali ne postoji ustaljeni niti zakonom određeni mehanizam dostave takvih djela.

Prilikom istraživanja uočen je zanimljiv fenomen izrade obiteljskih knjiga. To su neobjavljeni tekstovi koji su prikupljeni za potrebe obiteljskih obljetnica i okupljanja, pisani pisačom mašinom (ili kasnije na računalu) i umnoženi u malome broju primjeraka. Često su uređeni tako da imaju naslovnu stranicu i osnovne podatke o autorima, mjestu i godini izrade. To međutim nisu publikacije, nisu objavljene, tj. nisu izrađene i umnožene s namjerom da budu dostupne javnosti.⁵⁶⁴ Takve se knjige smatraju sivom literaturom. Siva literatura (engl. *grey literature*) je literatura koja nije formalno objavljena u tradicionalnome obliku poput knjiga ili časopisa.⁵⁶⁵ Siva se literatura može ponekad smatrati publikacijom koja nije lako dostupna javnosti uobičajenim komunikacijskim kanalima (npr. posredstvom nakladnika).⁵⁶⁶ Zbog otežane dostupno-

564 Prema hrvatskome Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, autorsko djelo smatra se objavljenim ako je učinjeno pristupačnim javnosti uz pristanak nositelja prava (čl. 3).

565 Public Health: Defining Grey Literature. Dostupno na: <https://guides.library.cornell.edu/public-health/what-gray-literature-is> (14. 2. 2021.)

566 Lešković, Ana; Živković, Daniela. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 54, 1/2(2011), str. 120-134. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/119686> (14. 2. 2021.)

sti takve je tekstove i publikacije bilo teško identificirati, ali su ipak uvršteni u bibliografiju, upravo zbog truda koji je uložen da se identificiraju te zbog činjenice da se sve one bave poviješću hrvatskih obitelji u Novome Zelandu. Osim takvih neobjavljenih obiteljskih knjiga, postoje i one koje su objavljene u vlastitoj nakladi. U njima se navodi taj podatak (najčešće izraz „vlastita naklada“, „nakladom autora“ ili se na mjestu podatka o izdavaču navodi ime autora). Te se knjige često objavljuju u malim nakladama, pa je i njihova dostupnost ograničena. One jesu publikacije pa su uvrštene u bibliografiju.

U nastavku će se prikazati rezultati istraživanja 99 naslova koji su bili u bibliografiji u siječnju 2021. godine. Analizirat će se autorstvo, mjesto i godina izdavanja, jezik publikacije te vrsta nakladnika.

Većina knjiga, njih 86, jednoautorske su knjige. Tri knjige su uredničke, a 11 knjiga je višeautorskih – jedna ima četiri autora, a deset knjiga ima po dva autora. Ukupno su 52 različita imena navedena kao autori. Više od jedne knjige napisalo je 17 autora. Najveći broj knjiga objavila je jedna autorica (18 knjiga), jedan je autor objavio 12 knjiga, jedan 10, a ostali su objavili od 2 do 4 knjige. Tablica 11 prikazuje broj autora (N_a) koji su objavili određeni broj knjiga koje su uključene u bibliografiju do siječnja 2021. godine (N_k).

Tablica 11. Broj autora (N_a) u bibliografiji koji su objavili N_k knjiga (prema radnoj verziji bibliografije iz siječnja 2021.)

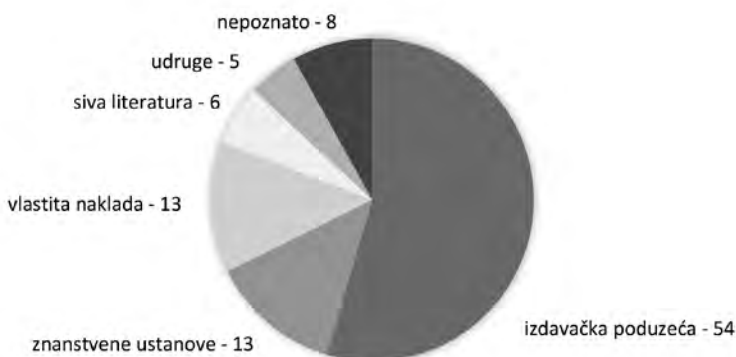
Broj autora (N_a)	Broj knjiga (N_k)
1	18
1	12
1	10
1	4
4	3
9	2
35	1

Mjesto izdavanja nije moguće odrediti za četiri knjige. U Novome Zelandu je objavljeno 80 knjiga – najviše u Aucklandu (54), zatim u Wellingtonu (12). U Dunedinu su objavljene tri knjige, u Awanuiju dvije i u nekoliko drugih gradovima po jedna (npr. Christchurch, Tauranga, Nelson i dr.). Pet knjiga je objav-

ljeno na Južnome otoku, sve ostale su objavljene u gradovima Sjevernoga otoka. Jedna od knjiga koje su objavljene u Aucklandu imala je i suizdavača iz Splita. U Hrvatskoj je objavljeno devet knjiga – pet u Zagrebu, tri u Makarskoj i jedna u Splitu. Od toga su tri knjige prijevodi knjiga koje su prije objavljene na engleskome jeziku u Novome Zelandu. Po dvije knjige koje su temom ili autorima povezane s novozelandskim Hrvatima objavljene su u Australiji i Kanadi, a tri knjige u Velikoj Britaniji.

Na engleskome jeziku objavljena je 81 knjiga, a ostalih 18 je na hrvatskome jeziku. Tri knjige su objavljene i u engleskome i u hrvatskome izdanju. Knjige na hrvatskome jeziku objavljene su u Hrvatskoj ili u vlastitoj nakladi, osim jedne knjige na hrvatskome jeziku kojoj je izdavač novozelandska udruga Hrvata.

Analizirana je i vrsta izdavača. Izdavači su podijeljeni na komercijalna izdavačka poduzeća, znanstvene izdavače (sveučilišta i znanstveni instituti), udruge i vlastitu nakladu. Najviše je komercijalnih izdavača – 54, slijedi 13 znanstvenih ustanova i isto toliko knjiga objavljenih u vlastitoj nakladi autora. Pet knjiga objavile su udruge, a za preostalih 14 knjiga nije moguće utvrditi izdavača. Od njih je šest knjiga koje pripadaju tzv. sivoj literaturi (Grafikon 9). Poneka su izdavačka poduzeća osnivana s očitom namjerom da objavljuju knjige povezane s Hrvatima. To je moguće zaključiti po knjigama koje su objavljivali, a ponekad i po nazivu samoga poduzeća (npr. Opuzen Press). Također poneki autori pokreću svoje izdavačke kuće unutar kojih objavljuju vlastite knjige, ali i knjige drugih autora. U knjige objavljene u vlastitoj nakladi uključene su isključivo one knjige koje na mjestu podatka o izdavaču navode da su objavljene u nakladi autora. Knjige koje su ubrojene u sivu literaturu su sve one knjige za koje se na temelju uvida u građu ili na temelju zapisa u knjižničnim katalozima moglo sa sigurnošću utvrditi da su izrađene samo za potrebe uskoga kruga čitatelja (najčešće članova jedne obitelji), nisu umnožene u većemu broju primjeraka i nisu raspačavane uobičajenim distribucijskim putevima.

Grafikon 9. Vrste izdavača

Analizira li se format knjige, najviše ih je tiskanih – 85. Od preostalih knjiga 11 su elektroničke knjige, a tri su zvučne knjige. Jedna tiskana knjiga ima CD-ROM kao dodatak.

Kod analize vremenskih razdoblja treba svakako znati da je lakše pronaći podatke o novijim knjigama. Razdoblja su za potrebe analize podijeljena na rano razdoblje (od 1946. do 1980. godine), srednje (od 1980. do 2000. godine) i najnovije (od 2000. do 2020. godine). U prvome je razdoblju objavljeno 14 knjiga, u drugome 21 knjiga, a u posljednjih 20 godina objavljeno je 65 knjiga. U svim se razdobljima pojavljuju različite vrste nakladnika, ali prije 1989. godine nije zabilježena ni jedna publikacija koju bi objavio znanstveni nakladnik (sveučilište ili institut).

Na temelju prikazanoga, ako se uzmu u obzir sva ograničenja zbog kojih je bibliografija kumulativna (dakle nepotpuna jer je u nastajanju), moguće je zaključiti da je publiciranje knjiga Hrvata u Novome Zelandu u značajnome porastu. Knjige su uglavnom na engleskome jeziku, u tiskanome obliku, a od 2008. godine objavljuju se i elektroničke knjige. Informacije o novoobjavljenim knjigama ponekad se objavljuju na mrežnim stranicama, u biltenima hrvatskih udruga ili na društvenim mrežama.

Promatraju li se novozelandske knjižnice u 21. stoljeću u mnogim javnim knjižnicama dostupne su knjige na hrvatskome jeziku, ali i poneki prijevod hrvatskih autora na engleski jezik. Hrvatske udruge imaju manje ili veće priručne knjižnice kojima se mogu koristiti njihovi članovi.

Primjeri knjiga nakon 2000. godine

Slijedi kratak osvrt na tehničke karakteristike knjiga povezanih s Hrvatima u Novome Zelandu koje su objavljene u prvih dvadesetak godina 21. stoljeća. Iako analiza nije temeljena na reprezentativnome broju naslova, riječ je o svega devet omeđenih publikacija (knjiga), ona pruža uvid u moguće pravce razvoja izdavaštva o novozelandskim Hrvatima. Za analizu su odabrane publikacije koje su pisane znanstvenim stilom i tematski se bave Hrvatima u Novome Zelandu. Svakako treba spomenuti da se u istome razdoblju objavljuju i knjige drugih tematika koje pripadaju različitim književnim rodovima (uglavnom je riječ o epici i poeziji).

Don Ante Klarić autor je knjige pod naslovom *Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića Aucklandu (Novi Zeland): (1904. – 1999.)*. Knjiga je objavljena 2000. u izdanju Crkve u svijetu, a zanimljivo je da su kao mjesta izdavanja u impresumu navedeni i Auckland i Split. Dio je nakladničkoga niza *Biblioteka Crkve u svijetu* koji ima i varijantni naslov *Izdanja Crkve u svijetu*. Unutar toga niza postoji i kolo pod naslovom *Biblioteka Korijeni* u kojemu je ova knjiga deveta po redu. Na stranici nasuprot glavnoj naslovnoj stranici naznačeno je da se knjiga izdaje s dopuštenjem Nadbiskupskoga ordinarijata u Splitu, a objavljena je u nakladi od 700 primjeraka. Važno je istaknuti da je i recenzirana, a recenzent je msgr. Vladimir Stanković. Knjiga je bogato opremljena. Sadržava popis bilježaka, bibliografiju, kazalo osobnih imena te sažetak na engleskome jeziku. Ne ulazeći detaljno u sadržaj publikacije, ipak treba istaknuti kako autor teži, što detaljnije, zabilježiti povijest novozelandskih Hrvata, tako da u poglavlju *Djelatnici hrvatskoga roda poznatiji u javnom životu Novoga Zelanda* donosi popise i kratke biografske crtice o poznatim osobama razvrstanim u 14, kako on navodi, zanimanja: arhitekti i inženjeri; ekonomisti i računovođe; književnici i pjesnici; liječnici; ljekarnici; pravnici; profesori; proizvođači; ribari; sportaši; ugostitelji; umjetnici; državni dužnosnici i vjerski djelatnici.⁵⁶⁷ No ono što je zanimljivo za ovu publikaciju, njezino je objavljivanje 2004. godine kao novoga dopunjenog izdanja u engleskome prijevodu pod naslovom *History of the Croatian Catholic Mission St. Leopold B. Mandic in Auckland, New Zealand: (1904 – 2004)*. Mjesto izdavanja sada je samo

567 Klarić, Ante. *Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.)*. Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 366-388.

Auckland, a izdavač je Hrvatska katolička misija (Croatian Catholic Mission). Na stranici nasuprot glavnoj naslovnoj stranici zabilježen je podatak o prvome izdanju koje je objavljeno na hrvatskome jeziku. Može se zaključiti kako mnogi koji su htjeli čitati o novozelandskim Hrvatima nisu to mogli na hrvatskome jeziku, pa je pripremljeno novo izdanje na engleskome. Čini se da je to uspostavljeni model koji će biti poželjan i u idućemu razdoblju: ako se objavljuje izdanje na hrvatskome jeziku, treba ga slijediti izdanje na engleskome. Sukladno bibliografskim pravilima svaka knjiga u bibliografiji izrađenoj u okviru Projekta HIT ima zaseban bibliografski zapis jer je riječ o dvjema publikacijama od kojih svaka ima svoj ISBN.

Knjiga koju je napisao Andrew D. Trlin pod naslovom *Foundations: early Croatian immigration to New Zealand* objavio je izdavač Opuzen Press 2016. godine. Knjiga je objavljena na engleskome jeziku te je također kvalitetno opremljena uključujući tri dodatka i popis citiranih izvora. U kontekstu teme ove knjige, posebno se ističe dodatak s popisom hrvatskih novina koje su izlazile u razdoblju od 1899. do 1919. godine. Opuzen Press može se odrediti kao komercijalno izdavačko poduzeće, ali osnovano s jasnom namjerom da objavljuje knjige povezane s Hrvatima. Čini se da je to i jedini način za opstanak i mogući razvoj takvoga izdavaštava sa sjedištem u samome Novom Zelandu.

Zbog toga ćemo se ukratko osvrnuti na još tri knjige istoga izdavača. Priкази se donose kronološkim redoslijedom objavljivanja, a autor svih publikacija je P. D. Mataga. U knjizi objavljenoj 2013. godine pod naslovom *The stayers: Dalmatian immigrants who arrived before 1916 and settled in New Zealand*, autor, sin kopača smole drveta kauri, uz opis prilika u kojima su živjeli i radili hrvatski useljenici pristigli na novozelandsko otočje početkom 20. stoljeća, donosi kroz čak sedam dodatka popise njihovih imena, okupljenih prema različitim kriterijima, uz još neke biografske podatke. Popisi koji su preuzeti iz različitih novozelandskih arhivskih izvora mogu istraživačima zainteresiranim za ovu temu bitno olakšati rad. Zanimljivo je još istaknuti i format publikacije čija je visina hrpta 29,6 cm, što se u bibliografskome zapisu zaokružuje na 30 cm, dakle riječ je o knjizi većih dimenzija. Sljedeća knjiga istoga autora pod naslovom *The transients: those Dalmatians who arrived in New Zealand before 1916 and did not settle there* objavljena je 2014. godine. Knjiga je oblikovana i opremljena slično kao i prethodni naslov te uz opis prilika zbog kojih se dio Hrvata pristiglih iz Dalmacije u Novi Zeland nakon odre-

đenoga razdoblja vratio u domovinu, donosi različite popise i arhivsku građu organizirane u osam dodataka što čini pretežni dio publikacije. Posljednja knjiga istoga autora i izdavača uvrštena u ovaj kratki prikaz, objavljena je 2015. godine pod naslovom *Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigrations to New Zealand's Kauri gumfields prior to World War I*. Podijeljena je u dva dijela. U prvome se ponovno opisuju razlozi i okolnosti useljeničkoga vala iz Dalmacije u Novi Zeland, dok drugi dio donosi niz podataka, ovaj put organiziranih u pet dodataka. Ova publikacije je nešto manjega opsega od prethodnih dviju, uključujući i njezin format, odnosno visinu hrpta od 25 cm. Ono što je zanimljivo jest da prikazanu publikaciju prati jedinica popratne građe u elektroničkome obliku, odnosno na CD-ROM-u. Na samome CD-u nalaze se nadopunjeni podaci izloženi u drugome dijelu knjige. Pohvalna je namjera izdavača da dio publikacije učini što dostupnijim objavljivanjem u dodatnome obliku koji je prikladan današnjemu vremenu.

Knjigu autorice Senke Božić-Vrbančić pod naslovom *Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu* objavio je 2018. godine izdavač Naklada Jesenski i Turk. Riječ je o hrvatskome prijevodu djela objavljenoga 2008. pod izvornim naslovom *Tarara: Croats and Maori in New Zealand: memory, belonging, identity* u izdanju Otago University Press. Prevoditelj izdanja iz 2018. na hrvatski jezik je Tomislav Pletenac. Riječ je o rijetkome primjeru suvremenoga hrvatskog izdavača koji se odlučio za objavljivanje djela koje se tematski bavi problematikom hrvatskih useljenika u Novome Zelandu.

Ovaj dio završava prikazom dvaju bogato opremljenih bibliofilskih izdanja u tvrdome uvezu s tiskom u boji otisnutim na papiru visoke kvalitete. Ponovno se slijedi kronološki redosljed objavljivanja. Stephen A. Jelich autor je knjige objavljene 2008. pod naslovom *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand, 1858 – 1958* u izdanju Pharos Publications Limited. Publikacija je bogato ilustrirana, a na predlistu i zalistu otisnute su karte hrvatske obale u boji. Zanimljiv je i format publikacije: 24,3 × 29,3 cm što se u bibliografskome zapisu zaokružuje na idući puni centimetar – dakle na 25 × 30 cm. Radi se o knjizi koja je šira nego viša, što je na prvi pogled ističe od ostalih izdanja. Knjiga je opremljena i ovitkom što dodatno ukazuje na kvalitetu opreme. Naposljetku tu je i knjiga autorice Kaye Dragicevich objavljena 2019. godine pod naslovom *Pioneer Dalmatian: settlers of the Far North* u izdanju Willow Creek Pressa. Zanimljivo je da i ova publikacija na

predlistu i zalistu, kao i na unutrašnjim stranicama korica, ima otisnute zemljopisne karte u boji. Na unutrašnjoj stanici prednjih korica i na predlistu, karta je hrvatske obale, a na unutrašnjoj stranici zadnjih korica i na zalistu karta je dijelova Sjevernoga otoka Novoga Zelanda. Knjiga je bogato ilustrirana s velikim brojem fotografija od kojih je dio i u boji. U objema ovim knjigama dani su vrlo detaljni prikazi povijesti hrvatskih iseljenika u Novome Zelandu koji svakako mogu poslužiti kao polazišta za buduća istraživanja.

Sve ukratko predstavljene publikacije predstavljaju iznimno značajne doprinose bez kojih bi dobar dio povijesti novozelandskih Hrvata, a time i Hrvata općenito, bio bespovratno izgubljen. Nažalost prikazane publikacije koje su objavljene u Novome Zelandu uglavnom nisu dijelom fonda hrvatskih knjižnica. Izuzetak čak nije ni Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, zbog spomenutoga problema povezanoga s kontinuiranom nabavom djela objavljenih izvan Hrvatske. Izuzetak je knjižnica Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koja je za potrebe Projekta HIT nabavila sve spomenute naslove koji su bili dobavljivi. Neki su međutim rasprodani. Zato je jedan od trajnih ciljeva Projekta HIT digitalizacija što većega broja knjiga, uključujući i prikazane naslove, naravno uz prethodno rješavanje autorskopravnih pitanja. Na početku 2021. godine u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu u pripremi je bila digitalizacija četiriju od devet prikazanih publikacija za koje su prikupljene dozvole autora te je predviđeno da budu dostupne u digitalnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i na stranicama Projekta HIT.

Društvene mreže

Društvene mreže dio su *weba 2.0* pa omogućuju komunikaciju i okupljanje pojedinaca i ustanova u virtualnome svijetu. Jedno od obilježja ljudske vrste jest da su ljudi društvena bića, pa je društveno okupljanje i umrežavanje u osnovi ljudske egzistencije. Stoga je jasno da društveno umrežavanje nije novi koncept, ali ono u internetskome okruženju dobiva novu dimenziju. U osnovi njegova svrha ostaje ista, ali informacijsko-komunikacijske tehnologije olakšavaju komunikaciju i umrežavanje korištenjem interneta i aplikacija. Takvo društveno umrežavanje daje mogućnost stvaranja javne ili polujavne prisutnosti za pojedince i ustanove kako bi se stvorile veze s drugim korisnicima

(pojedincima i/ili ustanovama).⁵⁶⁸ Prva društvena mreža, SixDegrees, pokrenuta je 1997. godine, a potom su pokrenute mreže Friendster 2002. godine, MySpace 2003. godine, Facebook 2004. godine i mnoge druge.⁵⁶⁹ Način komunikacije na društvenim mrežama ima posebna pravila koja ovise o pojedinoj mreži i koja korisnici moraju poštivati. Zajedničko obilježje društvenih mreža jest mogućnost interakcije i korisničkoga oblikovanja sadržaja. Takav je koncept izuzetno popularan jer korisnici više nisu samo promatrači i konzumenti sadržaja, već ga sami mogu proizvoditi izražavajući svoja mišljenja i stavove, dijeleći fotografije i sl.

Krajem 2020. godine u svijetu je bilo oko 7,8 milijardi stanovnika, od čega 4,7 milijardi aktivnih korisnika interneta, a 4,1 milijarda aktivnih korisnika društvenih mreža.⁵⁷⁰ Facebook godinama održava status najpopularnije društvene mreže – krajem 2020. godine bilo je 2,7 milijardi aktivnih korisnika Facebooka. Slijedio je Youtube s 2 milijarde korisnika, Instagram je imao 1,1 milijardu korisnika, TikTok 690 milijuna korisnika...⁵⁷¹

Od 4,8 milijuna stanovnika Novoga Zelanda, 4,5 milijuna korisnici su interneta, a od toga 3,6 milijuna korisnici su društvenih mreža.⁵⁷² U Novome Zelandu je krajem 2020. godine bilo 3,4 milijuna aktivnih korisnika Facebooka⁵⁷³ te 1,9 milijuna aktivnih korisnika Instagrama.⁵⁷⁴ U Hrvatskoj je od oko 4 milijuna stanovnika njih 3,1 milijun bio aktivan korisnik interneta, dok je aktivnih korisnika Facebooka bilo 2,1 milijun, a Instagrama oko 1,1 milijun.⁵⁷⁵

568 Boyd, Danah M.; Ellison, Nicole B. Social networking sites: definitions, history, and scholarship. // *Computer-mediated Communication*, 13, 1(2007). doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x

569 Hebrang Grgić, Ivana; Mučnjak, Dorja. Fenomen društvenih mreža i njegova primjena u knjižnicama. // *Croatian Journal of Education*. 17, 1(2015), str. 217-241. doi: 10.15516/cje.v17i1.789

570 Global digital population as of October 2020. // Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> (10. 1. 2021.)

571 Most popular social networks worldwide as of October 2020. // Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (10. 1. 2021.)

572 Digital 2020: New Zealand. // Datareportal. Dostupno na: <https://datareportal.com/reports/digital-2020-new-zealand> (27. 1. 2021.)

573 Facebook users in New Zealand. // NapoleonCat. Dostupno na: https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-new_zealand/2020/01 (27. 1. 2021.)

574 Instagram users in New Zealand. // NapoleonCat. Dostupno na: https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-new_zealand/2020/02 (27. 1. 2021.)

575 Instagram users in Croatia. // NapoleonCat. Dostupno na: <https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-croatia/2020/02> (27. 1. 2021.)

Facebook je sve popularniji među starijom populacijom – skupina korisnika starijih od 65 godina je najbrže rastuća skupina korisnika na Facebooku.⁵⁷⁶ Bez obzira na to, i dalje su značajno prisutne i ostale dobne skupine. Preteča Facebooka bio je Facemash, pokrenut 2003. godine, ali je stranica ubrzo zatvorena zbog optužaba za narušavanje sigurnosti, kršenje privatnosti i autorskoga prava.⁵⁷⁷ Facebook je pokrenut 2004. godine⁵⁷⁸ kao društvena mreža namijenjena studentima Sveučilišta Harvard u SAD-u. Cilj je bio omogućiti studentima umrežavanje radi upoznavanja i razmjene korisnih informacija. Budući da su broj i zadovoljstvo korisnika rasli, mreža se uskoro proširila i na neka druga sveučilišta. Od 26. rujna 2006. godine korisnici Facebooka mogu postati sve osobe koje imaju adresu elektroničke pošte. Postoje neka ograničenja u korištenju, primjerice, donja dobna granica za korištenje je 13 godina.⁵⁷⁹ U početku se prisutnost na Facebooku mogla ostvariti isključivo putem korisničkih profila. Pravila za otvaranje profila slična su kao u stvarnome svijetu – kao što jedna osoba može imati samo jedno ime, tako jedna osoba na Facebooku može otvoriti samo jedan profil koristeći se pritom svojim pravim imenom. Vrlo brzo su razne ustanove prepoznale potencijal Facebooka, pa su i one željele postati dio te mreže. Budući da je Facebook nastao za potrebe studenata i budući da su sveučilišne knjižnice informacijska središta čiji su najbrojniji korisnici studenti, knjižnice su bile među prvim ustanovama koje su se pokušale priključiti Facebooku kako bi mogle i na taj način biti dostupne svojim korisnicima. Međutim otvaranje profila za ustanove protivno je pravilima Facebooka, pa su takvi profili zatvarani. U studenome 2007. godine Facebook uz profile uvodi i stranice (engl. *Facebook Pages*) te na taj način omogućava ustanovama, tvrtkama i organizacijama komunikaciju s pojedincima i drugim ustanovama. I za stranice vrijede slična pravila kao u stvarnome svijetu – ustanova mora upotrebljavati svoj ispravan naziv, administrator stranice je službeni predstavnik ustanove i mora biti svjestan činjenice da predstavlja ustanovu, a ne sebe osobno. Treći način prisutnosti na Facebooku

576 18 Facebook statistics every marketer should know in 2020. // Sproutsocial.

Dostupno na: <https://sproutsocial.com/insights/facebook-stats-for-marketers/> (2. 11. 2020.)

577 Facemash creator survives at board. // The Harvard Crimson. Dostupno na: <https://www.the-crimson.com/article/2003/11/19/facemash-creator-survives-ad-board-the/> (27. 1. 2021.)

578 Facebook. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Facebook> (27. 1. 2021.)

579 Terms of service. // Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/legal/terms> (27. 1. 2021.)

su grupe (engl. *Facebook Groups*). Grupe su osmišljene za okupljanje manjih skupina korisnika koji imaju neki zajednički interes. One mogu biti privatne (samo članovi mogu vidjeti tko su ostali članovi i što objavljuju) ili javne (svatko može vidjeti tko su članovi grupe i što objavljuju).⁵⁸⁰ Grupe ne moraju nužno biti povezane s organizacijom, ustanovom ili tvrtkom već mogu okupljati pojedine korisnike oko bilo kojega zajedničkog interesa.

Facebook je popularan i među Hrvatima koji žive izvan Hrvatske te oni putem osobnih profila, stranica i grupa ostvaruju interakciju i zadovoljavaju dio svojih informacijsko-komunikacijskih potreba. Tako i Hrvati koji žive u Novome Zelandu komuniciraju putem stranica i grupa na Facebooku. Od 23 zabilježene prisutnosti na Facebooku koje su povezane s hrvatskom zajednicom u Novome Zelandu (Tablica 10), 9 je stranica i 14 grupa (12 javnih i dvije privatne).

Prije analize odabranih grupa na Facebooku važno je objasniti i promjenu shvaćanja pojmova „publikacija“ i „objavljivanje“ u elektroničkoj sredini, pa tako i na društvenim mrežama. Publikacija je tiskanjem ili drugom tehnikom umnoženo djelo namijenjeno javnosti.⁵⁸¹ Prema hrvatskome Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, autorsko djelo smatra se objavljenim ako je uz pristanak nositelja prava učinjeno dostupnim javnosti.⁵⁸² Prema tome djelo objavljeno na internetu također se smatra objavljenim, pa tako i sadržaj koji autori objavljuju na javno dostupnim društvenim mrežama. Ključna razlika između tiskane i elektroničke sredine u kontekstu objavljivanja je u brzini i jednostavnosti objavljivanja – na internetu je moguće vrlo brzo i bez većih tehničkih priprema objaviti sadržaj koji tako postaje dostupan javnosti, pa se smatra objavljenim. U tiskanoj je sredini potrebno utrošiti vrijeme i novac za prikupljanje, priređivanje, oblikovanje, tiskanje i raspačavanje publikacija, a u elektroničkoj sredini troškovi su znatno manji – moguće je vrlo brzo urediti i objaviti sadržaj bilo koje veličine. Stoga se i vrlo kratke objave na društvenim mrežama, ako su dostupne javnosti, smatraju objavljenima.

580 Groups. // Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/help/1629740080681586> (27. 1. 2021.)

581 Publikacija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50998> (17. 11. 2020.)

582 Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima: pročišćeni tekst. // Narodne novine 167(2003), 79(2007), 80(2011), 125(2011), 141(2013), 127(2014), 62(2017), 96(2018). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima> (17. 11. 2020.)

Facebook – istraživanje grupa

Uzorak i metodologija istraživanja Facebooka

U nastavku će se prikazati rezultati kvalitativne i kvantitativne analize sadržaja odabranih grupa odnosno stranica na Facebooku povezanih s novozelandskim Hrvatima. Kao primjer odabrane su tri od 22 pronađene prisutnosti prikazane u Tablici 10. Kriteriji za odabir bili su da na grupi ili stranici postoji više od 1000 pratitelja krajem 2020. godine i da je primarna ciljana publika s kojom se nastoji ostvariti interakcija hrvatska zajednica na području Novoga Zelanda. Prema tim kriterijima odabrane su sljedeće javne grupe: Croatian Cultural Society of NZ Inc., Dalmatinsko kulturno društvo te Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North. Dvije grupe s više od 1000 članova nisu u uzorku – grupa Klapa Samoana zbog toga što ima cilj okupiti članove iz cijeloga svijeta, a grupa Awanui Matters nigdje ne navodi da su Hrvati ciljana publika, već kao cilj ističe dijeljenje fotografija s područja Awanuija. Na tome je području velik broj osoba hrvatskoga porijekla tako da se često, ali ne isključivo, dijele informacije o Hrvatima.

Cilj istraživanja je na temelju kvalitativne i kvantitativne analize sadržaja prikazati način i koncept komunikacije Hrvata u Novome Zelandu putem društvene mreže Facebook. Na temelju toga zaključit će se o učestalosti upotrebe te društvene mreže, o njezinoj ulozi u komunikaciji te o interesima i informacijskim i komunikacijskim potrebama korisnika.

Podaci iz analiziranih grupa preuzeti su u prosincu 2020. godine. Prikupljeni su sljedeći podaci:

1. datum pokretanja grupe
2. ukupan broj članova grupe
3. za dvomjesečno razdoblje (listopad i studeni 2020.):
 - broj objava
 - broj objavljenih fotografija
 - broj komentara
 - broj reakcija (oznaka „sviđa mi se“ ili drugih)
 - broj dijeljenja
 - broj označenih osoba („tagiranje“)
 - sadržaj objava

- jezik objava (hrvatski ili engleski)
- broj reakcija na komentare
- jezik komentara.

Sadržaj objava podijeljen je tematski u sljedeće skupine:

- informacije o događanjima koje organizira društvo (budućim i prošlim)
- informacije o ostalim događanjima (npr. kazališne predstave i sl.)
- informacije o članovima društva (obavijesti o obljetnicama, novim članovima, o smrti i sl.)
- informacije povezane s istraživanjem porijekla i prošlosti Hrvata u Novome Zelandu
- uključivanja uživo ili objave videosnimaka
- oglasi za razne proizvode i usluge (ponuda i potražnja)
- obavijesti o publikacijama
- vijesti o Hrvatskoj ili Hrvatima izvan Novoga Zelanda.

Rezultati istraživanja usporedit će se s rezultatima ranijega istraživanja koje se odnosi na kraj 2018. godine.⁵⁸³

Rezultati istraživanja upotrebe Facebooka

Tri analizirane grupe su Croatian Cultural Society of NZ Inc., Dalmatinsko kulturno društvo i Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North. Grupe su prisutne na Facebooku u razdobljima od 7 do 11 godina (Tablica 12).

Tablica 12. Grupe na Facebooku obuhvaćene istraživanjem (abecednim redom)

Naziv grupe na Facebooku	Datum pokretanja	Broj članova u prosincu 2020.
Croatian Cultural Society of NZ Inc.	15. 9. 2011.	1211
DALMATINSKO KULTURNO DRUŠTVO	21. 8. 2009.	1259
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	6. 10. 2013.	3369

583 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // Global Knowledge, Memory and Communication. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Croatian Cultural Society of NZ Inc. – grupa na Facebooku

Grupa Croatian Cultural Society of NZ Inc. predstavlja istoimeno društvo koje djeluje u Aucklandu. Grupa je pokrenuta 15. rujna 2011. godine i ima četiri administratora.

Grupa je u prosincu 2020. godine imala 1211 pratitelja, što je za 290 više u odnosu na prosinac 2018. godine.⁵⁸⁴ Tijekom dvomjesečnoga razdoblja promatranja grupe objavljeno je 30 objava od čega ih je 25 objavio administrator grupe, a pet je objava članova. Na objave je bilo ukupno 970 reakcija („lajkova“) ili 32,3 reakcije po objavi. Komentara na objave bilo je ukupno 138 ili 4,6 po objavi. Objave su podijeljene 104 puta (3,5 puta prosječno), u objavama su označene (tagirane) ukupno 23 osobe (0,8 prosječno po objavi). Na 138 komentara bilo je 75 reakcija (0,5 po komentaru).

Jedna objava sadrži samo tekst, sedam objava su događaji, 16 objava su fotografije, tri su videozapisi, a tri su poveznice. Tematski je najviše objava povezano s oglašavanjem raznih događaja u udruzi ili izvan nje (14 objava), deset objava povezano je s proučavanjem povijesti udruge ili Hrvata u Novome Zelandu i nekoliko je ostalih objava (oglasi, zahvale članova na primitku u grupu i sl.).

Promatraju li se interakcije ovisno o vrsti objava, najviše je reakcija bilo na videozapise te na objave koje sadrže fotografije. Četiri objave s videozapisima u kojima se izvode hrvatske pjesme dobile su 432 reakcije, što je 44 % svih reakcija, te 61 komentar, što je 44 % svih komentara. Objave s fotografijama dobile su 319 reakcija (32,8 % svih reakcija) i 62 komentara (45 % svih komentara).

Sadržajno su najzanimljivije objave povijesne tematike (o povijesti udruge i/ili Hrvata u Novome Zelandu). Deset je takvih objava i one su dobile 208 reakcija (32 % svih reakcija) i 62 komentara (45 % svih komentara). Hrvatski jezik rijetko se rabi u objavama i u komentarima, iako su objave videozapisa na hrvatskome najpopularnije. Od 30 objava jedna je na hrvatskome (3,3 %), a od 138 komentara devet ih je na hrvatskome (6,5 %).

584 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // *Global Knowledge, Memory and Communication*. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Dalmatinsko kulturno društvo – grupa na Facebooku

Grupa Dalmatinsko kulturno društvo predstavlja istoimeno društvo koje djeluje u Aucklandu. Grupa je uspostavljena 21. kolovoza 2009. godine i ima sedam administratora.

Grupa je u prosincu 2020. godine imala 1259 pratitelja, što je za 335 više u odnosu na prosinac 2018. godine.⁵⁸⁵ Tijekom dvomjesečnoga razdoblja promatranja grupe objavljena je 61 objava od čega ih je 43 objavio administrator grupe, a 18 je objava članova. Na objave je bilo ukupno 2093 reakcija („lajkova“) ili 34,3 reakcije po objavi. Komentara na objave bilo je ukupno 324 ili 5,3 po objavi. Objave su podijeljene 102 puta (1,7 puta prosječno), u objavama je označeno (tagirano) 13 osoba (0,2 prosječno po objavi). Na 324 komentara bile su 192 reakcije (1,7 po komentaru).

Petnaest objava sadrži samo tekst, sedam objava su događaji, 20 objava su fotografije, 12 su videozapisi, a šest su poveznice. Tematski je najviše objava povezano s oglašavanjem raznih događaja u samome Društvu (24 objave) ili izvan njega (devet objava), 12 objava povezano je s proučavanjem povijesti Društva ili Hrvata u Novome Zelandu, osam objava povezano je s pojedinim članovima Društva (npr. proslava godišnjice braka, obavijest o novim članovima i sl.) i nekoliko je ostalih objava (oglasi, zahvale članova na primitku u grupu i sl.).

Promatraju li se interakcije ovisno o vrsti objava, najviše je reakcija i komentara bilo na objave s fotografijama i na objave s videozapisima. Broj reakcija na objave s fotografijama je 1026 ili 49 % svih reakcija. Broj komentara na objave s fotografijama je 178 ili 54 % svih komentara. Na objave s videozapisima zabilježeno je 620 reakcija (29,6 % svih reakcija) i 67 komentara (20,6 % svih komentara).

Kao i u prethodno analiziranoj grupi, sadržajno su najzanimljivije objave povijesne tematike – dobile su 495 reakcija (23,6 % svih reakcija) i 97 komentara (29,9 %). I u ovoj su grupi popularne objave videozapisa na hrvatskome jeziku (npr. snimke nastupa u kojima se pjevaju hrvatske pjesme), ali hrvatski se jezik rijetko rabi u objavama i u komentarima. Od 61 objave dvije su na hrvatskome (3,3 %), a od 324 komentara 28 ih je na hrvatskome (8,6 %).

585 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // *Global Knowledge, Memory and Communication*. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North – grupa na Facebooku

Grupa Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North konceptom je drugačija od prethodnih dviju grupa. Ona ne predstavlja udругu, već ju je pokrenula autorica istoimene knjige s ciljem da novozelandski Hrvati dijele informacije o svom porijeklu. Autorica knjige i jedna od dvoje administratora, Kaye Dragicevich, bavi se proučavanjem Hrvata u Novome Zelandu i napisala je još nekoliko knjiga koje obuhvaćaju istu ili sličnu tematiku. Broj članova ove grupe je veći od broja članova prethodnih grupa što je također povezano s činjenicom da grupa ne predstavlja ni jednu udругu, ali i ukazuje na veliko zanimanje novozelandskih Hrvata za istraživanje povijesti. Grupa je pokrenuta 6. listopada 2013. godine.

Grupa je na početku prosinca 2020. godine imala 3369 pratitelja, što je za 839 više u odnosu na kraj 2018. godine.⁵⁸⁶ Tijekom dvomjesečnoga razdoblja promatranja grupe objavljene su 24 objave od čega ih je 6 objavio administrator grupe, a 18 je objava članova.

Na objave je bilo ukupno 550 reakcija („lajkova“) ili 22,9 reakcije po objavi. Komentara na objave bilo je ukupno 177 ili 7,4 po objavi. Objave su podijeljene 29 puta (1,7 puta prosječno), u objavama je označeno (tagirano) 8 osoba (0,3 prosječno po objavi). Na 177 komentara bila je 91 reakcija (0,5 po komentaru). Devet objava sadrži samo tekst, dvije objave su događaji, četiri objave su fotografije, a 9 objava su poveznice.

Tematski je najviše objava o povijesti Hrvata u Novome Zelandu, što je i glavni cilj grupe – 14 je takvih objava, a još četiri objave su tematski povezane s Hrvatima i Hrvatskom. Samo je jedna objava o događaju. Kao i u prethodnim grupama, sadržajno su najzanimljivije objave povijesne tematike. Na te je objave bilo 376 reakcija (68,3 % svih reakcija) i 147 komentara (83 %). Najviše reakcija (106 ili 28 % svih reakcija) ima objava jedne skupne fotografije kopača smole drveta kauri porijeklom s otoka Korčule. Fotografija je iz 1905. godine i u popratnome tekstu navode se imena osoba s fotografije. Uslijedili su komentari (početkom prosinca 2020. godine bilo je 22 komentara). Tri su komentatora dodala i nove fotografije koje su potaknule daljnju raspravu.

586 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // *Global Knowledge, Memory and Communication*. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Poneki komentari donose opširan opis povijesti nekih obitelji čiji su članovi na fotografiji u objavi.

Objava s najviše komentara (38 ili 25,9 % svih komentara) poveznica je na fotografije koje je objavila jedna obitelj nakon što je, zahvaljujući grupi i njezinoj administratorici, pronašla informacije o svome pretku koji je živio u Novome Zelandu na prijelazu 19. u 20. stoljeće. U komentarima su članovi grupe navodili dodatne informacije o toj obitelji. Sve su objave na engleskome jeziku, a jedna je objava dvojezična (na engleskome i na hrvatskome). Od 147 komentara dva su na hrvatskome jeziku (1,4 %).

Usporedba rezultata istraživanja grupa na Facebooku

Tablica 13. prikazuje osnovnu statistiku po analiziranim grupama – broj članova, broj objava, reakcija na objave, broj komentara, fotografija, videozapisa, dijeljenja, označenih osoba te broj reakcija na komentare. Prve dvije analizirane grupe imale su podjednak broj članova, dok je članova u trećoj grupi bilo gotovo trostruko više. Kao što je ranije napomenuto, prve dvije grupe povezane su s udrugama koje okupljaju Hrvate u Novome Zelandu, pa su i sadržajno najzanimljivije članovima tih udruga i drugim osobama hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu. Treća grupa bavi se ponajprije proučavanjem povijesti i porijekla Hrvata u Novome Zelandu, nije povezana ni uz jednu udruhu, a sadržaj je zanimljiv svima koji su zainteresirani za tu tematiku, bez obzira jesu li članovi neke udruge i bez obzira žive li u Novome Zelandu ili negdje drugdje.

Tablica 13. Usporedni prikaz statističkih podataka za tri analizirane grupe na Facebooku (prosinac 2020.)

Grupa	Članovi grupe	Objave	Reakcije na objave	Komentari	Fotografije	Videozapisi	Dijeljenja	Označene osobe	Reakcije na komentare
Croatian Cultural Society NZ	1211	30	970	138	68	3	104	23	75
Dalmatinsko kulturno društvo	1259	61	2093	324	214	12	102	13	129
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	3369	24	550	177	3	0	29	8	91
UKUPNO	-	115	3613	639	285	15	235	44	295

Po broju objava najaktivnija je grupa Dalmatinsko kulturno društvo. Broj objava ovisi o administratorima, o aktivnostima društva, o interesu članova grupe... Ova grupa ima i najveći broj administratora. Veći broj objava potaknuo je reakcije i komentare – interakcija s članovima je veća. Sve tri grupe objavljuju prihvatljiv, optimalan broj objava. Kod administriranja grupe potrebno je paziti da objava nije previše, a ni premalo, što sve tri grupe uspješno čine. Kako bi se lakše usporedile aktivnosti pojedinih grupa, Tablica 14 prikazuje prosječan broj objava, reakcija, komentara i objavljenih fotografija mjesečno za promatrano razdoblje 2020. godine. Tablica 15 prikazuje iste podatke i za 2018. godinu.

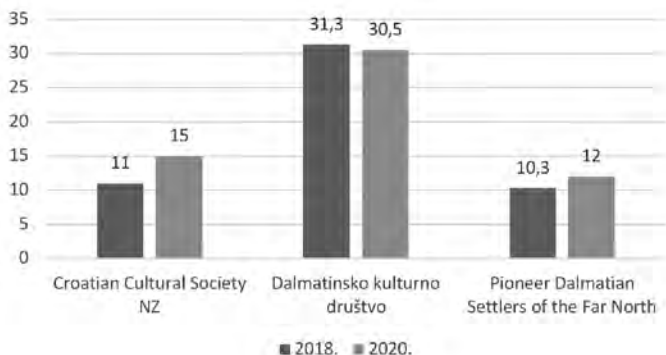
Tablica 14. Prosjek objava, reakcija, komentara i fotografija mjesečno – 2020. godina

Grupa	Prosječno objava mjesečno	Prosječno reakcija mjesečno	Prosječno komentara mjesečno	Prosječno fotografija mjesečno
Croatian Cultural Society NZ	15	485	69	34
Dalmatinsko kulturno društvo	30,5	1046,5	162	107
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	12	275	88,5	1,5

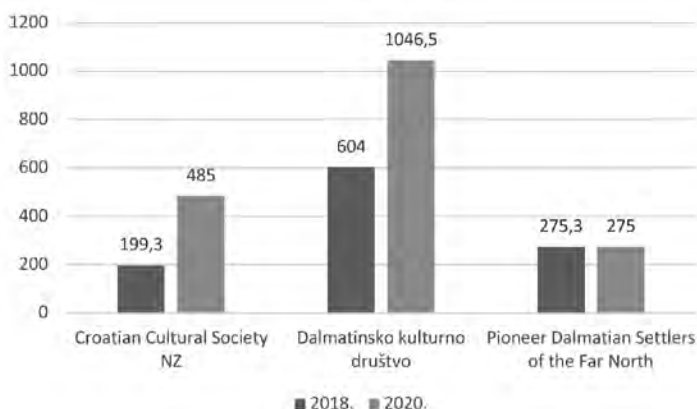
Tablica 15. Prosjek objava, reakcija, komentara i fotografija mjesečno – 2018. godina

Grupa	Prosječno objava mjesečno	Prosječno reakcija mjesečno	Prosječno komentara mjesečno	Prosječno fotografija mjesečno
Croatian Cultural Society NZ	11	199,3	27	16,3
Dalmatinsko kulturno društvo	31,3	604	78,3	4
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	10,3	275,3	74	1,3

Iz tablica su izdvojeni podaci o broju objava i reakcija i prikazani su u Grafikonima 10 i 11. Grafikon 10 prikazuje prosječan mjesečni broj objava u 2018. i 2020. godini. Taj broj je približno jednak u promatranim razdobljima. Međutim na temelju Tablica 14 i 15 te Grafikona 11 jasno je da je 2020. godine u dvjema grupama znatno veća interakcija. Razlozi tomu mogu biti povećanje broja članova, ali i rad administratora koji utječu na sadržaj objava i na poticanje interakcije.

Grafikon 10. Prosječan broj mjesečnih objava po grupama za 2018. i 2020. godinu

Grafikon 11. Prosječan broj mjesečnih reakcija na objave po grupama za 2018. i 2020. godinu

Na temelju rezultata i usporedbe s ranijim istraživanjem jasno je da je komunikacija putem društvene mreže Facebook popularna među Hrvatima u Novome Zelandu i svima koje zanimaju teme o kojima oni raspravljaju. Korisnicima su najzanimljivije objave povezane s proučavanjem povijesti, a popularne su i objave snimaka i fotografija s raznih događaja, posebno videozapisi nastupa folklornih skupina. Koliko god svim članovima bila zanimljiva povijest, folklor i ostali prilozi povezani s Hrvatskom i/ili Hrvatima u Novome Zelandu, zanimljivo je da svi uglavnom pišu engleskim jezikom – i administratori i članovi u objavama i komentarima. Za razliku od ranih useljenika koji nisu poznavali hrvatski jezik, danas se događa suprotno – većina osoba hrvatskoga porijekla ne

razumije ili slabo razumije hrvatski jezik, pa se radije koriste engleskim jezikom (Tablica 16). Od ukupno 115 objava svih analiziranih grupa, 2,6 % ih je na hrvatskome jeziku, a od 639 komentara na hrvatskome jeziku je 6 %. Usporedimo li podatke s onima iz 2018. godine, situacija se nije znatno promijenila. U 2018. godini je bilo 2,5 % objava na hrvatskome jeziku te 3,2 % komentara na hrvatskome jeziku. Objave na hrvatskome jeziku često su jezično neispravne. Iako je komunikacija na društvenim mrežama neformalna, pa i izvršni govornici ponekad ne paze na jezičnu ispravnost objava, moguće je naslutiti da osobe hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu (osim ako nisu prva generacija doseljenika), ne znaju dobro ili uopće ne poznaju hrvatski jezik.

Tablica 16. Broj objava i komentara prema jeziku 2020. godine

Grupa	Objave		Komentari	
	engleski	hrvatski	engleski	hrvatski
Croatian Cultural Society NZ	29	1	129	9
Dalmatinsko kulturno društvo	59	2	296	28
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North	24	0	175	2

Ovi podaci o korištenju hrvatskoga jezika u skladu su s rezultatima istraživanja iz 2020. godine koje se bavilo dalmatinskim govorom u Novome Zelandu kao predačkim jezikom.⁵⁸⁷ U nasljednome jeziku je znanje jezika minimalno, ali kod govornika postoji razvijena svijest o važnosti jezika. Govornici nasljednoga jezika mogu komunicirati, unatoč niskomu stupnju gramatičke točnosti.⁵⁸⁸ Predački jezik (ili jezik podrijetla), za razliku od nasljednoga jezika, onaj je u kojemu potomak nema ni najniži stupanj jezične stručnosti, već je taj jezik samo dio kulturnoga nasljeđa.⁵⁸⁹ Spomenuto istraživanje u uzorku je imalo stariju populaciju, pa je zaključeno da ona dalmatinski govor ne upotrebljava aktivno. Razlozi su brojni, primjerice nedostatak motivacije unutar

587 Bjedov, Nela. (Trans)formacija jezičnog identiteta potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu: diplomski rad. Split: Filozofski fakultet, 2020. (mentor: Josip Lasić)

588 Burić, Helana; Lasić, Josip. Materinski jezik u multikulturalnom prostoru Australije. // Bosansko-hercegovački slavistički kongres I: Zbornik radova. 1(2012), str. 221-229. Dostupno na: <http://www.slavistickikomitet.ba/Zbornik1-Web-F.pdf> (14. 2. 2021.)

589 Cvikić, Lidija; Jelaska, Zrinka; Kanaet Šimić, Lada. Nasljedni govornici i njihova motivacija za učenje hrvatskoga jezika. // *Croatian Studies Review*. 6(2010), str. 119. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/86321> (27. 1. 2021.)

novozelandskoga društva, razni obiteljski razlozi, nedostatak međugeneracijskoga transfera jezika, dominacija engleskoga jezika, procesi asimilacije, geografska udaljenost između Novoga Zelanda i Hrvatske, ali i prostorna rasprostranjenost potomaka Hrvata u Novome Zelandu.

Instagram – istraživanje korisničkih računa i oznaka

Cilj, uzorak i metode istraživanja Instagrama

I na drugim društvenim mrežama postoji komunikacija u kojoj sudjeluju Hrvati i osobe hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu. Kao primjer ukratko ćemo prikazati nekoliko prisutnosti na Instagramu. Instagram je društvena mreža za dijeljenje fotografija i videozapisa. Mreža je pokrenuta 2010. godine za korisnike sustava iOS, a od 2012. godine dostupna je i korisnicima sustava Android. U vlasništvu je Facebooka. Korisnici biraju koje će korisničke račune pratiti, a moguće je pratiti i pojedine oznake (engl. *hashtags*). Oznake su uvedene 2011. godine, a moguće ih je pratiti od prosinca 2017. godine.⁵⁹⁰ Praćenje oznaka omogućava korisnicima da prate teme koje ih zanimaju. Stoga u analizu osim korisničkih računa koje otvaraju hrvatske organizacije u Novome Zelandu, treba uključiti i oznake koje dodaju korisnici. Takve oznake nije uvijek lako analizirati jer se rabe proizvoljno, pa ih je teško identificirati. Na Instagramu su češći neformalni i kolokvijalni nazivi, pa je ponekad teško razlučiti račun koji predstavlja formalnu organizaciju od profila pojedinih korisnika.

Cilj istraživanja Instagrama bio je ustanoviti interakciju novozelandskih Hrvata na toj društvenoj mreži. Instagram je pretražen po nazivima udruga i organizacija te je pronađeno pet korisničkih računa i deset oznaka povezanih s Hrvatima u Novome Zelandu. Najprije su analizirani općeniti podaci – ukupan broj objava, broj pratitelja i datum prve objave. Za sve korisničke račune napravljena je u prosincu 2020. godine kvalitativna i kvantitativna analiza objava za dvomjesečno razdoblje u 2020. godini (listopad i studeni). Analiziran je broj objava, broj pratitelja, broj komentara, broj reakcija, jezik komentara, broj oznaka u objavama te sadržaj objava.

⁵⁹⁰ Instagram introduces hashtags for users and brands. // Mashable. Dostupno na: <https://mashable.com/2011/01/27/instagram-hashtags/?europe=true> (11. 12. 2020.)

Analizirani su sljedeći korisnički računi (preneseni su nazivi s Instagrama):

1. Kralj Tomislav Folklore NZ
2. Dalmatian Cultural Society
3. Tarara Folklore Ensemble
4. HNK Auckland Croatia Football
5. NZ Croatia Cricket.

Dva korisnička računa predstavljaju folklorne ansamble, dva su povezana sa sportom, a jedan predstavlja udrugu. Za deset pronađenih oznaka napravljena je kvantitativna analiza objava u kojima su navedene. Rezultati su uspoređeni s ranijim istraživanjem iz 2018. godine.

Rezultati istraživanja Instagrama

Promatrani korisnički računi pokrenuti su u razdoblju od travnja 2015. godine do prosinca 2017. godine. Ukupan broj objava do prosinca 2020. godine kretao se od 17 do 224, a broj pratitelja od 150 do 488 (Tablica 17).

Tablica 17. Objave i pratitelji do prosinca 2020. godine te datum prve objave na Instagramu

Korisnički račun na Instagramu	Broj objava ukupno	Broj pratitelja	Datum prve objave
Kralj Tomislav Folklore NZ	17	150	27. 4. 2015.
Dalmatian Cultural Society	96	171	5. 11. 2017.
Tarara Folklore Ensemble	175	351	3. 12. 2017.
HNK Auckland Croatia Football	224	488	5. 4. 2017.
NZ Croatia Cricket	51	215	23. 11. 2017.

Analiza objava u promatranome dvomjesečnom razdoblju (Tablica 18) pokazuje da ni jedan račun nije ostvario značajnu aktivnost. Broj objava je od jedan do sedam, broj reakcija na objave od 20 do 198, a broj komentara od 0 do 24. Računi koji imaju više objava (6 i 7 objava), posljedično imaju i najveći broj reakcija i komentara. Broj oznaka u objavama kreće se od 0 do 8. Nema objava ni komentara na hrvatskome jeziku. Sve objave odnose se na događaja (ponekad je riječ o najavi događaja, a ponekad o izvještaju s događaja). Dvije objave su kratki videozapisi i one imaju 195 odnosno 161 pregled.

Tablica 18. Podaci za promatrano dvomjesečno razdoblje (listopad i studeni 2020. godine)

Korisnički račun na Instagramu	Broj objava	Reakcije na objave	Komentari	Oznake u objavama	Objave na hrvatskome	Komentari na hrvatskome
Kralj Tomislav Folklore NZ	1	20	0	0	0	0
Dalmatian Cultural Society	7	142	24	3	0	0
Tarara Folklore Ensemble	1	38	2	8	0	0
HNK Auckland Croatia Football	6	198	6	4	0	0
NZ Croatia Cricket	2	44	0	6	0	0

Za dva korisnička računa su i u istraživanju iz 2018. godine analizirani podaci o pratiteljima, postovima i interakcijama.⁵⁹¹ Broj pratitelja za oba računa manji je u 2020. godini. Također se smanjio prosječan mjesečni broj objava, reakcija i komentara.

Od deset pronađenih oznaka koje su povezane s Hrvatima u Novome Zelandu samo jedna ima značajniji broj objava u kojima je navedena (204). Ostale se navode u jednoj do 29 objava (Tablica 19).

Tablica 19. Oznake na Instagramu s brojem objava u kojima su označene (do prosinca 2020.)

Br.	Oznaka (#)	Broj objava
1.	#croatianculturalsocietyofnz	2
2.	#croatiannewzealand	1
3.	#dalmatinskokulturnodrustvoaucklandnz	1
4.	#hnkauckland	1
5.	#hnkaucklanddokraja	204
6.	#kaitaiadalmatianclub	1
7.	#nzcroatia	29
8.	#nzcroatiacricket	5
9.	#nzcroatian	2
10.	#nzcroatians	17

591 Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // Global Knowledge, Memory and Communication. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017

Na temelju rezultata istraživanja može se zaključiti da Instagram nije toliko dobro prihvaćen kanal komunikacije kao Facebook, a usporede li se rezultati s istraživanjem iz 2018. godine nameće se zaključak da se interakcija na Instagramu smanjuje, za razliku od one na Facebooku, koja je veća.

Usporedba objava na internetu s objavama u novinama

Način komunikacije Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu na prvi se pogled u potpunosti promijenio tijekom posljednjih 150 godina. Serijske publikacije koje objavljuju Hrvati u Novome Zelandu ne postoje, osim dvaju biltena na engleskome jeziku. Većina ne razumije hrvatski jezik, za razliku od prvih useljenika koji nisu razumjeli engleski jezik. Struktura i interesi su se znatno promijenili – Hrvati više ne rade najteže fizičke poslove, žive u neusporedivo boljim uvjetima od njihovih davnih predaka, obrazovaniji su, preživljavanje im nije jedini cilj, pa ni njihove informacijske potrebe nisu usmjerene isključivo na informacije vezane uz zakonodavstvo, tržište i sl. Razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija osigurao je neizmjerne komunikacijske mogućnosti koje nisu usporedive s onima s kraja 19. stoljeća – informacije se objavljuju brže, svi zainteresirani mogu sudjelovati u kreiranju i objavljivanju informacija, a omogućena je i brza interakcija. Ni društvena okupljanja nisu ista – i dalje postoje formalne udruge, ali postoje i virtualne grupe koje okupljaju ljude sličnih interesa. Moglo bi se reći da se model komunikacije u potpunosti promijenio, iako mu je u osnovi ostala ista ideja društvenoga okupljanja i interakcije.

Međutim analiziramo li formu i sadržaj informacija objavljenih prije 100 i više godina s onima o događajima u suvremenome društvu, ipak je moguće pronaći neke poveznice i sličnosti. To ukazuje da su ljudske potrebe za informacijama zapravo na općenitoj razini vrlo slične, čak je ponekad i sadržaj sličan, a ono što se mijenja i što ih čini različitima je tehnologija.

Prvi oblik komunikacije kod najstarijih doseljenika bila je usmena komunikacija. Razlozi su bili raznoliki – usmena komunikacija bila je važna i u domovini, a većina doseljenika bila je nepismena. Oni koji su znali čitati nisu imali nikakve informacijske izvore kojima bi se mogli koristiti, a novozelandske publikacije uglavnom su im bile beskorisne jer nisu poznavali engleski jezik.

Stoga je neformalan način komunikacije usmenom predajom dugo bio izuzetno značajan model prenošenja informacija, očuvanja kulturne baštine i nacionalnoga identiteta. Razmislimo li o današnjoj komunikaciji putem društvenih mreža, možemo uočiti sličnosti – i taj je način češće neformalan nego formalan. Iako postoje administratori, iako je moguće kontrolirati i usmjeravati sadržaj koji se objavljuje, primjerice na Facebooku, ipak je uglavnom oblikovanje informacija neformalno. Kao što je svatko u kampu u kojemu su bili smješteni kopači smole drveta kauri mogao izreći svoje mišljenje, podijeliti informaciju, otpjevati pjesmu iz staroga kraja, tako i na Facebooku svi članovi grupe imaju mogućnost učiniti to isto. Moguća je i neformalna interakcija – kopači smole razgovarali su o svakodnevničkim problemima, o domovini, o novoj zemlji u koju su došli... Korisnici društvenih mreža također ostvaruju interakciju pišući komentare i objave. Razlika je što su objave na Facebooku dostupne široj javnosti (osim ako administratori ne ograniče pristup) i moguće ih je pohraniti te im pristupiti s vremenskim i prostornim odmakom.

Promatra li se sadržaj objava, jasno je da se interesi i potrebe za informacijama mijenjaju, ali neki sadržaji koji su bili zanimljivi početkom 20. stoljeća, zanimljivi su i stotinu godina kasnije. Primjeri takvih sadržaja su izvještaji o događanjima koja organiziraju hrvatska društva, obavijesti o članovima (npr. obavijesti o smrti ili obavijesti o novim članovima), zabavni sadržaji (šale i zanimljivosti), oglasi za razne vrste proizvoda i usluga, fotografije iz domovine ili čestitke povodom blagdana. U vrijeme pandemije bolesti COVID-19 pojavili su se slični problemi kao oni od prije stotinu ili više godina, primjerice nemogućnost povratka u domovinu ili epidemiološka ograničenja koja su utjecala na svakodnevni život. Donosimo nekoliko usporedbi vijesti iz starih novozelandskih novina s vijestima koje se objavljuju u 21. stoljeću na internetu (na mrežnim stranicama ili društvenim mrežama).

Primjer jedne obavijesti o smrti objavljene u novinama *Napredak* 1907. godine:

Naš domorodac Ivan Bilich-White rodом iz Zagruđe (Dalmacija) ispustio je svoju plemenitu dušu na 8 tek., poslije kratkog ali teškog bolovanja; koji je bio do vječnog groba od svojih prijatelja, rodbine, i poznanika odpraćen.

Pokojnik ostavlja tužnu i uciviljenu suprugu sa dva sina koji pokojnika

oplakivaju. Pokojni Ivan Bilich poznat je većini našeg naroda, kao pošten i plemenit rodoljub. Ovdje se bavio u Aucklandu kao gostioničar, te kasnije odlučio se stalno nastaniti u ovoj slobodnoj zemlji i kupio je farmu u Henderson za osnovati sebi i svojoj obitelji bolju budućnost. Od naše strane želimo pokojniku rajsko naselje, i lahka mu crna zemlja.⁵⁹²

Više od stotinu godina kasnije u grupi Dalmatinskoga kulturnog društva na Facebooku u sličnome je tonu, ali na engleskome jeziku, objavljena obavijest o smrti jednoga člana društva iz 2018. godine:

Anthony (Tony) Borich – Tony se borio s karcinomom nekoliko godina... Bio je farmaceut... on i njegova supruga Berta imali su tri sina... uključili su ih u rad Folklornog ansambla Društva i Tony je svesrdno pomagao sve što je imalo veze s Društvom... bio je predsjednik Društva tijekom tri godine (od 2000. do 2003.)... Tony će iskreno nedostajati svima koji su ga poznavali.⁵⁹³

U novinama su se, upravo kao i na društvenim mrežama, oglašavali razni proizvodi i usluge. Oglas o novoobjavljenoj knjizi iz *Napretka* 1907. godine glasi:

Čitajte i naručite si veliku novo izašlu knjigu Čovjek, njegov život i zdravlje koju je napisao slavni profesor dr. Collins... knjiga imade preko 300 stranica, a ukrašena je sa 200 slika u crnilu i bojama, osim toga pridodana je jedna velika slika u bojama... Cijena knjizi jest 2 šilinga – a ista knjiga sjajno vezana u tvrdim koricama sa zlatorezom košta 5 šilinga...⁵⁹⁴

Na društvenim se mrežama u 21. stoljeću također ponekad objavljuju obavijesti o novim knjigama. Primjerice u listopadu 2018. u grupi Dalmatinsko kulturno društvo na Facebooku je objavljena obavijest o novoj knjizi:

592 Napredak, 2, 33(1907).

593 Dalmatinsko kulturno društvo. // Facebook Group. 23. 10. 2018.

594 Napredak, 2, 31(1907).

Nova knjiga *The Gumfields: Northern Wairoa to the Far North* autorice Kaye Dragicevich dostupna, a možete ju i kupiti u Dargavilleu na proslavi 160. godišnjice prvog dalmatinskog useljenika. Vidimo se!⁵⁹⁵

Stariji članovi društva bili su zanimljivi nekad kao i danas – u novinama su se ponekad objavljivale obavijesti o njima baš kao što im se i danas na društvenim mrežama pridaje pozornost. Tako je u *Bratskoj slozi* krajem 19. stoljeća objavljena vijest:

Jedan stanovnik od Pahiatua jest star 96 godina, ima 14 djece svi u podpunom zdravlju, najstarijemu sinu jest sada 68 godina.⁵⁹⁶

U grupi Hrvatsko kulturno društvo na Facebooku objavljena je u studenome 2013. godine kratka čestitka na hrvatskome jeziku uz fotografiju slavljenice:

Sretan 100-ti rođendan dragoj baki Terezi Baričević!⁵⁹⁷

Obavijesti o misama zanimljivije su bile nekada i sada. U *Napretku* je 1907. godine objavljena obavijest:

Na slijedeća mjesta Sveta Misa bit će održana od Don Joze Zanna za Hrvatski Narod. Na Božić kod Waipapa. Na sv. Stjepana kod Kaikohe Hall na 10 sati. Na Novu Godinu kod Waipu na 10 sati...⁵⁹⁸

U *Novostima* Hrvatskoga kulturnog društva, glasilu koje izlazi u elektroničkome obliku, 2019. godine prije Božića objavljena je obavijest na engleskome jeziku:

Misa na Badnjak održat će se u utorak navečer, 24. prosinca, u 9 sati u crkvi Sv. Ane, Cole Place, Te Atatu South.⁵⁹⁹

595 Dalmatinsko kulturno društvo. // Facebook Group. 23. 10. 2018.

596 Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.

597 Croatian Cultural Society of NZ Inc. // Facebook Group. 17. 11. 2013.

598 Napredak. 1, 2(1906), str. 3.

599 Newsletter: Croatian Cultural Society of New Zealand. 65(2019). Dostupno na: http://www.croatianclub.org/index.php/download_file/view/491/177/ (27. 1. 2021.)

Problem nepostojanja svećenika koji govore hrvatski jezik postojao je na početku 20. stoljeća, a postoji i u 21. stoljeću. *Pučki list* 1904. godine donosi prigovor da novopridošli svećenik u Novome Zelandu ne govori hrvatski:

Poslali nam amo svećenika, za nas Hrvate, da ispovida, pripovida i dili svetu
Pričest samo Hrvatima... Što zbilja još u Rimu misle, da svi Hrvati govore
talijanski, ili hoće da s nama zbivaju šale?⁶⁰⁰

Iz teksta u biltenu Hrvatskoga kulturnog društva iz 2013. godine doznaje se da ponovno ne postoje svećenici koji govore hrvatski jezik. Hrvati sada dobro govore i razumiju engleski jezik, ali i dalje žele slušati mise na hrvatskome:

... Fra Sateki (kao i fra George) također pokušava naučiti malo hrvatskoga
jezika za našu korist na Misi, stoga mu dajmo našu potpunu podršku.⁶⁰¹

U prošlosti se događalo da se Hrvati iz Novoga Zelanda ne mogu vratiti u domovinu. To se događa i u novije vrijeme. Iako su razlozi različiti, to je važna tema o kojoj se piše i u starim novinama i na društvenim mrežama. U pismu Josipa Franića iz Novoga Zelanda koje je objavljeno u *Pučkome listu* 1895. piše:

... Za putovanje do ovamo hoće se 300 forinta, pa bi se mnogi hotili
povratiti doma, ali nemogu skucati novca za put do kuće...⁶⁰²

Objava iz ožujka 2020. godine (na engleskome jeziku) govori o nemogućnosti povratka jedne Hrvatice u Hrvatsku zbog epidemioloških mjera uvedenih zbog pandemije bolesti COVID-19:

... Ona je trenutno zapela u Novom Zelandu zbog otkazanih letova i njeni
letovi se i dalje otkazuju...⁶⁰³

600 *Pučki list*. 13(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. *Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland*. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 24.

601 Newsletter: Croatian Cultural Society of New Zealand. 25(2013). Dostupno na: http://www.croatianclub.org/index.php/download_file/view/169/244/ (27. 1. 2021.)

602 *Pučki list*. 17(1895), prema: Bezić Filipović, Branka. *Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland*. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 8.

603 Croatian Cultural Society. // Facebook Group. 25. 3. 2020.

I početkom 20. stoljeća postojali su problemi povezani uz javno zdravstvo koji su utjecali na stanovnike Novoga Zelanda. Tako u *Napretku* iz 1907. godine pronalazimo tekst o kugi koja se širi u Australiji, pa se ograničenja uvode i za Novi Zeland:

Bolest od kuge koja sada vlada u Sydney još nije prestala. Svaki dan se pojavlja nove bolesnike od kojih sasvim malo ostane u životu. Također ima bolesti od Kuge u Queensland gdje nekoji u gradu Brisbane i Ipswich jesu smrtno obolili. U jednoj gostioni u Sydney šest osoba jest poginulo od bolesti kuge. Strogi zakoni sada bit će ustanovljeno za brodovlje koji stignu u luku Auckland.⁶⁰⁴

Zbog pandemije bolesti COVID-19 u 2020. godini također su se uvodila ograničenja u Novome Zelandu, pa je u grupi Hrvatskoga kulturnog društva objavljeno (na engleskome jeziku):

... Prema naputku Ministarstva zdravstva u vezi virusa Covid-19, Hrvatsko kulturno društvo obustavlja sve klupske aktivnosti u iduća tri tjedna... Pratit ćemo situaciju kada to razdoblje prođe. Hvala na razumijevanju i nadamo se da će svi naši članovi biti na sigurnom...⁶⁰⁵

U novinama *The United Front* 1942. godine na engleskome jeziku objavljen je poziv za suradnju čitatelja prilikom objavljivanja obljetničke knjige:

Slavensko vijeće prikuplja popis slavenskih boraca i domoljuba koji će biti objavljen u memorijalnoj knjizi... Šaljite nam fotografije i podatke.⁶⁰⁶

Sličan je poziv objavljen na stranici Dalmatinskoga kulturnog društva na Facebooku u ljeto 2020. godine, također na engleskome jeziku. Društvo je zamolilo članove za pomoć u prikupljanju priloga za objavu memorijalne knjige povodom proslave 90. godišnjice društva:

604 Napredak. 2, 4(1907), str. 3.

605 Croatian Cultural Society of NZ Inc. // Facebook Group. 19. 3. 2020.

606 The United Front. 1, 9(1942), str. 13.

Ova godina, 2020., bit će godina razmišljanja i prisjećanja... budući da slavimo 90 godina od osnutka kluba u Aucklandu. Ne sumnjamo da mnogi od vas imaju uspomene i podatke o događajima u našem društvu, molimo zapišite ih i pošaljite kako bismo ih mogli objaviti u memorijalnoj knjizi...

Molimo šaljite tekstove i fotografije do listopada...⁶⁰⁷

Ovi i još poneki primjeri⁶⁰⁸ ukazuju na razlike, ali i sličnosti u informacijskim potrebama, na promjenu modela komunikacije, ali i na sličnosti sadržaja, tema i oblika informacija nekada i danas.

607 Dalmatinsko kulturno društvo. // Facebook Group. 28. 7. 2020.

608 Novine i Facebook. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/novine-i-facebook/ (11. 12. 2020.)

JEDINO MJESTO!

ZA

Muske Oprave

Kosulje

Dolnje oprave,
Ovratnike, Ogrlice,
Klobuke i Kape
Pokrivace

Male i velike Skrinje i. t. d.

GEORGE FOWLDS,

VICTORIA ARCADE,

Queen St., Auckland.

Paul Cvitanovich, Sydney House,

COSAK WYNDHAM AND
ALBERT STREET.
AUCKLAND.

Dajem na obece. znanje svim domorodcem da sam uzeo gori spomenuto mjesto kuca od 15 sobah popravljena, i naj boljem redu kao za cistocu i dobru hranu takodjer imam ducan Od Rukotvorina i odasiljem na sve strane na zahtjev gje ko zeli. Takodjer primam i prodajem smolu uz naj mogucu Cjenu.

DAJEM na znanje svim mojim zemljacim da sam opet otvorio „Gum Broker“, kako i prvo za prodavanje smole za nas hrvatski narod, sto vecina naroda sasvim me dobro pozna.

Moja adresa

MR MATE FRANETOVICH,

9, Beach Road,
(Gunson's Building)
AUCKLAND.

JOHN HOPE] [ROBERT HOPE
BRACA HOPE.
ZURABA • • ARATAPU.

VADU zubove bez cutititi bolesti. Surlje zubove napunjaju se sa zlatom. Radi se svaka radnja od zubarstva. Ciene umjerene.

CHAMPION FLOUR.

(NAJ BOLJE BRASNO).

**Jest Hrvatski Prijatelj
Jer nadize misnice**

A misnice su sto trebaju

Kopacu!

5.

ODABRANI TEKSTOVI IZ NOVINA

Odabir tekstova

Nemoguće je na jednome mjestu okupiti sve tekstove koji su objavljeni u serijskim publikacijama, a povezani su s Hrvatima u Novome Zelandu, niti je to cilj ove knjige. Detaljna proučavanja tekstova omogućava izrađena bibliografija,⁶⁰⁹ a rad na digitalizaciji povećava vidljivost publikacija.⁶¹⁰ Radi okvirnoga uvida u tekstove koji su objavljeni u serijskim publikacijama ipak donosimo odabrane tekstove. U prvome dijelu su tekstovi koji su objavljeni u Hrvatskoj, a povezani su s novozelandskim Hrvatima. Uglavnom su to pisma iseljenika koji javljaju svoje dojmove iz nove domovine te oglasi i kratke obavijesti. Slijedi odabir tekstova objavljenih u novinama koje su uređivali i izdavali Hrvati u Novome Zelandu, a koje su detaljnije opisane u ovoj knjizi. Ti su tekstovi odabrani na temelju izravnoga uvida u primjerke novina od kojih je većina dostupna samo u novozelandskim knjižnicama. U trećemu dijelu su tekstovi pronađeni u novozelandskim novinama, a tiču se Hrvata u Novome Zelandu. Dio tih tekstova pronađen je uvidom u tiskane primjerke, dio uvidom u digitalizirane inačice novina, a dio je preuzet iz sekundarnih izvora. U posljednjemu dijelu su tekstovi iz australskih novina *Napredak* koje su nastojale sadržajno obuhvatiti i područje Novoga Zelanda. Ti su tekstovi odabrani uvidom u tiskane primjerke novina.

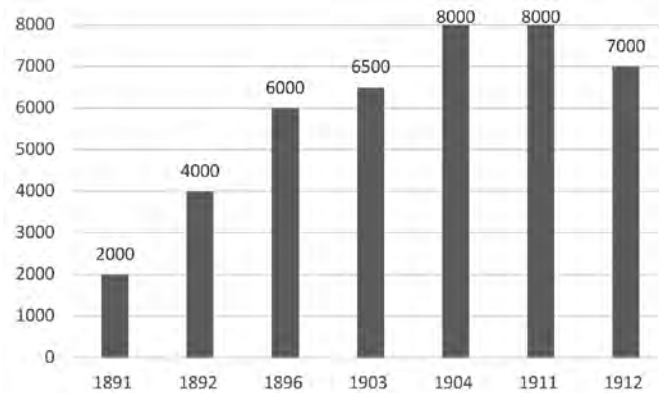
Tekstovi iz novina objavljenih u Hrvatskoj o novozelandskim Hrvatima

Serijske publikacije koje su izlazile u Hrvatskoj često su bile važan izvor informacija za Hrvate u Hrvatskoj i u Novome Zelandu, ali i o Novome Zelandu. U ovome poglavlju donosimo izbor tekstova objavljenih u splitskim publikacijama *Pučki list*, *Novo doba* i *Duje Balavac*.

609 Bibliografija serijskih publikacija Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=2&sortfield=title> (11. 12. 2020.)

610 Digitalizacija. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/digitalizacija/ (27. 1. 2021.)

Pučki list izlazio je u Splitu od 7. svibnja 1891. godine (blagdan sv. Duje) do početka 1922. godine. Stanka u izlaženju trajala je od početka 1916. do listopada 1918. godine. Novine su izlazile dva puta mjesečno, prve i treće subote u mjesecu, na osam stranica. Prvi glavni urednik je bio Marko Pilić. Uslijedili su drugi značajni suradnici i urednici – Frane Ivanišević, Marko Lubin, Jure Rosić, a najdulje je glavni uredni bio Juraj Kapić (od 1901. godine).⁶¹¹ Cilj lista, kako su ga postavili Frane Ivanišević i Juraj Kapić, bio je jednostavnim jezikom približiti pisanu hrvatsku riječ što širemu krugu čitatelja. U početku je planirana naklada od 500 do 600 primjeraka, ali list je vrlo brzo postao popularan – u svibnju 1891. godine tiskan je u 2000 primjeraka, a u prosincu iste godine u 4000 primjeraka. Grafikon 12 prikazuje kretanje naklade *Pučkoga lista*.⁶¹² Velik broj primjeraka prodavan je putem pretplata, tako da je u 1899. godini bilo 5000 pretplatnika, a u 1903. godini 5900 pretplatnika. Uplate nisu uvijek na vrijeme stizale, pa je list imao financijske poteškoće.

Grafikon 12. Naklada *Pučkoga lista* od 1891. do 1912. godine

611 Vidovčić, Radovan. Splitski „Pučki list“ i slika života štokavske i čakavske Dalmacije na njegovim stranicama. // Čakavska rič. 5, 1(1975), str. 48-49. Dostupno na: <https://hrcaj.srce.hr/130415> (27. 1. 2021.)

612 Vidovčić, Radovan. Splitski „Pučki list“ i slika života štokavske i čakavske Dalmacije na njegovim stranicama. // Čakavska rič. 5, 1(1975), str. 50-51. Dostupno na: <https://hrcaj.srce.hr/130415> (27. 1. 2021.)

Za kontekst Novoga Zelanda *Pučki list* je značajan zbog toga što su primjerci stizali i u tu daleku zemlju, pa su često novozelandskim Hrvatima bili jedina veza s domovinom. Već na početku izlaženja bilo je 300 pretplatnika u Novome Zelandu. U Ameriku i Novi Zeland 1909. godine poslano je 700 primjeraka lista, a 1910. godine 748 primjeraka.⁶¹³ Zbog toga su novozelandski Hrvati često pisali pisma koja su objavljivana u *Pučkome listu*. Ta su pisma vrijedan izvor za istraživanje društvenih prilika u kojima su živjeli Hrvati u Novome Zelandu na prijelazu stoljeća.

Novine *Novo doba* bile su dnevne novine i izlazile su u Splitu od 9. lipnja 1918. godine do 22. travnja 1941. godine. Prvi urednik bio je Vinko Kisić koji je list uređivao do svoje smrti 1927. godine. Potom ga uređuju Vinko Brajević pa Daniel Crljen. Novine su donosile domaće i inozemne dnevopolitičke preglede događaja, bile su posebno usmjerene na žene kao čitateljice, a objavljivane je i prilog *Novo doba za djecu*.⁶¹⁴ U *Novome dobu* ponekad su objavljivane kratke obavijesti i oglasi koji su se odnosili na Hrvate u Novome Zelandu ili na one koji planiraju tamo iseliti.

Još jedna serijska publikacija u kojoj su se ponekad objavljivali oglasi povezani s Novim Zelandom bio je humoristički list *Duje Balavac* koji je izlazio u Splitu od 7. veljače 1908. godine do 1912. godine i ponovno od 1921. do 1922. godine. Objavljena su 33 broja često s naslovnica u boji. Izdavač i glavni urednik bio je Ante Katunarić, a u pokretanju lista sudjelovali su i drugi splitski umjetnici (Emanuel Vidović, Ivan Meštrović, Branislav Dešković i drugi pripadnici umjetničke grupe Medulić).⁶¹⁵

613 Vidovčić, Radovan. Splitski „Pučki list“ i slika života štokavske i čakavske Dalmacije na njegovim stranicama. // Čakavska rič. 5, 1(1975), str. 50-51. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/130415> (27. 1. 2021.)

614 Novo doba: (1918.-1941.). // Sveučilišna knjižnica u Splitu. Dostupno na: http://dalmatica.svkst.hr/?sitetext=368#menu_368 (10. 1. 2021.)

615 Duje Balavac. // Sveučilišna knjižnica u Splitu. Dostupno na: <http://dalmatica.svkst.hr/?sitetext=316> (27. 1. 2021.)

Pisma objavljena u *Pučkome listu*

Iz pisma Josipa Franića 1895. godine

Evo me, gospodine uredniče, da vam javim naše življenje u ovoj zemlji. Kuće naše jesu od maža, a kuhinje od zemlje. Kada pada kiša, sve je mokro sa svih strana i kuće i kuhinje, a kada vjetar puha, sva se kuća tresse. U kući vjetra kao i na dvoru, pa katkad vjetar napregne kuću od vreća i digne ju nebu pod oblake. O nama se može reći, da smo ni s kućom ni bez kuće, ni goli ni obučeni. Radimo uvijek ljeti i zimi u mokrini do koljena. Naše je stanje jadno i nevoljno. Nazad dvie godine bilo je prilično dobitka na ovim stranama, a sada posve slabo. Ovde se najviše kopa iz zemlje smola. U prvine bilo je dosta, a sada došlo na tanko, jer se ovo po peti put kopa na jednom mjestu. Pedeset kilograma smole prodaje se jednu liru i po, što iznosi naših 18 forinta... Hrana je ovde odveć skupa... Ne visi nigdje kolač o češmini, što no se veli. Za putovanja do ovamo hoće se 300 forinta, pa bi se mnogi hotili povratiti doma, ali nemogu skucati novca za put do kuće... (Pučki list. 17(1895), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 7.)

Iz pisma Pavla Kačića Stipića 1896. godine

Naša nika mladost dok je kod rodnog praga misli, da u daleku i nepoznatu svitu novci iskaču iz zemlje kao vodeni božuri, kad ulije velika kiša, pa veli ocu, majki ili bratu; daj nagji mi novca; daj založi, daj prodaj livadu, vinograd, maslinadu, te me opremi u daleki i nepoznati svit, da se i ja sritan i čestit povratim kući, kao što je došao nazad malo doba onaj i onaj. Jadan otac itužna majka ispune sinu želju, nadajući se, da će on u tugjini zgrnuti novca kao žala, te de će obogatiti svoju siromašnu porodicu. Sin sritan i zadovoljan krene sada u svit. Jedva mu doteče za put ono novca, što je sobom ponio.

Kad je stigao u Novu Zelandiju, badilj u ruke, pak do kolina u vodu da vadi smolu iz gliba. Nakon dvi, tri sedmice omrzne mu teški trud i ragja, te sa ono desetak lira, što je zaslužio, hajde u Australiju, kopati zlato, misleći da je zlato zemlju izmišalo i izmutilo kakono vitrena snaga morsku dubinu. A u Australiji nemože ni da hranu dobije, pa tad opet natrag u Novu Zelandu na smolu. Dobije iznova dvaestak lira; s tizim se ukrca za Ameriku... Misli tužan: tamo

nije velika naroda; ne će biti sve novce skupili, što su pali po zemlji kao u proliće, kad pade slana po prolitnoj travi. Ali u Americi gore stanje nego u Novoj Zelandi, pa eto golema jada i žalosti teške! Misto da dade ocu i majki pomoći i kriposti i da otkupi zemlju, što su zanj podložili, mnogi tužni mladić uz slabu ragju i malu pamet prolazi tužne i žalosne dane u tugjem dalekom i nepoznatom svitu; povratio bi se kući i uhvatio krčevine, ali ne ima čime... (Pučki list. (1896), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 9.)

Iz drugog pisma Pavla Kačića Stipića 1896. godine

Oh mila moja domovino, da mi te je opet ugledati! Da me ptica na svojim krilima hoće kući da prinese! – vapije mnogi našinac u ovim tužnim krajevima. Dogje mu u pamet, kako se u njegovoj domovini nakon smrti ispjeva mrcu mrtačka pjesma uz mnogo i mnogo braće i sestara, izreku mu se tolike svete mise za pokoj duše, pa se spomene dušnog dana na koji svakog živog kršćanina ljuto zaboli, slušajući ono tužno i žalovito jaukanje zvona... Svega se ovog Dalmatinac u tugjem svijetu spominje i drhće kada promišlja, zaleti li ga smrt u Americi, Africi ili u dalekoj Australiji i Novoj Zelandi, gdje ti tijelo bace u zemlju sa poruganjem kao lješinu od kakove zvijeri, a nigdje blizu svoga brata kršćanina. Obzirom na sve ovo, što sam rekao, draga braćo Dalmatinci, radite i trudite kod rodnog praga; nestalo je starih dobitaka više u tugjem svijetu... Amo ne imaš ni svoje kolibe ni svog kreveta, već se skitaš kao ciganin od nemila do nedraga za zalogaj kruha! (Pučki list. (1896), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 10.)

Braći u dalekom svijetu

Molimo naše domorodce po Americi, Australiji i Novoj Zelandi, da nas obznane, ako znadu za Luku Brbića iz Tučepi kod Makarske zanatom težaka, koji se je otrag 8 godina odijelio od kuće, pa od njeg nikakova glasa. Takogjer molimo, da nam piše, ako ko znade za Nikolu Matošina iz Primoštena kod Šibenika, koji se nije javio svojim ukućanima ima već obilate dvije godine. Molimo jošter naše domorodce, da nas obznane ako po sreći saznadu za Jakova Vrno-

gu iz Vidonja u Neretvi, koji je krenuo u dalek svijet nazad jedno 40 godina. (Pučki list. 3(1897), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 1: Hrvatska – Australija. Split: Naklada Bošković, 2004., str. 8.)

Iz pisma Petra Kuluza 1898. godine

Evo me, da vam javim radostnu viest iz ovih dalekih strana Nove Zelandije... Svake godine mi smo nutkovali Ingleze, neka se pokušaju s nama potezati na konop, ali oni su nam vazda zahvaljivali, govoreći, da nisu kadri s nama izvršiti potezanje. Na našu radost ovog puta ispuni nam se stara želja. Inglezi nam poručiče, da će se dragovoljno s nama pokušati potezati na konop... Ugovorio megdan za drugi božićni blagdan... Mi izabramo trinaest mladosti kao žive vatre. Evo im mena na vidjelo: Ilija Kuluz, Nikola Vojković i Frano Kumarić iz Sućurja, Ivan Curin iz Gdinja na Hvaru, Matij Drešo i Jure Franić iz Račišća na Korčuli, Ivan Visković Tomin iz Podace, Luka Lović iz Igrana, Luka Suhor iz Nakovanje, Nikola Šaržunić iz Vrboske, Ivan Vicetović iz Pelješca, Mate Perić s Visa i Vicko Šeput s Vručice. Taman na tri sata posli podne, digoše se ingeleške zastave i naše trobojnice, te se stade potezati, ali na našu sreću pritegoše naši sokolovi Dalmatinci tri puta kroz samih pet časa, uz veliko klicanje: živila Hrvatska! Isti Inglesi klicali su našima: Hura! Hura! Hura! Po dospitku potezanja, Inglezi položiše našima zasluženi novac, te se svi skupa nahraniše i bratinski napojiše u gostioni, jednoglasno hvaleći našu milu domovinu Hrvatsku i njezinu kolievku Dalmaciju... tvrda nam je nada, da će biti i vama mio ovaj događaj...

Odgovor uredništva: Kako nam ne bi bio mio? Evala naša junačka momčadi! Veselit će vam se oci i majke, braća i sestre, kad ovo proštiju. (Pučki list. (1898), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 13.)

Iz pisma M. Bobanca 1904. godine

Oh, koliko mi puta pade na pamet u tugjini moja mila domovina! Proklinjem sat i čas, kad sam od kuće pošao. Pravo se veli: moja kućica, moja voljica! Moja kućica, moja slobodica! U ovo pet godina, što sam ovamo, svakog sam zla vidio. Da budem slušao oca, nije mi trebalo zaskitatise u svijet.

Dok sam bio kod kuće, kad bi samo malo uhvatio mraza, pa kad bi mi otac rekao: hajdemo, sinko, štogod raditi! ja bih se ispričavao: nemože se raditi; mraz je! Pa bih utjerao ruke u džepe i dangubio sam po cieli dan, klatareći se od komšiluka do komšiluka...

Ljeti bi me nutkao otac, da idemo potući zlu travu po zemljama, neka ju sažeže sunce, a ja bih mu odvratio: vrag će ti raditi, kad je vruće! Pa bi se izvalio pod kostelu, pod dub ili murvu, i tu bi u debeloj hladovini gubio dane. Pa niesam ni ja sam, već je i druga mlagjarija isto činila u našem selu.

Niesmo mogli na kući živjeti, ko što smo sasvim malo radili, pa se zametnusmo glavom i odvrgosmo se svi listom u Novu Zelandu, misleći u svojoj plitkoj pameti, da se ovdje zgrće blago lopatom. Kad smo došli ovamo, sad znademo kako je.

Ovdje ne smieš časa izdangubiti, ako ćeš da preživeš. I amo bude zima i to žešća, nego li kod nas, ali na to nitko i ne misli, već svak ranim jutrom hiti na rabotu, a kad se rabota, onda se ne čuje led. Sunce pripiče kao glavnjom, a narod ovdje isto radi. Ne ima počitka, dok mrvu založiš. Prestane li kiša samo četvrt sata, svak trči, da taj četvrt ne izdangubi.

Ovako se, braćo, radi u Novoj Zelandi, pa ipak se zlo žive, jer smo u tugjoj zemlji, gdje nas mrze i ne navide. Žao je Inglezima, da mi ovamo dolazimo, jer što je više stranoga naroda, te je njima tješnje.

Kad bismo mi doma radili i ne dangubili, mogli bismo liepo priživiti svojim trudom i Božjim blagoslovom i na svojoj kući, ali mi smo doma strašni lenci, pa zato nam i je zlo. (Pučki list. 15(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 25.)

Iz pisma Mate Lučića 1909. godine

Čitao sam u Pučkom listu, da ove godine niesu rodile masline u Dalmaciji zbog velike suše.

Čudo je, da ikada i rodi ulje tamo u nas, kad ne pazimo masline i o njima ni malo ne nastojimo.

Kako ćeš, brate težače, da ti rodi maslina, kad, odkat ti ju je god pradjed posadio, ni tvoj djed, ni otac, pa ni ti nieste ju nikada oklaštrili, očistili, ni usu-li uza nju vreće gjubra?

Kako ćeš, dragi rode, da ti dade plod suho drvo?

Nemoj se umivati, češljati, strići, brijati i slabo se hrani samo za mjesec dana, pa kakav ćeš doći? Po isti način i biljka, kad je gladna, a uza to nečista i zapuštena, mora da okržljavi... I ona ti ne vaja, brate težače, što držiš mnogo vinograda. Bolje bi ti bilo maje, ali urednije... Nije dosta raditi, već valja i znati, kako se radi, zato gledaj uvijek što radi pametnij od tebe i sledi ga. Primaj nauk od učenih ljudi i čitaj pučke novine. Ne će ti naš čovjek da znade za čitanje ni za znanje, a bez znanja ne ima imanjanja... (Pučki list. (1909), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006., str. 33.)

Oglasi i obavijesti iz *Novoga doba* i *Duje Balavca*

Austro-Amerikana

Kod ovlaštenog agenta preookeanskih putovanja Josipa Riboli u Splitu dobivaju se svi nužni naputci, takodjer najjeftinije prevozne karte sa najbržim i najboljim parobrodima i sa američkim željeznicama. Cijene za prevoz: ... Iz Splita do Aucklanda (Novi Zeland.) K 430... Tko želi na kojemu drugo mjesto Amerike, Australije itd. putovati, neka se svakako obrati na rečenog agenta, koji najsavjesnije i najbolje opremljuje iseljenike... (Duje Balavac. 3, 4(1910), str. 14.)

Pažnja iseljenicima za Novu Zelandiju

Prema izvještaju našeg poslanstva u Londonu Novo-Zelandska Vlada moli da se nikom ne vizira pasoš za Novu Zelandiju bez njene prethodne dozvole. Ranije su već u tome smislu upućivane vlasti nadležne za izdavanje pasoša, a i sada se ponovno napominje, da svako lice, koje reflektira na iseljenje u novu Zelandiju, mora svojoj molbi priložiti dozvolu za useljenje, od Ministra Carina u Veliktonu, koju može dobiti putem naših tamošnjih predstavništva i svojih rodjaka, koji ga tamo zovu. (Novo doba. 7, 81(1924), str. 8.)

Od Glavnog upravnog odbora Iseljeničke Organizacije u Splitu primamo: Častimo se staviti do znanja zainteresovanima, da smo se pobrinuli kod nadležnih vlasti Nove Zelandije i Australije glede zaplijenjenih novaca za vrijeme rata našim iseljenicima, te da smo dobili najpovoljniji odgovor i upute što

moramo poduzeti. Toga radi hitro pozivljemo sva ona lica, koja imadu novaca u sekvestru, da nam podastru sve podatke i dokaze što posjeduju, i to osobno da donesu... budući, izvan preko ovog udruženja, teško da će preko ikakvog drugog ureda i načina doći do svojih novaca. (Novo doba. 7, 161(1924), str. 4.)

Iseljenike otpremamo za: Australiju, Novu Zelandiju, Južnu Ameriku, Kanadu i Sjedinjene Države, i to sa parobrodima prvih svjetskih parobrodskih društava – Za sve informacije u pogledu iseljivanja i potrebnih putnih isprava, izvolite se obratiti na firmu: Braća Matkoivć, mjenjačnica i agencija, Split. (Novo doba. 7, 206(1924), str. 7.)

Pozor putnici za Novu Zelandiju i Australiju – upozorite Vašu rodbinu, da je otvorio agenturu zaotpremu putnika sa Orient Line F. Lusich, 95 Federal Str. Auckland – New Zeland. Sve informacije za polazak i povratak dajem badava. Upućujem rodbinu kako da Vas opskrbi sa putnim troškom. (Novo doba. 10, 36(1927), str. 2.)

Javna zahvala

Gosp. Abram Vlahović, Auckland New Zeland – Ovijem Vam potvrđujemo, da smo od Vas primili Lira 9 i 15 šel., koji smo iznos uknjižili kao primitak od Vas, sakupljen izmedju naših zemljaka kao dar za napredak naše glazbe. Vama i svim darovateljima se najljepše zahvaljujemo, želeći Vam u dalekom svijetu svaku straću. Komin, 24. siječnja 1930. Odbor seljačke glazbe, predsjednik David Čupić, tajnik: Nikola Vlatković. (Novo doba. 13, 22(1930), str. 6.)

Odlazak iseljenika u Australiju

Talijanskim parobrodom Morossini jutros je otputovalo za Trst 19 naših iseljenika koji odlaze u Australiju i New-Zeland. Oni će prosljediti iz Trsta put velikim parobrodom društva Cosuich. (Novo doba. 21, 73(1938), str. 8.)

Nova vrsta povrća: američki slatki krumpir

Ovo povrće je dosad kod nas malo i nimalo poznato. Za nj znadu samo naši „Amerikanci“, bivši iseljenici u Ameriku, Afriku, Australiju i Novi Zeland, gdje

ga se pod raznim imenima uvelike uzgaja. Zovu ga „Kumar“, „Kamote“, „Slatki krumpiri“ itd., dok mu je pravi botanički naziv „*Convolvulus batatas*“... (Novo doba. 21, 153(1938), str. 5.)

Tekstovi iz hrvatskih novina objavljenih u Novome Zelandu

U prethodnim su poglavljima detaljno opisane serijske publikacije koje su izlazile u Novome Zelandu, a izdavali su ih Hrvati. Slijede primjeri kraćih tekstova iz publikacija *Bratska sloga*, *Napredak* i *Zora*. Tekstovi nisu nužno vezani uz Hrvate u Novome Zelandu, ali pokazuju kakvi su sadržaji bili zanimljivi čitateljima novina.

Iako je načelo u prikazu izvornih tekstova u ovoj knjizi bilo prenositi ih izvorno i doslovno, ipak su, radi lakšega razumijevanja i čitljivosti, u ovome potpoglavlju, ispravljane tiskarske pogreške i nedostatak dijakritičkih znakova. Ostale formulacije i oblici riječi u kojima se očituju pravopisne i sintaktičke jezične osobitosti vremena u kojemu su nastajali tekstovi nisu prilagođavane.

Tekstovi iz *Bratske sloge*

Jedan veliki dar: poslati od prvog muža

Jedna velika Gospodja vrlo dobro poznata u Americi imenom Mrs. Marion McKay jest oženila Count Bruemin u Washington. Prvi muž gospodin McKay kao na radovanje jest poslao liepi dar od £20,000. (*Bratska sloga*. 1, 1(1899), str. 3.)

Kako Sudi u Dalmaciji Postupaju

Dokazano nam je da ima blizu godina dana da jedan on naših vrednih domorodaca na bolestnoj postelji ležeći u bolnici grada Auckland jest upravio molbenicu na Sud od orebića (Pelješac) da mu pošalje prijepis zadnje odluke njegovog pokojnog djeda; pak do danas nema još nikakva odgovora. Žalibože da ovakovo postupanje još traje u staroj domovini, te u višem broju ovakovih molbenica jest u koš metnuto oli kakomudrago zabačeno. Molimo Sud od

Orebića da molba našeg domorodca bude uslišana, jer naši glasovi hoćedoći do Visokog Suda od Pravednosti u Beču. (Bratska sloga. 1, 1(1899), str. 4.)

Gospodin Kosovich iz Zavstroga javlja nam da njegovi roditelji jesu u velikoj zalosti zbog vesti primljene od drugih osoba da on sa njegovim bratom jest bolestan. Ovo nije istina gosp. Kosovich jest sada na radnji u potpunom zdravlju. (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2.)

Na Bolestnoj Postelji

Na 11 tek. M. Ivan Brojkovich jest bio postavljen u Bolnicu grada Aucklanda od Bratske Sloge. Siromah čovjek jest bio na kopanju gume, a rodom je iz Živo-gošća Marakskog Primorja, oženjen sa dvoje djece. Zadnje vesti javljaju nam iz bolnice da nije se treba bojati jer da siromah Brojkovich napreduje dobro, i kroz malo dana hoće opet biti na slobodi... (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 2.)

Kuga

U Aleksandriji kuga se pojavila, te veliki strah jest napao na stanovnike u gradu. U velikom broju bez razlike spola jesu otišli na drugi svijet. (Bratska sloga. 1, 2(1899), str. 3.)

Kratke Vesti: (News in Brief)

Došla nam je tužba od Upraviteljstva Bolnice Aucklanda da Paško Piacun iz Sučurja na Hvaru duguje preko £20 za njegova bolest od očiju nazad blizu dvije godine dana, pak da dodanas nije platio ni jednog novčića. Molimo našeg domorodca ako je u stanju da pošalje Bolnici koji novac, pak makar bila i malena svotica.

Na 6 Lipnja Jure Martinac iz Vrgorca (Dalmacija) otišao u Bolnicu Auckand postavljen od Bratske sloge. Bolest nije pogibeljna.

Gospodin Baldo Marusich pod Urednikom „Danice“ misli u svojoj ludoj pameti da izdavanje novina jest kao „Fiabole“ mornarske. (Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 2.)

Velika nesreća

Javlaju iz Amsterdam da željeznica jest udarila u jednu praznu kućicu kod kolodvora Flushing. Kćer gosp. Roth's sada zastupnika kod czara na vijecu mira, i druga dva kolodvora strazara jesu ubijena na smrt. (Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 3.)

Ubojstvo

Javlaju iz Melbourne da osoba imenom O'Neill jest uhvaćen za ubojstvo svoje žene kad je bio pijan. On kaže da njegova žena jest pala na komad cakla od koje rane jest umrla. (Bratska sloga. 1, 3(1899), str. 3.)

Brzjav-bez-žice

Gospodin Marconi jest uporabio njegov „brzjav-bez-žice“ sa uspjehom od jednog broda do drugog broda od daljine 42 milje. (Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 5.)

Maorsko ubojstvo

Jedan dobro poznati Maor imenom Wiki Moeanu u Kawakawa jest ubio iz puške svoju ženu. Zločinac iza ovog djela jest utekao u šumu. Ostali Maori kažu da zločinac nije u pameti, i da će biti mnogo trudno da bude uhvaćen pošto ima kod sebe oružje. (Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 5.)

Nova moda u Engleskoj

Pošto je Engleska kraljica u svoj visokoj starosti prisiljena u hodu podupirat se o štapu. Povele su se zanjon sve gospodje Engleske kraljevske obitelji, pa nose krasne štapice sa zlatnim glavicam. Gospodje engleskih satnika, ponašaju se isto kao i velike dvorske gospodje pa tako je štap postao modom u Londonu, gdje je nastao velik promet za štapin. Osim toga rabe kišobrane kao štapove na šetnji. Princessa Wales upotrebljuje kišobran, koji sastavljen izgleda kao obična palica za šetnju. (Bratska sloga. 1, 4(1899), str. 5.)

Tekstovi iz *Napretka*

Tražili da ubije milijunaša Rockefeller

Roza Handfield u New York jest bila uhvaćena što je pritila sa ubojstvom milijunaša gosp. Ivana D. Rockefeller. Sa revolverom otišla u Ured gosp. Rockefeller te jedan pisar jest je umirio sa prikazom od čeka (cheque) od jednog milijuna dollara. Zadovoljna sa njezinim Čekom otidje na Banak za prominut ga; ali dokle u putu Banku je bilo javljeno kroz telefon kako slučaj sastoji. Kada je došla na Banak za prominuti Ček, i uzeti novce odma je bila ujamčena te malo kasnije bila odvedena u ludnicu. (Napredak. 1, 2(1906), str. 3.)

Vjenčanje i ubojstvo: dva brata osveta za sestre poštenje

Brzobjavka iz New York javlja dva brata imenom Strother jesu zaprtili jednom Bywaters sasvim bogatom čovjeku od Virginije da će ga ubiti za uvredu poštenja njihove sestre. Dva brata bili su doveli popa, i usilovali Bywaters držeći revolver u rukami da mora da oženi njihovu sestru. Iza vjenčanje Bywaters pobjegao kroz prozor, ali dva brata Strother ubili su ga na mrtvo. (Napredak. 2, 2(1907), str. 1.)

Za osvetu sestrina poštenja

Razprava je svršila, od dva brata Strother, koji su zadnjeg Prosinca obznanili bogataša Bywaters, da će ga ubiti, ako ne oženi njihovu sestru, koju je privario. Dokazano je, da su oni doveli svećenika, i prisilili s pištolam u ruci Bywaters, da vjenča njihovu sestru, dočim je ona ležala bolestna u postelji. Posli je Bywaters htio uteći kroz prozor, te su ga braća Strothers ubili. Kad je sudac čuo slučaj koji je bio, odпустиo je oba brata slobodna. (Napredak. 2, 6(1907), str. 3.)

Grozna nesreća

Poginuo je jedan naš domorodac, imenom I. Lepsich, u Pukataiake bushu u blizini Warakawa. Pošao je sa stricom Josipom Lepsicem, i Antom Bakarich, za usjeći malo drva. Kad su posjekli jednu goru, oborila se i udarila u drugu

mrtvu, od koje je komad odskočijo, i ubio nevoljnika, odma na mjestu. Pokojnik je bio mlad čovjek, dobi 26 god., a ima 10 god. da je u ovoj zemlji. Poginuo je na 18 ov. mj. (Napredak. 2, 6(1907), str. 3.)

Neoženjeni kod Towa

Općinsko Upraviteljstvo jest izdalo zakon da svi neoženjeni muško, i žensko izmedju 25 i 45 godina moraju kroz ovo vrieme biti svi oženjeni. Kad prodje vrieme a nebudu oženjeni onda imaju mesec dana vremena, oli platiti multu od 20 do 100 dollara. (Napredak. 2, 10(1907), str. 3.)

Nesloga

Mi svi koji jednim jezikom govorimo, jesmo sinovi jedne majke naše domovine. Dakle svi jesmo braća; a kada smo braća, tada smo u dužnosti da se ljubimo, i da jedan za drugoga radimo, a ne da se grdimo i strančarimo. Naš narod, i naša domovina ima mnogo svojih neprijatelja i mnogo je od njih pretrpila, ali od svih neprijatelja nije stradala onoliko koliko je stradala od domaće nesloge. Domaća nesloga, i naša domovina doživjela je mnogo zlih posljedica zbog domaće nesloge, pak isto naš narod ovu otrovnu zmiju u njedrima goji... (Napredak. 2, 11(1907), str. 1.)

Čovjek koji se borio sa tigrom

Javljaju nam iz Indije da čovjek boreći se sa tigrom, i tigra dođe pljen od indijanca. To je bilo u občini Banda. Indijanac začuvši žamor od tigre odmah pobiježe te se Zavuće u rupu pokraj obale. Kada se tigra približi ka indijancu on ispali pušku i pogodi tigru u gubicu. Tigra rasrđena navali na indijanca, ali boreći se sa tigrom oko 20 časa udari tigru sa sjekirom po glavi i tako pobijeđi tigru. Indijanac je primio nekoliko rana po rukama ali nijednu po životu. (Napredak. 2, 14(1907), str. 1.)

Na znanje: Hrvatskoj Mladosti

Svaki hrvatski mladić koji misli nastanit se u ovoj zemlji, te po svojoj volji dabi hotio oženit se sa mladom Englezicom možemo dati poznanstva da u svakoj svrhi bude podpuna zadovoljstva. Imamo koje imaju svoga novca, i posjedništva i od dobra imena. Po sposobnosti od svakog mladića poznanstvo daje se. Svi poslovi jesu tajni da poznanstvo od zaručnika nezna nitko do onog sretnog dana od ženitbe. Za dalje potankosti obratite se osobno na Uredništvo. (Napredak. 2, 15(1907), str. 4.)

Ubojstvo u Sydney

Brzovjanka iz Sydney od 15 tek. Donaša viesti da ubojica Baxter koji je ubio jednu staru ženu imenom Mac-Namara uzrokom kradnje kod varoša Enmore jest postavljen na ubojstvo. Baxter je ispovjedio svoje zločinstvo i dokazao da je počinio ubojstvo uzrokom da može imati novaca za otići u Novu Zelandu. Ukrao je ukupno u novcu £20 sterlina. Ubojica kaže da staricu nebi bio ubio, ali da ona nije hotila biti mirna kada su njemu novci trebivali. (Napredak. 2, 17(1907), str. 3.)

Pouka onima koji su odlučili Seliti se u Ameriku:
ovo treba znati i našim Domorodcima u Novoj Zelandi

... VII. Suva mesa, suhих kobasica, suva tvrda sira i podosta dobre rakije (što ljuća to bolja) i duvana ponesi što više možeš, a manje gaća i košulja, pa se nećeš kajati...

VIII. Putem, po stranom svijetu, budi učtiv, ne viči, ne zajči kao lud; manje govori a više gledaj, što drugi pametni svijet čini – pa tako čini i ti. Nemoj da ti se smiju Nijemci, Francuzi, Inglezi, itd. te da nam kažu, da smo divljaci...

XI. Kad ulaziš u lađu nemoj se gurati, pošto i sam znaš, da lađa ne smije krenuti, dok se svi putnici ne ukrcaju.

XII. U lađi dobro čuvaj svoje stvari i pazi da ti kofer bude uvijek zaključan, jer znaš, danas, da na svijetu ima ljudi dobrih i zlih.

XIII. Prvih dana ne jedi mnogo, jer bolje ti je i malo jesti pa neizbljuvati što pojedješ; nego natrpiti se, pa sve povratiti. (Napredak. 2, 18(1907), str. 1.)

Goropadne žene

... Svekrva Ana i snaha Ana žena mlađeg sina, nijesu se trpile, već su se uvijek svađale a bome i tukle. Nazad malo vremena zavadile se ponovno svekrva i snaha. Snaha je bila jača, pa izlupa svekrvu štapom. Svekrva se branila stolcem, a kad se nije stolcem obraniti mogla, dohvati nož i ubode snahu u lijevu stranu oko pojasa. Pojas je donekle oslabio udarac noža, ali je snaša ipak rani podlegla, te nakon 36 sati preminula. Poslije ovoga čina pobjegla je svekrva. (Napredak. 2, 19(1907), str. 3.)

Nenadano našla smrt

Nazad malo vremena prije podne izašla starica Paulina Kolkovac iz Osieka, u dvorište po vodu. Kad je došla do bureta palo joj nešto u vodu i ona se dublje nagnula nad bure, da izvati palu stvar. Ali kada je izgubila ravnotežje pala je i sama na glavce u bure. U buretu je bilo na dnu vode, a sigurno i uslijed udara i potresa mozga ostala je sirota starica u buretu na mjestu mrtva. Ona je stara 56 god. i rođena Podravčanka. Muž joj je krojač. Nenadana njena smrt raširila se munjevito podravinom i naišla na obću sućut. (Napredak. 2, 24(1907), str. 1.)

Na sudu zbog poljubca

Njeka Gospođa Kierney platila je 3 dolara, što je poljubila jednog čovjeka kontra njegovoj volji. Ona je bila u Ulici u jednom voziću, dočim su joj oči utekle, na jednog liepog čovjeka, koji je sjedio uzanju. Gospođa Kierney, bez išta progovorit, skočila je nenadano i liepo ga zarila, pak napokon poljubila. Čovjeku to nije bilo po volji ni naj manje, nego je pozvao pred sud za ispravku. Ona je na sudu odgovorila, da nije mogla pomoći, niti uzdržat se a da ga ne poljubi, a on da je izgleda oštar svakako. U sudu je odgovorila, da se takova stvar od njezine strane, neće više pogodit. (Napredak. 2, 29(1907), str. 1.)

Maryland

Razni agenti nagovaraju naše seljake po Istri, Dalmaciji, Hrvatskoj, Slavoniji... da se izseljuje u državu Maryland, u Sjedinjenim Državama američkim. Upozorujemo svakog našeg seljaka, nek se ne da nagovoriti. Odnosaži u Marylandu

vrlo su nepovoljni. Ondje je sve zapušteno i divlje. Svaki izseljenik morao bi za Maryland ponieti mnogo novca. A vrtlarstvo i voćarstvo, u obće obrađivanje zemlje u Mary landu, iziskuje silna truda i troška. Bar 2-3 godine bio bi svaki rad onde pasivan. (Napredak. 2, 37(1907), str. 1.)

Muž-žena: nitko je do smrti nije odkrio

Katarina Vorbaugh, Francezkinja umrla je nazad nekoliko dana u Trinidadu u 83 godini. Ona se je nosila i radila kao mužkarac, a bila je od dobre obitelji i vrlo izobražena žena. Nitko nije nigda posumnjao, da je ženskinja, jer ne samo što se nosila po mužku, nego je imala govor i snagu mužkarca, dapače jednom se je zgodom oženila sa jednom djevojčicom, koju je dragi prevario, a zatim je utekao od nje. Da ovo jadno djevojče ne ostane sramotno u svijetu, Vorbaugh ju je oženila i tako ju spasila od zla glasa. Ona nije nikomu kazala da je žena, nego ovoj djevojci, s kojom se je oženila i to posljednji put, kad je bila na umoru. (Napredak. 3, 8(1908), str. 1.)

Novi stroj za letenje

Tršćanski Lloyd primio je od samog izumitelja, g. Josipa Kirašića, kr. Hrvatskog financijalnog stražara u Miljani kod Podčetrka (Hrvatska) ove redke: „Ne imam još certifikat patentnog ureda u Budapesti. Ali stoji, da će moj izum nadmašiti sve do sada izumljene strojeve letenja. S njim će jedan a i dva čovjeka moći po volji ploviti bez svake opasnosti po zraku... (Napredak. 3, 36(1908), str. 4.)

Kratke viesti

... Česi su odlučili, da sruše sadašnju prokletu vladu od Austrije.

U Pragu još nisu prestale smutnje između Čeha i Njemaca.

U Dalmaciji sada ima snijega, mraza i svakih velikih nevolja.

Morska riba zvana kit može plivati dvanaest milja na sat.

Njemački car William II. Ima preko hiljadu različitih odijela i osam stotina para hlača... (Napredak. 4, 12(1909), str. 2.)

Tekstovi iz Zore

Užasna svađa naših domorodaca u Australiji

U nedjelju večer na 27 pr. Mj. Svadiše se naši domorodci u Kambalie blizu Boulder (N. S. Wales). Svađa završi groznom smrću našeg zemljaka Ivan Unkovića Maića. Unković bijaše tako žestoko udaren botuljom u čelo da je sutradan umro. Detektivi uapsiše V. Račića za ubojstvo. (Zora. 1, 1(1913), str. 3.)

Nova vrsta zrakoplova

Buduć su Zepelinovi zrakoplovi prouzrokovali mnogih žrtava, njemačka je vlada odlučila napraviti dva zrakoplova po najnovijem nacrtu. Jedan od ovih ne će imati elica (propellers), već krila s kojima će udarati po zraku. Njihova se brzina računa oko 248 kilometara na sat. (Zora. 1, 10(1913), str. 1.)

Skori izbori

Kako javljaju starokrajske novine, bit će doskora raspisani i provedeni izbori za sabor kraljevine Hrvatske. Veli se, da kod ovih izbora neće biti nasilja ni žandarskih bajuneta! (Zora. 1, 11(1913), str. 2.)

Talijanska razbojstva u Zadru

Prošloga mjeseca kad je Hrvatski Sokol izašao vani grada na svoje sokolaške vježbe, uzrujana i bjesomučna talijanština u Zadru, napala je naše hrvatske sokolaše... Kamenja se i opeka bacalo najviše sa zida pred palačom Salghetti i iz nekih kuća i sa krovova nedaleko od zvonika crkve sv. Šimuna. Električne lampe bile su utrnute. (Zora. 1, 12(1913), str. 2.)

Znakovi sa Marsa

Gospodin Le Coultre, svjetskog glasa švicarski astronom koji je danas poglavica genoveškog observatorija, nedavno je pripovijedao o svojim pet godišnjim istraživanjima o planetu Marsu. Akoprem je u pripovijedanju bio dosta rezerviran, moglo se razumjeti iz njegovih riječi, da su stanovnici Marsa davali znakove

nami na zemlji... Posljednjih šest ili sedam godina, svjetlost su viđali zvjezdono-
znanci sa svih krajeva svijeta, koju su tumačili da pripada vulkaničnoj atmosferi.
Mr. Le Coultre ne slaže se s njihovom teorijom... (Zora. 2, 8(1914), str. 2.)

Vrijedno Znati

Najgori je lupež čovjeku hrđava knjiga, jer mu krade vrijeme i novac. Dobre su
knjige ono duši, što je hrana tijelu. – Čovjek bez slobode, kao riba bez vode.
– Tko sebi dobra nije učinio, taj neće ni drugomu. – Žrtve dobrih sinova sjeme
su iz koga niče i cvate najljepša sreća i sloboda naroda, jer iz groba slava niče.
(Zora. 2, 9(1914), str. 3.)

Sitne vijesti

Iz domovine došlo je četrnaest Hrvata, domorodaca. – U domovinu su se
povratila samo trojica. – Iz Amerike stigoše nam pred petnaest dana tri Srbi-
na. – Otoci Falcon i Hope potonuli na Pacifiku. Ljudskih žrtava bilo je do 300,
što urođenika, što evropejaca. – Radi krivih vijesti u Cologn Gazette, ruske su
burse konsternirane. (Zora. 2, 11(1914), str. 3.)

Domaće vijesti

Naš urednik i upravitelj g. G. L. Scancie zaručio se je sa gospođicom Linom
Lowe, trgovačkom upraviteljicom australijske tvrdke u Aucklandu. Vjenčanje
će se obaviti na 3. lipnja, tek. godine. – Pred tri godine g. C. Mustapić, iz Papa-
kura, stupio je u bračni život, izabravši si za družicu mladu Hrvaticu. Na 30.
travnja, porodila im se je kćer. Roditeljskom veselju iskreno se pridruživamo!
(Zora. 2, 19(1914), str. 7.)

Proti-austrijske demonstracije

Danas se je upriličilo mnogo proti-austrijskih demonstracija u Mletcima, Ve-
roni i Milanu. Jučera su sveučilištarci spalili austrijsku zastavu na trgu sv. Mar-
ka, u Mletcima. Izgredi se pripisivaju tomu, što je upravitelj Trsta zakratio
službu austrijskim podanicim talijanske narodnosti. (Zora. 2, 20(1914), str. 1.)

Malo iz zagrebačke kronike: koliko se vjenčava ljudi u Zagrebu:
koliko se djece rađa: nezakonita djeca: čija su

U godini 1912. vjenčalo se u Zagrebu ravno 819 pari. Najviše se ženilo činovnika, te se i po tom vidi da je Zagreb „beamterski“ grad. Rodilo se u svemu žive 2384 djece, od tog 1943 zakonite, a 641 nezakonite. Dečki su bili pretežniji nego puce, ali tek za nekoliko brojeva. Mrtvorodenih je bio razmjerno velik broj: 210... Po materi potjecala su nezakonita djeca najviše od služavka (262), zatim od krojačica (53)... (Zora. 2, 20(1914), str. 5.)

Kako ćeš izvaditi trn ili iverje iz prsta

Najprije napuni osrednju bocu vrućom vodom, te ju postavi u dodir sa prstom, ili sa onim dijelom tijela gdje se trn ili iver nahodi. Toplina vode umekšati će meso i izvući na polje trn u tolikoj mjeri, da ćeš ga lasno izvaditi bez i najmanje smetnje ili boli, prostim kliješticama ili naprosto noktima. (Zora. 2, 20(1914), str. 6.)

Proti glavobolji

Kažu da oni divljaci crnci u Africi na jednostavan, jeftin, ali siguran način liječe glavobolju. Počnu se češati te drpati po glavi, tako bolest prođe. Nije ni ova na odmet više puta! (Zora. 2, 20(1914), str. 6.)

Kako se uređuju novine u Dalmaciji

Poznato je, da u Dalmaciji crvena olovka gospodina državnoga odvjetnika ima vanredno mnogo posla. Ne ima novina koje nebi osjećale njezin blagotvorni utjecaj. Osobito je u milosti ove crvene olovke šibenička „Hrvatska Riječ“. Nego je ovaj list u najnovije doba pokušao da olakšava posao državno-odvjetničke crvene olovke, pak se plijeni sama. A ma kako kuriozno on u tom postupa svjedoči najbolje poslijednji njegov broj. Uvodni članak ima naslov „Nutarnja i vanjska politika austro-Ugarske“. Mjesto članka je prazno, a samo na koncu je opaska, da bi taj članak bio zaplijenjen, pak da ga zato ne tiskaju... (Zora. 2, 21(1914), str. 2.)

Vinogradari

Doznajemo da će naši vinogradari u ovoj zemlji povesti parnicu proti engleskoj novini u Aucklandu glede članka tiskana proti njihovom vinu. Nama je veoma drago da se organiziraju i da pokažu novozelandskoj publici da se njihovo vino nesmiije nazivati otrov; mi ćemo nastojati da im pomognemo u ovom poslu što budemo moći bolje. (Zora. 2, 25(1914), str. 7.)

Iz Kanade: naši Austrijanci zatvoreni

Dragi brate uredniče! Nitko vam ne javlja kako je s našim narodom ovdje. Mogu Vam javiti, da se mnogo našeg naroda nalazi po tamnicama kao ratni zarobljenici, a sve za to, jer su rekli, da su Austrijanci. Sramili su se svoga poštenoga hrvatskog imena, pak neka im bude. Mi poštteni Jugoslaveni nismo se nikada sramili svoga hrvatskog imena, nego smo se njime ponosili i ponosimo se danas, pak nas za to i tuđinci poštuju. Mi nismo Austrijanci, nego Hrvati, pak smo ovdje kao takovi priznati... (Zora. 3, 2(1915), str. 2.)

Ratni brzogjavi

Frane Josip prošao je u prošli četvrtak u svojoj kočiji kroz ulice Beča, a narod niti da je kapu krenuo. Njegova kočija prošla mirno bez da ga je itko pozdravio. – Češki građani su zatražili od Austrija, da ako ne će braniti gradove i uzesti mjere da narod ne strada, da će oni otići pod rusku zaštitu. Veli se da im je Franjo Josip odgovorio, ako je živ, da će se do skora učiniti mir. – Italija je zabranila ljudima ispod 39 godina odilaziti iz zemlje... (Zora. 3, 3(1915), str. 1.)

Tekstovi o Hrvatima u novozelandskim novinama

O Hrvatima su u Novome Zelandu pisale i novozelandske novine. Od početka 20. stoljeća hrvatski su useljenici bili važan gospodarski i sociološki čimbenik u novozelandskome društvu, pa je postojalo zanimanje javnosti za informacije o njima. Slijede primjeri tekstova iz novozelandskih novina (*The Evening Post*, *The New Zealand Herald* i dr.) koji govore o Hrvatima koristeći se raznim

nazivima za njih iz ranije objašnjenih razloga (Dalmatinci, Slaveni, Austrijanci). Tekstovi su sami po sebi svjedočanstvo vremena i društvene situacije i tematski su podijeljeni u četiri skupine. Prva govori o položaju Hrvata početkom Prvoga svjetskoga rata kada su u Novome Zelandu smatrani neprijateljima jer su dolazili s područja Austro-Ugarske Monarhije. Hrvati su se nastojali izboriti za prepoznavanje identiteta, nastojali su dokazati lojalnost britanskoj kruni, a često su isticali svoju spremnost na sudjelovanje u ratu na strani Velike Britanije, iako im je to u početku rata bilo onemogućeno. Slijedi nekoliko tekstova o zapošljavanju Hrvata i o njihovom radu na javnim radovima. Treća skupina tekstova donosi tekstove koji bi se mogli svrstati u rubriku *Crna kronika*. Riječ je o opisima nesreća, većinom povezanih s poslovima kojima su se bavili, te o opisima kriminalnih radnji, sudskih procesa i sl. Četvrta skupina tekstova ima malo vedriji prizvuk jer govori o vjenčanjima, ali način odabira supružnika i način provođenja ceremonija vjenčanja također govore o teškim uvjetima u kojima su Hrvati u Novome Zelandu početkom 20. stoljeća stvarali obitelji.

Tekstovi su prevedeni s engleskoga, a imena i prezimena su ostavljena u verzijama u kojima su navedena u novozelandskim novinama.

Hrvati u Novome Zelandu i Prvi svjetski rat

Slaveni u Novome Zelandu: solidarnost s Britanijom (12. 3. 1915.)

U pismu koje je g. G. L. Scansie iz Aucklanda poslao premijeru Novoga Južnog Walesa, objasnio je da su dalmatinske novine *Zora* pokrenuli dalmatinski Slaveni u Novome Zelandu kako bi promovirali jedinstvo slavenskoga naroda i kako bi zbacili jaram austrougarskoga despotizma koji Slaveni trpe više od 100 godina... „Svjesni velike neimaštine i gladi u Srbiji, prikupili smo 1100 funti za fond za pomoć Srbiji i Crnoj Gori... iako su svi Slaveni u Novome Zelandu iz Dalmacije, koja je pod dvojnomo monarhijom, većina nas smo prosrpski orijentirani i spremni smo proliti krv za britansko kraljevstvo i saveznike protiv germanskih naroda. Postoje međutim poneki Slaveni koji su proaustrijski raspoloženi... mi smatramo te osobe izdajicama domovine i smatramo da bi trebali biti internirani... Britanski uspjesi su slavenski uspjesi i svaki Slaven je uz Britaniju kao da je i sam Britanac.” (Hawera & Normanby Star. 69, 69(1915), str. 5.)

Željni borbe: Dalmatinci i Hrvati (8. 12. 1915.)

U vezi sa željom Dalmatinaca i Hrvata kopača smole na području Sjevernoga Aucklanda da služe u novozelandskim ekspedicijskim snagama, Ministarstvo obrane sada prihvaća sve naturalizirane subjekte, kao i one koji su članovi londonskoga Jugoslavenskog odbora... Već se oko 60 Dalmatinaca u Dargavilleu stavilo na raspolaganje, od čega ih je šest otplovilo sa Šestom jedinicom, pet s Osmom, šest ih je u kampu u Trenthamu, a dvojica će ići u kamp sa sljedećim kontingentom iz Sjevernoga Aucklanda. (Otago Daily Times. 16561(1915), str. 8.)

Stranci u okrugu Far North: rasprava u parlamentu (27. 5. 1916.)

Govoreći o austrijskome pitanju na sjeveru, Mr. Gordon Coates rekao je da je to teško pitanje. Većina Dalmatinaca je lojalna Velikoj Britaniji i saveznicima... Postoji Slavenska udruga u Novome Zelandu koja može potvrditi da su to Slaveni koji govore ruski jezik. Reći da su svi Dalmatinci Slaveni je netočno. Austrijski element vrlo je jak tamo. Ali bilo bi nerazumno internirati sve te ljude. Postoje deseci tih ljudi kojima bih povjerio svoj život, dok postoje i drugi... G. Coates žali što vlada ne može poslati postrojbu tih ljudi u Srbiju...

Mr. L. M. Issit: Zašto se postrojba Dalmatinaca ne može poslati u Srbiju?

Premijer: Britanska vlada ih ne želi...

Mr. Massey: Pravilo je da ne žele strance u vojnim postrojbama...

(Northern Advocate. 27. 5. 1916., str. 3.)

„Austrijanci“ (31. 7. 1916.)

Postoje naznake mogućega interniranja takozvanih „Austrijanaca“... Ispitani su brojni svjedoci, visokopozicionirani ljudi sa sjevera, koji su svjedočili izuzetno pozitivno o karakteru i ponašanju stranaca. Svi svjedoci su se složili da su ti stranci Dalmatinci, Hrvati i Slaveni i gorljivi neprijatelji Austrije. Narednik Moore tvrdi da su glasine da su stranci naoružani izmišljene... u 16 godina on nije vidio da bi ijedan od njih bio uhićen zbog bilo kakve optužbe i nije čuo da bi ijedan ikoga uvrijedio... Zastava o kojoj se toliko govori je slavenska zastava, a ne austrijska... Markantan mladi Dalmatinac rekao je da ima 20 godina i da

jedva čeka služiti u vojsci zajedno s Novozelanđanima. I ostali mladići, koje netočno nazivaju „Austrijancima”, jedva čekaju otići na front kao Novozelanđani i boriti se protiv Njemačke. (Wanganui Chronicle. 60, 16704(1916), str. 7.)

Uključivanje Dalmatinaca – poseban kontingent šalje se na balkanski front
(15. 12. 1916.)

Gotovo od početka rata postoje prigovori u ovoj zemlji zbog činjenice da velik broj Slavena, Dalmatinaca, ili kako god se oni sami nazivali, zadržava svoje uobičajene poslove, dok britanski mladići daju svoje živote za zaštitu Kraljevstva. U okrugu Te Aroha imaju takve mladiće rođene na Balkanu i izgledom imaju predispozicije koje su potrebne za život na otvorenome kakav zahtijeva rat. Upućeni su im mnogi prigovori zbog nedostatka ratnoga entuzijazma, ali oni kao opravdanje navode, i imaju pravo, da su vojne vlasti odbile prihvatiti ih, uz objašnjenje da su to upute vrhovne vlasti. Takav stav se trenutno preispituje... Gotovo svi Dalmatinci u Dominionu izrazili su svoju lojalnost Britanskomu kraljevstvu i to neprestano ponavljaju. Veliki broj ratno sposobnih muškaraca izrazio je svoju želju da im se dozvoli otići u Europu i boriti se uz bok sa Srbima i Rusima... U razgovoru s jednim Dalmatincem doznali smo da je spreman odbaciti svoju lopatu i prvom prilikom otići u vojni kamp. Dosta mu je stalnih optužbi u vezi s prijavom u vojnu službu. Dodao je da bi većina njegovih poznanika isto učinila... (Thames Star. 58, 10273 (1916), str. 5.)

Zapošljavanje Hrvata i javni radovi

Uzaludno trošenje radne snage u poljima smole – predloženo
preusmjeravanje stranaca (16. 3. 1917.)

Činjenica da trenutačno između 5000 i 6000 Dalmatinaca radi nevažne poslove u poljima smole na području Sjevernoga Aucklanda dovela je do preporuke na sastanku izvršnoga odbora aucklandske udruge farmera da bi se njihove usluge mogle iskoristiti učinkovitije.... Predloženo je da se Dalmatinci iskoriste kao radnici na farmama. (Ashburton Guardian. 37, 4009(1917), str. 2.)

Posao za Jugoslavena – 300 zaposlenih (24. 6. 1918.)

Razvijen je model iskorištavanja radne snage Jugoslavena... oko 300 Dalmatinaca je već zaposleno na javnim vladinim radovima. Uključeni su u radove na odvodnji... u radove na željeznici i cesti... Do sada je uključen samo mali broj Slavena. Izuzeće od radova dozvoljeno je samo za dalmatinske farmere i zaposlenike na farmama te za zaposlenike uprave za odvodnju. (Ohinemuri Gazette. 29, 3935 (1918), str. 2.)

Prednost Dalmatincima (27. 10. 1928.)

Pukovnik T. W. M'Donald, kandidat Ujedinjene stranke u Upper Huttu, doznaje da neki od bogatih vlasnika zemlje u Wairarapi smatraju prikladnim pri zapošljavanju davati prednost Dalmatincima, nenaturaliziranim strancima. Oni su, bez sumnje, dobri ljudi, on nema loših riječi za njih, ali je prigovorio da se pri zapošljavanju prednost daje nenaturaliziranim strancima, dok britanski subjekti, mnogi od njih vojnici povratnici, hodaju uokolo nezaposleni. (The Evening Post. 56, 90(1928), str. 10.)

Crna kronika

Dalmatinskoga divljaka prijavila punica:
osuđen na godinu dana zatvora (16. 3. 1917.)

Na sudu za prekršaje u Pukekoheu, Rafo Antunovich (31), rođen u Dalmaciji, optužen je za nelojalne izjave... Riječi su bile: „Njemački car je velik čovjek i ja mu skidam šešir. Britanci su najveći lopovi koje sam ikada vidio... ja sam Nijemac, a ne Austrijanac... Car je drugi odmah iza Napoleona... on je najpametniji čovjek koji je ikada rođen. Prva stvar koju ću napraviti kada Njemačka dobije rat je da ću vas udariti nogom u...” Optuženikova punica, gđa. Amelia Turnbull, svjedočila je da je optuženi navedene izjave izrekao za doručkom u prisutnosti svoje supruge i nje. Odvjetnik optuženoga smatra da je slučaj samo obiteljska svađa... optuženi je negirao izjave. Sudac će dati prijedlog... da se odredi kazna od 12 mjeseci zatvora. (The Feilding Star. 13, 3192(1917), str. 4.)

Prijetnja svjedoku: prijestupnik strogo kažnjen (7. 12. 1917.)

Felix Polerica, dalmatinski trgovac smolom, kažnjen je sa 100 funti zbog podmetanja svjedoka, mlade maorske djevojke, na suđenju drugomu Dalmatincu, prijeteći joj ubojstvom ako ne da određene dokaze. Određena je alternativna kazna od dvije godine teškoga rada. (The Colonist. Volume. 60, 14582(1917), str. 5.)

Nakon duge potjere uhićen Dalmatinac u Whangareiju (25. 3. 1918.)

Nakon uzbuđljive potjere koja je trajala od 16. do 24. ožujka, policija je uhitila Dalmatinca Vladimira Carevicha koji je optužen da je otuđio imovinu i novac u vrijednosti od 50 funti. Carevich je 16. ožujka pobjegao prema jugu iz pritvora u gradu Kaitaia. Zajedničkom akcijom policije i stanovnika ponovno je uhvaćen u Maungatapereu jutros kada se kretao prema Dargavilleu. Navodno je usput ukrao dva konja. Prilikom uhićenja nije pružao otpor. Zamalo je uhvaćen još u subotu u Whangareiju, ali je pobjegao skočivši u provaliju i sakrivši se u grmlju. (The Evening Post. 45, 72(1918), str. 8.)

Dalmatinac kažnjen zbog kršenja ratnih propisa (15. 4. 1919.)

Dvojica Dalmatinaca danas su bila na sudu i kažnjena su zbog neprijavlivanja u vojnu službu u skladu s ratnim propisima u mjestu Kerepihi. Jedan je kažnjen s 20 funti, a drugi s tri mjeseca zatvora. (Wairarapa Daily Times. 45, 13810(1919), str. 5.)

Slučajna smrt (17. 12. 1919.)

Dalmatinac, star 25 godina, imena Mate Antunovich, ozlijeđen je dok je radio na radovima na željeznici u Matiereu prošloga petka i preminuo je jutros u bolnici u Taumarunuiju. Preminuli je, pokušavajući otkačiti konja s kamiona, pao pod prednji dio kamiona. (The Evening Post. 49, 145(1919), str. 8.)

Fatalna nesreća: Dalmatinca pregazio vlak u Tauraroi (24. 4. 1920.)

Jučer poslije podne nesretnim slučajem poginuo je Dalmatinac koji je radio na konstrukciji željezničke pruge. Izgleda da je skočio s prednjega dijela lokomotive prije nego što se vlak potpuno zaustavio. Pretpostavlja se da se poskliznuo i pao... preminuo je unutar nekoliko minuta. Dr. Campbell iz Whangarei je proglasio čovjeka, Edwarda Rakicha, mrtvim... Jutros je provedena istraga i zaključeno je da je riječ o nesretnome slučaju... upozoreno je da vlakovođe moraju više paziti da se nitko ne vozi na prednjemu dijelu lokomotive. (Northern Advocate. 24. 4. 1920., str. 2.)

Skočio s mosta: samoubojstvo Dalmatinca (7. 6. 1920.)

Policija je izvijestila da je Dalmatinac Marin Pucar skočio s mosta u Mangaitiju u rijeku Waihou kasno u noći u četvrtak. Tijelo još nije pronađeno, ali je pronađena odjeća na mostu. Pucar je već neko vrijeme bio malodušan. (Ohinemuri Gazette. 31, 4127(1920), str. 2.)

Smrt od ozljeda (23. 1. 1922.)

Dalmatinac, Ivan Maras, samac, star 29 godina, preminuo je u bolnici od posljedica ozljeda koje je zadobio na željezničkim radovima u Waihereu u Sjevernome Aucklandu. Bio je zaposlen kao kopač tunela, a kamion napunjen kamenjem prešao mu je preko jedne noge koja je morala biti amputirana. (The Evening Post. 53, 18(1922), str. 3.)

Spašen iz luke: Dalmatinac u nevolji (13. 10. 1923.)

Sredovječni muškarac, Yuro Pijacun, Dalmatinac, pronađen je kako se utapa u vodi blizu lukobrana u zaljevu Freeman's Bay poslije jedanaest sati prošle noći. Prolaznik mu je pomogao da izađe na suho te je prenesen u aucklandsku bolnicu u polusvjesnome stanju. (The New Zealand Herald. 60, 18529(1923), str. 12.)

Dalmatinski kockari (3. 10. 1927.)

Danas se na prekršajnome sudu Marian Glavis izjasnio krivim za vođenje kockarnice u ulici Victoria Street. Lokaciju je nedavno pretresla policija. Optuženi je kažnjen s 25 funti. Nekoliko muškaraca, uglavnom Dalmatinaca, zatečenih na mjestu kažnjeni su svaki s po dvije funte ili sa sedam dana zatvora. (The Evening Post. 54, 81(1927), str. 9.)

Smrt Dalmatinca (6. 10. 1927.)

U istrazi slučaja Stipana Lovicka, Dalmatinca, samca, starog 27 godina, koji si je prerezao vrat u svojoj kolibi u polju smole u Arangi, dokazi su ukazali na to da se pokojnik ponašao neobično rano jutro i žalio se da nije dobro. Pretpostavlja se da je to bila posljedica djelovanja sunca jer je dan ranije radio na poljima bez šešira. Nekoliko minuta prije smrti zamolio je prijatelja da izađe iz sobe kako bi mogao presvući odjeću. (The Evening Post. 54, 84(1927), str. 9.)

Na mjestu mrtav (21. 11. 1928.)

Dalmatinac Mat Dulich (28) na mjestu je preminuo u zaljevu Mission Bay jutros kada je pao s konstrukcije na kojoj je radio u sklopu javnih radova na rivi. (The Evening Post. 55, 116(1928), str. 12.)

Tajna prodaja pića (20. 4. 1929.)

Frisco Mosolavich, Dalmatinac, kažnjen je jer je prodavao pivo na lokacijama u ulici Graham Street bez dozvole. Sudac g. F. K. Hunt odredio je kaznu od 25 funti. (Waikato Times. 105, 17691(1929), str. 7.)

Utopio se Dalmatinac (29. 4. 1929.)

Dalmatinac imena Toni Martich utopio se u jezeru Mudgee u dolini Arahura u nedjelju poslije podne. Zapetljao se u korov kada je išao spasiti pticu. Tijelo nije pronađeno. Bio je star oko 28 godina. (The Evening Post. 57, 97(1929), str. 13.)

Raznesena ruka (18. 6. 1930.)

Peteru Botici, Dalmatincu, raznesena je lijeva ruka kada je eksplodirao gelignit koji je držao u ruci jučer u Torehapeu. Prevezen je u bolnicu Thames. (The Evening Post. 598, 141(1930), str. 11.)

Čovjek izgubio ruku (17. 8. 1931.)

Dalmatincu, G. Matichu, oženjenomu, raznesena je ruka danas ujutro u kampu za izgradnju željeznice u Kotemaoriju zbog eksplozije gelignita. (The Evening Post. 62, 41(1931), str. 10.)

Potpuno izgorio – smrt Dalmatinca (14. 11. 1932.)

Dalmatinac Andrew Matijasevich (33), samac koji je zaprimljen u bolnicu u Waikatu u utorak s teškim opeklinama podlaktica i nogu koje je zadobio od otopine natrijeva klorida... danas je podlegao ozljedama. (The Evening Post. 68, 117(1932), str. 7.)

Smrt Dalmatinca (3. 8. 1937.)

Kamionom pritisnut uz stijenu u kamenolomu u Ellerslieu, mladi Dalmatinac Luke Zidich zaprimljen je u aucklandsku bolnicu gdje je preminuo zbog unutarnjih ozljeda. Zidich (23) je bio samac. (The Evening Post. 74, 29, (1937), str. 4.)

Slučajna smrt mladoga dalmatinskog radnika: tragedija u vinogradu (30. 3. 1938.)

Sinoć je zaključena istraga u vezi smrti Tonyja Brkana (17), Dalmatinca zaposlenoga kod g. T. Voykovicha u dolini Kauaeranga... Dr. T. E. Miller je rekao kako misli da je smrt izazvana zrnima iz sačmarice koja su ušla u pokojnikovo srce. Ante Kuluz, Dalmatinac koji ne govori engleski, dao je izjavu preko g. Voykovicha. Izjava daje detalje nesreće koja se dogodila kad je Kuluz pucao po pticama u vinogradu. Mrtvozornik je predao izvještaj o slučajnoj smrti naglašavajući da je iz dokaza jasno da Kuluz nije bio svjestan da je preminuli bio unutar doma njegove puške. (The New Zealand Herald. 75, 23000(1938), str. 16.)

Raznesena ruka (13. 6. 1939.)

U nastojanju da uplaši morskoga psa eksplozijom gelignita, John Cuianavich, Dalmatinac iz polja smole u Ahipari, raznio si je jednu ruku na plaži Ninety Mile Beach u nedjelju... u velikim bolovima g. Cuianavich otišao je do svoje kolibe u polju gdje mu je osiguran automobil kako bi ga prevezao u bolnicu u Mangonui. G. Cuianavich je s prijateljem otišao u ribolov. Kada su stigli na plažu, ubrzo nakon 11 sati, ugledali su velikoga morskoga psa, oko 16-18 stopa dugačkoga, kako pliva uz obalu. Prisustvo morskoga psa onemogućilo ih je da uđu u more i bace mreže, pa je g. Cuianavich odlučio uplašiti morskoga psa gelignitom... zapalio je fitilj cigaretom čekajući da morski pas prođe. Međutim, morski pas je naglo promijenio smjer. Iznenaden, g. Cuianavich je predugo zadržao gelignit i on je eksplodirao raznijevši mu ruku. Kako bi zaustavio krvarenje, prijatelj g. Cuianavicha stavio mu je zavoj. (The Evening Post. 77, 137(1939), str. 11.)

Kopač smole pronađen mrtav (20. 7. 1939.)

Dobro poznatoga Dalmatinca, Tomu Raosa (65), pronašao je kako leži mrtav u svome krevetu kineski vrtlar. Raos, koji se bavio kopanjem smole, živio je sam. (The Evening Post. 78, 17(1939), str. 7.)

Poginuo Dalmatinac: pregažen vatrogasnim vozilom (15. 7. 1940.)

Pregažen vatrogasnim vozilom koje je bilo na putu za intervenciju, jedan je čovjek smrtno ozlijeđen dok je prelazio cestu u gradu, nedugo nakon 8 sati u subotu navečer. On je Joe Kostanich, dalmatinski ribar star 42 godine iz Helensvillea. Dva vatrogasna vozila krenula su iz Centralne stanice kako bi odgovorila na poziv u pomoć. Krećući se po ulici Hobson Street prvo vozilo je zaobišlo osobni automobil. Vatrogasac tvrdi da je vidio kako Kostanich s prijateljem silazi s pločnika. Prijatelj je uhvatio Kostanicha za ruku, ali je njegov stisak popustio i Kostanich je nastavio hodati preko ceste. U trenutku udara Kostanich je odbačen 20 metara. Vozilo se zaustavilo i ostavilo jednu osobu da pruži prvu pomoć te nastavilo prema mjestu intervencije. Ustanovilo se da je poziv na intervenciju bio lažan. (The Evening Post. 80, 13(1940), str. 4.)

Vjenčanja

Dalmatinka udana preko opunomoćenika (15. 5. 1930.)

Udana preko opunomoćenika, gđa. T. Pavlovich, Dalmatinka, stigla je jučer kako bi se pridružila svom supruhu kojega je poznavala samo po imenu. Iako je bilo teško saznati njeno mišljenje jer ne govori engleski, gđa. Pavlovich, koja je cijeli svoj život živjela na otoku Korčuli, odavala je dojam da ne smatra da je neobično što se udala preko opunomoćenika... zadnjih godina jedna ili dvije dalmatinske djevojke stigle su u Auckland pod istim okolnostima u kojima se našla gđa. Pavlovich. Prevoditelj je napomenuo samo da je gđa. Pavlovich bila malo razočarana što njezin budući suprug radi kao kopač smole. Ona je mislila da dolazi u Novi Zeland udati se za farmera. Moglo se očekivati da će je suprug, kojega nikada nije vidjela, dočekati u pristaništu, ali nije. (The Evening Post. 59, 113(1930), str. 15.)

Dalmatinski običaj (15. 8. 1932.)

Iako se udala u Dalmaciji prije godinu dana, gđa. M. Milich vidjela je svojega supruga prvi put u dvadeset godina kada je stigla u Auckland prošloga tjedna... Kada joj je bilo oko osam godina bila je zaručena za g. Clema Milicha koji je napustio Dalmaciju i stigao u Novi Zeland kad je bio još dječak. Prošle godine odlučio je da je vrijeme da se oženi i, iako je njegova mlada bila na drugome kraju svijeta, ceremonija se održala putem opunomoćenika u gradu Podgori u Dalmaciji. Gđa. Milich je putovala zajedno s drugim dvjema Dalmatinkama od kojih je jedna išla u Novi Zeland s obitelji kako bi se pridružila supruhu, a druga se vraćala iz posjeta domovini. Mlada i mladoženja susreli su se po prvi put nakon vjenčanja pred carinskim službenicima... manje probleme s mladenkinim papirima uspješno je riješio tumač g. M. A. Ferri. Vjenčanje putem opunomoćenika je legalno, ali ako žele, mladenci mogu organizirati drugo crkveno vjenčanje. G. Milich živi na području grada Kaitaia i uvjeren je da će se njegovoj mladoj svidjeti novi dom. (The Evening Post. 64, 39(1932), str. 11.)

Grupno vjenčanje osam Dalmatinaca:
jedinstvena crkvena ceremonija (7. 10. 1938.)

Vjerojatno jedinstvena u Novome Zelandu bit će ceremonija u Katedrali sv. Patricka sutra, kada će se četiri dalmatinske djevojke udati za dalmatinske muškarce. Simultanu ceremoniju predvodit će vlč. Dr. Buxton... Svih osmero će zajedno izreći zavjete stojeći uz oltar, a prstenje će biti blagoslovljeno odvojeno... svećenik će povezati ruke svakoga para što simbolizira kršćansku bračnu vezu. Djevojke su stigle iz Jugoslavije prije nekoliko dana, ali mladoženje su ovdje već neko vrijeme. (The Evening Post. 76, 85(1938), str. 10.)

Tekstovi o novozelandskim Hrvatima u australskim novinama *Napredak*

Tjednik *Napredak* izlazio je u Sydneyju od 1935. do 1958. godine. Početkom Drugoga svjetskog rata novine su imale prekid u izlaženju – brojevi objavljeni prije prekida nisu pronađeni u javnim ustanovama, a većina brojeva objavljenih od listopada 1942. godine dostupna je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Prvi broj nakon prekida objavljen je 8. listopada 1942. godine i numeriran je kao prvi broj prvoga godišta, ali je u zagradi napomena *New Series* (Novi niz). To je prvi element koji ukazuje na kontinuitet. Drugi dokaz je nagradno pitanje objavljeno u 4. broju *Napretka*: Kada je izašao prvi broj *Napretka*? Dva broja kasnije objavljen je točan odgovor: u prosincu 1935. godine. Doduše, kontradiktorna je činjenica da je u prosincu 1946. godine objavljen slavljenički broj povodom 10. godišnjice izlaženja novina, tako da se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li novine počele izlaziti krajem 1935. ili krajem 1936. godine. Treći element koji ukazuje na kontinuitet novina od predratnih godina je činjenica da je glavni urednik prvih devet godina bio Ivan Kosović.⁶¹⁶ Novine su do rujna 1944. godine izlazile u velikome formatu (60 × 45 cm), a nakon toga u manjemu (45 × 25 cm). Veliki format objavljivan je na 4 stranice. Manji format objavljivan je na 8 stranica, a od ožujka 1943. godine uglavnom na 12 stranica. Podnaslov novina je od 1942. godine *List Iseljenika iz*

616 *Napredak*: list jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije. 5, 212(1946), str. 8.

Jugoslavije u Australiji i New Zealand, a od 1946. godine podnaslov je *List Jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije*.⁶¹⁷ Postojao je i opunomoćeni odbor *Napretka* u Aucklandu koji je brinuo o novozelandskim pretplatnicima.⁶¹⁸ Unatoč tomu što je nastojao objavljivati vijesti od interesa za Hrvate u Novome Zelandu, „... naš Napredak... nije zauzeo masovnog korjena u N. Z.“⁶¹⁹

Tekstovi su objavljivani na hrvatskome jeziku, a teme su bile raznolike, od politike, aktivnosti udruga, do osobnih obavijesti.

N.Z. Slaveni slavili 25tu god. S. Saveza

Slavenski iseljenici u New Zealand povezali su se medju sobom... uspostavivši Sveslavensko Vijeće... To Slavensko Vijeće, koje povezuje razna udruženja slavenskog naroda u New Zealand, postoji već izvjesno vrijeme i istaklo se je na razne načine i kroz razne priredbe medju javnosti tamo. Oni su izdali nekoliko brojeva svoje publikacije „United Front“... Na proslavi dvadesetipete godišnjice Sovjetskog Saveza u Aucklandu... Hrvatsko Prosvjetno Dobrotvorno Društvo vidno se je isticalo. Oni su poslali priredbi doprinos od £50... (Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 10(1942))

„Napredak“ i naseobina u N. Zealand

Ponovno pokrenuće ovog lista našlo je njegove veze sa New Zealand silno poremećene... Ali njegovi prijatelji... odmah su se pojavili i on je brzo našao odjeka među našim narodom u New Zealand... Za to postoje i svi razlozi. Australija i New Zealand bliske su po svojim problemima... život našeg naroda u Australiji od velikog je interesa za naš narod u New Zealand i obratno... (Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 15(1943))

Jedno popularno vjenčanje u N.Z.

... ovdje se je obavilo vjenčanje našeg poznatog John Balića sa Katicom Jurišić. Veselje se je sprovelo u prostorijama Hrvatskog Prosvjetnog Dobrotvornog

617 Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 6(1942), str. 4.

618 Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 17(1943).

619 Napredak: list jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije. 5, 212(1946).

Društva kojeg su ovi mladenci vazda bili aktivni članovi... Mladoženja iako rođen u ovoj zemlji, a majka mu je newzealanderka, ipak dobro govori hrvatski jezik. Na večeri je bilo preko 200 gostiju... Osim našeg naroda, tu je bilo mnogo i domaćeg naroda... Naš aktivista F. Ukić kao i obično prodavao je „Napredak“ i pomagao kupiti nove pretplate... Zahvaljujemo se darovateljima i pretplatnicima, a mladim parovima Balić želimo sretan budući život. (Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 6(1942))

Vjenčanje Borić-Barbarić

Ovdje se je skoro obavilo vjenčanje našeg dobro poznatog zemljaka F. Borića, iz Aucklanda sa gdjicom Z. Barbarić, iz Mastertona. Zemljak Borić je dobro poznat kroz New Zealand kao dobar hrvač, koji je imao mnogo lijepih uspjeha u tom sportu. On je dobar simpatičar radničkog pokreta i stalni čitalac Napretka pa je prigodom svoje ženidbe doprinio £5 u fond našeg lista. (Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 30(1943))

Potruga

Tražim rodjaka Matu Tomaševića, koji je bio u Aucklandu, N.Z. Molim čitaoce „Napretka“, koji znaju za njega, da mi pošalju njegovu adresu ili da mi se on sam javi... (Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 2, 54(1943))

Drvo kauri (fotografija:
Elena Yakusheva, Shutterstock)

6.

**ISTRAŽIVANJE
NAKLADNIČKE DJELATNOSTI
HRVATA U NOVOME ZELANDU**

Projekt HIT – Hrvatski iseljenički tisak

Cilj ovoga poglavlja sažeto je prikazati znanstveno-istraživački aspekt bavljenja nakladničkom djelatnošću hrvatskih iseljenika. U smislu opisa istraživanja nakladničke djelatnosti, naglasak je stavljen na zemlju na koju se odnosi tema ove knjige, Novi Zeland. Ipak, u određenim dijelovima opisa znanstveno-istraživačkih postupaka ukratko se prikazuju polazišta, odnosno načelni metodološki postupci istraživanja cjelokupne nakladničke djelatnost Hrvata u inozemstvu odnosno dionice projekta koje se odnose i na nakladničku djelatnost Hrvata u Australiji.

Projekt HIT – Hrvatski iseljenički tisak pokrenut je na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu 2018. godine. Temeljni cilj projekta je istraživanje, u najširem smislu te riječi, cjelokupnoga hrvatskog iseljeničkog tiska. Kako je takav cilj dugoročan, a povrh toga izrazito složen, napori pri njegovoj realizaciji načelno, a i organizacijski, dijele se prema geografskim područjima, unutar kojih se projektne aktivnosti odvijaju u sklopu cijeloga niza (pod)dionica.

Načelna razina podjele odnosi se na pojedina geografska područja te na pojedine zemlje u kojima postoji značajna nakladnička djelatnost hrvatskih iseljenika. Pri osmišljavanju i pripremi Projekta HIT još 2017. odlučeno je da prvo geografsko područje koje će biti obuhvaćeno znanstveno-istraživačkim radom na projektu bude područje Australije i Novoga Zelanda. Iako je nesumnjivo riječ o dijelu svijeta jako udaljenomu od Hrvatske, razlozi za takav odabir bili su višestruki. Za početak su, za navedene zemlje, u brojnim izvorima zabilježeni podaci o nakladničkoj djelatnosti hrvatskih iseljenika. Zatim u tim zemljama djeluju dobro organizirane hrvatske iseljeničke zajednice duge tradicije s kojima su već postojali uspostavljeni kontakti. Nažalost, može se pretpostaviti da će s protokom vremena i u Australiji i u Novome Zelandu, među hrvatskom iseljeničkom populacijom, biti sve manje govornika hrvatskoga jezika. Zbog toga je bilo izuzetno važno provesti terenska istraživanja, što je moguće prije. Velika pomoć pritom bili su i uspostavljeni kontakti s kolegama znanstvenicima sa sveučilišta iz toga geografskog područja. Riječ je o Sveučilištu Macquarie (Macquarie University) iz Sydneyja te Sveučilištu Victoria iz Wellingtona (Victoria University of Wellington). Usto razlog za odabir Australije i Novoga Zelanda bila je hipoteza o postojanju dovoljno ve-

likoga broja publikacija hrvatskih iseljenika, no ipak ne i prevelikoga, u smislu da se na takvome uzorku mogla osmisliti i testirati znanstveno-istraživačka metodologija rada na Projektu HIT, koja će se onda, uz moguće manje preinačke, dosljedno provoditi pri istraživanju nakladničke djelatnosti hrvatskih iseljenika i u drugim geografskim područjima.

Kako nije zahvalno pisati o projektu koji je pokrenut relativno nedavno s namjerom da traje kroz neodređeno vremensko razdoblje koje će se sigurno mjeriti godinama, a možda i desetljećima, rad na projektu može se pratiti putem njegovih mrežnih stranica.⁶²⁰ Vezano za područje Australije i Novoga Zelanda, brojne aktivnosti na projektu, koje će skupno biti predstavljene i analizirane u idućim dijelovima ovoga poglavlja, mogu se pratiti putem kategorije Objave⁶²¹ koja je u siječnju 2021. brojala 44 obavijesti. Prva obavijest o radu na projektu objavljena je 2. listopada 2018. Važno je spomenuti kako načini financiranja izvođenja projekta potječu iz različitih izvora jer iz samo jednoga izvora, barem do siječnja 2021., nije bilo moguće dobiti dostatno financiranje koje bi na zadovoljavajuć način jamčilo planirano odvijanje projektnih aktivnosti. Tako se i spomenuta prva obavijest iz listopada 2018. odnosi na dobivena financijska sredstva koja su omogućila pokretanje samoga projekta.

Istraživačka metodologija upotrijebljena na Projektu HIT

Projekt HIT kroz različite faze svojega razvoja obilježila je upotreba kvalitativne istraživačke metodologije. Riječ je o terenskom istraživanju kao o svojevrsnoj strategiji istraživanja te o bibliografskom istraživanju, prvenstveno knjižničnih kataloga, ali i drugih baza podataka srodnih baštinskih i informacijskih ustanova, poput arhiva i muzeja. Bibliografsko istraživanje kao metoda prikupljanja podataka predstavlja kombinaciju računalnoga pretraživanja već spomenutih izvora dostupnih preko *weba* putem pretpostavljenih pristupnica sadržanih u bibliografskim zapisima. Tako pronađeni bibliografski zapisi predstavljali su polazište za pronalaženje novih srodnih zapisa, u ovome

620 Naslovnica. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/> (27. 1. 2021.)

621 Objave: Australija i Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/objave/ (27. 1. 2021.)

slučaju publikacija novozelandskih Hrvata, prvenstveno zbog sintaktičkoga aspekta knjižničnoga kataloga koji se očituje kao vezivno tkivo među zapisima koji zastupaju pojedine publikacije. Usto i tekstualna analiza različitih publikacija, posebice onih koji se bave hrvatskim iseljeništvom, kao i već nekih izrađenih bibliografija, poslužila je kao osnova za pronalaženje novih naslova kao i dodatni poticaj za nova pretraživanja različitih izvora. Može se zaključiti kako su se upotrebljavale četiri istraživačke metode: metoda analize sadržaja publikacija; metoda analize sadržaja mrežnih stranica i stranica na društvenim mrežama; strukturirana pretraživanja baza podataka te metoda uključivanja zajednice Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu.

Inicijalna faza Projekta HIT očitovala se u izradi SWOT analize (engl. *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* – snage, slabosti, prilike, prijetnje). Izrađena analiza detaljno je predstavljena u radu objavljenome 2019. godine.⁶²² U citiranome članku predstavljena je metodologija prikupljanja podataka i izrada bibliografije australskih Hrvata, no kako je terensko istraživanje provedeno 2018. i u Novome Zelandu, provedena SWOT analiza bila je sveobuhvatna na način da se odnosila i na Australiju i na Novi Zeland. Na ovome mjestu ističemo samo, po jednu iz svake od kategorija provedene SWOT analize: kao snagu – aktivne veze s Hrvatima u Australiji i Novome Zelandu koji se bave nakladništvom; kao slabost – nedostupnost mrežnih i tiskanih primarnih i sekundarnih izvora potrebnih za izradu bibliografije; kao priliku – interdisciplinarnost istraživanja te kao prijetnju – mogućnost pojave dodatnih troškova zbog teže dostupnih podataka na terenu.⁶²³

Zatim se trebalo odlučiti koja će se vrsta bibliografije izrađivati, što je povezano i sa samim definiranjem kriterija odabira građe za bibliografiju. Bibliografija, u najširem svojem značenju, predstavlja popis jedinica knjižnične građe uređen prema nekome kriteriju bez obzira na mjesto gdje se te jedinice građe nalaze. Upravo je ta značajka razlikuje od knjižničnoga kataloga koji

622 Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 62, 1(2019), str. 29-48. doi: 10.30754/vbh.62.1.744

623 Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 62, 1(2019), str. 33. doi: 10.30754/vbh.62.1.744

uvijek ima mjesni aspekt, dakle zainteresiranoga korisnika ili čitatelja uvijek mora obavijestiti gdje može pronaći opisanu jedinicu građe. Odlučeno je da se za geografsko područje Novoga Zelanda, kao i za ostala geografska područja obuhvaćena projektom, izrađuju po dvije bibliografije, u smislu dvaju zasebnih uređenih popisa: jedna za serijske publikacije, odnosno novine i časopise te određene vrste sitnoga tiska s osobinom serijalnosti, odnosno kontinuiteta u izlaženju poput zidnih novina, listova te letaka, a druga za knjige. Jasno je da su obje bibliografije po obuhvatu građe regionalne jer se odnose na Novi Zeland. Po pitanju retrospektivnosti odnosno kumulativnosti kao obilježja, bibliografija serijskih publikacija razlikuje se od bibliografije knjiga. Bibliografija serijskih publikacija je retrospektivna jer su u njoj popisane sve publikacije novozelandskih Hrvata od dolaska prvih useljenika iz 19. stoljeća do danas. Riječ je o 16 naslova, od kojih je 14 završilo s izlaženjem, a dva tekuća naslova su *Newsletter* Hrvatskoga kulturnog društva i *Novosti* Dalmatinskoga kulturnog društva. U slučaju da se u budućnosti pokrene izlaženje novih naslova serijskih publikacija novozelandskih Hrvata, bibliografija serijskih publikacija može se iz retrospektivne pretvoriti u kumulativnu, no u ovome trenutku ne držimo da je to izvjestan razvoj događaja. Za razliku od toga, bibliografija knjiga novozelandskih Hrvata, koja je u siječnju 2021. brojila oko 100 jedinica građe, zacijelo je još uvijek kumulativna. Istraživačkim radom ona se nadopunjuje, a također nam se čini da objavljivanje knjiga novozelandskih Hrvata nije u potpunosti završena aktivnost, barem još neko vrijeme. Zbog toga ćemo istaknuti važnost objavljivanja mrežnoga izdanja bibliografija na mrežnim stranicama Projekta HIT koje se stalno mogu nadopunjavati novim zapisima publikacija, što nije moguće kod tiskanih inačica. Izrađene bibliografije dodatno se mogu odrediti kao opisne, a namjera im je sveobuhvatno iskazati sve serijske publikacije i knjige koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu bez obzira na bilo koju sadržajnu, tematsku ili neku drugu značajku objavljene publikacije.

Sljedeći metodološki postupci odnosili su se na pretraživanje odabranih knjižničnih kataloga te izradu preliminarnih popisa. Vezano uz kataloge hrvatskih knjižnica riječ je prvenstveno o katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu koja izgrađuje zasebnu zbirku Inozemna Croatica prikupljanjem hrvatskoga iseljeničkog tiska, no kako je zbirka službeno utemeljena tek 2007. godine, iako je njezin začetak u 1988., ne može se očekivati da ona

sadržava sveobuhvatan hrvatski iseljenički tisak.⁶²⁴ Tu je naravno i pitanje problematike nabave takve vrste građe čija se dostava u Nacionalnu i sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu ne može očekivati putem instituta obveznoga primjerka zbog različitih posebnosti iseljeničkoga tiska. Pritom posebice mislimo na potrebu daljnjega razvoja suradnje između Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kao hrvatskoga bibliografskog središta i različitih nakladnika koji objavljuju hrvatski iseljenički tisak diljem svijeta što predstavlja poseban izazov, s obzirom na brojnost hrvatske iseljeničke populacije i na opseg njihove nakladničke produkcije. Obvezni primjerak odnosi se na određeni broj primjeraka publikacije koji se na temelju zakonske obveze ili nekoga posebnog ugovora dostavlja najčešće nacionalnoj knjižnici pojedine zemlje na trajno čuvanje i pohranu. Naravno, svaki nakladnik bi prvenstveno nacionalnoj knjižnici u svojoj matičnoj zemlji trebao dostavljati obvezni primjerak, što se u ovome slučaju odnosi na Nacionalnu knjižnicu Novoga Zelanda koja od 1904. prikuplja obvezni primjerak prema Zakonu o knjižnicama iz 1903. godine.⁶²⁵ No iz različitih razloga, ponekad i nepoznavanja zakonske obveze, brojne publikacije hrvatskih iseljenika nisu na taj način dostavljene u Nacionalnu knjižnicu Novoga Zelanda. Zato je trebalo pretražiti i ostale dostupne mrežne kataloge novozelandskih knjižnica, pri čemu je svakako pomogla činjenica da nije riječ o pretjerano velikome geografskom području. Na temelju opisanih aktivnosti izrađeni su preliminarni popisi koji su poslužili kao polazišna točka za samo terensko istraživanje u Novome Zelandu. Nakon terenskoga istraživanja preliminarni popisi prerastaju u bibliografije pri čemu se bibliografija knjiga kontinuirano nadopunjuje sukladno novim otkrićima.

624 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zbirka inozemne Croatice. 2012. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croatice/> (27. 1. 2021.)

625 Pabón Cadavid, Jhonny Antonio. Evolution on legal deposit in New Zealand: from print to digital heritage. // *IFLA Journal*. 43, 4(2017), str. 379-390. doi: 10.1177/0340035217713763

Od bibliografija do digitalizacije

Ishodi Projekta HIT očituju se u izrađenim bibliografijama kao i u digitaliziranim publikacijama. Bibliografije i digitalizirane publikacije dostupne su na mrežnim stranicama projekta. Govoreći konkretno o načinu izradbe bibliografija, važno je istaknuti da su sve izrađene u knjižničnome softveru Koha koji omogućava njihovu *online* dostupnost i pretraživost srodnu mrežnim knjižničnim katalogima. Ovakva izradba bibliografija omogućava njihovo nadopunjavanje, sukladno novim otkrićima Projekta HIT, što nije moguće kod tiskanih bibliografija. Naknadnim terenskim istraživanjima, dodatnom komunikacijom s hrvatskim iseljeničkim zajednicama diljem svijeta ili čak naknadnim otkrićima pri pretraživanju različitih kataloga i drugih bibliografija, uvijek je moguće pronaći i nove naslove knjige, pa čak i novina i časopisa, te ih, bez većih poteškoća, uključiti u odgovarajuću bibliografiju. Usto uvijek je moguće očekivati i nova izdanja u nadolazećim godinama, iako ne u prevelikome broju, tako da bibliografski posao, kao što je poznato svima koji se njime bave, nikada ne završava. Naknadna otkrića u već pretraživanim knjižničnim katalogima i drugim bibliografijama moguća su, prije svega, zbog određenih slabosti i nedosljednosti pri onome što se u knjižničarstvu naziva predmetna obrada. Lako je pronaći željene publikacije kada poznamo neku od formalnih značajki, prvenstveno s naslovne stranice knjige ili časopisa, koja je prenesena u zapis u katalogu, poput imena autora ili naslova publikacije. Međutim knjižnični katalogi, a i bibliografije, zainteresiranomu korisniku trebale bi ponuditi i puno više informacija. Čak ako on i ne zna neku od navedenih formalnih značajki, navedeni informacijski izvori trebali bi preko propisanih predmetnica, slobodno oblikovanih predmetnica, ključnih riječi i stručnih oznaka, okupiti i prikazati građu, na željenu temu ili predmet, što su u kontekstu ovoga projekta hrvatski iseljenici odnosno njihova nakladnička djelatnost. No razina predmetne obrade, kao i njezina dosljednost, nije u svim pretraživanim informacijskim izvorima bila zadovoljavajuća, tako da su i naknada otkrića koja se onda mogu nazvati i sretnima uvijek moguća.

Sami zapisi izrađeni su u formatu MARC 21 (MACHINE Readable Cataloging) koji upotrebljavaju i Nacionalna sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu te Nacionalna knjižnica Novoga Zelanda, koja, zanimljivo je istaknuti, ima sjedište u trima gradovima – u

Aucklandu, Christchurchu i Wellingtonu. Upotreba formata MARC 21 važna je zbog dviju činjenica. Prva od njih je potpora unutar same matične ustanove, Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, koju Projekt HIT izravno dobiva, od mogućnosti upotrebe knjižničnoga softvera Koha bez dodatnih troškova do iznimno značajne tehničke podrške. Druga činjenica je mogućnost preuzimanja gotovih zapisa iz kataloga navedenih ustanova, uz njihovu naknadnu doradu u smislu tzv. *mix and mash*-pristupa koji je karakterističan za uporabu metapodataka u različitim projektima. Važno je istaknuti kako je Koha softver otvorenoga koda čija je uporaba u skladu s načelima otvorene znanosti, a zanimljiva je podudarnost da je Koha kao knjižnični softver, koju sada razvijaju pojedinci i ustanove diljem svijeta, upravo nastala u Novome Zelandu.⁶²⁶

Osim bibliografija, digitalizirane publikacije predstavljaju najkonkretniji ishod Projekta HIT i svakako su najzanimljivije krajnjim korisnicima koji mogu biti studenti i istraživači iz područja društvenih ili humanističkih znanosti, hrvatski iseljenici i šira javnost, dakle svi oni koje iz bilo kojih razloga zanimaju teme vezane za hrvatsko iseljeničtvo ili teme obrađene i prikazane u digitaliziranim publikacijama. Digitalizacija publikacija na Projektu HIT odvija se u suradnji s Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom u Zagrebu. Autorsko pravo u Hrvatskoj, kao i u velikome broju zemalja, traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Zato je neophodan preduvjet digitalizacije publikacija osigurati potpisivanje odgovarajućih ugovora s autorima ili nasljednicima autorskoga prava, što je jedan od permanentnih zadataka koji se obavlja u sklopu Projekta HIT. Njega je moguće realizirati zbog uspostavljene suradnje s hrvatskim iseljenicima u Novome Zelandu, kako s pojedincima tako i s iseljeničkim klubovima, te neprekidnoga održavanja kontakata preko društvenih mreža i ostalih suvremenih komunikacijskih kanala. Takva suradnja ima i određeni edukacijski aspekt zbog upoznavanja zainteresiranih autora ili nasljednika autorskoga prava s važećim zakonskim odredbama po pitanju potpisivanja ugovora, što sada već pripada redovnoj djelatnosti Projekta HIT. Prikupljanje izjava autora dugotrajan je posao i uključuje, osim ostvarenih osobnih kontakata, i pregovaračke vještine. Potpisane izjave dostavljaju se Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. U njoj se publikacije digitaliziraju te su dostupne na njezinim mrežnim stranicama u okviru njezinih Digital-

626 Koha Library Software. 2021. Dostupno na: <https://koha-community.org/> (14. 2. 2021.)

nih zbirki pod kategorijom projekti – Hrvatski iseljenički tisak,⁶²⁷ a na mrežnim stranicama Projekta HIT izrađene su poveznice na digitalizirane publikacije. U budućnosti se planira bitno ojačati taj dio projekta koji je u veljači 2021. donekle bio još u početnoj fazi.

627 Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Digitalne zbirke NSK. Hrvatski iseljenički tisak. 2021. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mrf%5B10199%5D%5B586870%5D=a> (14. 2. 2021.)

NATIONAL LIBRARY OF NEW ZEALAND
TE PUNA MATAURANGA O AOTEAROA

Nacionalna knjižnica Novoga Zelanda u Wellingtonu
u kojoj se čuvaju primjerci nekih hrvatskih novina
(fotografija: Mike Dickison)

58 - 78

7.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Proučavanjem društvenoga organiziranja i objavljivanja publikacija Hrvata u Novome Zelandu otvoren je prozor u jedno veliko i iznimno važno, ali nedovoljno istraženo područje društvene djelatnosti raseljenih Hrvata izvan Hrvatske. Novi Zeland kao relativno mala zajednica otkriva bezbrojna društvena umrežavanja Hrvata i bezbrojne načine komunikacije tijekom povijesti. Sve je to sastavni dio hrvatske kulturne i nacionalne baštine i može poslužiti kao temelj za nova istraživanja u raznim područjima. Također istraživanja provedena za potrebe ove knjige, a u okviru projekta Hrvatski iseljenički tisak, mogu poslužiti kao model za daljnja istraživanja hrvatskih iseljenika, njihovih udruživanja i njihove nakladničke djelatnosti u drugim državama.

I prije pokretanja projekta Hrvatski iseljenički tisak postojala je literatura koja je djelomično proučavala nakladničku djelatnost Hrvata u Novome Zelandu te opisivala njihovu bogatu društvenu djelatnost. Ovdje su sva ta prethodna saznanja okupljena i nadopunjena značajnim novootkrivenim podacima koji su pronađeni u primarnim i sekundarnim izvorima, prvenstveno u novinama koje su objavljivali Hrvati, ali i u drugim novinama koje su objavljivane u Novome Zelandu, Australiji i Hrvatskoj. Tijekom rada na projektu upotrijebljene su četiri osnovne metode: analiza sadržaja publikacija (uključujući i novootkrivene publikacije); analiza sadržaja mrežnih stranica i stranica na društvenim mrežama; strukturirana pretraživanja baza podataka (knjižničnih kataloga, raznih registara, arhivskih popisa i sl.) te uključivanje zajednice Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu.

Cilj istraživanja bio je prikupiti sve dostupne podatke o udrugama i o publikacijama Hrvata u Novome Zelandu, identificirati ustanove u kojima se publikacije čuvaju, staviti ih u širi društveni kontekst, analizirati uređivačke politike serijskih i odabranih monografskih publikacija te izraditi *online* dostupne i pretražive bibliografije tih publikacija. Usto su se nastojale odraditi i predradnje potrebne za pripremu odabrane građe za digitalizaciju.

Tijekom istraživanja pristupljeno je svim za sada poznatim sačuvanim primjercima novina koje su objavljivali Hrvati u Novome Zelandu. Pritom su otkriveni primjerci koji su se smatrali izgubljenima (npr. neki brojevi *Zore* i sva četiri broja *Vjesnika*). Digitalne inačice svih objavljenih brojeva *Bratske sloge* izrađene su u novozelandskoj nacionalnoj knjižnici u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak. Digitalne inačice najprije su objavljene na stranicama projekta, a kasnije i u digitalnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

Zahvaljujući metodi uključivanja zajednice u sklopu projekta su prikupljeni ranije nepoznati podaci o ponekim društvima i publikacijama, autorima i urednicima te su ostvareni kontakti s nositeljima autorskoga prava i nakladnicima u svrhu digitalizacije nekih publikacija.

Tri bitna popisa proizašla iz istraživanja opisanih u ovoj knjizi su bibliografija serijskih publikacija, bibliografija knjiga te popis hrvatskih udruga.

Bibliografija serijskih publikacija sastoji se od 16 zapisa koji su navedeni u ranijim poglavljima po analiziranim razdobljima, a ponovljeni su objedinjeni u Tablici 20. Popis je, za sada, najvjerojatnije potpun, ali postoji mogućnost da se u budućnosti nadopuni jer nije isključeno pronalaženje ili pokretanje novih naslova. Eventualne nadopune bit će vidljive u *online* pretraživoj bibliografiji dostupnoj na stranicama projekta Hrvatski iseljenički tisak.⁶²⁸ Drugi popis je bibliografija knjiga. Taj popis nije priložen iz dvaju razloga – zbog opširnosti i zbog toga što je bibliografija retrospektivna, ali i kumulativna – dakle neprestano se nadopunjava zapisima o novopronađenim knjigama te zapisima o novoobjavljenim knjigama kojih će, najvjerojatnije, biti i u budućnosti. Radna verzija bibliografije knjiga dostupna je na stranicama projekta Hrvatski iseljenički tisak.⁶²⁹ Obje bibliografije, i ona serijskih publikacija i ona knjiga, trebale bi poslužiti za daljnja istraživanja – bibliografska, kulturološka, povijesna, lingvistička, komparatistička i druga. Primjerci ponekih publikacija s obaju popisa nisu pronađeni, moguće je da nisu sačuvani, ali uvijek postoji mogućnost njihova pronalaženja u knjižnicama, arhivima, muzejima, privatnim zbirkama ili negdje drugdje.

Treći popis je popis hrvatskih udruga koji je nastao na temelju istraživanja društvenoga organiziranja Hrvata od prvih dolazaka u Novi Zeland do današnjih dana. Kao i istraživanje publikacija, i istraživanje udruga je kompleksno, a konzultirani povijesni izvori nisu uvijek precizni u navođenju podataka o nazivima, godinama i mjestima pokretanja udruga. Česte promjene naziva, različiti prijevodi naziva, spajanja društava, ali i brojna neslaganja članstva koja su dovodila do prestanka djelovanja ponekih društava i do pokretanja novih (ili do odvajanja dijela članstva) – sve su to razlozi mogućih nepreciznosti u

628 Bibliografije. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/bibliografije/ (11. 12. 2020.)

629 Bibliografije. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/bibliografije/ (11. 12. 2020.)

konačnoj tablici s popisom društava. Tablica 21 sadrži 71 naziv organizacija, formalnih i neformalnih, koje su identificirane tijekom istraživanja. Od tih naziva 20 su izmijenjeni nazivi (tj. nazivi društva koji su sljednici ranije navedenih društava), tako da je ukupan broj identificiranih organizacija 51. Dio tih udruga djelovao je vrlo kratko i nije imao značajniji utjecaj, ali činjenica je da je ovim istraživanjem učinjen značajan iskorak s obzirom na to da drugi izvori

Tablica 20. Bibliografija hrvatskih novina u Novome Zelandu

1.	<i>Bratska sloga</i> / Brotherly unity [urednik Antun Bulat] ; [pomoćnik [urednika] Matthew Ferri]. - [Auckland] : [Antun Bulat] : 1899-1899.
2.	<i>Danica</i> / Morning star [urednici Ivan Segetin, Ivan Pavlinovich] ; [podurednik Baldo Marusich]. - [Auckland] : [Ivan Segetin] : [Ivan Pavlinovich] : [Baldo Marusich], [1899]-[1899].
3.	<i>Hrvatsko glasilo</i> / Croatian herald [urednik Petar Luksic]. - [Auckland] : [Petar Luksic], [1903]-[1903].
4.	<i>Napredak</i> / Progress [odgovorni urednik M. [Matthew] A. Ferri]. - Auckland : British and Austrian Newspaper Co., 1906-1909.
5.	<i>Hrvatska trublja</i> / Croatian bugle, Hrvatsko trubilo, Hrvatska truba [urednik Anton Sulenta]. - [Kaitaia] : [s. n.], [1908]-[1908?].
6.	<i>Glas istine</i> / The voice of truth [urednici Tony Suvaljko i Grgo Ravlich]. - [Dargaville] : [Tony Suvaljko] : [Grgo Ravlich], [1908]-[1910].
7.	<i>Sloga</i> / Unity [urednik Tony Suvaljko]. - [Auckland] : [Tony Suvaljko], [1912]-[1913].
8.	<i>Zora</i> / Dawn [urednici G. [George] L. [Leno] Scansie, Bartul Mihaljevich, Andrew Frankovich i John Petricevich]. - [Auckland] : [Croatian Publishing Co. Ltd], 1913-[1917?].
9.	<i>Hrvatska božićna ručna knjižica za kratke informacije sa koledarom : za godinu 1915</i> / [urednik G. [George] L. [Leno] Scansie]. - Auckland : Hrvatskog tiskovnog društva Ogr., 1914-[191-].
10.	<i>Novi svijet</i> / New world [editor Matthew Ferri]. - [Auckland] : [Matthew Ferri], [1919]-[1919?].
11.	<i>The united front : bulletin of the Slavonic Council</i> / [editor Bohuslav Pospisil]. - [Auckland] : [Slavonic Council], [1942]-[1943].
12.	<i>Jedinstvo : glasilo Slavenskog odbora za pomoć S. Rusije za slogu i jedinstvo slavenskog noroda</i> / Unity [urednik Joseph Alach]. - Auckland : Slavenski odbor za pomoć S. Rusiji za slogu i jedinstvo slavenskog noroda = Slavonic Aid to Russia Committe, [1942]-[1942?].
13.	<i>Slavenski glasnik : bulletin of the All Slavs Union</i> . Slav herald - [Auckland] : [All Slav Union], [1943]-[1949?].
14.	<i>Vjesnik : mjesecni casopis narodnih i medjunarodnih dogadjaja : na hrvatsko-srbskom jeziku</i> / Messenger [urednik Joseph Alach]. - [Auckland] : [Joseph Alach], 1946-1946.
15.	<i>Newsletter</i> / Society newsletter Croatian Cultural Society Of New Zealand (Inc) = Hrvatsko kulturno društvo ; [editors] Frank Kumerich, Katia Katich. - Edmonton, Waitakere : Croatian Cultural Society on NZ Inc., [20--?]- .
16.	<i>Novosti</i> / Newsletter Dalmatinsko kulturno društvo = Dalmatian Cultural Society Inc. - Auckland : Dalmatian Cultural Society Inc., [20--?]- .

navode manji broj udruga (najčešće desetak najznačajnijih, a ostale ne spominju, bilo zbog toga što nisu u fokusu tih istraživanja, bilo zbog toga što do sada nisu bile identificirane). Moguće je da su poneki nazivi pogrešno zabilježeni, kao i godine osnivanja. Moguće je da poneke organizacije nedostaju ili da nisu precizno zabilježene promjene naziva. Nova istraživanja na temelju relevantnih izvora poslužiti će ubuduće da se popis nadopunjuje i ispravlja.

Ovom svakako treba dodati i popise sačuvanih brojeva te lokacije na kojima se čuvaju novine *Napredak* (Tablica 5), *Zora* (Tablica 6) i *The United Front* (Tablica 8). U tim su tablicama (posebno u Tablici 6) popisani i neki novo-otkriveni brojevi novina.

Tablica 21. Popis hrvatskih organizacija u Novome Zelandu od 19. stoljeća do danas (kosim slovima navedene su vjerojatne izmjene naziva ili sljednici ranije spomenutih udruga)

Br.	Organizacija	Godina / datum osnivanja	Grad
1.	Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača smole	1894.	-
2.	Austro-Ugarsko društvo / Austro-Hungarian Society	1902.	Auckland
3.	Hrvatsko prijateljsko društvo	1903.	Auckland
4.	Hrvatska katolička misija / Croatian Catholic Mission	1904.	Auckland
5.	Hrvatsko dobrotvorno društvo / Croatian Benefit Society	1907.	Dargaville
6.	Sjedinjenje hrvatske mladosti (kasniji naziv: br. 7)	1907.	Auckland
7.	<i>Sjedinjenje hrvatske mladosti, i Pripomoćno dobrotvorno društvo (raniji naziv: br. 6)</i>	1908.	Auckland
8.	Hrvatsko-slavonska liga za nezavisnost / Croatian-Slavonian League for Independence	1914.	Auckland
9.	Slavenski nogometni klub / Slavonian Football Club	1914.	Dargaville
10.	Hrvatsko-slavonska liga za nezavisnost / Croatian-Slavonian League for Independence	1915.	Dargaville
11.	Jugoslavenski odbor	1916.	Auckland
12.	Novozelandski ogranak Jugoslavenskog odbora	1916. – 1916.	Auckland
13.	Sokol: jugoslavenski klub za fizičku kulturu / Sokol: Yugoslav Physical and Mental Culture Club	1919.	Auckland
14.	Jugoslavensko napredno društvo / Yugoslav Progressive Association	1925.	Auckland
15.	Orkestar Jadranski valovi	1928.	
16.	Jugoslavenska čitaonica	1928. (ili 1927.)	Auckland
17.	Ogranak Borbenog radničkog pokreta (iz Broken Hilla, Australija)	1929.	
18.	Jugoslavenski klub / Yugoslav Club (kasniji nazivi: br. 19, 22, 23, 32, 33, 43, 44, 54, 56)	12. 8. 1930.	Auckland

Br.	Organizacija	Godina / datum osnivanja	Grad
19.	<i>Jugoslavenska matica (raniji naziv: br. 18)</i>	1. 10. 1930.	Auckland
20.	Jugoslavensko radničko prosvjetno društvo / Yugoslav Workers Educational Society / Jugoslavenski radničko prosvjetni klub	26. 12. 1930.	Auckland
21.	Ogranak Hrvatske seljačke stranke	Početak 1930-ih	Taumarunui
22.	<i>Jugoslavensko dobrotvorno prosvjetno društvo / Jugoslavensko dobrotvorno društvo / Yugoslav Benevolent Society (raniji nazivi: br. 18 i 19)</i>	1931. (ili 1932.)	Auckland
23.	<i>Jugoslavensko pripomoćno društvo za bolesne u Jugoslaviji (raniji nazivi: br. 18, 19 i 22)</i>	20. 4. 1932.	Auckland
24.	Tamburaški zbor Sloboda	1932.	
25.	Jugoslavenski društveni klub / Dargaville Yugoslav Social Club Inc. (kasniji nazivi: br. 65 i 70)	1932.	Dargaville
26.	Jugoslavensko dobrotvorno društvo (drugo, osnovano odmah nakon Jugoslavenskog dobrotvornog društva pod br. 22., kasniji naziv: br. 27)	1932.	Auckland
27.	<i>Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo / Croatian Cultural Benevolent Society, C. C. B. S. (raniji naziv: br. 26)</i>	1933.	Auckland
28.	Ogranak Hrvatskog kulturnog i dobrotvornog društva		Kaitia
29.	Jugoslavensko kulturno dobrotvorno društvo Zora / Yugoslav Cultural Benevolent Society Dawn	1933. (ili 1935. ili 1936.)	Dargaville
30.	Hrvatsko dobrotvorno društvo (kasniji naziv možda: br. 35)	1936.	Auckland
31.	Auckland Seine Boat Association / Ribarska zadruga	1936.	Auckland
32.	<i>Jugoslavensko prosvjetno dobrotvorno društvo (raniji nazivi: br. 18, 19, 22 i 23)</i>	1937.	Auckland
33.	<i>Hrvatsko pripomoćno dobrotvorno društvo (raniji nazivi: br. 18, 19, 22, 23 i 32)</i>	1937.	Auckland
34.	Jugoslavenski klub / Wellington Yugoslav Club / Wellington Yugo-Slav Club inc (kasniji nazivi: br. 59 i 62)	9. 6. 1938.	Wellington
35.	<i>Hrvatsko dobrotvorno prosvjetno društvo (raniji naziv možda: br. 30)</i>	1938.	Auckland
36.	Hrvatski dom	1939.	Auckland
37.	Bratimsko društvo sv. Božjeg imena (HKM)	1941.	Auckland
38.	Slavensko vijeće / Slavonic Council	1941.	Auckland
39.	Sveslavenski savez / All Slavs Union (kasniji naziv možda: br. 40)	1943.	Auckland
40.	<i>Jugoslavenski savez (raniji naziv možda: br. 39)</i>	1943. (ili 1944.)	Auckland
41.	Hrvatska grupa / Hrvatski odbor	1944.	Auckland
42.	Jugoslavenski klub / Whangarei Yugoslav Club (kasniji naziv možda: br. 46)	1944.	Whangarei
43.	<i>Jugoslavenski klub Maršal Tito / Jugoslavensko društvo Maršal Tito (raniji nazivi: br. 18, 19, 22, 23, 32 i 33)</i>	1945.	Auckland

Br.	Organizacija	Godina / datum osnivanja	Grad
44.	<i>Jugoslavensko dobrotvorno društvo (raniji nazivi: br. 18, 19, 22, 23, 32, 33 i 43)</i>	1948. (ili 1950.)	Auckland
45.	Waikato Yugoslav Club / Waikato Yugoslav Cultural Society (kasniji naziv: br. 58)	1948. (ili 1950.)	Hamilton
46.	<i>Jugoslavensko društvo (raniji naziv možda: br. 42)</i>	1951.	Whangarei
47.	Hrvatski klub	12. 11. 1951.	Christchurch
48.	Hrvatsko katoličko društvo	1951.	Auckland
49.	Hrvatsko društvo	1952.	Auckland
50.	Jugoslavenski kulturni klub / Kaitaia Yugoslav Cultural Club Inc. (kasniji naziv: br. 61)	1954.	Kaitaia
51.	The Croatian Club in Wellington NZ Inc.	1968.	Wellington
52.	Dalmatian Club Inc.	1971.	Oamaru
53.	Hrvatski klub / Croatian Club (Auckland) Inc.	1973.	Auckland
54.	<i>Jugoslavensko društvo (raniji nazivi: br. 18, 19, 22, 23, 32, 33, 43 i 44)</i>	1979.	Auckland
55.	Hrvatsko kulturno društvo / Croatian Cultural Society	15. 9. 1991.	Auckland
56.	<i>Dalmatinsko kulturno društvo (raniji nazivi: br. 18, 19, 22, 23, 32, 33, 43, 44 i 54)</i>	1992.	Auckland
57.	Hrvatsko katoličko društvo / The Croatian Catholic Society Inc.	1992. – 1997.	Auckland
58.	<i>Croatian Cultural Society Waikato / Hrvatsko kulturno društvo Waikato (raniji naziv: br. 45)</i>	1992.	Hamilton
59.	<i>Wellington Dalmatian Club Inc. (raniji naziv: br. 34)</i>	1993.	Wellington
60.	The Croatian Soccer Club Inc.	1993. – 2000.	Auckland
61.	<i>Kaitaia Dalmatian Cultural Club Inc. (raniji naziv: br. 50)</i>	1995.	Kaitaia
62.	<i>Croatian Cultural Society (Wellington) Inc. (raniji nazivi: br. 34 i 59, od 2008. spojen s br. 51)</i>	1995.	Wellington
63.	Croatian World Congress (N.Z.) Inc.	1997. – 2000.	Auckland
64.	Croatian Womens League Auckland New Zealand Inc.	1997.	Auckland
65.	<i>Dargaville Dalmatian Social Club Inc. (raniji naziv: br. 25)</i>	1999.	Dargaville
66.	New Zealand-Croatian Rugby Union Association Inc.	2000. – 2016.	Hamilton
67.	Christchurch Croatian Community	2009.	Christchurch
68.	Aucklandu Croatian Social Golf Club (NZ) Inc.	2013.	Auckland
69.	New Zealand Croatia Cricket Inc.	2014.	Auckland
70.	<i>Dargaville Dalmatian Cultural Club Inc. (raniji nazivi: br. 25 i 65)</i>	2015.	Dargaville
71.	Canterbury Croatian Society / Hrvatsko društvo Canterbury	2018.	Christchurch

Još jedan zaključak koji proizlazi iz istraživanja potvrđuje da su novozelandske udruge koje su prije rabile pridjev „jugoslavenski“ u svojem nazivu bile hrvatska društva. Tablica 22 prikazuje promjene naziva društava i klubova koji su prije uspostave samostalne hrvatske države u nazivu rabili pridjev „jugoslavenski“ kao obilježje nacionalne pripadnosti. Svi su ti klubovi nakon 1990. godine (ako su još djelovali) promijenili nazive tako da danas oni sadrže pridjeve „hrvatski“ ili „dalmatinski“. Objašnjeno je zbog čega je u vrijeme nakon Prvoga svjetskog rata rabljen pridjev „jugoslavenski“ i zbog čega te klubove smatramo hrvatskim klubovima, a promjene naziva nakon uspostave samostalne hrvatske države to dokazuju:

- ❖ ideja jugoslavenstva razvila se prije uspostave Kraljevine Jugoslavije, a Hrvati su se, ne želeći se prije propasti Austro-Ugarske Monarhije izjašnjavati kao Austrijanci, često izjašnjavali kao Hrvati ili Dalmatinci, ponekad i kao Jugoslaveni (ili Slaveni)
- ❖ i nakon Prvoga svjetskog rata, čak i oni novozelandski Hrvati koji se nisu slagali sa službenom politikom Kraljevine Jugoslavije, jugoslavensku ideju nisu u osnovi smatrali lošom
- ❖ za vrijeme država koje su u nazivu imale izraz Jugoslavija (Kraljevina Jugoslavija, Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija), upotreba pridjeva „jugoslavenski“ bila je u skladu sa službenom politikom država nastalim na prostorima s kojih su dolazili Hrvati u Novi Zeland
- ❖ arhivski dokumenti (npr. popisi useljenika, popisi radnika na poljima smole drveta kauri, popisi putnika s brodova) i drugi izvori ukazuju na činjenicu da su Južni Slaveni koji su dolazili u Novi Zeland prije kraja Drugoga svjetskog rata bili uglavnom s područja Hrvatske (prvenstveno iz Dalmacije, zatim Istre, a kasnije i iz drugih područja)
- ❖ svi klubovi koji su u nazivu imali pridjev „jugoslavenski“ i koji su još djelovali 1990-ih godina, promijenili su nazive tako da su upotrijebili pridjev „dalmatinski“ ili „hrvatski“.

Tablica 22. Prvotni nazivi i godine osnutka klubova koji su upotrebljavali pridjev „jugoslavenski“ te promijenjeni nazivi s godinama promjene

Prvi naziv kluba	Godina osnivanja	Promjena naziva	Godina promjene	Grad
Jugoslavenski klub / Yugoslav Club	1930.	Dalmatinsko kulturno društvo	1992.	Auckland
Jugoslavenski društveni klub / Dargaville Yugoslav Social Club Inc.	1932.	Dargaville Dalmatian Social Club Inc.	1999.	Dargaville
Jugoslavenski klub / Wellington Yugoslav Club / Wellington Yugoslav Club inc	1938.	Wellington Dalmatian Club Inc. (od 1995.)	1993.	Wellington
		Croatian Cultural Society (Wellington) Inc	1995.	
Waikato Yugoslav Club / Waikato Yugoslav Cultural Society	1948.	Croatian Cultural Society (Waikato)	1992.	Hamilton
Jugoslavenski kulturni klub / Kaitaia Yugoslav Cultural Club Inc.	1954.	Kaitaia Dalmatian Cultural Club Inc.	1995.	Kaitaia

Istraživanje društvenoga života Hrvata u Novome Zelandu od prvih dolazaka u 19. stoljeću do današnjih dana otvara cijeli jedan novi svijet kojega Hrvati u domovini često nisu svjesni. Opće je poznato da Hrvatska ima velik broj iseljenika i da u cijelome svijetu živi velik broj Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla, ali tek pomnijom analizom svake manje zajednice moguće je steći uvid u sve bogatstvo društvenih, kulturnih i drugih javnih djelatnosti te uvid u njihov utjecaj na domicilnu zemlju, kao i na zemlju porijekla. Različiti su bili razlozi odlazaka, različiti ekonomski uvjeti, različiti uvjeti u zemljama dolaska, tako da svaki iseljenik, svaka obitelj, svaka udruga ima svoju priču. Malo je primjerice onih koji danas znaju za smolu drveta kauri, a oko nje i njezina iskopavanja ispreplele su se sudbine brojnih Hrvata, posebno onih s područja Dalmacije. Ona je utjecala i na one koji su ostajali ili su se vraćali u Hrvatsku – zahvaljujući mukotrpnomu radu na poljima smole preživljavale su cijele obitelji i u Novome Zelandu i na području Hrvatske.

Smjena generacija, promjena razloga iseljavanja, različiti politički stavovi i brojni drugi razlozi često su utjecali na nesporazume i neslaganja među Hrvatima u Novome Zelandu. Oni su se rješavali na razne načine – ponekad neformalno, svađama u gostionicama koje su zabilježene u ponekim novinama, a

ponekad i formalno, pismima objavljenim u novinama, sudskim tužbama, osnivanjem novih udruga, stvaranjem konkurencije koja je u nekoliko navrata rezultirala prestankom objavljivanja novina... Veliki problem novozelandskim Hrvatima bila je i kompleksna društvenopolitička situacija u staroj domovini. Ona je podrazumijevala izmjenu raznih država i režima zbog kojih je hrvatski identitet često ostao neprepoznat i skriven iza raznih drugih naziva država koje su nastajale i nestajale na području s kojega su dolazili. Ni stav prema useljenicima u Novome Zelandu nije uvijek bio dobronamjeran – zakoni su ponekad bili diskriminirajući i otežavali su ionako težak život useljenika. Raznolika je tijekom povijesti bila i dostupnost informacija, pa je i ta činjenica formirala razne stavove, utjecala na osnivanje društava i objavljivanje publikacija.

U današnje vrijeme nema diskriminirajućih zakona, komunikacija je brza, putovanja su jeftinija (iako privremeno onemogućena pandemijom bolesti COVID-19), obrazovanje je dostupnije, pa je i položaj Hrvata u Novome Zelandu sasvim drugačiji od onoga kakav je bio u vrijeme prvih useljenika. Model komunikacije se potpuno promijenio – velik broj Hrvata i osoba hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu ne razumije hrvatski jezik, a novopridošli useljenici koji govore hrvatski, govore i engleski jezik. Stoga komuniciraju uglavnom na engleskome. Novine na hrvatskome jeziku više nisu potrebne – svima su razumljive vijesti na engleskome, a zahvaljujući razvoju informacijsko-komunikacijskih tehnologija lako su dostupne i informacije na hrvatskome jeziku. Knjige čiji su autori Hrvati ili osobe hrvatskoga porijekla u Novome Zelandu objavljuju se uglavnom na engleskome jeziku. Stariji naraštaji hrvatskih govornika ponekad objavljuju knjige na hrvatskome, često u vlastitoj nakladi. Izražena je potreba za istraživanjem povijesti pojedinih obitelji – ponekad se izrađuju obiteljske knjige koje se ne objavljuju, već se umnožavaju u malome broju primjeraka koji su namijenjeni članovima obitelji. Hrvati i osobe hrvatskoga porijekla ponekad objavljuju beletristiku, ali i znanstvene knjige postajući tako važnim dijelom novozelandske kulturne, umjetničke i znanstvene nakladničke produkcije. I dalje postoje hrvatske udruge i klubovi koji njeguju hrvatsku kulturnu tradiciju, a dio neformalne komunikacije i okupljanja preseleo se na društvene mreže.

Društveno djelovanje Hrvata izvan Hrvatske, pa tako i u Novome Zelandu, kompleksna je pojava koju je moguće dublje istražiti. Za to je potrebno prikupiti podatke o brojnim izvorima dostupnim u knjižnicama, arhivima,

muzejima, privatnim zbirkama i na drugim mjestima. Bibliografije, ali i digitalne inačice tiskanih publikacija i drugih dokumenata pritom su vrijedni izvori koji omogućavaju dostupnost informacija i podataka potrebnih za istraživanja. Izrada takvih bibliografija te digitalizacija i osiguravanje trajnoga pristupa značajnim publikacijama trebali bi biti prioritet u nastojanju očuvanja toga izuzetno bitnoga dijela hrvatske baštine. Ova knjiga je, nadamo se, jedna karika i mali poticaj tomu dugotrajnom procesu.

LITERATURA

- 18 Facebook statistics every marketer should know in 2020. // Sproutsocial. Dostupno na: <https://sproutsocial.com/insights/facebook-stats-for-marketers/> (2. 11. 2020.)
- Adresar trgovaca, obrtnika i uglednijih pripadnika iz Hrvatske, Dalmacije i Istre nastanjenih u Americi, Africi, Aziji i Australiji: uz popis nekih hrvatskih društava i hrvatskih novina u Americi. Zagreb: Trgovačko-obrtnička komora, 1902. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=10080> (14. 2. 2021.)
- Aotearoa. // An encyclopaedia of New Zealand: 1966. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/1966/aotearoa> (11. 12. 2020.)
- Arhiv HKM k-34, prema: Klarić, Ante. Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.). Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000., str. 61.
- Ashburton Guardian. 33, 8905(1914). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AG19140801.2.22.31> (27. 1. 2021.)
- The Auckland Star. 34, 18(1903). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19030121.2.43> (11. 12. 2020.)
- The Auckland Star. 58, 258(1927). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/AS19271101.2.45> (11. 12. 2020.)
- The Auckland Star. 74, 151(1943). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/auckland-star/1943/06/28/2> (17. 11. 2020.)
- Banović, Branimir. Institucijski okviri društvenog okupljanja hrvatskih doseljenika na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 9, 2(1993), str. 105-116. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187887> (17. 11. 2020.)
- Banović, Branimir. Prvi pokušaj društvenog okupljanja doseljenika iz Hrvatske na Novom Zelandu. // Migracijske teme. 4, 1/2(1988), str. 195-200. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/189400> (2. 11. 2020.)
- Bassett, Judith. Colonial justice: the treatment of Dalmatians in New Zealand during the first world war. // New Zealand Journal of History. 33, 2(1999), str. 155-179. Dostupno na: http://www.nzjh.auckland.ac.nz/docs/1999/NZJH_33_2_02.pdf (17. 11. 2020.)
- The Bendigo Advertiser. 47, 13604(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/9086417> (14. 2. 2021.)
- Bezić Filipović, Branka. Da se ne zaborave...: o piscima s jadranske obale u prekomorskim zemljama. // Muzeologija. 43/44(2006), str. 399-419. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/114289> (11. 12. 2020.)
- Bezić Filipović, Branka. Njena priča: žena u iseljeništvu. Split: Naklada Bošković, 2020.
- Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Bezić Filipović, Branka. Tragom Hrvata u svijetu. Split: Naklada Bošković, 2016.
- Bibliografija knjiga Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=5&sortfield=title> (14. 2. 2020.)
- Bibliografija serijskih publikacija Hrvata izvan Republike Hrvatske: Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=2&sortfield=title> (11. 12. 2020.)

- Bibliografije. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/bibliografije/ (11. 12. 2020.)
- Bjedov, Nela. (Trans)formacija jezičnog identiteta potomaka Dalmatinaca na Novome Zelandu: diplomski rad. Split: Filozofski fakultet, 2020. (mentor: Josip Lasić)
- Book. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/book-publication> (14. 2. 2021.)
- Boyd, Danah M.; Ellison, Nicole B. Social networking sites: definitions, history, and scholarship. // *Computer-mediated Communication*, 13, 1(2007). doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x
- Božić-Vrbančić, Senka. Tarara: Maori i Hrvati na Novom Zelandu. Zagreb: Jesenski i Turk, 2018.
- Bratska sloga. // Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu: HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=587818> (11. 12. 2020.)
- Bratska sloga. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/bratska-sloga/ (11. 12. 2020.)
- Bratska sloga. 1, 1(1899).
- Bratska sloga. 1, 2(1899).
- Bratska sloga. 1, 3(1899).
- Bratska sloga. 1, 4(1899).
- The Bundaberg Mail and Burnett Advertiser. 42, 490(1912). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/215517965> (14. 2. 2021.)
- Burić, Helena; Lasić, Josip. Materinski jezik u multikulturalnom prostoru Australije. // Bosanskohercegovački slavistički kongres I: Zbornik radova. 1(2012), str. 221-229. Dostupno na: <http://www.slavistickikomitet.ba/Zbornik1-Web-F.pdf> (14. 2. 2021.)
- Ceregonja. // Cemetery Records: Symonds Street and St Stephans. Dostupno na: <http://www.aucklandcity.govt.nz/dbtw-wpd/symondsst/sscem.html> (27. 1. 2021.)
- The Colonist. 57, 14157(1916). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/TC19160807.2.31> (27. 1. 2021.)
- Krkenvac, Mato. Pismo Iseljeničkom komesarijatu, 1940., prema: Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001., str. 151.
- Croatian Cultural Society rules. // Croatian Cultural Society Inc. Dostupno na: <http://www.croatianclub.org/info/croatian-cultural-society-rules/> (11. 12. 2020.)
- Croatian Cultural Society of NZ Inc. // Facebook Group.
- Cvikić, Lidija; Jelaska, Zrinka; Kanaet Šimić, Lada. Nasljedni govornici i njihova motivacija za učenje hrvatskoga jezika. // *Croatian Studies Review*. 6(2010), str. 113-127. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/86321> (27. 1. 2021.)
- Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- The Daily Standard. 505(1914). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/178893147> (14. 2. 2021.)
- The Daily Telegraph. 6113(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/236793110> (14. 2. 2021.)
- Dalmatinsko kulturno društvo. // Facebook Group.
- Danica ilirska. // Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=1366795e-d3ea-4e8c-9c01-c6c114a15e14> (17. 11. 2020.)
- Digital 2020: New Zealand. // Datareportal. Dostupno na: <https://datareportal.com/reports/digital-2020-new-zealand> (27. 1. 2021.)
- Digitalizacija. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/digitalizacija/ (27. 1. 2021.)
- Dinneen, Jesse David; Krtalić, Maja. E-mail as legacy: managing and preserving e-mail as a collection. // Portal: Libraries and the Academy. 20, 3(2020), str. 413-424. Dostupno na: <https://preprint.press.jhu.edu/portal/sites/ajm/files/dinneen.pdf> (15. 3. 2021.)

- Dom. 27. 8. 1903., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Dragicevich, Kaye. Pioneer Dalmatian settlers of the Far North. Awanui: Willow Creek Press, 2019.
- Duje Balavac. // Sveučilišna knjižnica u Splitu. Dostupno na: <http://dalmatica.svkst.hr/?sitetext=316> (27. 1. 2021.)
- The Evening News. 4, 9855(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/113708312> (14. 2. 2021.)
- The Evening Post. 42, 34(1916). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19160809.2.107> (27. 1. 2021.)
- The Evening Post. 48, 36(1919). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/EP19190812.2.89> (2. 11. 2020.)
- Facebook. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/Facebook> (27. 1. 2021.)
- Facebook users in New Zealand. // NapoleonCat. Dostupno na: https://napoleoncat.com/stats/facebook-users-in-new_zealand/2020/01 (27. 1. 2021.)
- Facemash creator survives at board. // The Harvard Crimson. Dostupno na: <https://www.thecrimson.com/article/2003/11/19/facemash-creator-survives-ad-board-the/> (27. 1. 2021.)
- The Feilding Star. 12, 3038(1916). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/FS19160906.2.36> (27. 1. 2021.)
- Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001.
- Gelo, Jakov; Akrap, Anđelko; Čipin, Ivan. Temeljne značajke demografskog razvoja Hrvatske: (bilanca 20. stoljeća). Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, 2005.
- Glamuzina, Julie. Yugoslav women in organizations: 1940-. // New Zealand History. Dostupno na: <https://nzhistory.govt.nz/women-together/yugoslav-women-organisations> (11. 12. 2020.)
- Glas istine: na obranu istine i poštenja. 29. 6. 1914.
- Global digital population as of October 2020. // Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide/> (10. 1. 2021.)
- Grbić Jakopović, Jadranka. Multiplificiranje zavičaja i domovina: Hrvatska dijaspora: kronologija, destinacije i identitet. Zagreb: Filozofski fakultet: FF press, 2014. Dostupno na: <https://openbooks.ffzg.unizg.hr/index.php/FFpress/catalog/book/79> (14. 2. 2021.)
- Gross domestic product: (GDP). // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/indicators/gross-domestic-product-gdp> (11. 12. 2020.)
- Groups. // Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/help/1629740080681586> (27. 1. 2021.)
- Hawera and Normanby Star. 69(1915). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/HNS19150312.2.25> (27. 1. 2021.)
- Hebrang Grgić, Ivana. Kratka povijest knjižnica i nakladnika: s kodovima i aplikacijom. Zagreb: Ljevak, 2018.
- Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Metodologija prikupljanja podataka i izrade retrospektivne bibliografije iseljeničkog tiska. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 62, 1(2019), str. 29-48. doi: 10.30754/vbh.62.1.744
- Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Nakladnička djelatnost Hrvata u Južnoj Americi: priprema projekta (prihvaćeno za objavljivanje). Dostupno na: <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:3741> (21. 3. 2021.)
- Hebrang Grgić, Ivana; Mučnjak, Dorja. Fenomen društvenih mreža i njegova primjena u knjižnicama. // Croatian Journal of Education. 17, 1(2015), str. 217-241. doi: 10.15516/cje.v17i1.789
- Hebrang Grgić, Ivana; Barbarić, Ana. Modeli komunikacije hrvatskih iseljenika u Novom Zelandu: od usmene predaje do društvenih mreža. // Medijska istraživanja. 26, 1(2020), str. 87-108. doi: 10.22572/mi.26.1.5
- Holjevac, Većeslav. Hrvati izvan domovine. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1968.

- Hranilović, Nada. *Novinstvo hrvatskog iseljeničtva: 1859-1940*. Zagreb: Zavod za migracije i narodnosti, 1981.
- Hrvati na Novom Zelandu. // Geografija.hr. Dostupno na: <https://geografija.hr/hrvati-na-novom-zelandu/> (2. 11. 2020.)
- Hrvatska božićna ručna knjižica. Prosinac, 1914.
- Hrvatska društva u Novom Zelandu. // Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020.
- Hrvatska. 19. 2. 1902.
- Hrvatsko iseljeničtvo u Novom Zelandu. // Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Dostupno na: <https://hrvatiizvanrh.gov.hr/hrvati-izvan-rh/hrvatsko-iseljenicstvo/hrvatsko-iseljenicstvo-u-novom-zelandu/765> (17. 11. 2020.)
- IFLA/UNESCO Public Library Manifesto: 1994. IFLA. Dostupno na: <https://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994> (11. 12. 2020.)
- Ilirske narodne novine. // Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=1a7779a8-ef40-4ec3-a675-2372c673a3c3> (17. 11. 2020.)
- Incorporated Societies Act 1908. Dostupno na: <https://www.legislation.govt.nz/act/public/1908/0212/latest/whole.html> (14. 2. 2021.)
- Instagram introduces hashtags for users and brands. // Mashable. Dostupno na: <https://mashable.com/2011/01/27/instagram-hashtags/?europe=true> (11. 12. 2020.)
- Instagram users in Croatia. // NapoleonCat. Dostupno na: <https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-croatia/2020/02> (27. 1. 2021.)
- Instagram users in New Zealand. // NapoleonCat. Dostupno na: <https://napoleoncat.com/stats/instagram-users-in-new-zealand/2020/02> (27. 1. 2021.)
- International migration: July 2019. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/information-releases/international-migration-july-2019> (11. 12. 2020.)
- International migration: September 2020. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/information-releases/international-migration-september-2020> (11. 12. 2020.)
- ISBD: Međunarodni standardni bibliografski opis: objedinjeno izdanje. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2014.
- Iseljenik. 10/11(1926), prema: Bezić Filipović, Branka. *Susret svjetova: 1: Hrvatska – Australija*. Split: Naklada Bošković, 2004., str. 46-47.
- Jedinstvo. 7. 8. 1942.
- Jelicich, Stephen A. *From distant villages: the lives and times of Croatian settlers in New Zealand: 1858-1958*. Auckland: Pharos Publications Limited, 2008.
- Jelicich, Stephen Albert; Trlin, Andrew Drago. *Hrvatska tiskana riječ na Novom Zelandu. // Hrvatska: Australija i Novi Zeland: povijesni i kulturni odnosi = Croatia: Australia & New Zealand: historical and cultural relations / osmislila i priredila = conceived and compiled by Tuga Tarle; uredio = edited by Ivo Žanić*. Zagreb: The Croatian Writer's Association, 2000.
- Jelicich, Stephen; Trlin, Andrew. *Croatian. // Book [and] print in New Zealand: a guide to print culture in Aotearoa / editors Penny Griffith; Keith Maslen; Ross Harvey*. Wellington: Victoria University Press, 1997. http://nzetc.victoria.ac.nz/tm/scholarly/tei-GriBook-_div3-N13D3D.html (11. 12. 2020.)
- Jugoslavenski odbor. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=29461> (27. 1. 2021.)
- Jugoslavija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=29463> (17. 11. 2020.)
- Jura, Ana. *Istaknuti Hrvati u gospodarskom razvoju Novog Zelanda do Drugoga svjetskog rata. // Hrvatsko iseljeničtvo i domovina: razvojne perspektive. / uredili Honstein Tomić, Caroline; Hrštić, Ivan; Majetić, Filip; Sabotić, Ines; Sopta, Marin*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/45/Iseljen_full.pdf (27. 1. 2021.)

- Klarić, Ante. *History of the Croatian Catholic Mission, St. Leopold B. Mandić in Auckland, New Zealand: (1904-2004)*. Auckland: Croatian Catholic Mission, 2004.
- Klarić, Ante. *Povijest Hrvatske katoličke misije Sv. Leopolda B. Mandića u Aucklandu (Novi Zeland): (1904.-1999.)*. Auckland; Split: Crkva u svijetu, 2000.
- Knjižničarstvo. // *Struna: hrvatsko strukovno nazivlje*. Dostupno na: <http://struna.ihjj.hr/browse/?pid=49&l=a> (14. 2. 2021.)
- Koha Library Software. 2021. Dostupno na: <https://koha-community.org/> (14. 2. 2021.)
- Krtalić, Maja. Cultural information needs of longsettled immigrants, their descendants and family members: use of collective and personal information sources about the home country. // *Journal of Documentation*, u postupku objavljivanja (2021). doi: 10.1108/JD-09-2020-0147
- Krtalić, Maja; Hebrang Grgić, Ivana. Cultural societies and information needs: Croats in New Zealand. // *Global Knowledge, Memory and Communication*. 68, 6(2019). doi: 10.1108/GKMC-02-2019-0017
- Kurtović Budja, Ivana; Lasić, Josip. Jezik potomaka podgorskih Dalmatinaca na Novome Zelandu: geolingvistički, sociolingvistički i dijalektološki pristup jezičnome identitetu. // *Slavistički studii*. 20(2021), prihvaćeno za objavljivanje.
- Kuzmanić, Ante. Ante Kuzmanića Poslanica Dalmatincima. Split: vlast. nakl., 1861., str. 6. Dostupno na: https://archive.org/details/poslanica_dalmatincima_1861-ante_kuzmanic/mode/2up (27. 1. 2021.)
- Lalich, Vori. Egzodus iz Australije u doba Hladnoga rata: povratak hrvatskih iseljenika iz Australije brodovima Partizanka i Radnik godine 1948-1949. // *Gordogan*. 19/22(2011), str. 66-126. Dostupno na: http://www.gordogan.com.hr/gordogan/wp-content/uploads/2011/10/G_3_02.pdf (11. 12. 2020.)
- Lešković, Ana; Živković, Daniela. Efemerna građa i sitni tisak: opseg pojmova u Hrvatskoj i svijetu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 54, 1/2(2011), str. 120-134. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/119686> (14. 2. 2021.)
- List Biskupije splitsko-makarske. 10/11(1929).
- Lovoković, Fabijan. Hrvatske zajednice u Australiji: nastojanja i postignuća. Kingsgrove: Središnji odbor hrvatskih društava Australije = Central Council of Croatian Associations in Australia, 2010. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=info&id=586276> (27. 1. 2021.)
- The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser. 17, 1679(1859). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/18653460> (14. 2. 2021.)
- Marković, Luka. *Pod australskim nebom*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1973.
- Mataga, P. Des. *Red wine to kauri gum: the history of Dalmatian emigration to New Zealand's kauri gumfields prior to World War I*. Auckland: Opuzen Press, 2015.
- Mataga, P. Des. *The stayers: Dalmatian immigrants who arrived before 1916 and settled in New Zealand*. Auckland: Opuzen Press, 2013.
- Mataga, P. Des. *The transients: Dalmatian immigrants who arrived in New Zealand prior to 1916 but did not settle here*. Auckland: Opuzen Press, 2014.
- McConnell, P. R. *The Ahipara gumfields*. Auckland: Lincoln College, 1980. Dostupno na: https://researcharchive.lincoln.ac.nz/bitstream/handle/10182/2095/mcconnell_dippr.pdf;jsessionid=ACA7C72E8CC35D9ED78F44A124C13BC3?sequence=6 (14. 2. 2021.)
- Memorandum Jugoslavenskog odbora u Londonu, 1916., prema: Čizmić, Ivan. *Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu*. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Mesarić Žabčić, Rebeka. Fenomen prekoceanske lančane migracije i lokalni/regionalni identiteti. // *Hrvatsko iseljenišтво i domovina: razvojne perspektive*. / uredili Honstein Tomić, Caroline; Hrستیć, Ivan; Majetić, Filip; Sabotić, Ines; Sopta, Marin. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., str. 77-87. Dostupno na: https://www.pilar.hr/wp-content/images/stories/dokumenti/zbornici/45/Iseljen_knjb_77.pdf (14. 2. 2021.)

- Mesarić Žabčić, Rebeka. Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaestak godina. // Dve domovini. 26(2007), str. 97-115. Dostupno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-SCVARTMG/c6f60661-b6e4-4189-8ff1-11dd4234b411/PDF> (27. 1. 2021.)
- Mesarić Žabčić, Rebeka; Perić, Marina. Redefiniranje etničkog identiteta Primjeri hrvatskih etničkih zajednica u Čileu i New South Walesu. // Etnološka istraživanja. 11(2006), str. 261-287. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/58545> (18. 12. 2020.)
- Migracija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=40619> (11. 12. 2020.)
- Migrant. // Leksikon hrvatskog iseljništva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020., str. 748.
- Mlada Bosna. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41334> (27. 1. 2021.)
- Most popular social networks worldwide as of October 2020. // Statista. Dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (10. 1. 2021.)
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Digitalne zbirke NSK. Hrvatski iseljenički tisak. 2021. Dostupno na: <https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mrf%5B10199%5D%5B586870%5D=a> (14. 2. 2021.)
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Zbirka inozemne Croatiace. 2012. Dostupno na: <http://www.nsk.hr/zbirka-inozemne-croatice/> (27. 1. 2021.)
- Napredak. 1, 1(1906).
- Napredak. 1, 2(1906).
- Napredak. 2, 2(1907).
- Napredak. 2, 3(1907).
- Napredak. 2, 4(1907).
- Napredak. 2, 6(1907).
- Napredak. 2, 7(1907).
- Napredak. 2, 8(1907).
- Napredak. 2, 14(1907).
- Napredak. 2, 21(1907).
- Napredak. 2, 26(1907).
- Napredak. 2, 28(1907).
- Napredak. 2, 30(1907).
- Napredak. 2, 31(1907).
- Napredak. 2, 32(1907).
- Napredak. 2, 33(1907).
- Napredak. 2, 36(1907).
- Napredak. 3, 1(1908).
- Napredak. 3, 5(1908).
- Napredak. 3, 7(1908).
- Napredak. 3, 10(1908).
- Napredak. 3, 11(1908).
- Napredak. 3, 12(1908).
- Napredak. 3, 18(1908).
- Napredak. 3, 19(1908).
- Napredak. 3, 20(1908).
- Napredak. 3, 21(1908).
- Napredak. 3, 36(1908).
- Napredak. 3, 40(1908).
- Napredak. 4, 4(1909).

- Napredak. 4, 7(1909).
- Napredak. 4, 24(1909).
- Napredak. 14. 8. 1939., prema: Gazarek, Danko. Hrvatski iseljenici na Novom Zelandu u razdoblju 1850.-1940.: s posebnim osvrtom na oblike društvenog okupljanja: magistarski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Filozofski fakultet, 2001.
- Napredak. 28. 9. 1939., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 6(1942).
- Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 10(1942).
- Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 17(1943).
- Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 1, 39(1943).
- Napredak: list iseljenika iz Jugoslavije u Australiji i New Zealand. 2, 56(1943).
- Napredak: list jugoslavenskih iseljenika Australije i Nove Zelandije. 5, 212(1946).
- Narodni list. 28. 6. 1906., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Naslovnica. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: <https://hit.ffzg.unizg.hr/> (27. 1. 2021.)
- New World. 1, 5(1919).
- The New Zealand Herald. 36, 11102(1899). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH18990629.2.7> (2. 11. 2020.)
- The New Zealand Herald. 74, 22775(1937). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZH19370708.2.5.2> (11. 12. 2020.)
- New Zealand. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/New-Zealand/Cultural-institutions#ref43594> (2. 11. 2020.)
- New Zealand. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/tools/2018-census-place-summaries/new-zealand> (2. 11. 2020.)
- New Zealand: finance. // Britannica. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/New-Zealand/Finance#ref43625> (11. 12. 2020.)
- New Zealand Refugee Quota Programme. // New Zealand Immigration. Dostupno na: <https://www.immigration.govt.nz/about-us/what-we-do/our-strategies-and-projects/supporting-refugees-and-asylum-seekers/refugee-and-protection-unit/new-zealand-refugee-quota-programme> (14. 2. 2021.)
- New Zealand's population reflects growing diversity. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. 23. 9. 2019. Dostupno na <https://www.stats.govt.nz/news/new-zealands-population-reflects-growing-diversity> (11. 12. 2020.)
- New Zealander. 14, 1325(1858). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18581229.2.14> (27. 1. 2021.)
- New Zealander. 15, 1326(1859). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18590101.2.14> (27. 1. 2021.)
- New Zealander. 15, 1327(1859). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/new-zealander/1859/01/05/3> (27. 1. 2021.)
- New Zealander. 15, 1328(1859). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/NZ18590108.2.13> (27. 1. 2021.)
- Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate. 13076(1916). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/133838262> (27. 1. 2021.)
- Newcastle Morning Herald and Miners' Advocate. 7546(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/page/10021436> (14. 2. 2021.)
- Newsletter: Croatian Cultural Society of New Zealand. 25(2013). Dostupno na: http://www.croatianclub.org/index.php/download_file/view/169/244/ (27. 1. 2021.)
- Newsletter: Croatian Cultural Society of New Zealand. 65(2019). Dostupno na: http://www.croatianclub.org/index.php/download_file/view/491/177/ (27. 1. 2021.)

The North Coolgardie Herald and Miners Daily News. 729(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/259926565> (14. 2. 2021.)

Novi svijet. 1, 2(1919).

Novi Zeland. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44296> (2. 11. 2020.)

Novine i Facebook. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/novine-i-facebook/ (11. 12. 2020.)

Novo doba: (1918.-1941.). // Sveučilišna knjižnica u Splitu. Dostupno na: http://dalmatica.svkst.hr/?sitetext=368#menu_368 (10. 1. 2021.)

Novosti: Dalmatinsko kulturno društvo. 188(2018). Dostupno na: <https://www.dalmatian.org.nz/wp-content/uploads/2018/06/Novosti-June-2018.pdf> (17. 11. 2020.)

NZBN: 9429042645108, Society no. 222133. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042649809, Society no. 222090. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042668367, Society no. 222215. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042668381, Society no. 215737. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042856504, Society no. 217115. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042856511, Society no. 565629. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042856528, Society no. 556313. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429042972426, Society no. 1024377. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429043007974, Society no. 868256. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429043249664, Society no. 2592023. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

NZBN: 9429043287000, Society no. 2611087. // Incorporated societies. Dostupno na: <https://is-register.companiesoffice.govt.nz/> (14. 2. 2021.)

Objave: Australija i Novi Zeland. // HIT: Hrvatski iseljenički tisak. Dostupno na: https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/objave/ (27. 1. 2021.)

The Observer. 65, 3493(1908). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/164115733> (14. 2. 2021.)

Obzor. 13. 7. 1926., prema: Holjevac, Većeslav. Hrvati izvan domovine. 2. prošireno izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1968.

Pabón Cadavid, Jhony Antonio. Evolution on legal deposit in New Zealand: from print to digital heritage. // IFLA Journal. 43, 4(2017), str. 379-390. doi: 10.1177/0340035217713763

Peričić, Šime. Prekomorski glas sveslavenske misli 1883. godine. // Naše more. 12, 3/4(1965), str. 151-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/309393> (2. 11. 2020.)

Population. // Stats NZ: Tatauranga Aotearoa. Dostupno na: <https://www.stats.govt.nz/topics/population> (11. 12. 2020.)

Posinković, Božidar. Udio Doljana s otoka Hvara u prvom grupnom iseljavanju Hrvata u Južnu Ameriku: 1880-1914. // Migracijske teme. 9. 2(1993), str. 141-152. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/187891> (14. 2. 2021.)

Poverty Bay Herald. 42, 13628(1915). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/PBH19150308.2.15.35> (27. 1. 2021.)

- Public Health: Defining Grey Literature. Dostupno na: <https://guides.library.cornell.edu/public-health/what-gray-literature-is> (14. 2. 2021.)
- Publikacija. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50998> (17. 11. 2020.)
- Pučka prosvjeta. 1. 9. 1930., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Pučke novine. 20(1912), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1894), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. 17(1895), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1896), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1897), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. 18. 10. 1900., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Pučki list. 24(1902), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1903), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. 13(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. 15(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. 16(1904), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1906), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- Pučki list. (1910), prema: Bezić Filipović, Branka. Susret svjetova: 2: Hrvatska – Novi Zeland. Split: Naklada Bošković, 2006.
- The Queensland Times, Ipswich Herald and General Advertiser. 41, 6302(1901). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/122993624> (14. 2. 2021.)
- Report and evidence of the Royal Commission on Kauri Gum Industry, 1898., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Il Regio Dalmata = Kragliski Dalmatin. // Stare hrvatske novine: portal digitaliziranih novina. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/LibraryTitle.aspx?id=EC4BD886-2F50-4747-8582-29436F789DE4#> (17. 11. 2020.)
- Repatrijacija. // Leksikon hrvatskog iseljeničtva i manjina. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Hrvatska matica iseljenika, 2020.
- Rodney and Otamatea Times, Waitemata and Kaipara Gazette. 6. srpnja 1921. Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/ROTWKG19210706.2.18> (27. 1. 2021.)
- Sarajevski atentat. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=54583> (27. 1. 2021.)
- Scansie, George Leno. The fight for freedom of the Jugoslavs. Auckland: Excel Printing, 1919.
- Scott, Dick. Winemakers of New Zealand. Auckland: Southland Cross, 1964., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.

- Slavenski glasnik. 15. 9. 1943.
- Slavenski glasnik. Lipanj 1943.
- Sloga. 1, 19(1912).
- Stančić, Nikša. Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću. Zagreb: Barbat, 2002.
- Stoffel, Hans-Peter. From the Adriatic sea to the Pacific ocean: the Croats in New Zealand. // *Asian and African Studies*. 18, 2(2009), str. 232-264. Dostupno na: https://www.sav.sk/journals/uploads/092611395_Stoffel.pdf (11. 12. 2020.)
- Story: Dalmatians. // *Te Ara: the encyclopaedia of New Zealand*. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/dalmatians/page-7> (11. 12. 2020.)
- Story: Kosovich, Ante. // *Te Ara: the encyclopaedia of New Zealand*. Dostupno na: <https://teara.govt.nz/en/biographies/3k20/kosovich-ante> (27. 1. 2021.)
- Taranaki Herald. 54, 13584(1907). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/TH19071216.2.53.6> (27. 1. 2021.)
- Tasmanian News. 5575(1899). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/176601317> (14. 2. 2021.)
- Terms of service. // Facebook. Dostupno na: <https://www.facebook.com/legal/terms> (27. 1. 2021.)
- The Timaru Herald. 62, 2947(1899). Dostupno na: <https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers/THD18990510.2.32> (27. 1. 2021.)
- Trlin, Andrew D. Now respected, once despised : Yugoslavs in New Zealand. Palmerston North, N.Z. : Dunmore Press, 1979.
- Trlin, Andrew. Foundations: early Croatian immigration to New Zealand. Auckland: Opuzen Press, 2016.
- Trščanski Lloyd. 21. 1. 1905., prema: Čizmić, Ivan. Iz Dalmacije u Novi Zeland: povijest jugoslavenske naseobine na Novom Zelandu. Zagreb: Globus: Matica iseljenika Hrvatske, 1981.
- Trupinić, Damir. New Zealand Croatian immigrant press 1899-1916: quantitative and qualitative study of the content. Berlin: Lambert Academic Publishing, 2009.
- The United Front. 1, 1(1942).
- The United Front. 1, 9(1942).
- The United Front. 1, 22(1942).
- The United Front. 1, 25(1943).
- Uskrsnuce Jugoslavije. Auckland War Memorial Museum Library. Dostupno na: https://www.aucklandmuseum.com/collection/object/am_library-catalogq40-7805 (27. 1. 2021.)
- Vidovčić, Radovan. Splitski „Pučki list“ i slika života štokavske i čakavske Dalmacije na njegovim stranicama. // *Čakavska rič*. 5, 1(1975), str. 47-117. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/130415> (27. 1. 2021.)
- Vidovdanski ustav je bio ustav Kraljevine SHS izglasan 28. lipnja 1921. u Beogradu bez nazočnosti hrvatskih zastupnika. Ustavom je proglašena ustavno-parlamentarna monarhija s velikim ovlastima kralja. Prema: Vidovdanski ustav. // *Proleksis enciklopedija*. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/50184/> (27. 1. 2021.)
- Vinska klauzula. // *Hrvatska enciklopedija*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=64741> (11. 12. 2020.)
- Vjesnik. 1, 1(1946).
- Vjesnik. 1, 2(1946).
- Vjesnik. 1, 3(1946).
- Vjesnik. 1, 4(1946).
- The Week. 54, 1387(1902). Dostupno na: <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/183940454> (14. 2. 2021.)
- World migration report 2020. Dostupno na: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (27. 1. 2021.)
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima: pročišćeni tekst. // *Narodne novine* 167(2003), 79(2007), 80(2011), 125(2011), 141(2013), 127(2014), 62(2017), 96(2018). Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/106/Zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima> (17. 11. 2020.)

Zapis R24773524 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833356 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833380 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833387 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833414 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833564 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833593 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833706 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zapis R25833719 u Arhivu Novoga Zelanda.
Zora. 1, 1(1913).
Zora. 1, 9(1913).
Zora. 1, 11(1913).
Zora. 1, 12(1913).
Zora. 2, 1(1914).
Zora. 2, 3(1914).
Zora. 2, 7(1914).
Zora. 2, 9(1914).
Zora. 2, 13(1914).
Zora. 2, 23(1914).
Zora. 2, 25(1914).
Zora. 2, 54(1914).
Zora. 3, 3(1915).
Zora. 3, 33(1915).
Zora. 4, 3(1916).
Zora. 4, 5(1916).

KAZALO

A

Alač, Josip (Joseph Alach) 145–148, 156–157, 178–179, 181, 270
Aleksandar I. Karađorđević (jugoslavenski kralj) 139
Alfirovich, Mate 42
Anderson (obitelj) *vidi* Klesković (obitelj)
Anderson, Andrew *vidi* Klesković, Andrija
Andrić, Luka 174
Antunovich, Mate 247
Antunovich, Rafo 246
Anzulovic, Antun 114
Arhiv Novoga Zelanda / Archives New Zealand 87, 96, 102, 120–121, 149
Auckland Service Printery 152, 156, 180
Aucklandu Croatian Social Golf Club (NZ) Inc. 174, 273
Austro-Ugarsko društvo / Austro-Hungarian Society 63, 70, 271
Awanui Matters 177, 201

B

Bakarich, Ante 234
Baker, Eunice Rosalie 42
Balić, John 254–255
Bank of New Zealand 99
Barbarić, Z. 255
Baričević, Tereza 216
Bassi, Nikola 30
Bennett, F. J. 83
Bilich, Ivan (Ivan Bilich-White) 47, 83, 214–215
Bobanac, M. 52, 227
Bonefačić, Kvirin Klement (splitsko-makarski biskup) 142
Borich, Anthony (Tony) 215
Borić, F. 255
Bosnic, F. 156
Botica, Peter 250
Botica, Troje 114
Božić-Vrbančić, Senka 196
Brajević, Vinko 224
Bratimsko društvo sv. Božjeg imena (HKM) 142–143, 272

Brbić, Luka 226
British and Austrian Newspaper Company 88
British and Croatian Newspaper Company 88
Brkan, Tony 250
Brojkovich, Ivan 81, 232
Budak, Luka 173
Bulat, Antun 71, 73, 77–78, 84–86, 270
Business Printing Works Ltd. 102
Buxton, vlč. dr. (ime nepoznato) 253

C

Campbell, dr. (ime nepoznato) 248
Carevich, Vladimir 247
Centralni crkveni odbor u Aucklandu 142
Cergonja, Mato 28
Cleary, Henry William (aucklandski biskup) 142
Coates, Gordon 244
Collins, dr. 123, 215
Cook, James 16
Covich, Nikola, stariji (Nicholas Covich, senior) 42, [128]
Crkvenac, Mato 139, 141
Crljen, Daniel 224
The Croatian Club in Wellington NZ Inc. 171, 273
The Croatian Soccer Club Inc. 173, 273
Croatian Women in Leadership – Australia and New Zealand 177
Croats of Wellington 177
Cuianavich, John 251
Curac, Lyn 170
Curin, Ivan 227
Custom Printing Press Co. 102
Cvitanovich, Paul 47

Č

Čehoslovački klub 145, 151–152
Češki klub u Aucklandu 144
Češki klub u Wellingtonu 144
Čizmić, Ivan 112, 137–138, 140, 149

Ć

Ćulav, Ante 171
Ćulav, Dragomir 171

D

Dalmati (klapa) 175
 Dalmatian Club Inc. (Oamaru) 172, 273
 Dalmatina (klapa) 175
 Dalmatinac, A. M. 60
 Dalmatinski klub Dargaville / Dargaville
 Dalmatian Club 175, 177
 Dalmatinski kulturni klub Kaitaia / Kaitaia
 Dalmatian Cultural Club Inc. 171, 175, 177,
 273, 275
 Dalmatinsko genealoško i povijesno društvo,
 Dalmatinsko kulturno društvo (Auckland) 169,
 175
 Dalmatinsko kulturno društvo (Auckland) /
 Dalmatian Cultural Society (Auckland) 101,
 104–105, 108, 149, 156–157, 167–169, 175,
 177, 179, 187–188, 201–202, 204, 206–207,
 209, 211–212, 215, 218, 261, 270, 273, 275
 Dargaville Dalmatian Cultural Club Inc. 170, 273
 Dargaville Dalmatian Social Club Inc. 170, 177,
 273, 275
 Dešković, Branislav 224
 Dominkovic, Stjepan 114
 Dragicevich, Kaye 196, 205, 216
 Drešo, Matij 227
 Društvo sv. Jeronima u Zagrebu 68, 125–126
 Dulich, Mat 249

E

Ecceg, N. 61
 Exel Printing Co. 159

F

Farnall, Herbert George 102
 Ferri, Matthew Andrew 64, 71, 73–74, 77, 85–88,
 94, 96, 107, 110, 120, 126, 134, 148–150, 252,
 270
 Fletcher Industries Ltd. 164
 Folklorni ansambl Kralj Tomislav, Hrvatsko
 kulturno društvo (Auckland) / Kralj Tomislav
 Folklore Ensemble, Croatian Cultural Society
 of NZ Inc. (Auckland) 172, 175, 177, 188,
 211–212
 Folklorni ansambl Tarara / Tarara Folklore
 Ensemble 169, 175, 177, 188, 211–212
 Franić, Josip (Joze Franić; Jozip Franich) 47, 51, 83,
 113, 217, 225
 Franić, Jure 227
 Frankopan, Fran Krsto 97
 Frankovic, Andrew (Andrew Frankovich) 71, 88,
 107, 270
 Franković (braća) 46

Franjo Josip I. (car i kralj Austro-Ugarske
 Monarhije; Franz Joseph I.) 33, 81, 117, 242

G

Garibaldi (talijanski klub) 140
 Gilich (ime nepoznato) 141
 Glavis, Marian 249
 Gojak, Barbara 100
 Gradska knjižnica u Aucklandu / Central City
 Library 87, 90–91, 124–125
 Grbic, Cirpian (Charlie) 42
 Grupa žena, Dalmatinsko kulturno društvo
 (Auckland) 169, 175

H

Halpin, Robert Lawrence 120
 Haulik, Juraj (zagrebački nadbiskup i kardinal)
 125
 HNK Auckland / HNK Auckland Croatia Football
 177, 188, 211–212
 Hochstetter, Ferdinand von 28
 Hreljanović, Ivo pl. 123
 Hrstich, I. 156
 Hrvatska grupa / Hrvatski odbor 143, 171, 272
 Hrvatska katolička misija / Croatian Catholic
 Mission 61, 68, 70, 141, 171–172, 174, 194–195,
 271
 Hrvatska liga žena / Croatian Womens League
 Auckland New Zealand Inc. 172–173, 175, 273
 Hrvatska seljačka stranka 139
 Hrvatska tiskara (Punta Arenas) 117
 Hrvatska zajednica Christchurch / Christchurch
 Croatian Community 174–175, 177, 273
 Hrvatska znanstvena zaklada za Australiju i Novi
 Zeland (Sydney) 173
 Hrvatski dom 141, 143, 272
 Hrvatski klub (Auckland) / Croatian Club
 (Auckland) Inc. 172, 273
 Hrvatski klub (Christchurch) 172, 273
 Hrvatski svjetski kongres / Croatian World
 Congress (N.Z.) Inc. 173
 Hrvatsko dobrotvorno društvo (Auckland) 138–
 139, 141, 143, 167, 272
 Hrvatsko dobrotvorno društvo (Dargaville) /
 Croatian Benefit Society (Dargaville) 64–65,
 70, 271
 Hrvatsko dobrotvorno prosvjetno društvo 143,
 145, 272
 Hrvatsko društvo Canterbury / Canterbury
 Croatian Society 174–175, 177, 273
 Hrvatsko katoličko društvo (Auckland, 1951.) 171,
 273

- Hrvatsko katoličko društvo (Auckland, 1992.) / The Croatian Catholic Society Inc. 171, 273
- Hrvatsko kulturno društvo (Auckland) / Croatian Cultural Society (Auckland) / Croatian Cultural Society of NZ Inc. (Auckland) 172–175, 177, 179, 187, 201–203, 206–207, 209, 216, 218, 261, 270, 273
- Hrvatsko kulturno društvo (Wellington) / Croatian Cultural Society (Wellington) Inc. 170–171, 175, 177, 273, 275
- Hrvatsko kulturno društvo Waikato (Hamilton) / Croatian Cultural Society Waikato (Hamilton) 170, 175, 177, 273, 275
- Hrvatsko kulturno i dobrotvorno društvo / Croatian Cultural Benevolent Society, C. C. B. S. 137, 143, 151, 167, 169, 272
- Hrvatsko novinarsko društvo na dionice, N. Z. 101
- Hrvatsko prijateljsko društvo 63, 70, 271
- Hrvatsko pripomočno dobrotvorno društvo 137–139, 143–146, 151, 158, 272
- Hrvatsko tiskarsko dioničarsko društvo / The Croatian Publishing Company Ltd. 69, 71, 102, 270
- Hrvatsko-slavenska liga za nezavisnost (Auckland) / Croatian-Slavonian League for Independence (Auckland) 56, 66, 70, 271
- Hrvatsko-slavenska liga za nezavisnost (Dargaville) / Croatian-Slavonian League for Independence (Dargaville) 70, 271
- Huljić, Luka 96
- Hunt, F. K. 249
- I**
- IFLA 125
- Issit, Leonard Monk 244
- Ivanišević, Frane 223
- J**
- Jelas, Andrija 42
- Jelaš (ime nepoznato) 142
- Jelichich, Stephen Albert 24, 28, 30, 119, 121, 140, 149, 157, 196
- Jerkovich, P. 156
- Jones (ime nepoznato) 99
- Jones, Francis Augustus 96, 120
- Jugo-slav Publishing Company 149
- Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti 125
- Jugoslavenska čitaonica 135–136, 143, 160, 271
- Jugoslavenska katolička župa sv. Ćirila i Metoda 142
- Jugoslavenska matica 143, 169, 272
- Jugoslavenski društveni klub / Dargaville Yugoslav Social Club Inc. 140, 143, 170, 272, 275
- Jugoslavenski klub (Auckland) / Yugoslav Club Inc. 132–133, 135–140, 143–147, 151, 160, 167–169, 182, 271, 275
- Jugoslavenski klub (Wellington) / Wellington Yugoslav Club / Wellington Yugo-Slave Club inc 140, 143–145, 170–171, 272, 275
- Jugoslavenski klub (Whangarei) / Whangarei Yugoslav Club 140, 143, 272
- Jugoslavenski klub Maršal Tito / Jugoslavensko društvo Maršal Tito 167–169, 184, 272
- Jugoslavenski kulturni klub / Kaitaia Yugoslav Cultural Club Inc. 171, 273, 275
- Jugoslavenski odbor (Auckland) 67, 70, 104, 108, 112, 271
- Jugoslavenski odbor (London) 67
- Jugoslavenski savez 143, 147, 272
- Jugoslavensko dobrotvorno društvo (Auckland, 1932.) 137, 272
- Jugoslavensko dobrotvorno društvo (Auckland, 1948./1950) 167, 273
- Jugoslavensko dobrotvorno prosvjetno društvo / Jugoslavensko dobrotvorno društvo (Auckland, 1931./1932.) / Yugoslav Benevolent Society 136–138, 143, 167–169, 272
- Jugoslavensko društvo (Auckland) 168–169, 273
- Jugoslavensko društvo (Whangarei) 171, 273
- Jugoslavensko kulturno dobrotvorno društvo Zora / Yugoslav Cultural Benevolent Society Dawn 140, 143, 272
- Jugoslavensko napredno društvo / Yugoslav Progressive Association 134, 143, 271
- Jugoslavensko pripomočno društvo za bolesne u Jugoslaviji 143, 169, 272
- Jugoslavensko prosvjetno dobrotvorno društvo 137, 143, 272
- Jugoslavensko radničko prosvjetno društvo / Yugoslav Workers Educational Society / Jugoslavenski radničko prosvjetni klub 133, 143, 169, 272
- Jurišić, Katica 254
- Jurlina, Ivan 43
- K**
- Kaaka, Erina 36
- Kačić Stipić, Pavao 51, 225–226
- Kapić, Juraj 223
- Katih, Goran 173
- Katih, Katica 179, 270
- Katunaric, Ante 224
- Kinkela, Lui 30, 83
- Kisić, Vinko 224
- Klarić, don Ante 23, 126, 174, 194

Klesković (obitelj; Anderson) 37
Klesković, Andrija (Andrew Anderson) 36–37
Knjižnica Alexander Turnbull, Nacionalna
knjižnica Novoga Zelanda / Alexander Turnbull
Library (ATL), National Library of New Zealand
74, 151, 153
Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u
Zagrebu 197, 263
Knjižnica Memorijalnoga ratnog muzeja u Auck-
landu / Auckland War Memorial Museum Library
(AWMML) 101, 104–105, 116, 148, 151, 153
Kolić, vlč. Mate 174
Komisija za strance / Aliens' Commission 57
Komisija za zaštitu prava dalmatinskih kopača
smole 62, 70, 271
Kosovich (ime nepoznato) 82, 232
Kosovich, Marija 42
Kosović, Ante (A. Kosovic) 60, 124, 134, 159
Kosović, Ivan 132, 253
Kostanich, Joe 251
Kozulić (obitelj) 29
Kraljevska komisija za proizvodnju smole drveta
kauri / Royal Commission on Kauri Gum
Industry 30, 37–38, 44
Kuća modernog zubarstva 113
Kuluz, Ante 250
Kuluz, Ilija 227
Kuluz, Petar 227
Kumarić, Frano 227
Kumerich, Frank 179, 270
Kumerich, R. 145
Kumičić, Eugen 111, 124
Kunicic, Antun 114
Kuzmanić, Ante 72

L

Langguth, Eugen 63, 110
Larisch, Marija 111, 124
Lepsic, Josip 234
Lepsich, Ilija 234
Lipanovich, Ivan 98
Lochmer, Alexander 123
Lovick, Stipan 249
Lović, Luka 227
Lowe, Lina 240
Lubin, Marko 223
Lucietich, Mate 100
Lučić, Mate 228
Luksic, Petar 71, 119, 270
Lulic, Ante 114
Lulich, Matija 42
Lupis, Ante 115

Lupis, I. F. 53
Lupis, Pavel 30–31

M

M'Donald, T. W. 246
Maic, Mate 99
Maras, Ivan 248
Marinovich, fra George 217
Marinovich, Mark 136
Marinović, vlč. Jure 142, 174
Marković, Luka 168
Maršić, Vilim Jakob (William Jacob Marsh) 28
Martich, Toni 249
Martinac, Jure 232
Marusich, Baldo (Baldo Marusic) 71, 83–85, 119,
232, 270
Massey, William Ferguson 244
Mataga, P. Des 33, 38, 48, 195
Matejcich (ime nepoznato) 141
Matica hrvatska 68, 125
Matich, G. 250
Matijasevich, Andrew 250
Matošin, Nikola 226
Matutinovich, A. E. 100
McQuillen, T. 98
Međudruštveni odbor hrvatskih društava
Australije i Novog Zelanda 172
Međunarodna organizacija izbjeglica 164
Meštrović, Ivan 224
Mihajlović, Draža 155, 157–158
Mihaljevich, Bartul 71, 270
Mihaljevich, Lovre (Dusina/Kaiwaka) 100
Mihaljevich, Lovre (Sućuraj/Kaiwaka) 100
Milich, Clem 252
Milich, M. 252
Miller, T. E. 250
Milovčić, Pero 50
Misa, Slavenka 130
Modrich (ime nepoznato) 141
Morton, William 87–88
Mosolavich, Frisco 249
Mucalo, Tomo 186
Music-Burke, Fran 174
Mustapić, C. 240

N

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
(NSK) 74, 77, 101, 104–105, 138, 149, 150, 179,
190, 197, 253, 261–262, 264, 268
Nacionalna knjižnica Novoga Zelanda / National
Library of New Zealand 74, 77, 148, 150–151,
153, 262–263, 268

Naklada Jesenski i Turk 196
Narodna hrvatska zajednica (SAD) 66
New World Publishing Company 150
New Zealand Croatia Cricket Inc. 174, 177, 273
New Zealand-Croatian Rugby Union Association
Inc. 174, 273
Nikolic, Martin 114
NK Auckland Croatia Womens 177
Norgrove, H. 113
Novozelandski ogranak Jugoslavenskog odbora
(Auckland) 67, 70, 271
Nuić, Iv. 122
NZ Croatia Cricket 211–212

O

Obiteljski muzej Jurlina (Sweetwater) 122
Obiteljski muzej Yelash (Yelash Gumfields
Museum) 164
Odsjek za informacijske i komunikacijske
znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u
Zagrebu 258
Ogranak Borbenog radničkog pokreta (Broken
Hill) 135, 143, 271
Ogranak Hrvatske seljačke stranke (Taumarunui)
139, 143, 272
Ogranak Hrvatskog kulturnog i dobrotvornog
društva (Kaitaia) 137, 143, 272
Opuzen Press 192, 195
Orkestar Jadranski valovi 143, 271
Otago University Press 196

P

Palić, vlč. Sebastijan 174
Pavić, Petar 115
Pavlinovich, Ivan 71, 83, 119, 270
Pavlinović, vlč. Milan 136–137, 142
Pavlovich, T. 252
Peri, Anataia 42
Perić, Mate 227
Pervan, Vladimir 167–168
Petar I. Karađorđević (srpski kralj) 56
Petricevich, John 71, 270
Petricevich, Simon 36
Piacun, Paško 232
Pijacun, Yuro 248
Pilić, Marko 223
Pioneer Dalmatian Settlers of the Far North 177,
201–202, 205–207, 209
Pletenac, Tomislav 196
Poeck, Baron 28
Polerica, Felix 247
Popovich, G. P. 185

Pospisil, Bohuslav (Boris) 145, 148, 152, 158, 270
Preradović, Petar 73, 104
Pucar, Ante J. 159
Pucar, Marin 248
Pucar-Ribičić, Ante 124, 159
Puharić, Ivan 62

R

Raass, fra Sateki 175, 217
Račić, V. 239
Radich, Ivan 159
Radić, Stjepan 139
Radović, N. 40
Rakich, Edward 248
Raos, J. 145
Raos, Tomo 251
Ravlic, Josip 115
Ravlich, Grgo 71, 270
Ribarska zadruga / Auckland Seine Boat
Association 141, 143, 272
Riboli, Josip 229
Rokela, Marica 50
Rosić, Jure 223
Ruskovic (ime nepoznato) 84

S

Samoana (klapa) 175, 177, 201
Saric, David 170
Sarich, Antonio 30
Sayes, Edwin 149
Scansie (braća) 99
Scansie, George Leno (George Leon Scansie) 56,
58, 66–67, 69, 71, 101–102, 107, 110, 112, 115,
131, 149–150, 158–159, 243, 270
Segetin, Ivan (John Segetin) 47, 71, 83–86, 96,
119, 270
Seljačka Banka u Zagrebu 99
Senčić, Nikola 29
Silić, John 46
Silić, Nikola 46
Simpson, F. 180
Sinković, Andrija (Ondria Sinkovich) 46, 100
Sjedinjenje hrvatske mladosti 65–66, 70, 126, 271
Sjedinjenje hrvatske mladosti, i Pripomoćno
dobrotvorno društvo 66, 70, 271
Slavenski nogometni klub / Slavonian Football
Club 67, 70, 133, 271
Slavenski odbor za pomoć Sovjetske Rusije / Aid
to Russia Committee 144, 156
Slavensko vijeće / Slavonic Council 138, 143–146,
151–152, 154–157, 160, 218, 254, 272
Smedley, E. J. 82

Sokol: jugoslavenski klub za fizičku kulturu /
Sokol: Yugoslav Physical and Mental Culture
Club 133, 143, 271

Splitska društvena tiskara 124

Stanković, msgr. Vladimir 194

Stipeljković, Stipan 68

Story, dr. (ime nepoznato) 99

Studij kroatistike i slavistike, Fakultet modernih
jezika Sveučilišta Macquarie 173

Stule, Mate 124

Suhor, Luka 227

Sulenta, Anton M. 71, 96, 121, 270

Sumić, Kleme 63

Sunde, F. 156

Sunde, Rudi 60

Suvaljko, Toni Lewes (Tony Suvaljko) 71, 96,
120–121, 270

Sveslavenski savez / All Slavs Union 143, 145–148,
157, 167, 182, 270, 272

Sveučilište Macquarie / Macquarie University 173,
258

Sveučilište Victoria u Wellingtonu / Victoria
University of Wellington 258

Š

Šarić, L. 66

Šaržunić, Nikola 227

Šeput, Vicko 227

Šunde, P. 145

T

Tamburaški zbor Sloboda 143, 272

Tarara Croatian Maori 177

Tasman, Abel Janszoon 16

Te Roopu Tarara O Aotearoa (klapa) 175

Theimer, dr. (ime nepoznato) 64

Tikvanović, T. 48, 68

Times Printing Works 157

Tito, Josip Broz 181, 183–184

Tomanovich, Peter 30

Tomašević, Ivan (I. Tomasevic) 134–135

Tomašević, Mate 255

Tomic, A. 134

Totić, J. M. (J. M. Totich) 47, 67, 139–140, 147

Trgovačko-obrtnička komora (Zagreb) 46

Trlin, Andrew Drago 28, 30, 33, 64, 77, 86, 119,
121, 135, 138, 140, 149, 157, 165, 195

Trumbić, Ante 67

Trupinić, Damir 86

Turković (obitelj) 29

Turnbull, Amelia 246

Turner, William Smith 87–88

U

Udruženje vinogradara (Novi Zeland) 46

Ujdur, Šimun 67

Ukić, F. 255

UNESCO 125

Unković Maić, Ivan 239

Urlich, Jude 141, 171

Utah Construction and Mining Company 164

V

Vela, Ivan (Ivan Vella; John Vella) 46, 141

Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Australiji
(Canberra) 176

Vella, Mariano 30–31

Vicetović, Ivan 227

Vicković, Nikola (Nicholas Viccovich) 28

Vidović, Emanuel 224

Viktorija (britanska kraljica; Victoria) 17, 81

Visković Tomin, Ivan 227

Vlahović, Abram 230

Vodanović, J. 147

Vojković, Nikola 227

Voykovich, T. 250

Vrnoga, Jakov 226–227

Vuicic, Petar 114

Vuletic, V. 124

W

Waikato Yugoslav Club / Waikato Yugoslav
Cultural Society 170, 273, 275

Wellington Dalmatian Club Inc. 170, 273, 275

Wilkinson, William Albert 121

Willow Creek Press 196

Working Holiday New Zealand – Croatia 177

Wright, J. B. 83

Wüllerstorff-Urbair, Bernhard de 28

Y

Yelash, Tony 130, 164

Z

Zangerl, vlč. Andrew 69

Zanna, don Josip (don Joze Zanna, don Zana) 64,
68–69, 100, 216

Zidich, Luke 250

Zivkovich (ime nepoznato) 50

Zrinski, Petar 97

BILJEŠKE O AUTORICAMA

Ivana Hebrang Grgić izvanredna je profesorica i znanstvena savjetnica na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu gdje je i predstojnica Katedre za knjigu i nakladništvo. Sudjeluje u izvođenju kolegija preddiplomskoga, diplomskoga i poslijediplomskoga doktorskog studija. Urednica je i autorica više znanstvenih knjiga te brojnih radova u domaćim i stranim znanstvenim časopisima i zbornicima radova sa znanstvenih skupova. Članica je uredništava časopisa te programskih i organizacijskih odbora znanstvenih i stručnih skupova. Od 2012. do 2021. godine je glavna urednica nakladničkih nizova Hrvatskoga knjižničarskog društva (Hrvatsko knjižničarstvo i Izdanja HKD-a). Područja interesa su joj znanstvena komunikacija, nakladništvo, povijest knjige te knjižnične zbirke. Značajnije uredničke knjige su *Hrvatski znanstveni časopisi: iskustva, gledišta, mogućnosti* (2015.) i *Otvorenost u znanosti i visokom obrazovanju* (2018.), a autorske *Časopisi i znanstvena komunikacija* (2016.) i *Kratka povijest knjižnica i nakladnika: s kodovima i aplikacijom* (2018.). Autorica je nekoliko priručnika i *online* tečajeva. Kao predavačica od 2015. godine sudjeluje u programu Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u čijemu je programskom odboru od 2020. godine. Nakon održanih pozvanih predavanja na Sveučilištu Macquarie u Sydneyju i upoznavanja s osnovnim korpusom publikacija australskih Hrvata, godine 2018. pokrenula je projekt Hrvatski iseljenički tisak čiji je cilj okupiti nakladničku produkciju Hrvata izvan Hrvatske. Dobitnica je više nagrada i priznanja – priznanja *Europe's Open Access Champions* koju dodjeljuje SPARC Europe (2016.), *Godišnje nagrade Filozofskoga fakulteta* (2017.), nagrade za promicanje akademske čestitosti udruge European Network for Academic Integrity (2018.) te *Državne nagrade Ivan Filipović za područje visokoga školstva* (2019.).

Ana Barbarić redovita je profesorica na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti Sveučilišta u Zagrebu gdje od 1998. godine izvodi nastavu iz više kolegija na preddiplomskome, diplomskome i poslijediplomskome studiju. Od lipnja 2010. obnaša dužnost predstojnice Katedre za bibliotekarstvo na navedenom Odsjeku. Redovito izlaže na domaćim i međunarodnim skupovima te objavljuje radove u domaćim i stranim publikacijama. Kao suradnica sudjelovala je na više znanstvenih i stručnih projekata, trenutačno surađuje na projektu Hrvatski iseljenički tisak. Pod-

ručja od posebnoga znanstvenog i stručnog interesa su joj bibliografska organizacija te inkluzivne knjižnične usluge. Bila je gošća urednica nekoliko tematskih brojeva znanstvenih časopisa, nekoliko zbornika sa znanstvenih skupova, a značajnije uredničke knjige su *Međunarodni skup u čast 100-te godišnjice rođenja Eve Verona* (2007.) i *80 godina Hrvatskoga knjižničarskog društva: 1940.-2020.* (2020.). Od rujna 2002. do rujna 2004. bila je stručna tajnica Hrvatskoga knjižničarskog društva (HKD). U HKD-u je bila glavna urednica više nizova publikacija kao i biltena Društva, *HKD Novosti*. Od 1998. do 2020. bila je članica Komisije za katalogizaciju HKD-a, a dobitnica je HKD-ove Nagrade *Eva Verona*. Od 2005. do 2013. bila je članica Stalnoga odbora IFLA-ine (Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova) Sekcije za katalogizaciju, a od 2009. do 2011. bila je stručna tajnica navedene sekcije. Od 2012. do 2016. bila je članica Upravnoga vijeća Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu u ime Ministarstva kulture RH. Od 2013. godine predsjednica je Zakladnoga odbora Zaklade *Dr. Ljerka Markić Čučuković*. Od 2017. članica je Hrvatskoga knjižničnog vijeća (Ministarstvo kulture i medija) kao predstavnica Rektorskoga zbora RH.

IZ RECENZIJA

S obzirom na činjenicu da je nakladnička djelatnost Hrvata izvan Hrvatske nepregledna, namjera i cilj autorica predstavlja vrijedan i jedinstven znanstveni poduhvat u kontekstu njezina detaljnoga istraživanja. Autorice su istovremeno morale konzultirati i posegnuti za brojnim primarnim i sekundarnim izvorima koji nisu uvijek lako dostupni što ukazuje na opseg i sustavnu analizu dostupne građe. Ujedno, kako bi došle do ove vrijedne građe bilo je potrebno uključiti i zajednicu Hrvata izvan Hrvatske i stvoriti mrežu kontakata što je također jedan od doprinosa ovoga istraživanja... Autorice su u cijelosti realizirale postavljene ciljeve. Prikupile su sve dostupne podatke o udrugama i o publikacijama Hrvata u Novome Zelandu, identificirale ustanove u kojima se publikacije čuvaju i stavile ih u širi društveni kontekst, analizirale uređivačke politike serijskih i odabranih monografskih publikacija te izradile *online* dostupne i pretražive bibliografije ovih publikacija. Ovime su realizirane i predradnje potrebne za pripremu odabrane građe za digitalizaciju... Kroz narative, pisma, fotografije i izvatke iz novina donosi se bogato, slojevito i kompleksno svjedočanstvo teške povijesti hrvatskoga čovjeka u tuđini. Stručno i znanstveno relevantno autorice su ukazale na značaj nakladničke produkcije i potrebu njezina daljnjeg istraživanja.

dr. sc. Renata Relja, red. prof.
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Djelo je temeljeno na činjeničnim podacima prikupljenim odgovarajućom metodologijom te odgovara svim zahtjevima znanstvenoga rada. Detaljna analiza sadržaja prethodnih publikacija popraćena kritičkim pristupom promišljanju prethodnih teza omogućila je sintezu dosadašnjih spoznaja o hrvatskome iseljeništvu u Novome Zelandu. Uvid u izvorne arhivske dokumente i sačuvane primjerke novina u novozelandskim zbirkama donio je nove i izvorne spoznaje. Analiza sadržaja vijesti i komunikacije na društvenim mrežama, mrežnim stranicama te u internim kanalima komunikacije poput elektroničkih poruka i *newslettera* osigurala je znanstvenu utemeljenost pretpostavki o ovoj problematici u suvremenome dobu. Djelo donosi nove i izvorne podatke na tri načina. Prvo, na jednome mjestu kritički objedinjuje dosadašnje spoznaje o problematici hrvatskoga iseljništva u Novome Zelandu te ih

upotpunjuje novim podacima iz do sada nepoznatih izvora. Drugo, donosi nove i izvorne podatke o suvremenoj situaciji hrvatskih iseljenika i Novozelanda hrvatskih korijena te ukazuje na ulogu i upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije. Treće, daje jasan pregled upotrijebljene metodologije što omogućava da se istraživanje ponovi i u drugome kontekstu. Usto projekt iz kojega je djelo nastalo iskoristio je suvremene mogućnosti komunikacije i digitalizacije kako bi upotpunio novinske zbirke u hrvatskoj nacionalnoj knjižnici i kako bi javnosti dao pristup novim i često jedinim primjercima novina i knjiga otkrivenih tijekom rada na projektu.

dr. sc. Maja Krtalić, izv. prof.
Victoria University of Wellington, Novi Zeland

Knjiga je objedinila jasne sadržajne analize publikacija koje nisu dostupne u Hrvatskoj te su prikupljeni do sada neistraženi i nepoznati podaci o samim publikacijama poput podataka o izdavačkoj i uredničkoj politici, podataka o drugim publikacijama koje nisu sačuvane te o osnivanjima i radu novozelandskih udruga Hrvata. Analizom arhivskih dokumenata iz novozelandskih arhiva prikazana je lepeza do sada nepoznatih podataka o postojećim publikacijama poput dokumenta u kojemu se spominju novine *Glas istine* koje nisu sačuvane ni u jednome primjerku. Bogatstvo i potencijal knjige je i bibliografija svih serijskih publikacija kao i popis više od 70 naziva udruga s godinama i gradovima osnivanja te napomenama o promjenama naziva. Poseban pak značaj u knjizi imaju zabilježeni popisi dostupnih brojeva pojedinih publikacija te lokacija na kojima se oni čuvaju. Značajan doprinos knjige je i sadržajna analiza novozelandskih novina čije izdavanje nije bilo povezano s Hrvatima, ali su objavljivale tijekom povijesti tekstove koji donose podatke o Hrvatima i njihovu djelovanju u Novome Zelandu. Autorice su osim detaljne analize novina novozelandskih Hrvata, sadržajno analizirale i tekstove povezane s Novim Zelandom iz novina objavljenih u Hrvatskoj, što pokazuje koliko je bila jaka motivacija za pronaći pisani trag o Hrvatima u Novome Zelandu. Knjiga donosi i analizu komunikacije hrvatske zajednice u Novome Zelandu putem društvenih mreža te time otvara novi put za promatranje hrvatske zajednice u Novome Zelandu, što će biti podloga za daljnja istraživanja u izazovnim razdobljima koja su pred nama.

dr. sc. Rebeka Mesarić Žabčić, zn. savj.
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

KODOVI

Kod 1. Projekt Hrvatski iseljenički tisak: Australija i Novi Zeland (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/)

Kod 2. Bibliografija serijskih publikacija Hrvata u Novome Zelandu (<https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=2&sortfield=title>)

Kod 3. Bibliografija knjiga Hrvata u Novom Zelandu (<https://hit.koha.rot13.org/cgi-bin/koha/opac-shelves.pl?op=view&shelfnumber=5&sortfield=title>)

Kod 4. Bibliografije publikacija Hrvata u Australiji i Novome Zelandu (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/bibliografije/)

Kod 5. Digitalizirane publikacije u sklopu projekta Hrvatski iseljenički tisak (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/digitalizacija/)

Kod 6. Digitalizirane publikacije unutar projekta Hrvatski iseljenički tisak na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=list&mrf%5B10199%5D%5B586870%5D=a>)

Kod 7. Usporedba tekstova u starim novinama s tekstovima na internetu (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/novine-i-facebook/)

Kod 8. Opis odabranih novina koje su objavljivali Hrvati u Australiji i Novome Zelandu (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/)

Kod 9. Publikacije objavljene u sklopu rada na projektu Hrvatski iseljenički tisak (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/projekt/publikacije/)

Kod 10. Projekt Hrvatski iseljenički tisak na portalu Digitalne zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (<https://digitalna.nsk.hr/pb/?object=linked&c2o=586870>)

Kod 11. Digitalizirani primjerci *Bratske sloge* (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/bratska-sloga/)

Kod 12. Digitalna izložba tekstova iz novina *Napredak* (https://hit.ffzg.unizg.hr/au_nz/odabrane-novine/napredak/)

Kod 13. Digitalizirane novozelandske novine (<https://paperspast.natlib.govt.nz/newspapers>)

Kod 14. Dokumentarni film *An Immigrant Nation: Dalmatian at Heart* (<https://www.nzonscreen.com/title/dalmatian-at-heart-1994>)

Kod 15. Dokumentarni film *Encounter: I Think I Go to New Zealand* (<https://www.nzonscreen.com/title/encounter-i-think-i-go-to-nz-1976>)

Kod 16. Dokumentarni film *The Kauri* (<https://www.nzonscreen.com/title/the-kauri-1978>)

Nakladnik

Naklada Ljevak
Kopačevski put 1c, 10 000 Zagreb
e-mail: naklada-ljevak@naklada-ljevak.hr
www.ljevak.hr

Lektura i korektura

Monika Batur

Izrada kazala

Monika Batur

Karta Novoga Zelanda

Ivica Rendulić

Grafičko oblikovanje i naslovnica

Ana Pojatina

Tisak

Feroproms

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001101569.
ISBN 978-953-355-492-1

Knjiga je objavljena uz potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja
te Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

**GODINA
ČITANJA
2021**

Knjiga *Ni s kućom ni bez kuće* donosi sustavan prikaz nakladničke djelatnosti Hrvata u Novome Zelandu koji se temelji na pomnim istraživanjima i na temelju kojega se rekonstruira niz društvenih aktivnosti novozelandskih Hrvata. Autorice su se uputile u daleku zemlju kako bi pronašle zaboravljene primjerke hrvatskih novina koje tamo izlaze od kraja 19. stoljeća. Na temelju tih publikacija, kao i na temelju brojnih drugih povijesnih izvora i neformalnih kontakata, u knjizi donose nove spoznaje o komunikacijskim modelima Hrvata u Novome Zelandu kroz povijest. Sve je to potkrijepljeno odabranim citatima iz brojnih izvora koji svjedoče o kulturnome i društvenome djelovanju Hrvata u Novome Zelandu, ali i o sudbinama pojedinaca koji su gradili novozelandsko društvo, čuvajući pritom hrvatsku baštinu i tradiciju. Prikazana je detaljna kronološka analiza formalne i neformalne komunikacije – od usmene predaje, preko prvih novina i knjiga pa sve do društvenih mreža. Vrijedan dodatak knjizi su *online* pretražive bibliografije serijskih publikacija i knjiga koje su dostupne putem poveznica i kodova za brzi pristup.

BIBLIOTHECA ACADEMICA
www.ljevak.hr

CIJENA: 139,00 kn

ISBN 978-953-355-492-1

9 789533 554921

Na naslovnici: Plaža Karekare,
Sjeverni otok, Novi Zeland
© Adrien Olichon / Unsplash